آذربایجان کلاسیک أدبیاتی

اُمم عیسی

مهر و وفا

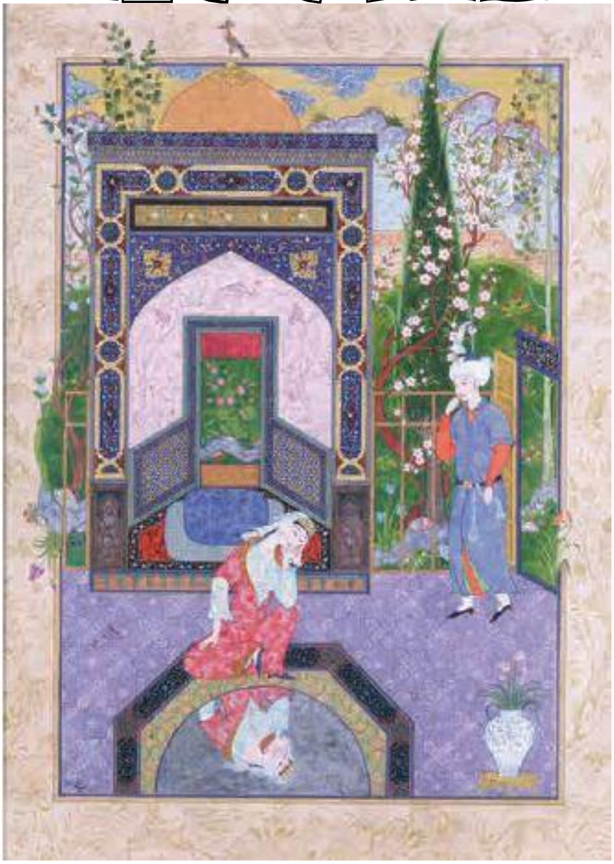

تصحیح و پژوهش : فیروز رفاهی علمداری

اوممــی عیسی

مهر و وفا

۷۷۴ هجری قمری- ۱۳۵۹ میلادی

براساس نسخه دستنویس کتابخانه صربستان بشماره۳۵۰

حاضیرلایان

فیروز رفاهی علمداری

۱۴۰۱

کلیهٔ حقوق ناشی از پژوهش و نشر این اثر متعلق به فیروز رفاهی علمداری میباشد

❁❁❁❁❁❁❁❁❁

این کتاب با همکاری انتشارات فیروزان در تهران برای چاپ آماده شده است. برای تهیه کتاب بصورت الکترونیک به سایتهای معتبر بین المللی و کانال تلگرام *@firuzankitablari* **مراجعه کنید**

استفاده از مطالب کتاب بهر صورت و فورمت با قید منبع بلامانع میباشد

❁❁❁❁❁❁❁❁❁

مثنوی مهر و وفا - اوممی عیسی

مقدمه و تصحیح: فیروز رفاهی علمداری

ناشر: فیروز رفاهی علمداری

تصویر جلد: اثر نقاش معاصر اوزبک چنگیز علیف

سال نشر: ۱۴۰۱ (۲۰۲۳)

شابک: ۹۷۹-۸-۹۸۷۷۱۰۷-۱-۵

Firuzrefahi@gmail.com

ایچیندکیلر

شاعیرین حیاتی و یارادیجیلیغی ۵

مهرو وفا پوئماسینین دیلی ۱۵

- آلیازمانین قرافیک و فونئتیک اؤزه‌لیکلری ۱۶

- آلیازمانین لئکزیک اؤزه‌للیکلری ۱۹

- آلیازمانین مورفولوژی اؤزللیکلری ۲۲

- آلیازمانین لئکسیک اؤزه للیکلری ۳۱

مهر و وفا مثنوینین مثنی ۳۵

-نعت ۳۵

- شعرکفتن از لسان وفا ۸۵

-رفتن مهرخاتون ازبرای باغ و شعر کفتن وفا ۱۰۰

آلیازمانین صورتی ۱۴۷

یوز ایللیکلردن بویلانان صافلیق نومونه‌سی - دوکتور کؤنول حاجی یئوا

آذربایجان رومانتیک أدبیاتی - پروفئسور سنان ابراهیم اوف

گیریش

شاعیرین حیات و یارادیجیلیغی

آذربایجان أدبیاتینین سئوگی اینجیلریندن بیری سایىلان "مهر و وفا" مثنویسینین اوریژنال متنی بیرینجی دفعه اولاراق یئنی تاپیلمیش بیر ألیازماسی أساسیندا نشر اولونور.

"مهر و وفا" مثنویسی "ورقا و گلشا"، "یوسف و زلیخا" و "لیلی و مجنون" ایله یاناشی کلاسیک أدبیاتیمیزین بیرینجی سئوگی و محبت افسانه سینی نقل ائدیر. یارانما تاریخی باخیمدان آذربایجان أدبیاتیندا چوخ اؤنم داشییر، آخی بیرینجلردن بیری ساییلیر. اوزون زامان"مهر و وفا" مثنویسینین وارلیغیندان خبرسیز اولدوغوموزا باخیماراق، مووضوع اولاراق أذربایجان أدبیاتیندا موختلیف واریانلارینین اولماسیندان خبریمیز وار ایدی.

اثرین آدی فرقلی شکیللرده ایفاده اولونوبدودر؛"مهر و وفا" ، "مهری ایله وفا" و س. بیر "ورقا و گلشا" داستانین نثر مقدمه سینده بئله یادداشتا راست گلیریک: "اکثری راویلر اول کُل یوزلی لیلایی تفصیل اوزره بیان ایدوب مدح ایدرلر، زیرا بربرلرینه عاشق صادق اولدیغی ایچون نائل وصلت اولمیوب دنیادن نامراد کتمشلر. بونلردن صکره "فرهاد ایله شیرینک" قصه سی و "عرضو ایله قنبر"[1] و "مهرو ایله وفا" اندن صکره "وامق ایله عزرا" و "طاهر ایله زهره" بونلرک جمله‌سی عالم فانیدن نامراد کتدیلر[2]".

ألیمیزده اولان "مهر و وفا" پوئماسینین موألیفی "اومُمی عیسی" حاققیندا، دئمک اولار کی، هیچ نه بیلمیریک. اونون حاققیندا نه تذکره لرده و نه ده

[1]. کاتب سهویدیر و بو "آرزی ایله قنبر" داستانیمیزدیر.

[2]. حکایه ورقا ایله کلشاه الیازماسی ، نثر مقدمه، ۱-نجی صحیفه

أسکی قایناقلاردا هیچ بیر معلوماتا راست گلمیریک. بونون بیر سببی بودور کی، أثرین یارانما تاریخینده یعنی ۷۷۴-جی هجری تاریخینده هله تذکره یازماق عنعنه‌سی یارانمامیشدیر.

"اُممی عیسی"-نین یاشادیغی دؤور، جلایرلر حؤکومتی زامانینا اویغون گلیر. همین دؤرده آذربایجاندا سلطان اویس (۷۷۶-۷۵۷) و سلطان احمد (۷۸۶-۸۰۵) سلطنت ائتدیگی دؤور ساییلیر. شیخ اویس آتاسی شیخ حسن و آناسی دلشاد خاتون اولاراق ۷۴۳ هجریده دونیایا گؤز آچمیشدیر. آذربایجان همین دؤرده گرگین و قارماقاریشیق شرایطده اولوبدور. چوبانیلر، ایلخانیلر و جلایرلر آراسیندا اولان کئشمکئشلر بیر طرفدن و ۷۷۱-نجی ایلده باش وئرن عمومی طاعون نتیجه‌سینده آذربایجان چوخ آغیر وضعیتده اولوبدور. "*تاریخ شیخ اویس*"-ده همین دؤور بئله تصویر اولونور: "*ملک اشرف (چوپانی ف.ر.ع.) باز به تبریز آمد و صدهزار گرگ گرسنه را در آذربیجان و اران انداخت. هرچه می‌خواستند میکردند. مردم به جان امدند. همه جلای وطن کردند. بعضی به جیلان رفتند و برخی به شروان و دشت قفچاق رفتند. چندی به گرجستان رفتند. جمعی به روم و شام و بغداد پراکنده شدند*"[1]. و همین کیتابدا شیخ اویسین حوکومته گلمه‌سینی بئله خاطیرلادیر: "*شیخ اویس در تبریز نزول کرد و سیر پسندیده و قواعد خوب و آیین جهانداری بر عادت معهود پیش گرفت*"[2]. بونا باخمیاراق همین ایللرده ایتالیالی تاجرلرینین آذربایجاندا اؤلدورلمه‌سی سونراسی ونیز تاجرلری شمال یولو سئچیب و آرتیق قارادنیز-تبریز یولوندان کنار تجارت ائدیرلر. شیخ اویسین ایتالیا حاکیملری ایله یازیشمالاری هئچ بیر نتیجه وئرمیر و تجاری باخیمدان دا آذربایجان خارجی تجارتدن اوزاخلاشیر.

---

[1]. تواریخ شیخ اویس، ابی بکر قطبی اهری نجم، به کوشش افشار، تبریز، ۱۳۸۹ ، ص. ۲۳۳

[2]. تواریخ شیخ اویس، ص. ۲٤٥

بوتون بونلارا باخمیاراق آذربایجاندا أدبی یارادیجیلیق هم فارس، هم ده آذربایجان تورکجه‌سینده اینکیشاف ائدیر. فارس أدبیاتیندا اینجی سایيلان "مهر و مشتری" مثنویسی بو زاماندا (۷۷۸ هجری) یازیلیر. شاه قاسم انوارین فارسجا، تورکجه و گیلگی لهجه‌سینده یازیلان شعیرلری ده بو دؤوره مخصوصدور. سلطان اویس اؤز أطرافینا مشهور عالیم و شاعیرلری توپلاییر. سلمان ساوجی اونا هم سیاسی جهتدن، هم ده أدبی- مدنی جهتدن یاردیمجی اولور. بو دؤورده آذربایجاندا موسیقی، رسم، کتابچیلیق، شعیر و أدبیات دیرچلیش شرایطینده اولور. موسیقیده بویوک شخصیت عبدالقادر مراغالی هم موسیقی و هم ده تورکجه شعیرلرینی یادیگار قویوبدور. یوسف مداح بو دؤورده "ورقا و گلشا" مثنویسینی، "قیز مع الجهود" داستانینی و مشهور "مقتل حسین" اثرینی یارادیر[۱]. سلطان اویس اؤزو ساز چالیردی و تاریخده اولان قئیدلره گؤره همیشه یانیندا بیر دسته چالغیچی اولوبدور[۲]. اوغلو سلطان احمد دیوان صاحیبی اولوبدور و اونون آذربایجانجا ایکی غزللی گؤنوموزه چاتیبدیر. فارسجا مکمل دیوانینین بیر نوسخه‌سی آمریکادا و بیری ده تورکیه‌ده ساخلانیلیر. بئله بیر شرایطده اوممی عیسی دا اؤز تؤحفه‌سینی وئریر.

"مهر و وفا" مثنویسی سلطان اویسین اؤلوموندن ایکی ایل قاباق قلمه آلینیبدیر. بو أثر أدبی-تاریخی باخیمدان همین دؤورون أدبی دیلی ایله یاناشی، مثنوی ساحه‌سینده اولان تجروبه‌لری ده تصویر ائدیر. مصطفی ضریرین "یوسف و زلیخا" (۷۷۹هجری)، یوسف مداحین "ورقا و گلشا" (۷۴۳هجری)، مثنویلری ایله برابر دؤورون أن گؤزل بدیعی نومونه‌لری حئساب اولونور. اوندا اولان غزل نومونه لری ده "اوممی عیسی"-نین باشقا

---

[۱]. بو متثنویتنین یئنی بیر ألیازماسینی تهراندا تاپمیشام و بو یاخینلاردا نشر ائده جیییم. ف.ر.ع.
[۲]. معلومات اوچون " سفرنامه ونیزیان در ایران" کیتابینا باخین.

ژانرالاردا دا یازدیغینی گؤرمک اولار. اونون غزل و دؤردلوک نومونه‌لری بئله تصوور یارادیر کی، اونون هاچانسا باشقا أثرلری ده أله کئچمک ایمکانی وار.

شعرکفتن از لسان وفا

ای عجب اول سوکلو یارم قنی، اشبو مشکل درده درمانم قنی؟
حذمتندن ایرو دوشدم اغلرم، اشبو مشکل ایشه تیمارم قنی؟
هر کیمی کورسم صورارم بن انی، صندی ناموس شیششی عارم قنی؟
مجنون اولدم بلمزم (من) لیلامی، فرهاده دوندم شیرین کارم قنی؟
کوزلرم یاشی آقر جیحون کبی، دیلده بو اولدی که دلدارم قنی؟
کتدی عقل کتدی فهم و کتدی عار، کتدی معشوق صبر و قرارم قنی؟
قلدی الف قدومی دال حسرتی، دفع ایدردی زلف مکارم قنی؟
مدحینی ایدر دیلیم بلبل کمی، طبع موزون بخت بیدارم قنی؟
اول یوزی کونش صفت آلنی قمر، سوزی شیرین لبی شکارم قنی؟
دیشلری اینجو یوزی اب حیات، قاشی فتنه کوزی عیارم قنی؟
آغزی غنچه نفسی مشک عبیر، فرهاد اولدوم اول شیرین کارم قنی؟
باکا وفا ایدیدی روزکار، کوستریدم اکا اشعارم قنی؟

"مهر و وفا" مثنویسی هم قهرمانلیق، هم محبت و هم میفولوژی ائلئمانلاریندان بول-بول یارارلانان بیر حکایتدیر. قورولوشو خالق داستانلارینی یادا سالسا دا، محبته چاتماق یولوندا لازیم اولان فداکارلیق و چتین یوللاردان کئچمک بوتون خالق نوعلو داستانلاریمیزین اؤزیینی تشکیل ائدیر. أثرین مضمونوندان ایکی مطلب بیزه آدیدیندیر: بیرینجیسی أثرین مولفی که اؤزونو بیر بیتده بئله تقدیم ائدیر:

امّی عیسی بیچاره ، نه بو قیل و قال؟

دیله حقدن کیم بولاسین اتصال[۱].

بیر ده أثرین یازیلما تاریخی کی، اونو دا شاعیر بئله خاطیرلادیر:

یدی یوز یتمش درت یلدر تمام،

اشبو کتابی ایبلدم اتمام[۲].

بوگونه قدر"مهر و وفا" مثنویسینین آلتی ألیازماسیندان خبریمیز وار ایدی. بونلاردان اوچو ترکیه کیتابخانالاریندا، ایکیسی باکییدا و بیری آلمانین مالبورگ شهرینین کیتابخاناسیندا ساخلانیلیر. "مهر و وفا" مثنویسینین باشقا بیر ألیازماسیندان دا خبرلر وئریلیر. بونو، فواد کوپریلونون یازیلاریندا، اونون کیتابخاناسیندا اولان و ۷۶۰ ایلده یازیلان و مولفی بللی اولمایان بیر "مهر و وفا" مثنویسیندن سوز ائدیر. لاکین بو أثری هله‌لیک هیچکس گؤرمه‌ییبدیر. بیزیم آشکار ائتدیگیمیز آلینجی ألیازمایا صربستان جمهوریسینده راست گلدیک. أثر بیر مجموعه داخیلینده یئرلشیر.

بونلاردان علاوه اممی عیسانین "مهر و وفا" اثرینین بیر نثر واریانتی دا ألیمیزده وار. همین أثرین "*حکایت قصهٔ مهر و وفادر که نقل اولونور*". ألیازماسی استانبول شهرینده توپکاپی سارای موزه سینده ساخلانیلیر. بو ألیازما منظومه‌نین ترجمه‌سی سایبلیر.

اممی عیسانین "مهر و وفا" مثنویسی بیر دفعه تورکییه ده[۳] و بیر دفعه ده آذربایجان جمهوریسینده نشر اولونوبدور[۴]. آذربایجاندا أثری باکی ألیازمالاری

---

[۱]. باکی ألیازماسیندا "امم عیسی نیجه بر بو قیل و قال" کیمی یازیلیر. بیزیم ألیازمادا صون صحیفه لر یوخدور و همین بیتی آنکارا نوسخه سیندن ویریلیر.

[۲]. بیزده اولان ألیازمالاردا بی بیت یوخدور.

[۳] *Yılmaz Önder,Sevim (hazırlayan),*Ümmî İsa'nın Mihr ü Vefâ Mesnesi*, İstanbul,* ۲۰۱۳*, Ofis Yay*

[٤]. *Ümmi İsa, Mehri və Vəfa, Hazırlayan Kamandar Şərifli ,İrşad, Bakı* ۲۰۰۱

أساسیندا کاماندار شریفلی نشر ائتدیریبدیر و تورکیه ده نشر اولان کیتاب دا تورکییه ألیازمالاری أساسیندا نشر اولونوبلار.

عثمانلی أدبیاتیندا "مهر و وفا" موضوعسوندا کلیبولی علی، هاشمی، مصطفی چلبی، حریمی، چادرچی مصطفی افندی و محمود آدلی بیر شاعیر یازیبلار.

فارس آدبیاتیندا بیرینجی شاعیرلر رشیدی سمرقندی، شعوری کاشی اولوبلار. ألبته "مهر و وفا" داستانینا تلمیح حالیندا بیر چوخ شاعیرلرین شعیرلرینده راست گلیریک. مثلن حافظ دییر:

ما قصهٔ سکندر و دارا نخوانده‌ایم
ازما به جز حکایت *مهر و وفا* مپرس[1]

آذربایجان أدبیاتیندا اممی عیسی بیرینجی شاعیردیر کی، آنا دیلیمیزده همین أثری یازیبدیر. سونرالار سالم تبریزی، فائض اردبیلی و طهماسیب شاهین قیز نوه سی اولان طهماسیب قلی بیک "عرشی" تخلصی و شاه طهماسب زامانیندا یاشامیش میرزا ابراهیم "عارف" تخلصی ایله "مهر و وفا" موضوعسوندا فارس دیلینده اثر یارادیبلار. بونلاردان داها آز تانینان فائض اردبیلی و عارف اؤز أثرلرینده یازیرلار:
فائض دئییر:

طبع من آن شاهد کاشانه‌ام،
انجمن آرای نهـان خامـه‌ام.
جست بسان دل تنگـم زجـا،
گفت بگـو نسخهٔ مهـر و وفـا.
شکر که دیباچهٔ مهـر و وفـا،
گشت مشرف به سپاس خدا[1]

---

[1]. شمس الدین محمد حافظ، دیوان ، نشر آشیان، تهران، ۱۳۶۸، ص. ۲۷۸

عارف دئییر:

بحمداللــه که این فرخنده نامه،
بــه پایان آمــد از امــداد خــامــه.
بحمداللــه که این نظم گرامی،
نظامی یافت چـــون نظــم نظامی.
بحمداللــه که این شمع شب افروز،
ز نور خود شبم را ساخت چون روز[۲].

"مهر و وفا" مثنویسی سوژه باخیمدان "ورقا و گلساء" ایله اوخشار جهتی چوخ اولسادا، فرقلی یؤنی اودور کی، بورادا حادیثه و شخصییتلرین اؤزه‌ل خصوصییتلری چوخدور. مثلن بورادا شاه شخصییتی چوخ طالیمدیر، هم چاغیریر، هم باغیریر، هم ده غضبلننده آداملاری قیلینج ایله ایکی بؤلور. صراف چوخ فاسیددیر و تصوور ائدیر کی، پول ایله هر ایشی گؤرمیه قادردیر. یغماچی اوغرولار باشچیسی و جادوچی داستانین منفی کاراتئرلریدیرلر. بورادا یاخشی ایله پیس آراسیندا دایمی موباریزه وار. موباریزه‌نین بیر یانیندا وفا و مهر چیگین چیگینه دایانیرلار. اونلار موباریزنی ائش آپاریرلار.

أثرین تحقیقینه گلینجه، بو أثر حاققیندا باکیدا دانشگاهلار اوچون بیر درسلیک حاضیرلانیبدیر[۳]. تدقیقاتچی خانم آیسل شریف اوا بو أثر اوزره بیر دوکتورلوق تئزی یازیبدیر. حورمتلی فیلولوگ سونرا همین ایشی نشر اتدیریبدیر[۴]. خانم آیسل بیر-ایکی مقاله ده شاعیر و مثنوی حاققیندا تدقیقاتلار ائدیبدیر. تورکییه ده اوممی عیسانین "مهرو وفا" أثرینه بیر

---

۱. جنک شماره ۱۰۵٦٤، کتابخانه ملی (درین جنک مثنوی ایاز و محمود اثر انیسی شاملو وجود دارد)
۲. مهر و وفا ، عارف، نسخه دستنویس شماره ۷۹۱۲۹ کتابخانه مجلس شورای اسلامی
۳. İkin Quliyev, Nizami Bağirov, Ümmi İsanın Mehri və Vəfanın Poemasının dili, Bakı, Mütərcim ۲۰۱۳
٤ .Ümmi İsa, Mehri və Vəfa, (tərtib edən:Aysel Şərifova),Elm və Təhsil, Bakı,۲۰۱۲

لیسانس[۱] و بیر فوق لیسانس[۲] و بیر ده دوکتورلوق تئزی[۳] یازیلیبدیر. ییلماز سئویم تورکییه ده بئش اثردن فایدالاناراق همین تحقیقی ایشی نشر ائدیبدیر.

"مهر و وفا" منظومه سینین ألیازمالاری بونلاردیر:

۱- ازمیر میللی کتایخاناسیندا ۶۶۸/۲۶ نومره آلتیندا ساخلانیلان نوسخه.

۲- آتاتورک اونیوئرسیتئتینین سیف الدین اوزگه کیتابخاناسیندا ۲۸۲ نومره ایله ثبت اولونان نوسخه. بو نوسخه ۷۹۵ بیتدن عبارتدیر . بورادا ۶۱ ورق و هر صحیفه ده ۱۹ سطیر وار. ألیازما ۱۲۰۸-نجی ایلده گوچورولوبدور. بو اثر اوزرینده موستقل تئز یازیلیبدیر.

۳- آتاتورک اونیوئرسیتئتینین سیف الدین اوزگه کیتابخاناسیندا ۲۸۳ نومره ایله قئید اولان نوسخه . ۲۸۲ نوومره ألیازما ۶۱ یارپاق و هر صحیفه ده ۱۹ سطیر وار. مثنوی ۷۹۵ بیت دیر. بو ألیازما باشدان أسگیکدیر و صحیفه دوشمه سی وار.

۴ – باکی نوسخه کی ب-۵۶۶۵ نومره سی آلتیندا ألیازمالار موسیسه سینده ثبت اولونوبدور. ألیازما ۵۵ یارپاقدیر. هر صحیفده ۱۶ و بعضی صحیفه لرده ۱۷ بیت وار. ألیازمانین سونوندا یازیلیر: "تمت هذا قصه فی وقت العصر فی یوم روز چهارشنبه سنه ۱۲۴۲"

۵- ایکینجی باکی نوسخه کی ب-۷۷۶۸ نومره سی آلتیندا ألیازمالار موسیسه سینده ثبت اولونوبدور. بورادا مثنوی بیر مجموعه ایجینده دیر. "مهری و وفا" مثنویسی ۴۱۲-۴۳۳ صحیفه لرده داخیلدیر. ألیازمانین هر صحیفه سینده ۲۳ بیت وار. ألیازمانین سونوندا یازلیر:" تمت قصیدۀ مهری و وفا

۱.Yılmaz Sevim,Ümmi İsanın Mihr ü Vefa Mesnevisi, Lisan Tezi, İstanbul boğaziçi Üniversitesi, ۱۹۹۲

۲ .Arıkoğlu Ekrem, Mihr ü Vefa, Yüksek Lisans Tezi, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, ۱۹۹۱

۳

بعون اللـه العزیز الملک العلام عل ید عبدالغنی بن حاجی محمد افندی نخوی فی شهر جمادی الاول فی سن ۱۲۴۹ من الهجره النبویه علیه السلام[۱]:

۶- آلمان جمهوریسینده *Ms. or. oct.* ۲۶۲۸ نومره ایله ثبت اولونوبدور. کاتالوگا أساسن ألیازمانین اولینده و سونوندا بو بیتلر قئید اولونوبدور:

وزیر ایدر بو اشی بلمدوکز	کندوکز ایراق یقین کلمدوکز
مال ملکی دنیایی ترک ایلیه	تکری عشقنی جاننه برک ایلییه
هرکیم دیلر بو دعاده بولنه	فاتحه احسان ایده بن قولینه[۲]

۷-بیرینجی دفعه طرفیمیزدن آشکار اولونان و تانیتدیران صربستان نوسخه سی *RSO*۳۵۰ نومره سی ایله مارکوویچ دانشگاهینین کیتابخاناسیندا ثبت اولونان بیر مجموعه ایچینده یئرلشیر. مجموعه‌نین بیرینجی ورقلرینده محمد حنفی داستانی (۱-۱۹)، سونرا "مهر و وفا" منظومه سی (۱۹-۴۱ ورقلرینده) ثبت اولونوبدور. بوندان سونرا ایکی دینی منظومه ده آلیازمایا داخیلدیر. هر صفحه ده ۱۵ سطیر، ایکی سوتوندا شعیرلر یازیلیبدیر. منظومه ده باشلیق

---

[۱]. باکی نوسخه لرینین فوتو صورتینی بیزه گؤندرن دکتر پاشا کریم اوفدان اوز ممنونییت و تکورومو بیلدیرمک ایسته ییرم.

[۲]. بو دلیازمانی دوستوم حورمتلی حسینی واسیطه سیله اله گتیرمیه چالیشدیم. آنجاق اونون کپی وئریلمه سینه اولان مالی شرطه گوره واز گئچدیم. برلین نوسخه سی گاتالوکدا بئله ثبت اولونوبدور:

- Ms. or. oct. ٢٦٢٨. Staatsbibliothek, Marburg Sammelband aus ٢ Teilen. ١٩٢٧. ٣٤٨. Braunes, etwas fleckiges Papier. Text an eimgen Stellen beschädigt. ٤٩ BI. ٢٢x١٧ cm. ١٦،٥x١١ cm. Zweispaltig. ١٣ ZI. Kustoden. Altes, vokalisiertes. leicht kursives Nesḥī, Titel und Randleisten rot. Teil ١ der Hs. Derviš FAQĪH. Dāstāni Muhammed Hanefl ^%Jl ٤Jp J> *Wtf OU*>b U Jls Jj jJ^fUI A:o o¾Jo jJbt ٤>l :(lb) A «cJjS Cr.dJbl ülssst ٤^li AJJJ dalpa^i Jba ^٥y> :(٤٩a)E Legendarischer Bericht über die Kriegszüge (qazevāt) Muḥammad b. al–Hanafīyas gegen die Ungläubigen und gegen Täbüt, dessen Tochter Mine später zum Islam übertritt und mit Ibn al–Hanafīya wegzieht, während ihr Vater sie durch ein großes Heer verfolgen läßt, um sie wieder heimzuholen. Ibn alHanafiya gelingt es, die Ungläubigen mit dem Schwert ‘Alis zu besiegen, nimmt sich Mine zur Frau und zieht mit ihr nach Medina. Es folgt: ٢. BI. lla٣٩b Rand: Mihr u vefā (vgl. Nr. ٥٦٣).

یوخدور و بیرباشا داستان باشلانیلیر. نعت و مدح شعیرلری یوخدور. منظومه نین سونوندان ۴ صحیفه‌سی اسکیکدیر. آشکار اولونان آلیازمادا توپلام ۶۹۴ بیت مؤوجودور.

بیز بو آراشدیرمانی حاضیرلایاندا صربستان نوسخه‌سینی أساس کؤتورموشوک. ایکی باکی ألیازماسی ایله بیر آنکارا (آتاتورک اونیوئرسیتئتینین سیف الدین اوزگه کیتابخاناسیندا نومره ۲۸۲) ألیازماسینی تطبیقی صورتده ایشه داخیل ائتمیشیک. همین ألیازمالاردان باکی نوسخه لری سونرالار کوچورولموش ساییلیرلار. اونلاردا اولان سؤزلر موعاصیرلشیب و دییشمیه معروض قالیبلار. آنکارا نوسخه سی أسکی نوسخه ساییلیر. آنجاق گوچورمه تاریخی ۱۲۰۸ هجریدیر. بو نوسخه‌نی آراشدیران تورک آراشدیماچی همین مثنوینین بیت سایسینی ۹۰۶ چاتدیرا بیلیر. بیزیم حاضیرلادیغیمیز نشرده مثنوینین بیت سایيسی ۹۷۰ بیت اولوبدور. بیز ألیازمانین أهمیتینی نظره آلاراق و اونون حرکله‌لی اولماسینی اوچون فتوصورتینی تدقیمیزین سونونا علاوه ائتمیشیک.

صربیستان ألیازماسینی باشقا ألیازمالاردان فرقلندیرن بیر مطلب ده بودور کی، باشقا ألیازمالاردا کاتیبلر أثری دئییشدیریب، اونا دینی پالتار گئدیرمیه چالیشیبلار. مثلن وفانین اولدورلمه سی باشقا ألیازمالاردا بئله شرح اولونور کی؛ وفانین قارداشی گلیب اونو اولموش تاپاندا، خضر پیغمبر گلیر و آللاها یالوارير و قارداشیندان اونو دیریلدیمه‌سی قارشیسیندا جانیندان گئچمسینی طلب ائدیر. قارداشی عؤمرونون یاریسینی وئرمییه راضی اولور. صربستان ألیازماسیندا قارداشی گلیب اونو باشی کسیلمیش گؤرنده، اول آغلاییر سونرا ایکی سیچان ماجراسینی شرح ائدیر. بو سیچانلار اوینارکن بیرینین باشی کسیلیر و اؤلور. او بیری تئز قاچیر و باغدان بیر سئحیرلی آغاجدان نئچه یارپاق گتیریب همین سیچانین بوغازینا سورتور و اولموش سیچان درحال دیریلیر. وفا بو حادیثه نی بیر ایشاره کیمی قبول ائدیر و عینی یوللا

قارداشینی دیریلدیر. منیم فیکریمجه بو حادیثه ألیازمانین داها قدیم اولماسینا بیر ثبوتدور.

"مهر و وفا" پوئماسینین دیلی

ألیمیزده اولان ألیازمانین یازی تاریخی آیدین اولماماسینا باخمیاراق اونون یازی سایاغی و ایملا فورماسی دیلین تاریخی اؤزەلیکلرینی اؤزونده ساخلاییر. بیز بورادا ألیازمانین دیلینی فونئتیک، لئگزیک، مورفولوژی و نحو باخیمیندان تحلیل ائتمیه چالیشاجاییق. بری باشدان بونو قئید ائدک کی، تورکییه دیلچیلری همین دؤررون دیلینی "أسکی آنادولو تورکجه سی" آدی ایله تانییرلار. آذربایجان عالیملرینین فیکرینجه همین دؤور "أسکی آذربایجان دیلی" دئمک داها مقصده اویغوندور. بیزیم فیکریمیزجه آذربایجان و ایران أراضیسینده اولان تورکی دیلی هله سلجوقلولار دؤنمیندن دیفرنسیالاشما (پارچالانما) یؤنونه داخیل اولور. بونون دیل داخیلی و دیل خارجی سببلری وار. دیل خارجی سببلری روم سلجوقلارین موستقیل بیر دولت کیمی مئیداندا اولماسی و ایران تورپاقلاریندا دا باشقا سلجوقلو قوللارینین حاکیمییتی دیلی اؤزونه آیریجالی یولدا حرکت ائتمسینه سبب اولوبدور. دیل داخیلی عامیللردن بو أراضیده اولان لهجه و آغیزلار و بونلاردان بیری سایر فورمالارا غالب گلمه‌سی کیمی ایضاح ائتمک اولار. هرنه قدر ایران تورکلری سؤزلرینده و دیللرینده دوداق آهنگینه اوستونلوک وئریردیلر، روم سلجوقلولاریندان باشلانان و دوام ائدن آنادولو تورکجه‌سی داها چوخ داماق آهنگینه اؤز توتور.

دیل خارجی عامیلردن بیری ده فارس و عرب دیلینین همین ایکی قولا اولان تاثیری کیمی قئید ائتمک اولار. ایراندا یاشایان و یارادان تورک شاعیر و عالیملرین هامیسی فارس دیلینه اؤز دیللری قدر بلد اولوب، یئری گلنده همین دیلدن سؤزلری آنا دیللرینه داخیل ائدیردیلر. روم تورپاغینداکی عالیم

و شاعیرلر و اونلارلا آیاقداش اولان حاکیم طبقه عرب دیلینه اوستونلوک وئریرلر. دئمک اوغوز دیلینین غربی قولونا (روم ایلینده اولان اوغوزجایا) داها چوخ عرب سؤزلری داخیل اولور. ایسلامدان سونراکی خلافت ایللرینده هر ایکی تورک قوللاری عرب دیلیندن یارارلانیردیلار.

بئله لیکله، ایکی اوغوز قولوندان سؤز ائدنده اونون شرقی قولو ایران أراضیسینده و غربی قولو روم تورپاقلاریندا دیلچیلیک باخیمیندان آیری-آیری تئندنسیا ایله اینگیشاف ائدیرلر. سؤز یوخ کی، "أسکی آنادولو تورکجه"سیله "أسکی آدربایجان"تورکجه سینین یوزده دوقسانی اورتاق و واحید بیر قایناقدان یارارلانیرلار، آنجاق یاواش-یاواش فونئتیک، لئکزیگ و موفورلوژی جهتدن موستقیل بیر یولا داخیل اولورلار. بیز "مهر و وفا" داستانینین دیلینی بو آسپئکتده آراشدیماغا چالیشاجاییق.

ألیازمانین قرافیک و فونئتیک اؤزه‌لیکلری:

سسلرین نلفوظو مووضوسونا کئچمدن ألیازمانین یازی سیستئمینه بیر نظر سالاق. ألیازمانین حرکه‌لی اولدوغو، سؤزلریمیزین نئجه دئییلب یازیلماسینی چوخ آیدین گؤستریر. بورادا هم سسلی حرفلر و هم سسیز حرفلرین هامیسینی گؤرمک مومکوندور. سسلی حرفلرین یازیلماسینی و اونون فرقلی واریانلارینی آشاغیداکی جدولده گؤرمک اولار. بورادا سسلرین سؤز باشیندا ، سؤزولرین اورتاسیندا و سؤزلرین سونوندا یاریلماسی گؤستریلیر:

حرفلر	سؤزون باشیندا	سؤزون اورتاسیندا	سؤزون سونوندا
الف*A*	آچ، اَیدر، اکا، اَنده	ارار، ، وارَام، قَمو	وفا، قرداشمهَ، یوله
أ *Ə*	اول، اَر ، الومی	کورَه‌لِم، هَلَه،کَلُور،قَندَه	ینه، دُوشَه، اَلینَه ، هلَه
ائـ *E*	اشتدیلر،النده، ایدلم	کیدوک،کِدیلر، کِیجَه	دِی
ایـ *ı*	أوولده یوخدور	قِلدی، قیلدی،	اولدی، دُردِی ، بُونی

او *O*	اُول، اوُردِی،	اوُتورُپ، یوله،	سوندا یوخدور
او *U*	اُویدی، اُوشدَه ، اُلو	قَرداشُک، اَنُک ، دوتَرلَر	بُو ، سُوکُلُو ، اوُغرایُو،
او *Ö*	اوپ، اوکینه	کوُردی، کَیُوب	سوندا یوخدور
ای *Ü*	اوشورُر	کیدَهلُوم، قُوغِیل،کورُب	اِستَیُو ، ایچَروُا ، کیروُا
ایـــ *İ*	اِمدی، ایکی، ایش	بِلمَدُم،	ایکی، وِیردِی

سامیطلرین یازیلیشیندا عرب ألیفباسیندان آلینان بوتون ایشاره‌لر و اونون یانیندا فارس منشألی سؤزلر و تورک منشألی سؤزلر اوچون علاوه ایشاره‌لردن (دیاکرتیک) ایستیفاده اولونور. بوگونکی یازیمیزیله فرقلی جهتی ط، س حرفلرینده و پ//ب ، د//ت ، س//ص ، ج//چ ، ک//گ حرفلرین موازی ایشلنمسینده گؤرمک اولور. ألیازمادا بوگونکی یازیمیزدا "گ" ایله یازیلان سؤزلر و ساغیر "ن" سسی"ݣ" حرفیله یازیلیر.

تاریخی باخیمدان فونئتیکامیز اوچون أهمییتی اولان بعضی سسلرین دئیمشه اینکیشافی گؤزه چارپیر و آشاغیداکی کیمی گؤسترمک اولار:

-بوگونکی دیلیمیزده "خ" سسی ایله دئیلن سؤزلر أسکی فورمادا "ق" ایله یازیلیب و تلفوظ اولونور. چقدی (*çıxdı*)، آقه (*axa*)، بقار (*baxar*)، قورقدی (*qorxdı*)، چوقدر (*çoxdur*).، یاقیم (*yaxım*)، صقلا (*saxla*)، قرق (*qırx*)T یوقدر (*yoxdur*)، اقر (*axar*)،

– تاریخی باخیمدان فونئتیک پروسئسلردن بیری ت//د› ج دئییشمه‌سیدیر کی، مثنوی دیلینده چوخ آز دا اولسا موشاهیده اولونور.

نیته قیله کونش کندوزین نهان. (*necə*)

حکم قلدی **نیته** کم نوشیروان.

- بوگونکی دیلیمیزده "ی" ایله دئییلن سؤزلر(ایکی سایط آراسیندا اولان گ سسی ی سسی ایله عوضلنیر)، ألیازمادا أسکی فورماسی "ک" ایله یازیلیب و

تلفوظ اولونور: بکلر (*bəglər*)، دکماسون (*dəgməsün*)، یوزوکی (*yüzügi*)، کتمکه (*getməgə*)، اکلنمه (*əglənmə*)

– چاغداش دیلیمیزده آرتیق فعال اولمایان م// ن دئییشمه‌سینی گؤرمک اولور.

اورتنجه قرداشی ایدر سلطانه (*ortamcı*)

بو غصلر قمو بر **کوملک** ایچون (*gönlək*)

کوردیلر **سوکوک** یبانه صَچدیلر (*sümük*)

کیسه‌کوز لایقدرر **کونلک** سیزه (*gömlək*)

– بوگون چاغداش دیلیمیزده "ای" ایله دئییلن بعضی سؤزلر مثنوی دیلینده علاوه "ی" ایله تلفوظ اولونور.

ییلایجک اغزینه عنبر یتر (*iyləcək*)

اول کوملک اکا بر **ییل** یتر (*il*)

کرک بر **ییل** دستور ویره سن بکا(*il*)

شاد اولوبن کوکه دوتدی **یوزین** (*üzün*)

قلنی **یلدز** مهری بکزر آیه (*ulduz*)

- بوگونکی دیلیمیزده "هـ - ح" سسی ایله دئییلن سؤزلر أسکی فورمادا "ق" ایله یازیلیب و تلفوظ اولونور. قاموسی (*hamısı*)، قمو (*hamı*)، قنده (*harda*)، قانی (*hanı*).، یوقدر(*yoxdur*)، یق (*yox*)، قورقدی (*qorxdı*) ، بقار(*baxar*)

- م> ب عوضلنمه‌سی مثنوی دیلینده گؤزه چارپیر. بورادا بوگون "م" ایله تلفوظ اولونان سؤزلر ألیازمانین دیلینده "ب" ایله دئییلیردی. مثلن بن (*mən*)، بیک (*min*)، بکا (*mənə*)

چقدی **بندی** سلطان اوغلی آتینه (*mindi*)

بوز آته **بنمش** یشل کیمش واری (*minmiş*)

- چاغداش دیلیمیزده "ت" ایله دئییلن سؤزلر مثنوینین دیلینده "د" ایله دئییلیر. مثلن: دوتنکز (*tutunuz*)، دوتوب (*tutub*)، دکسون (*töksün*)، دُکر (*tökər*)

قرشو درسون اوکینه **دکسون** اوتی (*töksün*)

دُشمشم **دوت** الومی ای دستکیر (*tutub*)

دانه سِرِندن دُماغی تازه **دُتار** (*tutr*)

- چاغداش دیلیمیزده "د" ایله دئییلن سؤزلر مثنوینین دیلینده "ت//ط" ایله دئییلیر. مثلن: طلو (*dolu*)، طوپطلو (*dopdolu*)، طشره (*dışarı*)، طایه (*daya*)، طوردی (*durdı*)، طاشه (*daşa*)، طنمادی (*dinmədi*)، طکله (*danla*)، طامنه (*damına*).

ایرته اولدی کوردی بر **یات** کشی. *(yad)*

طایمیله بنی بکلدی قدیر. (*dayəm*)

اشبو **درتدن** کشی صاغمی اولور. *(dərddən)*

-فارس دیلیندن آلینان سؤزلر، دیلیمیزه اویغون اولاراق تلفوظو أساسیندا یازلیبلار. اقلی (عقلی)، کلعزار(گلعذار)، جازو (جادو)، ماتام (ماتم)، نوکوت (نکته)، بخچه (باغچه)، اوستازی (استاد)، صونعتی (صنعتی)، ایلم سن (عیال)، ایش (عیش)، دفع (دف)، سوفره (سفره)، اطلاس (اطلس)، بورجدک (برج)، تمار (تیمار)، بزارنده (بازارنده)، مغریب (مغرب)، نوشی روان (انوشیروان).

-فارس دیلیندن آلینان ایضافتلر(مضاف و مضاف الیه) یازیلاری تلفوظ أساسیندادیر و "ی" ایضافت ایله یازلیرلار. میثال: عشقی بازلق (عشق بازلق)، وصالی نوریله (وصال نوریله)، اهلی بهشت (اهل بهشت)، شکری مستانم (شکر مستانم).

آلیازمانین لئکزیک اؤزه‌للیکلری

مثنوینین دیلینده اولان لئکزیک واحیدلری اوچ بؤلمه یه آییرماق اولار. بیرینجی تورک منشالی سؤزلر، ایکینجی فارس منشالی سؤزلر و اوچونجو

عرب منشالی سؤزلر. بعضن ائله سؤزلر وار کی، بو دیللره عایید دئییل، آنجاق همین دیللرین واسیطه‌سیله دیلیمیزه داخیل اولوبلار. مثلن پهلوی و هیند سؤزلری.

-تورک منشالی سؤزلر آلیازمانین أساس لئکزیک داغارجیغینی تشکیل ائدیر. بورایا داخیل اولان سؤزلر همین دؤورده ایشلک و فعال اولسالار دا ، سونراکی ایللرده بعضیلری غیرفعال اولاراق آرخاییک خزینه‌میزه داخیل اولورلار. میثال اوچون: کی (*çox*)، بلسنجه (*yanında*)، بلمده (*yanımda*)، صیرو (*xəstə*)، رنج (*xəstəlik*)، بیمار (*xəstə*)، سوکوک (*sumuk*)، صَچدیلر (*tulladılar*)، اصمرلدی (*xahiş etdi*)، آصلیق (*yeməkxana*)، دویدیلر (*eşitdilər*) ، اوشورُر(*tökülür*)، قاتنه (*yanına*)، او بانی (*ev qulluçusu*)، یکرک (*yaxşısı*)، اتمک (*çörək*)، الا (*ancaq*)، دوشر(*topla*)، قلدی طکا (*təəcubdə qaldı*)، دوتنلر (*tüstü*)، ایرکوره‌ین (*çatdırayım*)، کلالاجی (*söz*)، قاتنه (*yanına*)، طوردی اورو (*ayaq üstə durdı*)، سیله (*səbəd*)، سایسی (*ata baxan*)، ایاق (*badə*)، یاتلو (*batil*)، دوکلی (*bütün*)، یاوه قلدی (*itirdi*)، دلوم (*çox*)، بلور (*tnıyır*)، طپلا (*qtaba*).

-چاغداش آذربایجان تورکجه‌سینده آرتیق فعال اولمایان، آنجاق باشقا اوغوز لهجه‌لرینده فعال اولان سؤزلر. میثال اوچون قوتلو (*mubrək*)، عیال (*evlad*)، یولق (*qayət çox*)، قراواش (*hizmətçi*)، اصمرلدی (*xahiş etdir*)، اناختری (*açar||kilid*)، قیو (*qayğı*)، جفتجی (*fermer*) ، همیانه (*kisə*)، دُرُر (*tapar*)،

چاغروشورلر **یمسون** کمسه **قیو**. (*qüssə etməsin*)

بن بو یولده طوغرویم تکرم **طانق** (*şahid*)

-فعال سؤزلر ایسه تاریخی پروسئسده ایکی وضعیت تاپیرلار. بونلاردان بیر قروپو یالنیز آذربایجان دیلینده ایشلک قالیر و باشقا اوغوز لهجه لرینده اونلارین سینونیمی فعال اولور. آلیازمانین دیلینده آذربایجان دیلینه مخصوص اولان بئله سؤزلردن بلسنجه (*biləsincə*) ، بربرینه دکمک (*bir-birinə*

(*dəymək*)، چقدی جان (*çıxdı canı*) ، قوشدیلر (*qovuşdular*)، کونکلکی (*könləgini*)، فقیر (*fəqir*)، کده (*adam*) گؤسترمک اولار.

طشردن اکر کلورسه بر **کده**[1] *adam*

-فارس دیلیندن یالنیز آذربایجان دیلینه داخیل اولان، و باشقا اوغوز لهجه-لرینده گؤرونمه‌ین آلینمالار. میثال اوچون: دنیادن ایتدی رحلتی *dünyadan etdi rihləti*، دستکیر *dəstgir*

-مثنوی دیلینده ائله سؤز بیرلشمه لره راست گلیریک کی، اونلارین قارشیلیغی اولدوغو حالدا فارس دیلیندن ترجومه واسیطه‌سی ایله دیلیمیزه داخیل اولوبلار. مثلن: ال یوغیل *əl yuğıl* (دست بشور) اؤز دیلیمیزده أل چکمک سینونیمی وار، ناموس شیشسی *namus şişəsi* (شیشهٔ ناموس)، الدی یاس *aldı yas* (یاس گرفتن)، یاسی دوتاروز *yas dutaruz* (یاس گرفتن)

-مثنوی دیلینده "قیلماق" فعلی چوخ فعالدیر. همین فعلین یاردیمی ایله بیر قروپ مورکب فعللر یارنیبلار کی، چاغداش دیلیمیزده ایشلنمیرلر. بو فعل یالنیز ناماز قیلماق فورمادا اؤز وارلیغینی ساخلایا بیلیبدیر. توکل قیلدی *(təvəkkül qılmaq)*، قصدی قلدک*(qəsdi qıldın)*، قیلالم صفا*(qılalım səfa)*، اه قیلدی*(ah qıldı)*، قلم سجود *(qılım sücud)*، خاتون قیلم*(xatun qılam)*، رهبرلک قیله*(rəhbərlik qıla)*، زاری قیلور*(zari qılur)*، قیلدی دری *(qıldı diri)*، قلدی عیان*(qıldı əyan)*، دعا قلم*(dua qılam)*، دلو قلدی*(dəlü qıldı)*، قلور قبول*(qılur qəbul)*، دیری قلن*(diri qılan)*، قلدی نیاز*(qıldı niyaz)*، قیل سفر*(qıl səfər)*، زارلق‌لر قیلور*(zarlıqlar qılur)*، قلدی حسرتی*(qıldı həsrəti)*، یاوه قلدک *(yava qıldı)* ، قلمسون کله *(qılmasın gilə)*، عرضه قلدی *(ərzə qıldı)*، عشرت قلور*(işrət qılur)*، یاری قیله*(yari qıla)*، یاوه قلدی*(yava qıldı)*، قلدی نهان*(qıldı nihan)*، قیلدی قرار*(qıldı qərar)*، قیلدی جفا*(qıldı cəfa)*،

[1]. بو سؤز بوگون جنوبی آذربایجاندا داها فعالدیر.

تماشا قیلدی *(qıldı tamaşa)*، قلدی بی اختیار*(qıldı biixtiyar)*، قصد قلدی *(qəsd qıldı)*، قلدی آرام*(qıldı aram)*، طاپو قیله لم*(tapu qılalım)*، سلطان قیله‌وز *(sultan qılavuz)*، طپراغه قلدی یوزین *(torpağa qıldı üzün)*، شکر قلدی *(şükr qıldı)*، فدا قلدم *(fəda qıldım)*، حکم قلدی *(hökm qıldı)*، کدا قلور *(gəda qılur)*

- "داش" شکیلچیسی ایله یارانان سؤزلر فعال مووقعی وار. بو شکیلچی ایله مثنوی دیلینده قرداش، یولداش، حالداش کیمی سؤزلرده موشاهیده اولونور.

عارلنورم کم وارام **قرداشمه**. *(qardaş)*

نه اَشُم وار نه **یولداشُم** بنُم.*(yoldaş)*

بنومیله بیله **حَلداشم** بنم.*(haldaş)*

ألیازمانین مورفولوژی اؤزللیکلری

بورادا اؤزللیکلر سؤزوندن مقصدیمیز أسکی اولان فورمالار و آرتیق چاغداش دیلیمیزده فعال اولمایان و یا آغیزلاریمیزدا فعال اولان بعضی حاللاری تصویر ائدیریک. چاغداش دیلیمیزده فعال اولان و مثنوی دیلینده ده اولان همین حاللاردان یان کئچمیشیک. أسکی حاللار آشاغیداکیلاردان عیبارتدیر:

-عوضلیگین قاییدیش فورماسی موختلیف فورملاردا ایشلنیلیر. مثلن کندی *(kəndi)* ، کندوزی.*(kənözi)* یالنیز بیر میثالدا چاغداش شکلیل ایشلنیلیر.

کندوکوز یقین کلمدوکوز. *(kəndünüz)*

کتدی قاموسی **کندُسی** ناچار. *(kəndüsi)*

کندولر قورخولو اتلری یکین. *(kəndülər)*

شویلکم **کندوزمی** نست ایده رم. *(kəndözümi)*

اولمسون قصد ایده سن **کندوزینه**. *(kənözinə)*

اوز اوزوینه بر نچه درج ایلدی. *(öz-özünə)*

-غیرموعیین عوضلیک کیمی"کیمسه، بری// بیری// بریسی" ایله برابر "هرکیم، هرکی، هر بیری" شکیلرینی ده آلیازمانین دیلینده موشاهیده ائدیریک. مثلن:

لامکاندر **کیمسه** بلمز قنده در. *(kimsə)*

کیمسه ایله دانیشوب ایشلمز ایش. *(kimsə)*

کمسدن دخی وفا بولمدم. *(kimsədən)*

بری ایدر **هرکیم** یمشمدن دیره. *(biri- hərkim)*

بری دوتر **بیری** دوکر آنی. *(biri-biri)*

هر کیمه اوغراریسه مهری صورار. *(hər kimə)*

هر برنی بر همیانه الدوم صاتون. *(hər birini)*

هر بریسی اسریوبن کچه‌لر. *(hər birisi)*

-ایشاره عوضلیگی کیمی أسکی فورماسی "اول" ، "شول " "شویله، بیله" و قیپچاق-خوارزم لهجه لریندن اوغوز قروپونا داخیل اولان "اوش" ایشاره عوضلیگینی مثنوی دیلینده موشاهیده ائدیریک..

اول اللــه ادنی یاد ایده لوم. *(ol)*

دُردی دوشدی **اول** جانور اردنه. *(ol)*

سوردی کلدی **اول** قاپویه طاپویی. *(ol)*

بندی **شول** دم اتنه اول کوی بکی. *(şol)*

شول کوزی مخمور مستانم کلور. *(şol)*

عرضه قلدی **شول** ساعت کنداوزنی

شویلکم کندوزمی نست ایده رم. *(şöylə kim)*

اولمیم سنوکله **شویله** کچم. *(şöylə)*

شویله یساق ایلدی ایلو شاره. *(şöylə)*

بویله تنها قنجرو عزم سفر. *(böylə)*

دوشدی وفا **اوش** اوشاق اندیشیه. *(uş)*

اوش کتوردم مهری مقصوده ایر. *(uş)*

اوش یانمده اوغولر واردر ایچم. *(uş)*

اشبو چرخنک اشلرینه کم دویه. *(uş)*

ایدر ای واه که **اشبونی** بلمدم. *(Uş bunı)*

صوردی مهر بونلره **اشبو** اشی. *(uş bu)*

-شخص و ایشاره عوضلیکلرینه قوشولان "-جیلایین" شکیلچیسی مثنوی دیلینده آز دا اولسا گؤزه گؤرونور. بئله فورما چاغداش دیلیمیزده ایشلنمیر.

کیم اولا **انجولین** قرداش بیزه. *(anculayın)*

-شخص و ایشاره عوضلیگی کیمی ایشلنیلن "او، بو" جمع شکلینده چاغداش دیلدن فرقلی اولاراق بیر "ن" عونصورونو علاوه ائدیر. بئله حالی بوگون جنوب لهجه لرینده موشاهیده ائدیریک. قئید ائتمک لازیمدیر کی، ألیازمانین دیلینده ائستاندارد دیلیمیزده اولان حالینا دا راست گلیریک.

وفا دینلدی **بولر** سویلدلر. *(bular)*

شکرانه آزاد ایدنک **بونلری**.*(bunları)*

زیرا **بونلر** واردرر یولی تمام.*(bunlar)*

بونلره سویلریکن بر سحر ایدر.*(bunlara)*

بونلری بن بکا دوشمان ایلدم.*(bunları)*

نیجه اولدی **انلروک** احوالنی.*(anlarun)*

آنلر که دِرمشدی حذمتنه.*(anlar)*

-سوال عوضلیگی کیمی ألیازمانین دیلینده " قنغی، قنده ، قنجروا ، قانی قنقسی، نردن،.نته " فورمالاری گؤزه چارپیر.

ادم اوغلانی بونی **قنده** بولور.*(qanda)*

دردی ایدر **قانی** مهریله طایه.*(qanı)*

قتغی شهره کم واریسر ارار.*(qanğı)*

قنقسی اسرمسه بن انی کورم.*(qanğısı)*

نیته قیله کونش کندوزین نهان.*(netə)*

نردندر قنجروا سفر ایدر.*(nərdəndir-qancaru)*

کلیشوکز **نردندر** ویرک خبر.*(nərdəndir)*

-ألیازمانین دیلینده تعیین عوضلیگی کیمی"قامو" موختلیف حاللاردا ایشلنیلیر.

دنیا خلقی **قامو** واردی اویقویه.*(qamu)*

کم سن اولاسن بونده **قمودن** اختیار.*(qamudan)*

وفا ایچون **قموسی** دوتدی ماتام.*(qamusı)*

شهر خاتونلری **قامو** انده دورر.*(qamu)*

قیلالم ای **قامومزک** سلطانی.*(qamumızın)*

- شخص عوضلیکلرینین و شخص بیلدیرن سسلر أسکی فورمالارینا مثنوی دیلینده راست گلیریک. اؤزللیگله بیرینجی شخص تک و جمعده. ألیازمادا "من" و اوچونجو شخصی بیلدیرن "اول" شکلینه راست گلمیریک.

بندن صکره اول کوپلر اچاسِز.*(bəndən)*

کورەسز **بن** نجه حکمت ایلدُم.*(bən)*

ای خداوندا صغندُم **بن** سکا.*(bən)*

قالیسروز بونده بیله بیچاره.*(qalısaruz)*

دوشرُز بر بریمُزدن ایراق.*(düşərüz)*

یکرک **اولدر** کیم بو ملکی ترک ایدم.*(oldur)*

-صفتین درجەلندیرمه سینده فعال اولان شکیلچیلره "-راک//-رک//-راق//-رق" مثنوی دیلینده راست گلیریک. بئله حال تبریز لهجه سینده بوکون ده فعالدیر.

یکرک اولدر بوکا بن صبر ایدەیم. (*yeyrək*)

دیدی **یکرک** اولدور کم بونی صتام. *(yeyrək)*

یکرک اولدر بن بونی اولدوریم. *(yeyrək)*

وارمدر دنیاده اندن **یکرک**. (*yeyrək*)

--صفتین درجه لندیرمه سینده "م//پ//س//ر//" عونصورلریندن یارارلانماق مثنوی دیلینده آز دا اولسا گؤزه چارپیر.

طپطلو اولدی کوه و صحرا یوزی. (*do+p+dolu*)

باغ بهشت اولدی ایچی هم **طوپطلو**. *(toptolu)*

- صفتین درجه‌لندیرمه‌سینده "قوشالاشما" یعنی صیفتی ایکی دفعه تکراری ایله اونا چوخلوق درجه‌سی وئرمه‌سی شکلینه مثنوی دیلینده راست گلیریک.

درلو درلو فتنه سی چوقدر آنک. (*dürlü-dürlü*)

او یولدن **تیزتیز** باقوبن کچردی. (*tez-tez*)

آرقین آرقین قلعدن یکا کیدر. *(arqın-arqın)*

ارقون ارقون باشلدی مهری کیدر. *(arqun-arqun)*

فراقت اودی جانونه ایرمش **از از**. *(az-az)*

-نومئراتیو سای کیمی "کز" دفعه معناسیندا ایشلنیلیر.

اول کون انده **یدیکز** عقلی کیدر.(*yeddi kəz*)

قدرتیله دیدیکم **بر کز** دریل.(*bir kəz*)

وفا ایدر بو **کز** اولدی مشکلات.(*kəz*)

-مثنوی دیلینده غیرموعیین سای کیمی "بیرقاچ، بیر نیچه" کیمی فورمالارا راست گلیریک..

بر قاچ التون چقردی ویردی اکا. (*bir qaç*)

بر قچونی ویردی اته و اتمکه. (*bir qaçını*)

بر قچی انده کلدی کی اَیلَیَه شکار. (*bir qaçı*)

بر نیچه ایام کچوردی روزکار. (*bir neçə*)

اوز اوزوینه **بر نچه** درج ایلدی. (*bir neçə*)

- مثنوی دیلینده بوگون دیلیمیزده فعال اولمایان بؤلگو سایلارینی بیلدیرن "-أر" شکیلچیسینه راست گلیریک. چاغداش دیلیمیزده سایین تکراری ایله بؤلگو سایلاری یارانیر مثلن بیر-بیر، ایکی-ایکی ، اوچ-اوچ

هر بری **برر** آته بنوبن قچاوز. (*birər*)

-زامان ظرفی بیلدیرن "دم " سؤزو فرقلی ایشاره، سای و صفتلرله بیرلشرک ظرفلیک معناسیندا ألیازمانین دیلینده موشاهیده اولونور. مثلن: هماندم، هردم، بر دم، شولدم، اوشبودم، آغلادغی دمدر. أکثر حاللاردا دم اولکی سؤزه بیرلشیک یازیلیر.

مهر **اولدم** هب قپولری اچار (*oldəm*)

دیدی **اولدم** بکلرینه اول عظام. (*oldəm*)

اشبودم انی کتورم پادشاها. (*işbudəm*)

کتورم سلطانه انی **اشبودم.** (*işbudəm*)

دوشدی **شول**دم یره صوردی یوزنی. (*şoldəm*)

دُردی **شولدم** محزمه اوردی باشنه. (*şoldəm*)

-قوشمالارین أسکی فورملاری مثلن "بیرله، بیله " مثنوینین دیلینده گئنیش فعالدیر.

اتلنوردی **بلسنجه** یوز بیک سپاه. (*biləsincə*)

بیله شاه زاده لر کِه بکزر آیه. (*bilə*)

بنومیله **بیله** حَلداشم بنم. (*bilə*)

حوش اوتورمشلردر ایکسی **بیله.** (*bilə*)

-أسکی اداتلار چاغداش دیلیمیزدن فرقلی اولاراق "یاکا، داخی، کبی، دیک// دک//دکن، شمدن کرو " شکیللرینه مثنوی دیلینده راست گلیریک.

آرقین آرقین قلعدن **یکا** کیدر.*(yana)*

قودیلر انی برینی **داخی** آچدیلر.*(daxı)*

بر **دخی** کوپ اول ایکسندن کچی.*(daxı)*

هر بری بر صاحب قدم **کبی**.*(kibi)*

باشلدی اود **کبی** بغرومی یقر.*(kibi)*

کیجه **دکن** انده عشرت اتدیلر.*(dəkin)*

کتدیلر اول کیجه ایرتیه **دکین**.*(dəkin)*

اِرتیه‌دک کوزینه اویقو حرام .*(ertəyədək)*

پادشاه کیجه **دک** فریاد ایدر.*(gecədək)*

بن **شمدن کیرو** سنوکله اولم یار.*()Şimdən girü*

ایتدی **شمدن کرو** قیغوسز یری.*(şimdən girü)*

یوخاریداردا اولان اداتلاردان "کبی" و "کمی" شکیللرینه موازی اولاراق راست گلیریک. مثنویده مثنوی دیلینده کبی ۹ دفعه و کمی ۱ دفعه قئیده آلینیبدیر.

مدحینی ایدر دیلیم بلبل **کمی**.

اول آغچلر سویلشور ادم **کبی**.

یوقدر اول بخچه **کبی** هیچ کمسنوک.

-باغلاییجی کیمی " کیم//کم" مثنوی دیلینده فعال گؤرونور.

کوردیلر **کیم** بر کوپ اولو.*(kim)*

کم انی جمله یبانه صَچدوکوز.*(kim)*

-چاغداش دیلیمیزدن فرقلی اولاراق مثنوی دیلینده فعللی باغلامالارین أسکی فوملارینا راست گلیریک. مثلن "-ایکن"، "جک"

سویلریکن دِیل وصیت ایلکل.*(söylərikən)*

واریکن مالوم خرجتدم بلمدُم.*(varikən)*

بونلره **سویلریکن** بر سحر ایدر.*(söylərikən)*

سنوک اچون اوتورب **اغلریکن**.*(ağlarikən)*

کشی انی **اشدیجک** اولسه یک *(eşidən kimi)*

خلق **یاتیجق** باغ قپوسن اچاوز *(yatan kimi)*

-چاغداش دیلیمیزدن فرقلی اولاراق مثنوی دیلینده فعللی باغلاما "-آلی//-ألی" أسکی شکیلچیلرینه راست گلیریک.

چون جمالونی **کوره‌لی** ای نکار. *(görəli)*

کم **سوه‌لی‌دن** مهر برکون کولمدم. *(sevəlidən)*

- چاغداش دیلیمیزده ایشلک اولمایان، آنجاق مثنوی دیلینده فعال اولان "-آ//أ // -یو//-و + فعل" استروکتور اونونجو عصیردن سونرا آرخاییک سایلیر. بو فورما مورکب فعل ایله یاناشی فعلین آرزو فورماسینی بیلدیرمک اوچون ده ایستیفاده اولونور.

دک **دورو کلسون** یوزنی کوره یم *(durub gəlsin)*

کوربنی مهر انی **دوری کلور**. *(durub gəlir)*

انده جازو **کله کوره** سلطانی.*(gələ görə)*

بقه کوردی بونلری هیچ کورمدی.*(baqa gördi)*

چیقه کلدی سلطانک باغبانی. *(çıxa gəldi)*

خیران اولدی **کوره** مهرک یوزنی *(görərək)*

اوقودیلر فقیر **کیری** ایچرو *(girib)*

بر نیچه کون **اغلیو کتدی** قتی *(ağlayaraq)*

قرداشم **کله‌می دیو** یوله بقار. *(deyib)*

بن کیدرم **استیو** اول یارومی *(istəyib)*

استیو کله وفا بنی انده بوله

نه کرک ایسه دی **الی ویرم** بن سکا

- فعلین ایجبار نووعو "مصدر+کرک" فورماسی مثنوی دیلینده چوخ فعالدیر.

باری اولمدیسه سفره **کتمک کرک**.*(getmək gərək)*

ایتدی ینه چرچیلق **قلمق کرک**.*(qılmaq gərək)*

استیو مهری وفا **بولمق کرک**.*(bulmaq gərək)*

-امر فورماسی " آلیم//ألیم//الم//آلم//لوم//الم" ، "گل//گیل//قیل//قل" ایله یاناشی "-آووز//أووز//وز" ده راست گلیریک.

کلنوز کم کونکلمز **بغلیه‌لم**، *(gəlünüz-nağlayalım)*

تنکریدن بر پادشاهی **دیلیه‌لم**. *(diliyəlim)*

ابرته اولسون جمله بکلر **دوره‌لم**، *(duralım)*

اشبو شهرک قاپوسنه **واره‌لم**. *(varalım)*

هر کمی کیم اول قپودن **بوله‌وز**. *(bulavuz)*

کتوره‌وز انی سلطان **قیله‌وز**. *(qılavuz)*

دینلکل کیم اندن **قلایم** کله.*(dinləgil-qalayım)*

پادشاهسنک کل بری **داد ایلکل**. *(dad eyləgil)*

-مثنوی دیلینده بوگون تبریزده ایشلک اولان و أدبی دیلدن چیخان "-بان//-اوبانی" شکیلچیسینه راست گلیریک.

هر خزینه کیم **اچوبن** کیردیلر.*(açuban)*

واروبن اول شهره دورمه بر یره.*(varuban)*

بوغزلنوبن آقر قانی.*(boğazlanuban)*

دورت یکا **بقوبن** ایدرعجب قنی.*(baquban)*

کوربنی مهر انی دوری کلور.*(görübəni)*

-گلجک زامانین منسوخ شکیلچی اولان و سککیزینجی عصیره قدر فعال اولان "-ون//-وان" شکیلچیسی ایله فورمالاشیر.

دویمازونک عشقنونک غوغاسینه. (*Doyamazvən*)

-گلجک زامان منسوخ شکیلچی اولان و سککیزینجی عصیره قدر فعال اولان –یسر//-سر شکیلچیسی ایله فورمالاشیر.

الا صکره خوش **اولیسردُر** حالُک. (*olacaq*)

ینه **درلیسردر** آته آنه.*(dirilicəkdir)*

قتغی شهره کم **واریسر** ارار.*(varacaq)*

قالیسروز بونده بیله بیچاره. (*qalacayıq*)

-غیرقطعی گلجک و ایندیکی زامان فورماسینی یارادان"-مان//-من" شکیلچیسی و اونون منفی حالینی یارادان "-ماز//-مز" شکیلچیسی مثنوی دیلینده فعال راست گلمک اولار.

کیمسه ایله دانیشوب **ایشلمز** ایش.*(işləməz)*

یا **کورنمک** کوزمدن جمله کیدوک.*(görünmən)*

مهری ایدر **قویمک** انی ایچرو.*(qoyman)*

کم که یاس **دوتامزسه** اولور عاصی.*(dutamazsa)*

آچدی **بوغچەئی** چقردی کوملکی.*(boğçayı)*

ألیازمانین لئکسیک اؤزه للیکلری

لئکسیک دوروما گلدیکده دیلیمیز ایللر بویو تجروبه سیند گؤره آرتیق یئنیلمیه ائحتاج دویولمامیش و ترکیبلر و جومله استرکتورلاریندا عینیلیک موشاهیده اولونور. یالنیز جومله ده فونکسیال باخیمدان چاغداش دیل ایله برابر باشقا شکیللری ده گؤرمک اولور. بیزیم موشاهیده ائتدیگیمز حاللار آشاغیداکیلاردان عیبارتدیر:

–واسیطه سیز تامالیق فونکسیاسیندا تاثیرلی حالی یئرینده آدلیق، ییه لیک چیخیشلیق .، یؤنلوک . حاللاری همین فونکسیانی ایجرا ائدیر.

کوردیکه **اول یاغیدن** دکل حریف. (*ol yağiyə*)

آچدی **قپو** اشتکم نه قیلور. (*qapını*)

بغرنه بصدی **قخوسی** ییلدی (*qoxusun*)

التدیلر قوللری **سیله** ایچروا (*sələni*)

کوردی بر رمال **دکانن** آچار. (*dükanını*)

-مثنوینین دیلینده تامامليق سایط ایله بیتن زامان چاغداش دیلیمیزدن فرقلی اولاراق "ی" عونصوری علاوه اولونور. قئید ائتمک ائلار کی، "ن" ایله ده اولان اؤرنکلره آز دا اولسا راستلاشیریق.

چکدی بچاق **وفائی** بوغزلدی (*Vəfanı*)

ای **اولویی** دیری قلن مستعان (*ölünı*)

واروب اول جازو بوغزلر **وفائی**(*Vəfanı*)

اون بر ایدر چکروز بو **جفائی**(*cəfanı*)

وفا اوردی (اول) **سیلی** باشونه (*sələni*)

باغبان اویوردی **قپونی** اچدیلر

دیریلوبن اول **قپویی** اچدلر

ایرته دوردی **مهریی** زنکی بولمدی

الدیلر **مهریی** سرایه کلدیلر

دوتدی صراف **قپویی** برک بغلدی

فیروز رفاهی علمداری

تهـران- ۱۴۰۰

قایناقلار

۱-مهر و وفا باکی ألیازماسی نومره ٥٦٦٥

۸۲- مهر و وفا باکی الیازماسی نومره ۷۷٦۸

۳-مهر و وفا ،آنکارا اونیورسیته سی ألیازماسی نومره ۲۷۲

٤-مهر و وفا ، عارف، نسخه دستنویس شماره ۷۹۱۲۹ کتابخانه مجلس شورای

٥-حکایه ورقا ایله کلشاه الیازماسی ، نثر مقدمه، ۱-نجی صحیفه

٦-جنک شماره ۱۰٥٦٤، کتابخانه ملی

۷-تواریخ شیخ اویس، ابی بکر قطبی اهری نجم، به کوشش افشار، تبریز، ۱۳۸۹

I-Yılmaz Önder, Sevim (hazırlayan),Ümmî İsa'nın Mihr ü Vefâ Mesnesi.İstanbul, 2013, Ofis Yay

İİ-İkin Quliyev, Nizami Bağirov, Ümmi İsanın Mehri və Vəfanın Poemasının dili, Bakı, Mütərcim, 2013

III-Ümmi İsa, Mehri və Vəfa, Hazırlayan Kamandar Şərifov ,İrşad, Bakı 2001IV

IV-İsa, Mehri və Vəfa, (tərtib edən: Aysel Şərifov), Bakı, 2005

VI-Yılmaz Sevim, Ümmi İsanın Mihr ü Vefa Mesnevisi, Lisan Tezi, İstanbul boğaziçi Üniversitesi, 1992

VII-Arıkoğlu Ekrem, Mihr ü Vefa, Yüksek Lisans Tezi, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 1991

بسم اللــه الرحمن الرحیم

Əvvəl Allah adını yad edəlim,	اول اللــه ادنی یاد ایده لوم،
Sözdə Bismillah bünyad edəlim.	سوزده بسم اللــه بنیاد ایده لوم.
Ol əvvəldur, kimsənədən doğmadı,	اول اولدر کمسنه‌دن دوغمادی،
Ol müqindir, gök yaradan aqmadır.	اول مقیمدر کوک یردن آقمدی.
Ol əvvəldur, ortağı yoxdur anun,	اول اولدر اورتغی یوخدر آننک،
Qaim oldur, bitməgi yoqdur anun	قائم اولدر بتمکی یوقدر آننک.
Raziq oldur, rizqi bizə ol verir,	رازق اولدر رزقی بیزه اول ویرور،
Kiminə az, kiminə ol bol verir.	کیمنه آز کیمنه اول بول ویرور.
Laməkandır, kimsə bilməz qandadır,	لامکاندر کیمسه بلمز قنده‌در،
İlla qanda istər isən, andadır.	الا قنده ایستر ایسن آنده‌در.
Ol kafərdır, bu müsəlmandır deməz,	اول کافردر بو مسلماندر دیمز،
Rizq verir, cümləsini ac qomaz.	رزق ویرور جمله‌سنی آج قومز.
Qış gətirir, göstərir ibrətləri,	قیش کتورور کوسترر عبرتلری،
Yaz gətiri, bitirir nemətləri.	یاز کتورور بیترور نعمت‌لری.
Kimsə ilə danışıb, işləməz iş,	کیمسه ایله دانیشوب ایشلمز ایش،
Gecə gündüz gətirir həm yazu qış.	کجه کوندز کتورور هم یاز و قیش.[۱]
Ol Məhəmməd,həm habibdir həm rəsul	اول محمد هم حبیبدر هم رسول[۲]،
Ol durur qamu nəbilərdən üsul.	اولدرر قمو نبیلردن اصول.
Rahmətən lil-aləmindür Müstəfa,	رحمتنه[۳] للعالمین در مصطفا،

---

[۱]. باشدان بورایا قدر باشقا نوسخه لرده یوخدور. ب۱. نوسخه سیندن الینیبدیر.

[۲]. آ. نوسخه سی بوراداان بالانیر: اول محمد کیم حبیب حق رسول// ص. بو بیتلر یوخ

[۳]. ب۱. رحمته

Sədru bədru alimu sıdqu səfa,	صدر بدر و عالم و صدق و صفا،
Ol Əbu Bəkir, Ömər, Osman, Əli,	اول ابوبکر عمر عثمان علی،
Müstəfanun qamusı yaranləri.	مصطفانوک قموسی[۱] یارانلری.
Həsənü hüseyin şehidul-şüheda.	حسن و حسین شهید الاشهدا،
Ol Məhəmməd deyənlərə oldı dəva.	اول محمد دینلره اولدی دوا[۲].
Həmzə vü Abbasdur əmmi-rəsul,	حمزه و عباسدور عم رسول،
Ver salavat sözlərin olsun üsul.	ویر صلوات سوزلروک اولسون اصول.
Dinumizin diregidür dört imam.	دینمزوک درکدور دورت امام،
Zira bunlar vardırır yolı tamam	زیرا بونلر واردرر یولی[۳] تمام.
Eşid imdi eşq sözindən bir xabər	ایشت امدی عشق سوزندن بیر خبر،
Edəyim bir dasıtan key mötəbər	ایده یم[۴] بیر داستان کی معتبر[۵].

*****

ص.ا

Rum elində var ıdı bir padişah,	روم النده واردی بر پادشاه[٦]،
Atlanırıdı biləsincə yüz bin sipah	اتلنوردی بلسنجه[۷] یوز بیک سپاه.
Həm padşah idi, həm key ər idi	هم پادشاه ایدی هم کَی ار ایدی[۸]،
Felquş ana şah dirlər idi.	فلقوش[۹] اکا شاه دیرلر ایدی.
Bəxti qutlu, taleyi firuzmənd,	بختی قوتلو طالعی فیروزمند[۱]،

---

[۱]. ب۱. هم بولاردر مصطفی
[۲]. ب۱. اول محمد بونلاره اولدی دده
[۳]. ب۱. زیه بونلار یولی واردیلر
[٤]. ب۱. ایده ین
[٥]. ص. بورایا قدر اولان بیتلر یوخ// ب۱. بیتلر یوخ // ب۲. بیتلر یوخ
[٦]. ب۲. شهریار
[۷]. آ.اتلانردی بیله بش یوز بیک// ب۱.اتلانوردی بیله // ب۲.حکمنه کرمیش ایدی شهر و دیار
[۸]. آ. اولو پادشاه ایدی کی ار ایدی
[۹]. ب۱. فیلسوف شاه آنکا // ب۲. فیلسوف

Şahi-faiq, bəxtü iqbali bülənd.	شاه فایق بخت اقبالی بلند.
Bir şəhi-rəna, camalı gülüzar,	بر شه رعنا جمالی کلعذار[۲]،
Tələti rövşən, cahangir şəhsəvar.	طلعتی روشن جهان کیر شهسوار.
Hökmünə ram oldı dünya sərbəsər,	حکمنه رام اولدی دنیا سربسر[۳]،
Bir zaman dünyada etdi ol güzər.	بر زمان دنیاده ایتدی اول کذار.
Hökmi irdi şərqü ğərbə aşikar,	حکمی ایردی شرق و غربه آشکار[۴]،
Əmrinə girdi təmamət hər nə var.	امرینه کیردی تمامت هرنه وار.
Dünyada dürlü ömür sürmüş idi	دنیاده درلو عمُر[۵] سورمشدی،
Niçə dürlü ruzigar görmüş idi.	نیجه دُرلو روزِکار[۶] (کور)مشدی.
Fikrilə işlər idi hər bir işi,	فکر ایله اشلریدی هر بر ایشی،
Fikrət əhliydi yavlaq ol kişi.	فکرت اهلی ایدی یولق[۷] اول کشی.
Hər işi tədbir ile (ol) götürür,	هر اشی تدبیریله (اول) کَتورور[۸]،
Neçə müşkil islər asan götürür.	نجه[۹] مشکل اشلری آَسان کتورور.
Üç əyalı var idi cümləsi ər	اوچ عیالی واریدی جمله (سی) اَر،
Yüzləri bənzər aya, həm qəmər.	یوزلری بکزر ایه هم قمر[۱۰].
Padşah birgün məgər sayru düşər,	پادشاه (برکون) مکر[۱۱] صیرو دوشر،
Rahətində rəncilə, sayru düşər.	راحتنده رنجله صیرو[۱] دوشر.

---

۱. ص. بیت یوخ// آ. بیت یوخ
۲. ص. بیت یوخ// آ. بیت یوخ
۳. ص. بیت یوخ// آ. بیت یوخ
٤. ص. بیت یوخ// آ. بیت یوخ
٥. آ. عمر دیلیم // ب۱. عمری دایم // ب۲. عمری دایم
٦. ب۱. بونجه درلو زمان // ب۲. بونجه درلو زمان
۷. ب۱. هم // ب۲. هم
۸. ب۱. بیت بوخ// ب۲. بیت یوخ
۹. ب۱.هر نه مشکل اولسه آسان بتورر
۱۰. آ. شاهزاده لر // ب۱. شاهزاده لر // ب۲. شاه زاده لر
۱۱. آ. ناکاه // ب۱. پادشاه بر کونکه صیرو دوشر// ب۲. کونکه صیرو دوشر

Bimar oldı, düşdi ol daxı yerə,	بیمار اولدی دوشدی اول دخی یره[۲]،
Dutdı bəglər dört yanında sər yerə.	دوتدی بکلر درت یاننده سر یره.
Artdı gündən günə rənci gördilər,	آرتدی کوندن کونه رنجی کوردیلر،
Qamu bəglər burada varalıban gəldilər.	(قمو) بکلر برده ویریلوبن کلدیلر[۳].
Dedilər: Ey şahi-aləm, gözün aç,	دیدیلر ای شاه[۴] (عالم)کوزُک آچ،
Səndən sonra kimin olsun taxtu tac.	سندن صٌکره کمک اولسون تختُ تاج[۵].
Söylər ikən dil, vəsiyyət eyləgil,	سویلریکن دیِل[۶] وصیت ایلکل،
Hər birisin bir iş üzrə qoygil.	هر بریسین بر ایش اوزره[۷] قوغیل.
Səndən sonra birbirinə dəyməsin,	سندن صُکره بربرینه دکماسون[۸]،
Xalq eşidib, üstlərinə uşmasın.	خلق اِشیدوب اوستلرینه[۹] اَوشماسون.
Sultan aydır:Xəzinədə üç küp qoydum,	سلطان ایدُر حزینده اُوچ کوپ قودُم،
Sizə budur vəsiyyətim kim, dedüm.	سیزه بودُر وصیتم (کم) دیدوم[۱۰].
Dedi oldəm bəglərinə ol uzam,	دیدی اولدم بکلرینه اول عظام[۱۱]،
Dutınız vəsiyyətim, ey xasu am.	دوتنکز وصیتم ای خاص و عام.
Bəndən sonra ol küpləri açasız,	بندن صکره اول کوپلر[۱۲] اچاسِز،
Malımı oğullarıma saçasız.	مالومی اوغوللرومه[۱] صاچاسِز.

---

[۱]. آ. راحتتدن رنجله آیرو// ب۱. راحتتدن رنجله ایرو // ب۲. راحتتدن رنجله ایرو
[۲]. ص. بیت یوخ // ا. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[۳]. آ. قمو بکلر بر ارایه// ب۱. قامو بکلر دیریلوبن کلدیلر // ب۲. قامو بکلر ویریلوبن کلدیلر
[٤]. آ. شاه عالم // ب۱. ایتدیلر شاه جهان
[٥]. ب۱. صنکره کورک کیمک اولسون تخت تاج
[٦]. ب۱. سویلرکن کل// ب۲. سویلر ایکن کل
[۷]. آ. اوستنه// ب۱. اوستینه // ب۲. ایش اوستینه
[۸]. ا. صنکره بونلر بربرینه دوشمسون // ب۲. صنکره بربرینه دشمان اولمسون
[۹]. آ. باشلرینه // ب۲. خلق عالم باشلرینه
[۱۰]. ب۱. بو ایدی وصیتم سزه دیدوم // ب۲. بو ایدی وصیتم سزه دیدوم
[۱۱]. ص. بیت یوخ // ا. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[۱۲]. آ. بن اولیجک اول کوپلری// ب۱. من اولندن صنکره کوپی//ب۲.من اولندن صمکر کوپی

ص.۲

کورەسز بن نجه حکمت ایلدُم[۲]،	*Görəsiz bən necə hikmət eylədim,*
رمزیله سیزه نصیحت اَیلدُم[۳].	*Rəmz ilə sizə nəsihət eylədim.*
کر بنم (بو) حکمتومی بیلەسیز،	*Gər bənim bu hikmətimi biləsiz,*
ملکی دوتوب پادشاهلق قیلەسز[۴].	*Mülki tutub, padşalıq qılasız.*
ایله[۵] دیدی پادشاهدن چقدی جان،	*Eylə dedi, padişahdan çıxdı can,*
قول قراواش اَغلدی قلدی[۶] فغان.	*Qul-qaravaş ağladı, qıldı fəğan.*
بر نیچه ایام کچوردی روزکار[۷]،	*Bir neçə əyyam keçirdi ruzigar,*
آخری کتدی حیاتدن روز کار.	*Axiri getdi həyatdan ruzi-kar.*
اول دخی دنیادن ایتدی رحلتی[۸]،	*Ol daxı dünyadan etdi rihləti,*
بو درر بو دهر دوننک همتی.	*Budurur, bu dəhri-dunun himməti.*
یودیلر پادشاهی[۹] کتوردیلر،	*Yudular padşahı, götürdülər,*
اخرت منزیلینه یتوردیلر.	*Axirət menzilinə yetürdilər.*
دوندی بکلر کلدیلر[۱۰] خزینیه،	*Döndi bəglər, gəldilər xəzinəyə,*
بیله شاه زادەلر کِه بکزر آیه[۱۱].	*Bilə şahzadələr ki, bənzər ayə.*
کوردیلر کیم بر کوپ[۱۲] اولو،	*Gördilər kim, bir küp ulu,*

---

[۱]. ب۱. اوغلانلارومه
[۲]. آ. بیت یوخ// ب۱. کوره سیز کم نجه حکمت سویلدوم // ب۲. بیت یوخ
[۳]. ب۱. رمزیله نجه وصیت ایلددوم
[٤]. آ. بیت یوخ // ب۱. مملکتده پادشاهلق // ب۲. مملکتده
[٥]. ب۲. بیله
[٦]. آ. اغلایو قلدی // ب۱. ایلدی آه و فغان // ب۲. ایلدی آه و فغان
[۷]. ص. بیت یوخ // آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ
[۸]. ص. بیت یوخ // آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ
[۹]. ب۱. پادشاهی یودیلر
[۱۰]. آ. قمو کلدیلر // ب۱. دوندیلر وزیرلر اووه کلدیلر//ب۲. دوندیلر بکلر کلدیلر اول خزنیه
[۱۱]. آ. اوغلانلرین یوزی بکزر // ب۲. هر برینک صورتی بنکزر آیه //ب۱.هر برینک صورتی بنکزر آیه
[۱۲]. آ. اوچ کوپ دورر بوی اولو // ب۲.کوردیلر اوچ کوپ دورار بوی اولو// ب۱. اوچ کوپ دورر بوی

اول اولو کوب[۱] طپراق طُلو.	*Ol ulu küp topraq dolu.*
قودیلر انی برینی داخی[۲] اَچدیلر،	*Qodılar anı, birini daxı açdılar,*
کوردیلر سوکوک یبانه صَچدیلر[۳].	*Gördilər sünük, yabana saçdılar.*
بر دخی کوپ اول ایکسندن کچی[۴]،	*Bir daxı küp ol ikisindən kiçi,*
کوردیلر التون طلو انُک ایچی[۵].	*Gördilər altun dolu anun içi.*
وزیر ایدُر بلکوز بو حکمتی،	*Vəzir aydur: Bilinüz bu hikməti,*
یرینه کتورُکوز[۶] بو وصیتی.	*Yerinə gətiriniz bu vəsiyyəti.*
هر بری (بر) درلو[۷] سوز سویلدیلر،	*Hər biri bir dürlü söz söylədilər,*
قبول اتمدی وزیر کتدی بولَر[۸].	*Qəbul etmədi vəzir, getdi bular.*
وزیر ایدر بکلر بلمدوکوز،	*Vəzir aydur: Bəglər, bilmədiniz,*
کندوکوز[۹] یقین کلمدوکوز	*Kəndiniz yaxın, gəlmədiniz.*
اول کوپ کم ایچی طپراق طلو[۱۰]،	*Ol küp kim, içi topraq dolu,*
پادشاهک اول اوغلدر (کم) اولو[۱۱].	*Padşahın ol oğludur kim, ulu.*
انُک اولسون پادشاهلق تاج تخت،	*Onun olsun padşahlıq tacu taxt,*
حَیمُ و طوغ و علم[۱۲] و رخت و بخت.	*Xeymə vü tuğu ələmu rəxtu bəxt.*
اول کوپ ایچنده سُکو(ک) کوردوکوز[۱]،	*Ol küp içində sünük gördünüz,*

---

[۱] . آ. اول اولو کوپ کم درم // ۱ب. اول اولو کوپ کیم دیدیم طپراق دولو// ب۱. اول کوپ کیم کوردیلر تپراق دولو

[۲] . ب۱. قریدیلر انی بریسین

[۳] . آ. التون اننک ایچی کوردیلر// ب۱. سومک // ب۲. سومک

[٤] . ب۱. واریدی بر کوپ اول ایکیدن کچی// ب۲. واریدی بر کوپ اول ایکیدن کچی

[٥] . بیت آ. نوسخه ده یوخ.

[٦] . ب۱. یرینه یتورنک هم // ب۲. یرینه کتوروننکز

[۷] . ا. بر درلو // ب۱. بر درلو

[۸] . آ. قبول اتمدی وزیری کوردیلر // ب۱. دینکله دیلر // ب۲. دینکله دیلر

[۹] . آ. کتدنکوز ایراق // ب۲. کیدنکز آیرو یقین

[۱۰] . آ. اول اولو کوپ کم اچی طپراق طلو// ب۱. اول اولو کوپ کم طپراق دولودر

[۱۱] . ب۱. اولو اوغلینه اشارت شاه درر

[۱۲] . آ. چادر و طبل // ب۱. خیمه و هم طبلو عالم // ب۲. خیمه چادر طبل علم

کم انی جمله یبانه صَچدوکوز[۲].	*Kim, anı cümlə yabana saçdınız.*
اصمرلدی اورتمجه اوغلانه انی[۳]،	*Ismarladı ortamca oğluna anı,*
ایله بیوردی انی روم سلطانی[۴].	*Eylə buyurdı anı Rum sultanı.*
ص.۳	
اول کوپ کیم ایچنده التون کوردُکوز[۵]،	*Ol küp kim, içində altun gördünüz,*
سلطان[۶] کچی اوغلانه ویروکوز.	*Sultanın kiçi oğluna verünüz.*
اول کچی اوغلانک ادیدر وفا،	*Ol kiçi oğlanın adıdır Vəfa,*
دکدی التون خاطری اولدی صفا.	*Dökdi altun, xatiri oldı səfa.*
آلدی بر کوپ التون کور کم ندر[۷]،	*Aldı bir küp altunı, gör kim nedər,*
یاپدی بر استانلق اصیلُق[۸] ایدر.	*Yapdı bir astanlıq asıluq edər*
چونکه انده حزینه واردر دویدیلر[۹]،	*Çünki anda xəzinə vardır duydular,*
شهرک قومی جمله اکا اویدیلر.	*Şəhrin qovmi cümlə ana uydular.*
هرکون[۱۰] درلو درلو آش پیشورُر،	*Hər gün dürlü-dürlü aş pişürür,*
تمامت خلقی (هم) باشونه[۱۱] اوشورُر.	*Tamamət xalqı həm başına uşurur.*
هر قنده کی وفا[۱۲] بر درویش کورُر،	*Hər qanda ki, Vəfa bir derviş görür,*
نسنه‌سی یوق اکا سرمایه ویرُر.	*Nəsnəsi yox, ana sərmayə virür.*

---

[۱]. آ. اول کوپ ایچنده که سنوک واردر// ب۲. ایچنده سموکلر واردرر
[۲]. ب۱. آت قتر قیون طوار دورر// ب۲. ات و قتر قیون دخی دوار دورر
[۳]. ب۱. تاپشورنک اورتانجی اوغلانه اونی // ب۲. تابشورنک اورتانجی اوغلنه انی
[٤]. ب۱. ایله بیوردی سلطان هم آنی // ب۲. ایله بیورپدرر روم سلطانی
[٥]. آ. وار کوروک // ب۲. اول کوپ ایچنده که التون دورر
[٦]. آ. پادشاه // ب۱. اونی سلطاننک کچی اوغلنه ویرنک// ب۲. پادشاهنک اول کیچی اوغلاندرر
[۷]. ا. ص. بیت یوخ.
[۸]. ب۱. یاپدی بر اوجه سرای عشرت ایدر// ب۲. یاپدی بر زاویه آخلیق
[۹]. ب۱. چونکه اونده آقچه پولی بولدیلر// ب۲. چونکه انده مال وارینی دویدلر
[۱۰]. آ. کونده // ب۲. کونده درلو درلو نعمت // ب۱. کونده درلودرلو آشلر بیشرور
[۱۱]. آ. جمله خلقی هم// ب۱. باشنه خلقی تمامت اوشورور//ب۲.جمله خلقی هم آشینه دوشورور
[۱۲]. ب. هانده کیم واریسه // ب۱. قنده کم واریسه // ب۲. قنده کیم واریسه بر

Əgər borçlu görürsə, borçun ödər,	اکر بورجلو کورسه بورجین اُودر[۱]،
Qurtulur borcından, şad olur, gedər.	قورتلور بورجندن شاد اولور[۲] کیدر.
Götürür ölmüşləri, şəhri arar,	کتورُر اولمشلری[۳] شهری ارار،
Qanda kim, ğərib ölsə kəfəninə sarar.	قنده کیم غریب اولسه کفینه صرار[۴].
Az zamanda altunı xərc etdilər,	اَز زمانده التونِ خرج اتدیلر[۵]،
Qalmadı nəsnəsi ayruq, durulmadılar.	قلمدی نسنه سی ایرُق دُرلمدیلر.
Gələnlər başladı bir-bir qaçar,	کلنلر[۶] باشلدی بربر قچار،
Getdi qamusı, kəndisi naçar.	کتدی قاموسی کندُسی ناچار[۷].
Kim görürsə, görməz olur, gedər,	کیم کورُرسه[۸] کورمز اولور کیدر،
Dünyada bu əhvalı çoxlar kim, edər.	دنیاده بو احوالی چوقلَر کیمدر[۹].
Anlar ki, durmışıdı hizmətinə,	اَنلر که[۱۰] دِرمشدی حذمتنه،
Getdi, gəlməz oldı biri qatınə.	کتدی کلمز اولدی بری[۱۱] قاتنه.
Nə qaravaş qatına, nə bir iki qul,	نه قراواش قاتنه نه بر ایکی قول[۱۲]،
Nə bir əvbani, nə iki pul.	نه بر اوبانی[۱۳] نه ایکی پول.
Oldı məlul, gecə çox ağladı,	اولدی ملول کیجه[۱۴] چوق اغلدی،

---

۱. آ. بورجلو کلورسه // ب۲. بورجلو کورسه هم آنک بورجک ویرر//ب۱.بورجلولر کلورسه
۲. ب۱. شاد اولوب// ب۲. خلاص اولوب
۳. آ. کندزین دورمش دورر // ب۱. کونده دایم سعی ایدب// ب۲. کونده دائم سعی ایدوب
٤. ب۱. هانده اولسه بر غریب کفن ویرر//ب۲.خنده اولسه بر غریبکفن ویرر
٥. آ. آز زمانده التونی هپ ویردیلر// قلمدی ایروق نسنه سی کوردیلر
٦. آ. بیت یوخ // ب۱. آشنالر// ب۲. باشلدی یارنلری
۷. آ. بیت یوخ// ب۱. کتدی آخر قاموسی قالدی نچار//ب۲. وفا قالدی
۸. ا. هر که کورر// ب۱. کیمک کورردی کورمزه اورر کیدر//ب۲.هرکیمی کیم کورسه کورنمز کیدر
۹. آ. اشبو احوالی چوقلر ایدر// ب۱. دنیاده بو ایشلری چوقلر ایدر// ب۲. چوقلر ایدر
۱۰. آ. نیچه لر // ب۱. اولکه دورمیشدی دایم حذمتینه
۱۱. آ. بری کلمز اولدی // ب۲. بیری کلمز اولدی قاتنه
۱۲. ب۱. نه قراوش قالدی قاتنده نه قول
۱۳. ب۱. نه بر اوین بیه سی// ب۲. آقچه کتدی قالمادی هیچ الده پول
۱٤. آ. ملول اولدی اول

Könlüni haqq həzretinə bağladı.	کوکلنی حق حضرتنه بغلادی.
Ey xudavəna, sığındım bən sana,	ای خداوندا[1] صغندُم بن سکا،
Mübtəlayam dəstgir olğıl bana.	مبتلایم دستکیر اولغل [2] بکا.
Var ikən malım,xərc etdim,bilmədim,	واریکن مالوم خرجتدم[3] بلمدُم،
Kimsədən daxı vəfa bulmadım.	کمسدن دخی وفا[4] بولمدم.

ص.۴۰

Bu ne hal idi ki, geldi başıma,	بو نه حالیدی (که) کلدی باشومه،
Arlanıram kim, varam qardaşıma.	عارلنورم کم وارام[5] قرداشمه.
Ayıda kim, bir küp altın verdim sana,	آیده کیم بر کوپ التون ویردُم[6](سکا)،
Neylədin? dilənir, gəldin bana ?	نیلدُک دیلنور[7] کلدک بکا.
Kişi anı eşidəcək, ölsə yek,	کشی انی اشدیجک[8] اولسه یک،
Barı ölmədisə, səfərə getmək gərək.	باری اولمدیسه[9] سفره کتمک کرک.
Yeyrək oldur kim, bu mülki tərk edim,	یکرک اولدر کیم بو[10] ملکی ترک ایدم،
Qeyri padşah mülkinə barı gedim.	غیری پادشاه ملکنه باری کیدم.
Duram anda, bir işin üzün dutam,	دورام انده بر ایشوک اوزن[11] دوتام،
Bilmiyələr kim, padşah imiş atam.	بلمیالر کیم پادشاه ایمش آتام.
Təkyəsində ol gecə qıldı aram,	تا(کیه)سنده[1] اول کیجه قلدی ارام،

---

[1]. آ. دیدی ای الاه // ب۱. بیت یوخ
[2]. آ. افتاده یم دستکیر اول سن
[3]. ب۱. وار مالومی خرجه سوزدوم// ب۲. وار مالومی خرجه ویردوم
[4]. ب۱. مداره
[5]. ب۱. وارمغه // ب۲. عار ایدرم کم وارم
[6]. آ. دیه ویردم بر کوپ التون بن// ب۱. دیر که ویردوم بر کوپ آلتون//ب۲.دیه ویردم بر کوپ آلتون
[7]. ب۱. دیلنوب// ب۲. نیلدنک کیم ایمدی کلدنک سن بکا
[8]. ا. کشی ناموسی قونجه// ب۱.کشی ناموسی قوینجه//ب۲.کیشی ناموسدان کیدنجه اولسه یک
[9].آ. اولمزیسه باری // ب۱. اولمز ایسه باری سفر قیلسه یک//ب۲. اولمز ایسه باری سفر قیلسه یک
[10]. ب۲. اولدر اشبو
[11]. آ. اوجنی // ب۲. بر پیشه لوجین

Ertəyə dək gözünə uyxu haram.	اِرتیه‌دک کوزینه اویقو حرام.
Ertə oldı, duru gəldi kim, gedə yola,	ایرته اولدی دُرو کلدی کیم کیده یوله[٢]،
İlla bir aqçası yoxdur kim, azıq ola.	الا بر اقچه‌سی یوقدر کم[٣] ازیق اوله.
Barmağında qalmış ıdı bir xoş xatəm,	برمغنده قلمشدی[۴]بر(خوش)خِطام،
Dedi:Yeyrək oldur kim, bunı satam.	دیدی یکرک اولدور کم[۵] بونی صتام.
Öz-özünə bir neçə dürc eylədi,	اوز اوزوینه بر نچه درج ایلدی،
Satdı ol üzügi, xərc eylədi.	صتدی اول یوزوکی خرج ایلدی[۶].
Yüzügüni satdı əlli altuna,	یوزکونی صاتدی اللی[٧] التونه،
Dərviş ayıdır, bir aqçasın ana suna.	درویش ایدر[٨] بر اقچسِن اکا صونه.
Bir qaçını verdi ətə vü ətməgə,	بر قچونی[٩] ویردی اته و اتمکه،
Bağladı belinə yola getməgə.	بغلادی بلینه یوله کتمکه.
Şəhr içində gəldi bir yoldan keçər,	شهر ایچنده کلدی بر یولدن[١٠] کچر،
Gördi bir remmal dükkanın açar.	کوردی بر رمال دکانن آچار.
Vəfa vardı, bir altun verdi ana.	وفا واردی[١١] بر التون ویردی اکا،
Ayıtdı: Rəmmal, aç falı, söylə bana.	ایتدی رمال آچ فالی[١٢] سویله بکا.
Başladı rəmmal çünki fala baxar.	باشلدی رمال چونکه فاله[١] بقر،

---

[١]. آ. تکه سنده // ب١. تکیه سنده
[٢]. آ.ایرته دردی کم کیره کیده// ب١. ایرته دوردی کیم کیده کیردی//ب٢. ایرته دوردی کیم کیده کیره
[٣]. آ. نیلیه آقچه سی یق // ب١. کوردی بر اقچه سی یوق آزق//ب٢. کوردی بر اقچه سی یوق آزوق
[٤]. ب٢. واریدی بر خوش ختم
[٥]. آ. ایتدی مکر اولدر بونی// ب٢. ایتدی
[٦]. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب١. یوخ
[٧]. ا. اون آلتی // ب١. صاتدی اول یوزوکی ایکی آلتونه
[٨]. ب١. ایستر // ب٢. بیت یوخ
[٩]. آ. بریسنی // ب١. بر قچن ویردی آته هم اتمکه // ب٢. بر قچچ آقچه
[١٠]. ب١. یردن // ب٢. شهراچنده چونکه بر یردن
[١١]. آ. کلدی بر // ب١. وفا اینر وردی بر آلتون آنکا // ب٢. کلدی ایره لو
[١٢]. آ. دیدی خوجه رمل اور// ب١.دیدی رمال خوجه خوش سویله مکا//ب٢. خواجه یر سوله

Başını sallar, dizin dizinə qatar.	باشونی صالر دزین دزینه قاتر[٢].
Taxtasın qor, kitabı alır əlinə,	تخته‌سین کور کتاب الور الینه[٣]،
Tanrı adını gətirir dilinə.	تانری ادینی کتورر دیلینه.
Ayıtdı:Yigit senin adın Vəfa,	ایتدی یکت سنک ادُک[٤] وفا،
İşbu yolda çox çəkərsin cəfa.	اشبو یولده چوق چکرسین[٥] جفا.
İlla sonra xoş olısardur halın,	الا صکره خوش اولیسردُر حالُک،
Hələ bir şəhərə uğrar yolun.	هله بر شهره اوغرار[٦] یولوک.
	ص.٥
Bir qapısından su ol şəhərə axar,	بر قپوسن‌دن صو اول شهره اقار[٧]،
Bir qapısından yenə taşra çıxar.	بر قپوسندن ینه[٨] طشره چقار.
Zinhar ol şəhərdə əglənmə, get,	زنهار اول شهرده[٩] اکلنمه کیت،
Çıxıb şəhərdən,yenə su yuxarı sefer et.	چیقوب شهردن ینه صو یوقرو[١٠] سفر ایت.
Su başında bir pınara irəsin,	صو باشنده بر بناره ایره‌سین،
Bir canavar gələ anda görəsin.	بر جانور کله انده کوره‌سین.
Su içüb, çünki gedər ol canavar,	صو ایچوب چونکه کیدر[١١] اول جانور،
Sən daxı ol canavar ardınca var.	سن داخی اول جانور اردنجه وار.
Həqq sana ruzi qıla bir gəncxanə,	حق سکا روزی قیله بر کنج خانه،

---

١. آ.آلدی رمال تخته سن چیزر // ب١.آلدی رمال تخته سین آچدی//ب٢.آلدی رمال تخته سین آچدی
٢. آ. قاقر // ب١. صالوبن باشنی هم دیزون ققار//ب٢.باشنی صالار دزین یره قفار
٣. ص. بیت یوخ// ب١. آنی قونبوب آلدی کتاب الینه//ب٢. قویدی تخته آلدی کتاب النه
٤. ب١. آدینک در//ب٢. آدندر
٥. آ. کوررسیسک // ب١. اوشبو ایشدن چکه جک سن چوق // ب٢. ایشدن پس چکرسن چوق
٦. آ. ایرجکدر // ب١. ایروسیدر // ب٢.ایریشوپدر
٧. ب٢. صول قپوسندن او شهرنک صو کیدر
٨. آ. کرو // ب٢. صاغ قپوسندن کیروپ طشره اورر
٩. ب١. شهره کیرب // ص. یوقارو بر ایکی کون سفر ایت// ب٢. شهره کیروپ اکلنمه
١٠. ب٢. سو یوقارو بر ایکی کون
١١. ب١. صو ایچوب دونیجک// ب٢. سو ایچوبن دونه جک

Gümüş, altun anda çoxluğin danə.	کومش التون انده چوقلوغین دانه[۱].
Bulasın qırx hücrə içi dolu mal,	بولاسین قرق حوجره ایچی طلو مال،
Anda bir huri daxı sahib camal.	انده بر حوری داخی صاحب[۲] جمال.
Vəfa ayıdur:Rəmmal xoş söylədin,	وفا ایدر رمال خوش سویلدُک،
Eylə yoldaş bənim ilə himmətin.	ایَله یولداش بنومیله همتوک[۳].
Qanda kim, varsın varsun bile,	قنده کیم وارسن وارسوک بیله[۴]،
Hələ yoldaş himmetin bənim ilə.	هله یولداش همتوک بنومیله[۵].
Çıxdı şəhərdən gördi kim, yol dört yana,	چقدی شهردن کوردیکم یول دورت یکا[۶]،
Dedi kim, ilahi doğru yol göstər bana.	دیدی کیم[۷] الهی دوغرو یول کوستر بکا.
Düşmüşəm, tut əlimi, ey dəstgir.	دُشمشم دوت الومی ای دستکیر،
Sən alimsən, sana məlum cümlə sirr.	سن عالمسین[۸] سکا معلوم جمله سیر.
Nə eşim var, nə yoldaşım bənim,	نه اَشُم وار نه یولداشُم بنُم[۹]،
Bənim ilə bilə, haldaşım bənim.	بنومیله بیله حَلداشم بنم[۱۰].
Çarközüm yoxdur, ilətib satmağa,	چرکزُم یُقدر[۱۱] اِلدوپ صاتمغه،
Yer bulımazam bir gecə yatmağa.	یر بولیمازم بر کیجه[۱] یاتمغه.

---

[۱]. آ. التون انجو کمش و هم لعل دانه // ب۱. چوق اوله التون کومش لعل دانه//ب۲. التون کومش آنده چوق لعل دانه

[۲]. آ. بر کوزل دخی بولاسن خوب // ب۱. بر کوزل داخی بیله هم خوب//ب۲.برکوزل محبوب خود صاحب

[۳]. آ. آلتونمی آلدنک بنی ساز ایلدوک// ب۱. آلتونیم آلدینک بنی شاده ایلدک// ب۲. آلتون آلدنک کونکلمی خوش ایلدنک

[٤]. ب۱. قنده کیم وارر ایسم اولسون بیله//ب۲. وفا ایدر همتنک اولسون بیله

[٥]. آ. دیدی هله همتوک اولسون بیله// ب۱. دیدی هله همتک اولسون بیله // ب۲. طوروبن عزم ایده یم ین بو یوله

[٦]. آ. چقدی شردن وفا بقدی دورت یکا // ب۲. کوزتدی دورت ینکا

[٧]. آ. ایتدی // ب۱. دیدی // ب۲. دیر الهی

[٨]. ب۱. جکیم سن

[٩]. آ. نه ایشم داردر بنم نه یولداشم // ب۱. بیت یوخ

[۱۰]. آ. وارسم یرده ده یوقدر بیلشم

[۱۱]. آ. یق درر نسنم // ب۱. یوق چهارکوتسم چقارب صاتمغه

Bu yola gedib, bu fikrile gedəm,	بو یوله کیدوپ بو فکریله کیدم[٢]،
Kəndü bilməzəm qançaru səfər edəm.	کندو بلمزم قنجروا سفر ایدم[٣].
Düşdi bir yola, bu fikrile gider	دوشدی بیر یوله بو فکریله کیدر،
Biləmez kim, qancaru səfər edər.	بیلمز کم قنچارو سفر ایدر[۴].
Sürdi yolı, irdi bir şəhərə gedər,	سوردی یولی ایردی بر شهره کیدر[۵]،
Bir qapısından o şehətə su gedər.	بر قپوسندن اول شهره صو کیدر.
Ayıtdı:Rəmmal dedigi şəhər durur,	اِیتدی رمال دیدوکی شهریدر[۶]،
Nişanı bir qapıdan girən su durur.	نشانی بر قپودن کیرن صو دُرُر[٧].

ص.۶

Girmədi Vəfa şəhərə, döndi gedər,	کیرمدی وفا شهره دندی کیدر[٨]،
Ol getdügi su yerə səfər edər.	اول کتدُکی صو یره[٩] سفر ایدر.
İrdi su başında gördi bir pınar,	ایردی صو باشنده کوردی بر بیکار،
Bir dem, ol arada qıldı qərar.	بردم اول اراده[١٠] قلدی قرار.
Gördi qarşıdan gəlir bir canavar,	کوردی قرشودن کلور بر جانور،
Bir canavar durur ki, purnəqşu nigar.	بر جانوردُرُر کی(بر)[١١] نقشِ نکار.

---

١. آ. کیجه بر یر بولیمزم // ب١. هر کیجه یر بولمزم بن یتمغه// ب٢. بیت یوخ

٢. آ. دشدی بر یوله بو فکریله کیدر// ب١. بیت یوخ

٣. آ. بیلمزم قنچرو سفر ایدر// ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ

٤. ص. بیت یوخ// ب١. دوشوبن بر یوله فکر ایله کیدر- بیله مز که قنجرو سفر ایدر // ب٢. بیت یوخ

٥. آ. کیده کیده یولس یر شهره وارر// بر قاپوسندن اول شهرک صو کیرر// ب١. سوروبانی کوردی بر شهر برو- بر قپوسندن صو اول شهرنک کیرو// ب٢. شهره کیرر

٦. ب١. دیدی رمال دیدی کی شهر بودر//ب٢. امالنک دیدوکی شهر بودرر

٧. آ. هم نشانی داخی قپوسی بودر// ب١. نشانی شول قاپودن اقن صودر// ب٢. اوج کون اول صو یوقارو سفر ایدر

٨. ب١. کرمدی شهره وفا دوندی کیدر

٩. آ. اول کون اول صو یقاری // صودن اوچ کون یوقارو سفر ایدر

١٠. آ. بر دم انده اوتورب // ص. نوسخه ده "بر دم اول ساعت" یازیلیب//ب١. ایلدی قرار// ب٢. برساعت

١١. ب٢. نه جناوار اندامی

Gəldi su içdi, yenə döndi gedər,	کلدی صو اچدی ینه دندی کیدر،
Vəfa durur, anı təfərrüc edər.	وفا دُرُر[١] انی تفرج ایدر.
Vəfa ayıdır:İşbudur ol canavar,	وفا ایدر اشبودر اول جانور،
Kim dedi rəmmal bana, ardınca var.	کم ددی رمال بکا اردنجه وار[٢].
Durdı, düşdi ol canavar ardına,	دُردی دوشدی[٣] اول جانور اردنه،
Eylə gidər toz irişməz qəsrine.	ایله کیدر توز ایرشمز قصرینه[٤].
Vardı girdi ol canavar meşəyə,	واردی کیردی اول جانور مشیه،
Düşdi Vəfa uş uşaq əndişəyə.	دوشدی وفا اوش اوشاق[٥] اندیشیه.
Ol meşədə var idi ol şikar,	اول مشیده واردی اول شکار[٦]،
Durdı Vəfa anda, dört yana baxar.	دُردی وفا انده دورت یکا بقر.
Gördi dağlar arasında bir dərə,	کوردی طاغلر اراسنده بر دره،
Bir meşəlıq san ki, düşməz gün yerə.	بر مشلق صَنکه دوشمز کون یره[٧].
Gəlübən girdi meşəyə çün Vəfa,	کلوبن کیردی میشه یه چون وفا،
Var umidini kəsdi ol pürsəfa.	وار امیدینی کسدی اول پر صفا[٨].
Gördi qarşıdan bir mağara qapıyı,	کوردی قرشودن بر مغاره قَپویی،
Sürdi gəldi ol qapıya tapuyı.	سوردی کلدی اول قاپویه طاپویی[٩].
Ol mağara qatına gəldi cavan,	اول مغاره قاتنه کلدی جوان،

١. ب١. دوردی// ب٢. دردی

٢. بیت ص. نوسخه سینده یوخ.// ب٢. دوشدی کتدی

٣. ب١. دوشدی وفا

٤. آ. کردنه // ایله کیدر دیو ایرشمز کردنه// ب٢. کتدی کیمسه ایرمز کردنه

٥. ب١. اوفاجق //ب٢. آنده چوق

٦. آ. یاوی واردی اول نکار // ب١. یاوه واردی جانور//ب٢. یتکین اولدی اول نکار

٧. ب١. بر میشه لکدر که کون دوشمز یره// ب٢. بر دره در آمده کوز ایرمز یره

٨. بیت ص. یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ

٩. آ. مغاره واریدی // اول مغاردن یکا بر یولدی // ب١/ سردی کلدی اول قپویه طاپوسی

Mağara qapısın gördi əyan.	مغاره قپوسین کوردی عیان.[١]
Ayıtdı: İşbudur ol gəencxana,	ایتدی اشبودر اول[٢] کنج خانه،
Budəm sığındım bən yaradana.	بودم صغندُم بن[٣] یرادانه.
Çün təvəkkül qıldı, ayıtdı, ey yar,	چون توکل قیلدی ایتدی ای یار،
Girdi mağara içinə seyr edər.	کیردی مغاره ایچنه سیر ایدر[۴].
Gördi iyəsizdir içində kimsə yox.	کوردی ایسوزدر ایچنده کمسه یوق،
İlla bir qapı, daxı vardır açux.	ایلا بر قپو داخی واردر آچوق[۵]،
Ol qapıdan içərü çünkim çıxar,	اول قپودن ایچروا چونکم چقار.
Dört yanını gözədir, çəvrəyə baxar.	دورت یاننی کوزه‌در چوره باقر[۶].
Gördi bir qala qapılar dartılu,	کوردی بر (قلعه) قپولر[٧] دُرتلو،
Qapılar dəmirdən, üsti örtülü.	قپولر[٨] دمردن اوستی اورتلو.
İçərü girdi, gördi bir saray,	ایچرو کیردی[٩] کوردی بر سرای،
Şöylə idi ki, sanki günəşdir ya ay.	شویله ایدی که صنکه کونشدر یا آی[١٠].
Eyləmişlər ortalı bir təxti-pay,	ایلمشلر اورتلو بر تخت پای[١١]،
Dərnəkdir qamu ucdan uca ay.	درنقدر قمو اوجدن اُجا[١٢](آی).
Taxt önində gördi (durur) daya,	تخت اوکنده کوردی (دورر) طایه[١]،

---

[١]. بیت ص. یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ

[٢]. ب. دیدی بودرر واریسه // ب٢. ایتدی واریسه بودر

[٣]. ب١. دیدی صغندم من // ب٢. صیغنورم اوش بن

[٤]. بیت ص. یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ

[٥]. بیت ص. یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ

[٦]. بیت ص. یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ

[٧]. آ. قلعه صفتلو // ب ١. کوردی قلعه و سوقاتلر دوپدلو// ب٢. صوققلر طوپطلو

[٨]. آ. قپوسی // ب١. قاپو دمردن هم اوستی اورتولو//ب٢. قپولر اوستی دمیردن

[٩]. ب٢. داخی ایچرو

[١٠]. آ. شویله آیدین صانکی انده طوقمش آی // ب١. شیله روشندر صناسن کیم بر ای// ب٢. شیله آیدندر کنش کبی

[١١]. ب١. اورتده بر تخت یوجه // ب٢. اورته ده بر تخت یوجه

[١٢]. ب١. درو نقرهدر قمو اوجدن اوجه // ب٢. کومش التون قمو اوجدان اوجه

تختده بر قیز اوتورُر بکزر آیه.	*Taxtda bir qız oturur, benzər aya.*
آی نه اولور یوزنی[۲] کورسه کون،	*Ay nə olur, yüzini görsə gün,*
دوشه کوکدن اولدی سرنکون[۳].	*Düşə gökdən, oldı sərnigün.*

ص.۷

هرکون دوشیوبن اُنک کوره[۴]،	*Hər gün döşəyübən onın görə,*
فریاد ایدوب اوره جنکن صا یره[۵].	*Fəryad edib, vura çənginsə yerə.*
مُشک عنبر صاچ ایچنده توزار[۶]،	*Müski-ənbər saçı içində düzər,*
مشتری عشقندن سرکردان کزر.	*Müştəri eşqində sərgərdan gəzər.*
بوینی اوزن صناسین قینابُ تاج[۷]،	*Boynı uzun, sanasın qaynabu tac,*
کیدوکی شیرو بها[۸] باشنده تاج.	*Geydügi şiru baha, başında tac.*
اغزی عقیق حقه‌در روشیم و شیم[۹]،	*Ağzı əqiq hüqqədir,ruşimu şim,*
یکاغی کل یپراغی زلفِ جسیم[۱۰].	*Yanağı gül yaprağı, zülfu cesim.*
نفسی عنبر یاری کل صویی[۱۱]،	*Nəfəsi ənbər yarı gül suyı,*
سرور آلنی خجیل ایلر صویی[۱۲].	*Sərvər alnı xəcil eylər suyı.*
دوداغی لعلُ شکر[۱۳] دیشلریدرُر،	*Dodağı ləlu şəkkər, dişleri dürr,*
سرای ایچنده کندوسی حوریدُرُر.	*Saray içində kəndüsi huridur.*

---

۱. ب۱. دورر بر دایه
۲. ب۲. یوقرودن یوزین اننک
۳. ب۱. دوسه کوکدن یره اوله سرنکون //ب۲. کوکدن یره اوله سرنکون
٤. ب۱. زهی اکر ناز و شیوسینه دویه// ب۲. زهره اکر ناز شیوه سین کوره
٥. بیت آ. بیت یوخ// ب۱. آه ایدوبن اوره جمکی صیه// ب۲. فریاد ایدوبن اوره چنکن یره
٦. ب۱. مشک عنبر ساچی اوجندن توذر// ب۲. صاچی اوجنده
۷. ب۱. بوینی بللور صانسن عنقای عاج // ب۲. بیت یوخ
۸. ب۱. شیبُ حریر
۹. آ. آغزی آخال حقه در اسم میم // آغزی حقه در صناسن رسم شیم// ب۲. آغزی حقه دور هم اپسم میم
۱۰. ب۱. زلفلری جسیم (مصراع یئربه یئردریر)
۱۱. ب۱.آغزی باری عنبر شکرصوی// سرور الین خجل ایلر بوسی// ب۲. یوزی درلک سویی
۱۲. بیت آ. یوخ // ب۲. سرو ازادای خجل ایلر بویی
۱۳. آ. یاقوت شکر // ب۱. بیت یوخ .۲ب// بیت یوخ

Qaşları yay, saçı kəməndu kirpigi tir,	قاشلری(یای)صاچی کمند کرپوکی تیر،
Gözləri ay, neçə canlar əsir.	کوزلری آی نجه جانلر اسیر[1].
Danə sirrindən dimağı tazə tutar,	دانه سِرِندن دُماغی تازه دُتار[2]،
Köksi bağinda turunc şimdi biter.	کوکسی باغنده تُرنجه شمدی[3] بتر.
San Xətay elini oldı rəngi-yar,	(صان) خطا اَلنی اولدی رنک یار[4]،
Aq yüzində ol qara bünləri var.	آق یوزنده اول قره بکلری وار[5].
Her yer vardır anda sehr idi,	هر یر واردر انده سحردی[6]،
Ol nigar ki, var adı Mehr idi.	اول نکار که (وار) ادی مهردی[7].
Çünki Vəfa Mehri teferrüc eylədir,	چونکه وفا مهرِ تفرج ایلدر،
Təxt önündə düşübən əqlı gidər.	تخت اوکنده دوشوبن اقلی کیدر[8].
Geldi Mehri, aldı başın dizinə,	کلدی مهری اَلدی باشین دیزینه،
Yüzüni vurdı Vəfanın yüzinə.	یوزونی اوردی وفانک یوزینه.
Aqlı gəldi, gördi düşmüş dizində,	عقلی کلدی کوردی دُشمش دزنده[9]،
Yüzüni gördi həmandəm üzündə.	یوزنی کوردی هماندم یوزنده[10].
Ol gün anda yedi kəz aqlı gedər,	اول کون انده یدیکز عقلی کیدر[11]،
Niçə kim, ol surətə nəzər edər.	نیجه کیم اول صورته نظر ایدر.

---

۱. بیت آ. یوخ // ب۱. بیت یوخ
۲. آ. ایتدوکی سوزنده نازک و تر// ب۱. تنی نرکس دن دخی نازوک و تر// ب۲. تازه نصرندن دخی نازک تر
۳. ب۲. ترنج ینی بتر
٤. ب۱. ختای ایلن آلدی سان رنکلر// ب۲. کیمکه کورسه آنی ایلر آه و زار
۵. ب۱. که وار
٦. ب۱. هر بر اندام که دیرم هپ سحردی// ب۲. جمله اندامی دیدیم سحری ایدی
۷. آ. اول نکار دیدوکین ادی مهردی // ب۱/ اول نکار کیم دیرم آدی مهردی
۸. آ. آه ایدر داخی دوشر عقلی کیدر
۹. آ.دوست دیزننده در// ب۱.عقلی کلدی باشنه آچدی کوزین//ب۲. عقلی کلدی باشنه آچدی کوزین
۱۰. مصراع آ. یوخ // ب۱. کوردیکم یوزینه اورمشدر یوزین// ب۲.کوردیکیم مهریوزنه اورمش یوزین
۱۱. ب۲. هر برنده وفانک عقلی کیدر

عشق اثر ایلر اغراریسه طاشه،	*Eşq əsər eylər uğrarısa daşa,*
ینه کتدی عقلی کلمدی باشه[۱].	*Yinə getdi əqlı, gəlmədi başa.*
ینه عقلی کلدی ایدر ای نکار،	*Yinə əqli gəldi, ayıdır, ey nigar,*
حورمسین یا ملک ای کلعزار.	*Hurimisən ya mələk, ey gülüzar.*

ص.۸

کیم کوزم دویمز یوزنه بقمغه،	*Kim, gözüm doymaz üzünə baxmağa,*
قصد ایدر بو جانم تندن[۲] چقمغه.	*Qəsd eder bu canım tənden çıxmağa.*
مهر ایدر چون بنی صوردک بکا،	*Mehr aydır:Çün bəni sordun bana,*
عقلنی دوشر خبر ویرم بن[۳] سکا.	*Əqlini devşir, xəbər verim bən sana.*
عمان الندە اتام سلطان ایدی.	*Umman elində atam sultan ıdı,*
ایله کون حکمنه[۴] فرمان ایدی.	*Ayla gün hökmünə fərman*
کشی بحرین سیران ایدردی الی[۵]،	*Kişi, Bəhreyn seyran edərdi eli,*
انوک دخی کلوردی جمله مالی.	*Anun daxı gəlirdi cümlə malı.*
ناکهان کلدی بر یاغی[۶] اوستنه،	*Nəgahan gəldi bir yağı üstünə,*
شویله کیم باشین کسمک[۷] قصدنه.	*Şöylə kim, başını kəsmək qəsdınə.*
کوردیکه اول یاغیدن دکل[۸] حریف،	*Gördi ki, ol yağıdan dəgil hərif.*
نقدردُر حدّنی بیلور حریف[۹].	*Nə qədərdir, həddini bilir hərif.*

---

[۱]. بیت ص. یوخ // ب۱. //ینه کتدی عقلی کلمز باشنه=عشق اثر ایلدی ایچن داشنه
[۲]. ب۱. قصد ایلد جانم تنمدن چقمغه // ب۲. تنمدن
[۳]. ب۱. عقلنکی دوشر که ایده یوم// ب۲. دوشر عقلنکی ایده یم بن سنکا
[٤]. آ. ایل حکمنه // ب۱. ایل و لایت // ب۲. ایل و لایت حکمنه
[۵]. ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[٦]. ب۱. بر یاغی کلدی // ب۲. بر یاغی کلدی
[۷]. ب۱. شیله کیم باش جان قصدینه// ب۲. شیله باش و جانین آلماق قصدینه
[۸]. ب۱. یاغیه اول دکل
[۹]. ب۲. مقدردر بلو خصمین عریف

Bir gəmi düzdi kim, yağidan qaça,	بر کمی دزدیکم یاغیدن[۱] قچا،
Bindi gəmiyə, dilər kim, axir keçə.	بندی کمیه دیلر کم اخر کَچه[۲].
Bir yel çıxdı, gəmi irdi daşa,	بر یل چقدی کمی ایردی طشا[۳]،
Sındı gəmi təmamət başdan başa.	سندی کمی تمامت[۴] باشدن باشه.
Ğərq olub gəmi içində nəki var,	غرق اولوب کمی ایچنده نکه وار،
Adəm, altun, aqça, hər nəki var.	ادم التون اقچه هر نکه وار[۵].
Dayəm ile bəni bünlədi qadir,	طایمیله بنی بکلدی قدیر ،
Mədəd irişdi bizi anda Xızır.	مدد ایرشدی بزی انده حضور.
Aldı bəni, gətürdi bu saraya,	الدی بنی کتوردی بو سارایه[۶]،
Bu sarayda bəslədi beni daya	بو سرایده بسلدی بنی طایه.
Sən gələsin ki, dedi Xızır bana,	سن کلەسن که ددی حاضر بکا[۷]،
Tanrı hökmu ilə beni verdi sana.	تکری حکمیله[۸] بنی ویردی سکا.
Bunca zamandır ki, yolu gözlərəm,	بونجه[۹] زماندر که یولوک کوزلرم،
Eşqini könlüm içinde gizlərəm.	عشقکی کوکلم ایچنده کزلروم.
Sən doyamadın bəni bir görməgə,	سن دُیمدک بنی بر[۱۰] کورمکه،
Qəsdi qıldın eşqimə can verməgə.	قصدی قلدک[۱۱] عشقمه جان ویرمکه.

---

۱. آ. ب۱. یعنی. یغی قچه // ب۲. کوردی کیم یاغیه دکلدی حریف

۲. آ. کیردی دنیزه دیلر کیم آسان کچه // ب۱. کردی دنیکز ایچنه استر کیچه//ب۲.کیردی دنکزه دلر اوته کچه

۳. ب۱. چقدی بر ییل کمینی اوردی داشه// ب۲. چیقدی بر ییل کمنی وردی داشه

۴. آ. قمو // ب۲. جمله سی

۵. بیت آ. یوخ // ب۱. بیت یوخ// ب۲. بیت یوخ

۶. آ. بو سرایدا بسلدی طایه بنی//بو سرایه الدی کتوردی بنی

۷. ب۱. سنی کتوردی اول خضر مکا // تنکری امر ایله سنی ویردی منکا

۸. ب۲. امریله

۹. آ. چق // ب۱. نیچه

۱۰. ب۱. دویمدینک یوزمی سن // ب۲. شمدی کلدنک سن یوزومی

۱۱. ب۱. قصد ایدرسن

ایله دیدی صلدی النی[١] بوینونه،	*Eylə dedi, saldı əlini boynına,*
کل بقا در معشوقک اویاننه[٢].	*Gəl baxa, der, məşuqun oynına.*
ایکی یار بربریله بولاشدیلر،	*İki yar bir-birilə buluşdular,*
سانه سن آی ایله کون قوشدیلر[٣].	*Sanasan ay ilə gün govuşdular.*
کچوبن تخت اوزرنه اوتوردیلر،	*Keçübən taxt üzərinə oturdılar,*
سوزی نه اوزادلم ای بختیار[۴]،	*Sözi nə uzadalım, ey bəxtiyar.*
آنونکیچون ال سالردی بویننه،	*Anun içün əl salardı boynına,*
یعنی دیلر کم کیردی قویننه[۵].	*Yəni dilər kim, gireydi qoynuna.*

ص.۹۰

کیردی وفا حجرلرونه دُرت یکا،	*Girdi Vəfa hücrələrinə dört yana,*
مهر ایدر ویردی حق جمله سکا.	*Mehr ayıdır:Verdi haqq cümlə sana.*
مهر اولدم هب قپولری اچار[۶]،	*Mehr ol dəm həp qapıları açar,*
بر برینک باشنه[۷] التون صچار.	*Birbirinin başına altun saçar.*
هر خزینه کیم اچوبن کیردیلر،	*Hər xəzinə kim, açuban girdilər,*
درّ جوهر طلو ایدی کوردیلر[٨].	*Dürr, covhər dolu idi, gördilər.*
الا مهری بر قپویی اچمدی،	*İlla Mehri bir qapıyı açmadı,*
طوردی وفا اول قپودن کچمدی.	*Durdı, Vəfa ol qapıdan keçmədi.*
ایتدی کل بونی اچ داخی کورەلوم[١]،	*Ayıtdı: Gəl bunı aç daxı görəyim,*

---

[١]. آ. قولک // ب١. قولینی //ب٢و قولینی

[٢]. ب٢. ایکی الین صالدی آنک قویننه

[٣]. ص. بیت یوخ// آ. بیت یوخ// ب١. بیت یوخ

[٤]. بیت ص. یوخ // ب١. بیت یوخ کوره یم // ب٢. بیت یوخ

[٥]. بیت ص. یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ

[٦]. آ. ویردی کلیدلر دیلنی بر اچار // ب١. ویردی کشلنه دیللرین بربر چار//ب٢.ویردی کلیدلرینی بربر آچار

[٧]. آ. اوزرنه // ب١. اوستونه // ب٢. اوستنه

[٨]. آ. بیت یوخ // ب١. هر خزینه کم واریدی آچدیلر

Bunun içüni daxı seyr edəlim. بونک ایچونی داخی سیر ایده‌لوم[2].
Mehr ayıdır:Bunda nəsnə yox durur, مهر ایدر بونده[3] نسنه یوقدرر،
Töhfələr ol hücrədə çox durur. تحفلر اول[4] حجرلرده چوقدرر.
Dinmədi ayruq, Vəfa ayıdır hələ, طنمادی ایرق وفا ایدر هله،
Gətürəlim bunı daxı bir gün ələ. کتوره‌لوم (بونی) داخی برکون اله[5].
Keçdi Vəfa Mehrilə xoş yiyər-içər. کچدی وفا مهریله خوش یر اچر[6]،
Bir zaman bu hal üstünə keçər. بر زمان بو حال اوستنه کچر[7].
Vəfa bir gün Mehri gördi uyxuda, وفا برکون مهری کوردی اویخوده،
Ol, taxt üstündə uymuşdur asuda. اول تخت اوستنده[8](اویمش)در اسوده.
Arar anxtarı ol daxı bulur, ارار اناختری اول دخی[9] بولور،
Açtı qapu, eşit kim, nə qılur. آچدی قپو اشتکم[10] نه قیلور.
Kim, varib anı daxı görə ayan, کیم وارب انی داخی کوره عیان،
Açdı ol hücrə qapısını rəvan. آچدی اول حجره قاپوسک روان[11].
Girdi içərü, gördi kim baxça imiş, کیردی ایچرو کوردی بخچه ایمش[12]،
Dürlü ağaçlar, dolu yemiş imiş. درلو اغچلر طلو یمش ایمش[13].

---

[1]. آ. دیدی بونی دخی آچ کوره یم //ب۱. ایتدی تحفه بونده نه وار کوره یم// ب۲. وفا ایدر بونی ده آچ کورهیم
[2]. ب۱.بونده دخی نه متاع وار کوره یم//ب۲. بونده داخی تحفه نه وار بیله یم
[3]. ب۱. آنده
[4]. ب۱. بو
[5]. ب۱. کتورم برکون مونی داخی
[6]. ب۱. وفا مهر ایله خوش ییب ایچر
[7]. ب۱. بر زمان چون موننک اوستنه کچر//ب۲. برزمان چون بونک اوتینه کچیر
[8]. آ. تخت اوستنده یاتور // ب۱. تختنک اوستنده یاتور اول
[9]. آ. اول کلید دیلنی استر// ب۱.استر اول ایوده کلیدلرین//ب۲.استر اول قپونک کلیدین بولر
[10]. آ. ایشت اول حجره قپوسین // ب۱. آچر اول قپویی ایشت نه کورر
[11]. بیت ص. یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[12]. ب۲. کوردی آننک ایچی بر بخچه ایمش
[13]. ب۲. درلو آغجلر ایچی دورلو یمش

اول آغچلر[۱] سویلشور ادم کبی،	*Ol ağaçlar söyləşür adam kibi,*
هر بری (بر) صاحب قدم کبی.	*Hər biri bir sahib-qədəm kibi.*
هر بری بر نرده دوا بنم[۲] دیو،	*Hər biri bir dərdə deva bənəm, deyü,*
چاغروشورلر یمسون کمسه قیو.	*Çağrışırlar yeməsin kimsə qayu.*
بری ایدر هرکیم یمشمدن دیره،	*Biri aydır: Hər kim, yemişdən dərə,*
کوزسز اکر ایسه کوزی کوره[۳].	*Gözsüz əgər isə, gözi görə.*
بری ایدر هر کیم السز ایسه،	*Biri aydır: Hər kim, əlsiz isə,*
علاجیدر کر یمشمدن یسه[۴].	*Əlacıdır, gər yemişimdən yesə.*

ص.۱۰

بری ایدر واریسه کلسون ذلیل،	*Biri arıdır: Var isə gəlsin zəlil,*
کیم انک صاغلغنه بنم دلیل[۵].	*Kim, anın sağlığına bənəm dəlil.*
بری ایدر رنج الندن کیم جفا،	*Biri aydır: Rənc əlindən kim cəfa,*
چکر ایسه کلسون کیم قیلالم صفا[۶].	*Çəkər ise gəlsin kim, qılalım səfa.*
کوردی بر آغاج صلوات کتورر[۷]،	*Gördi bir ağac sələvat gətirir,*
کچدی وفا قرشوسنده اوتورر.	*Keçdi Vəfa, qarşısında oturur.*
سویلَر ایدر اولوئی کتورسلر[۸]،	*Söylər, ayıdər ölüyi gətirsələr,*
اشبو بنم یپراغمدن اورسلَر.	*İşbu bənim yaprağımdan vursaıar.*
دیر بوغزلنمش آدم کیم اولور[۱].	*Der boğazlanmış adam kim ölür.*

---

[۱]. ب۱. هر بریسی // ب۲. هر بریسی
[۲]. آ. درمانم // ب۱. دوایم دیوب// ب۲. درمانم دیو
[۳]. آ. بیت یوخ // ب۱. بری ایدر هرکیم اول کوزسز ایسه=کوره سیدی کوزی یمیشم یسه// ب۲.بیت یوخ
[٤]. آ. دوتا ایکی الی یمشم ییه // ب۱. طوتاییدی الی یمیشم یسه // ب۲. بیت یوخ
[٥]. بیت آ. یوخ
[٦]. ب. چکریسه قیلایم کلسون وفا // ب۱. چکر ایسه قلیم کلسون وفا //ب۲..چکریسه قیله یوم کلسون صفا
[۷]. ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[۸]. ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

İşbu bənim yaprağımdan diri olur,	اشبو بنم یپرغمدم دیری اولور،
Gördi bir ağacda üç könlək təzə,	کوردی بر آغجده اوچ کونلک تازه[۲]،
Bitmiş anda, bənzəməz hərgiz bezə.	بتمش آنده بکزمز هرکز بزه[۳].
Ala könləgini vü gələ növcavan,	آله کونکلکی و کله نوجوان،
Dilədi ol ağaca, çıxar rəvan.	دیلدی اول اغجه چقر روان[۴].
Görübəni Mehr anı durı gəlir,	کوربنی مهر انی دوری کلور،
Xatiri oldı pərişan, oturur.	خاطری اولدی پریشان اوتورر[۵].
Zəxmləri önünlə vü kəy ola,	زخملری اوکوله و کَی اولَه،
Dirilə o saat, səhət bula.	دیریله اول ساعت صحت بوله[۶].
Durdı Vəfa anı təfərrüc edər,	طوردی وفا انی تفرج ایدر[۷]،
Yel toxundı kömləgi aldı gedər.	یل طوقوندی کوملکی آلدی کیدَر[۸].
Ol qədər getdi, Vəfa görmədi,	اول قدر کیتدی وفا کورمدی،
Sirrinə ol kömləgin heç irmədi.	سرونه اول کوملکک هیچ ایرمدی[۹].
Könli məlul döndi girdi saraya,	کوکلی ملول دوندی کیردی[۱۰] سرایه،
Gördi Mehri oturur, bənzər aya.	کوردی مهری اوتورر بکزر ایه[۱۱].
Nə məlulsın, noldı, əhvalın nədir?	نه ملولسین نولدی احوالک ندر،
Sorar Mehri: Vəfa halın nədir ?	صورار مهری وفا حالک ندر.

---

۱. ص. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

۲. ب۲. بر آغجده کوردی اوچ کوملک تازه

۳. ا. بیت یوخ // آ. باتمش انده بکزمز هرکز بزه// بر اغجده کوردی اوچ کونلک اسر

۴. ص. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

۵. ص. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

۶. آ. بیت یوخ

۷. آ. عارف اولدر اشبو سوزی فهم ایدر // ب۲. برین آلدی وفا

۸. ب۱. کور کیم نیدر// ب۲. ییل دوقونور کوملکی آلدن اوچر

۹. ب۲. بیت یوخ

۱۰. ب۱. کلدی

۱۱. ب۱. کوردی اوتورمیش مهر بمکزر آیه

Vəfa ayıdır: kömləgi verdim yelə,	وفا ایدر کوملکی ویردم یله،
Bilə ah qıldı Mehri, vurdı əli ələ.	بیله اه قیلدی مهری اوردی الی اله[۱].
Anı eşitdi Mehr, qıldı ah.	آنی ایشتدی مهر قلدی آه.
Dedi:Ey vah, işimiz oldı təbah.	دیدی ای واه ایشمز اولدی تباه[۲].
Sordı Vəfa Mehriyə, ayıdır kim, nəçün?	صوردی[۳] وفا مهریه ایدرکیم نچون،
Bu ğüssələr qamu bir gömlək içün?	بو غصلر قمو بر کوملک ایچون[۴].
Mehr aydır: Öylə dəgildür Vəfa,	مهر ایدر ایله دکلدر وفا،
İşbu işdən çəkərsin çox cəfa.	اشبو اشدن چکرسین چق[۵] جفا.
Nə qədər varırsa ol gömlək yerə,	نقدر[۶] واررسه اول کوملک یره،
Ol yerə ilədələr beni nə çarə.	اول یره ایلدهلر بنی نا چاره[۷].
Düşəriz bir-birimizdən ıraq,	دوشرُز[۸] بر بریمُزدن ایراق،
Olısardır aramızda çox fəraq.	اولیسردُر ارامزده چق[۹] فراق.

ص.۱۱

Vəfa aydır: Hələ bir xoş keçəlüm,	وفا ایدر هله بر حوش کچالوم،
Dəm bu dəmdir, yiyəlüm xoş içəlüm.	دم بودمدر ییالوم حوش ایچالوم[۱۰].
Keçdi Mehri helə məlul ol gecə,	کچدی مهری هله ملول اول کیجه[۱۱]،

---

۱. آ. نیجدر حالی انونک دیکل هله// وفا ایدر کونلک ویردم یله.//ب۱.آه ایدئبن اوردی مهر ال اله// ب۲. آه قیلدی مهری اوردی

۲. ب۲. بیت یوخ

۳. ب۱. دوندی // ب۲. دوندی وفا

۴. ب۲. ندرر بو غصه

۵. ب۱. چکه جک سن // ب۲. بز بو ایشدن چکروز

۶. آ. قنده // ب۱. قنده // ب۲. قنده کیم واریسه

۷. ب۱. ایستسه لر بنی آنده ییل نچار

۸. ب۱. دوشه سروز

۹. ب۱. بر

۱۰. ب۱. بر ییالم ایچه لم // ب۲. ییه لوم هم ایچه لوم

۱۱. آ. قلدی بونلر اشبو حالیله خوجه // ب۱. کچدی مهری ملول اولدی اول کیجه

ایشد امدی کوملکوک حالی[١] نیجه.	*Eşit imdi gömləyin hali nece.*
واردی کوملک[٢] دشدی مغرب النه،	*Vardi gömlək, düşdi Məğrib elinə,*
کیردی ناجنس بر چفچینیک الینه[٣].	*Girdi nacins bir çiftçinin əlinə.*
جفتجی جفتنه کیدرکن کیم کورر،	*Çiftçi çiftə gedərkən kim, görür,*
هوا یوزنده بر کونلک کلور[۴].	*Hava üzündən bir gönlək gəlür.*
دوتدی چفچی کوملکی[۵] قلدی طکا،	*Tutdı çiftçi gömləgi qaldı tana,*
دیدی بو کوملک نه لایقدر بکا[۶].	*Dedi: Bu gömlək nə laıqdır bana.*
التدی کوی بکونه ویردی کوملکی[٧]،	*İlətdi köy bəginə verdi gömləgi,*
بر قاچ التون ویروپ الدی کوی بکی[٨].	*Bir qaç altın verb, aldı köy bəgi.*
اول بک ایدر بو فرشته طوندر،	*Ol bəg aydır:Bu firiştə donudur,*
ادم اوغلانی بونی قنده بولور[٩].	*Adam oğlanı bunı qanda bulur.*
بندی شول دم[١٠] اتنه اول کوی بکی،	*Bindi şoldem atına ol köy begi*
واردی ویردی وزیره اول کوملکی[١١].	*Vardı, virdi vezirə ol gömləgi*
دیدی کوکدن کلدی[١٢] بو کونلک یره،	*Dedi:Gökdən gəldi bu gönlək yerə,*
کیسه‌کوز لایقدرر کونلک سیزه[١٣].	*Geysəniz, laiqdurur gönlək sizə.*
دیدی بو کوملک حورلرک درر،	*Dedi :Bu gömlek hurilerin durur*

---

[١]. ب١. کونلک احوالی
[٢]. ب١. واردی کونلک
[٣]. ا. دشدی بر چفتچنک اول دم الینه // ب١. کیردی بر جفت جینک انده الینه//ب٢. اکینچی
[٤]. ص. بیت یوخ// آ. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
[٥]. ب٢. کوردی اکنجی
[٦]. ب١. کونلک لایق دکل مکا // ب٢. لایقی یوقدر دیدی بونک بنکا
[٧]. ب١. کونلکی ایلتدی بر کوی بیکینه // ب٢. آلدی
[٨]. ب١. کوی بکندن اونکا نسنه دکنه // ب٢. ویردی آنکا
[٩]. ب٢. کورور
[١٠]. ب١. بندی اولدم // ب٢. مندی شولدم
[١١]. ص. بیت یوخ// ب١. واردی آپاردی وزیره کونلکی// ب٢. آلدی ویردی
[١٢]. ب٢. ایتدی کوکدن ایندی
[١٣]. بیت صو نوسخه سینده یوخ// بیت آ. نوسخه سینده یوخ

وزیر الدی کوملکی چونکم کورر[١].	*Vəzir aldı gömləgi, çünkim görür*
نه لایقدر بکا بونی بن کیم،	*Nə layiqdir bana bunı bən geyəm,*
ایلدم احوالی سلطانه دییم[٢].	*İlədim, əhvalı sultana deyəm.*
التدی وزیر سلطانه او کوملکی[٣]،	*İlətdi vəzir sultana ol gömləyi,*
ایتدی کتوردی بونی بر کوی بکی.	*Ayıtdı:Gətirdi bunı bir köy bəyi.*
کوردی سلطان کوملکی آه ایلدی،	*Gördi sultan gömləgi ah eylədi,*
دونه کلدی اول وزیره سویلدی.	*Dönə, güldi ol vezirə, söylədi.*
ایتدی کم بو کوملکی ویردی سکا،	*Ayıtdı: Kim bu gömləgi verdi sana?*
تیز ارشدر[۴] کوملکوک ایسن بکا.	*Tiz irişdir gömləgün iyəsin bana.*
وزیر ایدر بو حوریلر طونیدر.	*Vəzir ayıdır: Bu hurrilər donudur.*
یوخسه آدم اوغلانی قنده بولور.	*Yoxsa adam oğlanı qanda bulur,*
سلطان ایدر وزیر چوق سویلمه،	*Sultan ayıdır: Vəzir çox söyləmə!*
قرشو دروپ بکا جواب[۵] ایلمه.	*Qarşı durub, bana cavab eyləmə!*
اول پادشاه کیم یرتمشدر بونی،	*Ol padşah kim, yaratmışdır bunı,*
بوکا واردر لایق ادم اوغلانی.	*Buna varıdır laıq adam-oğlanı.*
بو صورته کوکل نقش اولدی بنم[۶]،	*Bu surətə könül nəqş oldı bənim,*
بو صورته قرشو دترر بو جانوم بنم[٧].	*Bu surətə qarşı titrər bu canım bənim.*

ص.١٢

---

١. بیت ص. یوخ// ب١.آلدی وزیر کونلکی آچار کورر=دیدی بو کونلک حوریلارنکدرر// ب٢. بیت یوخ

٢. آ. ایلتیم بن بونی مغرب شاهینه // ب٢. بن ده بو احوالی سلطانه دیم

٣. ب١. پادشاهه ایلتدی وزیر کونلکی= دیدی کتوردی مونی بر کوی بکی//ب٢. الدی

٤. آ. کتور // ب١. تیز بو کونلک اییه سین کتور مکا // ب٢. کتور

٥. ب١. قارشومه طورب جوابی ایلمه

٦. ب١. آلدی صورت نقشی کونکلومی منم

٧. ب١. اول صورته قرشو کوینر بو جانم // ب٢. صورته قارشو کوینر بو جانم

اولدر بو کوملکه لایق وجود[١]،	*Oldur bu gömləgə layiq vucud,*
اول بلوب اولسون بن اکا قلم سجود.	*Ol bilib olsun, bən ana qılam sücud.*
بر عجب حال کلدی بنم باشومه،	*Bir əcəb hal gəldi bənim başıma,*
عشق اودی دوشدی ایچومه طاشمه.	*Eşq odı düşdi içümə, daşıma.*
باشلدی اود کبی بغرومی[٢] یقر،	*Başladı od kibi bağrımı yaxar,*
یورکمده دوتنلر دایم چیقار[٣].	*Ürəgimdə dütünlər daim çıxar.*
ذرجه کلمز کوزومه تخت و تاج،	*Zərrəcə gəlməz gözümə təxtu tac,*
بر عجایب عشق اودینه اولدم عُماج[٤].	*Bir əcayib eşq odına oldum umac.*
کر بو کوملک اِسِنی بولمیاسن[٥]،	*Gər bu gömlək iyəsini bulmayasan,*
طاغه دوشوب[٦] استیوب بولمیاسن.	*Dağa düşüb, istəyib biləyasan.*
وزیر ایدر سلطانه بو ایش دکل،	*Vəzir ayıdır sultana bu iş dəgül*
بغلماغل[٧] سن بو سودایه کوکل.	*Bağlamağıl sən bu sovdaya könül.*
قصدی جای اولانک زهره ایدر[٨]،	*Qəsdi can olanın zəhrə edər,*
بر دم اکسوز(ین) سلطانه ایدر.	*Bir dəm ansızın sultana edər.*
بر الم انسزدا سلطانه ایرر[٩]،	*Bir ələm ansızda sultana irir,*
سهو اولور غصه ناکاه جانه ایرر.	*Səhv olur, ğussə nəgah cana irir.*
ایشدوپ ملکموزه یاغی اقر،	*Eşidib mülkümüzə yağı axar,*

---

١. آ. بیت یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
٢. ب١. ایچومی
٣. ب١. شیله کو توتونی باشمدن چیخر// ب٢. ایله کیم توتونی باشمدن چقار
٤. ب١. ططاج // ب٢. آماج
٥. ب١. سز بو کونلک ایسین بولمیه سز// ایله کیدم استیوب بولمیه سز
٦. ب٢. شیله کیدوب
٧. ب١. برقمه غل
٨. آ. بیت یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. سهو اولور غصه نکاه جانه ایرور
٩. ص. بیت یوخ

مملکت جمله المزدن چیقار.	*Məmləkət cümlə əlimizdən çıxar.*
پادشاهدر ملکنی اباد ایدن[١]،	*Padşahdır mülküni abad edən,*
رعیت اورتاسنده عدل ایدن[٢].	*Rəiyyət ortasında ədl edən.*
هله سن دولت تاجی اور باشونه،	*Hələ sən dövlət tacı vur başına,*
تختنه کج مشغول اولغل ایشونه.	*Təxtinə keç məşğul olğıl işinə.*
کوملنک اِیسی[٣] کیمدر بیز بیلورز،	*Gömlək iyəsi kimdir, biz bilərüz,*
قنده ایسه استیوبن[٤] بولاوز.	*Qanda isə istəyübən bulavuz.*
سلطان ایدر وزیره سویلمه چق،	*Sultan ayıdır vəzirə söyləmə çox,*
شمدی بکا مملکت قاپوسی یوق[٥].	*Şimdi bana məmləkət qapısı yox.*
عقلیله اولور[٦] پادشاهان اشی،	*Əql ılə olur padşahan işi,*
تخته الدانمز عاشق اولان کشی.	*Taxta aldanmaz aşiq olan kişi.*
عاشقک باشنده عقل اتمز قرار[٧]،	*Aşiqin başında əql etməz qərar,*
چونکه(عشق)کلور عقلی قیله سفر[٨].	*Çünki eşq gəlir, əqli qıla səfər.*
حوشدر بر نارَەسِدُر اوغلانه[٩]،	*Xoşdur bir narəsidür oğlana,*
بو اوکتلری ویره هردم اکا.	*Bu ögütləri verə hər dəm ana.*

ص.١٣

یا بنم دردمه[١٠] درمان ایدوک،	*Ya bənim dərdimə dərman edin,*

---

١. ب١. بیت یوخ
٢. ب٢. مملکتی خوش دوتوب خوش سویلین
٣. ب٢. صاحبی
٤. ب١. ایستیه وز // ب٢. ایستیه وز
٥. ب٢. شیمدی سن مملکتی عرض ایلمه
٦. ب١. اولماز // ب٢. عقل ایله اولور پادشاهلق
٧. ب١. عاشق اولکدر کیم عقل قلمز قرار
٨. ب١. چونکه عشق کلدی قلیسارم سفر// ب٢. عقل ایلر سفر
٩. آ. بیت یوخ// ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
١٠. ب١. بو دردیمه

یا کورنمک کوزمدن جمله کیدوک.	*Ya görünmən, gözümdən cümlə gedin.*
پادشاهدن بو سزی چون اشتدیلر،	*Padşahdan bu sözi çün eşitdilər,*
قمو بکلر داغلوبن کتدیلر.	*Qamu bəglər dagılıban getdilər.*
هر بیری بر اقلیمه سفر ایدر[۱]،	*Hər biri bir iqlimə səfər edər,*
کیم بو ایشه یعنی ظفر بولالر[۲].	*Kim, bu işə yəni zəfər bulalar.*
نیجه کیم استدیلر بولمدیلر،	*Neçe kim, istədilər bulamadılaı,*
کوملکوک اِسِنی(کیمدر) بلمدیلر[۳].	*Gömləgin iyəsini kimdir biləmədiləi.*
واریدی روم الندە[۴] بر جازو،	*Var idi Rum elində bir cadu,*
اول زمان یوغیدی اندن عزو.	*Ol zaman yox idi andan azu.*
سحر ایچنده یوغیدی مثلی انک[۵]،	*Sihr içində yox idi misli anun,*
شویله که اوستازی ایدی شیطانک.	*Şöylə ki, ustadı idi şeytanın.* .
مشغول اولنجه سحره اول پری[۶]،	*Məşğul olucaq sehrə ol pəri,*
مات ایدردی بابلوک[۷] جازولری.	*Mat edərdi Babilin caduləri.*
کلدی وزیر (اول) جازویه سویلدی،	*Gəldi vəzir ol caduya söylədi,*
کوملکوک احوالنی شرح ایلدی.	*Gömləgin əhvalını şərh eylədi.*
جازو ایدر واره‌ین شاه قاتنه،	*Cadu ayıdır: Varayın şahın qatına,*
بن انی اِیرکوره‌ین مقصودینه[۸].	*Bən anı irgürəyin məqsudina.*
وزیر ایلتدی جازویی سلطانه،	*Vezir iletdi caduyı sultana*

---

۱. ب۱. قلدی سفر // ب۲. قیلدی سفر
۲. ب۱. کم بولالر یعنی اوله لر ده ظفر // ب۲. بوله لر بو درده یعنی بر ظفر
۳. ب۲. صاحبی کیمدیر آننک بیلمدی
٤. ب۱. واردی اول ایلده مکر // ب۲. اول ایلده
٥. ب۱. بیت ب۱. یوخ // ب۲. بیت یوخ
٦. ب۲. ای یاری
۷. ب۱. کل هپ // ب۲. ایدری اول ایلنک ساحرلری
۸. آ. بیت یوخ// ب۱. بیت یوخ// ب۲. بو مصراع و سونراکی مصراع یوخدور

Ol ləin kim, benzer idi şeytana	اول لعین کیم بکزر ایدی شیطانه[١].
Getdi cadu, gördi sultanı məlul,	کتدی جازو کوردی سلطانی[٢] ملول،
Başladı söyləməgə cümlə fuzul.	باشلدی سویلمکه جمله فضول.
Ayıtdı:Ey padşah könlünüz xarab?	ایتدی ای پادشاه کوکلوکز خراب[٣]،
Padşahlar məlul olmaq nə əcəb.	پادشاهلر ملول اولمق (نه) عجب[٤].
Padşah gömləgi göstərdi ana,	پادشاه کوملکی کوستردی اکا،
Ayıtdı:Bu gömləgin iyəsini göstər bana.	ایتدی بو کوملک اِسِنی کوستر بکا[٥].
Döndi cadu sultana aydır:Ey padşah,	دوندی جازو سلطانه ایدر ای پادشاه[٦]،
İş budəm anı gətirim padşaha.	اشبو دم انی کتورم پادشاها.
Bən bilirəm kimdir sahibi anın,	بن بیلورم کیمدر صاحب[٧] انک،
Gətirəyim, hökm olsun sultanın.	کتورایم حکم اولسون سلطانوک.
Sultan aydır: Var, gətir anı bana,	سلطان ایدر وار کتور انی بکا،
Hər nə kim, dilərsən verim sana.	هر نکیم دیلرسک ویرم سکا.
	ص.۱۴۰
Cazu aydır: Rumda vardır bir nigar,	جازو ایدر رومده واردر[٨] بر نکار،
Adı Mehri, Vəfadır anunla yar.	ادی مهری وفادر انکله یار.
Bir əcəb baxçası vardır anun,	بر عجب[٩] بخچه‌سی واردر انک،
Yoxdur ol baxça kibi heç kimsənin.	یوقدر اول بخچه کبی هیچ کمسنوک[١].

---

١. ص. بیت یوخ
٢. ب٢. کوردی جادو سلطانک کونکلی
٣. ب٢. نچون خراب
٤. ب١. بیت یوخ
٥. ب١. دیدی موننک ایه سین کتور منکا// ب٢. دیر که بوننک ایسی کرک بکا
٦. ب١. ایدر شها
٧. ب١. ایسی
٨. ب٢. وار رومده بر نکار
٩. ب٢. عجایب

Bir ağaçda ildə üç gömlək bitər,	بر اغاچده ییلده اوچ کوملک بتر،
Ol gömlək ana bir il yetər.	اول کوملک[٢] اکا بر ییل یتر.
İş bu gömləyi geyə ol huri,	اشبو کوملکی کیه اول حوری،
Adı Mehri, Vəfadır onun yarı.	ادی مهری .وفادر انک یاری[٣].
İş bu işə çünki basdım bən qədəm,	اشبو ایشه چونکه بصدم بن قدم،
Getürəm sultana anı iş budəm.	کتورم سلطانه انی[٤] اشبو دم.
Çıxdı cadu, bir küpə bindi gedər,	چقدی جازو بر کوپه بندی کیدر،
Gəldi ol gəncxanəyə, gör kim nedər.	کلدی اول کنج‌خانیه کور کیم ندر.
Anda bir fəqir surətinə girər,	انده بر فقیر صورتنه کیرور،
Gəldi durar qapıda, allahı zikr edər.	کلدی طورر قپوده اللـه ذکر ایدر[٥].
Dayə aydır: Fəqir gəlibdi qapıya,	طایه ایدر فقیر کلپدی قاپویه،
Dəstur istər kim, irişə tapıya.	دستور استر (کم) ایریشه طاپویه.
Mehri ayıdır: Qoyman anı içərü,	مهری ایدر قویمک انی ایچرو،
Nəsnə verin, göndərin getsin gerü.	نسنه ویروک کوندرک کتسوک کرو[٦].
Vəfa ayıdır: Oxun gəlsin, görəlim,	وفا ایدر اوقوک کلسوک کوره لم[٧]،
Çünki dərvişdir, sədəqə verəlim.	چونکه درویشدر صدقه ویره‌لم.
Soralım qandan gəlir, qanda gedər,	صوره‌لم قندن کلور قنده کیدر،
Nərdəndir, qancaru səfər edər.	نردندر قنجروا سفر ایدر[٨].

---

[١]. ب١. یوقدرر آننک کبی هیچ سلطاننک// ب٢. یوقدر آنک باقچه سی تک کمیه ننک

[٢]. ب١. وردر آی کیر // ب٢. درر آنی کیر

[٣]. ب١. اوشبو کونلک که دیرم بودر بری // ب٢. دیدیکم اول کوملکنک بودر بری

[٤]. ب٢. کتورم یارنکی هم

[٥]. ب١. اللـه اورور // ب٢. اللـه دیور

[٦]. ب٢. کوندرنک آنی کرو

[٧]. ب١. وفا ایدر کلسون آنی کوره لیم // ب٢. دیکه کلسون کوره لوم

[٨]. ب٢. مطلبی نه قنجرو

اوقودیلر فقیر کیری[١] ایچرو،	*Oxudular, fəqir giri içərü,*
عزت ایلدی وفا دُردی اورو.	*İzzət eylədi Vəfa, durdı uru.*
بقدی جازو کوردی وفا مهریله،	*Baxdı cazu, gördi Vəfa Mehrile,*
حوش اوتورمشلردر ایکسی بیله[٢].	*Xoş oturmuşlardır ikisi bilə .*
باشلدی بر دم کلالاجی ایلدی[٣]،	*Başladı bir dəm keləci eylədi,*
هر بر اقلیمدن بر حوش ایلدی[۴].	*Hər bir iqlimdən bir xoş eylədi.*
بونلره سویلریکن[۵] بر سحر ایدر،	*Bunlara söylərikən bir sehr edər,*
جمله سنک عقلی باشندن کیدر[۶].	*Cümləsinin əqli başından gedər.*
ص.١۵	
ایتدی بو اشی چونکم بن اشلدم[٧]،	*Ayıtdı: Bu işi çünkim bən işlədim,*
بونلری بن بکا دوشمان ایلدم[٨]	*Bunları bən bana düşman eylədim.*
یکرک اولدر بن بونی اولدوریم[٩]،	*Yegrək oldur bən bunı öldürəyim,*
غوغالردن بنی امین ایلیم[١٠].	*Ğovğalardan bəni əmin eyləyəyim.*
چکدی بچاق وفائی بوغزلدی،	*Çəkdi bıçaq Vəfayı boğazladı,*
مهری کوپه قویدی یوللر کوزلدی[١١].	*Mehri küpə qoydı, yollar gözlədi.*
قمجی اوردی جازو اول کوپ آتنه،	*Qamçı vurdu cazu ol küp atına,*

---

[١]. ب٢. دیدیلر فقیره کلدی
[٢]. ب. ذوقیله
[٣]. ب١. مصرع یوخ
[٤]. ب٢. بولاره سویلدی
[۵]. آ. سویلرکن آنسز // ب٢. سویلر ایکن ایکیسین سحر ایلدی
[٦]. ب١. مصرع یوخ // ب٢. بونلرنک عقلینی سرخوش ایلدی
[٧]. آ. ایتدی چونکم ایشلدوم بن بو اشی// ب١. دیدی چونکه ایشلدوم بن بو ایشی // ب٢. دیدی چونکه ایشلدوم بن بو ایشی
[٨]. آ. دوشمن اولیسر بکا اشبو کشی// ب١.دشمان اولیسر بنکت اشبو کشی// ب٢. دشمن بنکا هم اوشبو کیشی
[٩]. آو یکرک اولدر کم اولدرم بن بونی // ب١. یکرک اولدر اولدره یم بن بونی
[١٠]. آ. غوغادن امین بن ایلیم بنی // ب١. قورقودن امین قیلایم بو جانی// ب٢. اوزومی امین
[١١]. ب٢. قویوبن کیزلدی

تیز[۱] ایرشدی پادشاهک قاتنه.	*Tiz irişdi Padşahın qatına.*
قودی کوپی مهره ایدر در اورو[۲].	*Qoydı küpi, Mehrə ayıdır:Dur uru !*
عقلی کلدی مهرنک طوردی اورو.	*Əqli gəldi Mehrinin, durdı uru.*
مهری بقدی کوردی انده[۳] بر سرای،	*Mehri baxdı, gördı anda bir saray,*
صندی سلطان سراینده طوغدی آی[۴].	*Sandı sultan sarayında doğdı ay.*
پادشاه چون مهری[۵] تفرج ایدر،	*Padşah çün Mehriyi təfərrüc edər,*
اه ایدردی دوشر[۶] عقلی کیدر.	*Ah edərdi, düşər əqli gedər.*
جازو ایدر سلطان عقلنی دیر،	*Cazu ayıdır :Sultan əqlini dir.*
اوش کتوردم مهری مقصوده ایر[۷].	*Uş, gətirdim Mehri. məqsuda ir.*
عقلی کلدی آچدی سلطان کوزنی،	*Əqiı gəldi, açdı sultan gözüni,*
خیران اولدی کوره[۸] مهرک یوزنی.	*Heyran oldı, görə Mehrin yüzüni.*
مهر ایدر بو نه مقامدر عجب،	*Mehr ayıdır: Bu nə məqamdır, əcəb?*
نیه کتوردک بنی[۹] ندر سبب.	*Niyə gətirdin bəni, nədir səbəb?*
بو نه یردر سنی[۱۰] کیم دیرلر ای شاه،	*Bu nə yerdir, səni kim dirlər, ey şah,*
کیم کتوردی بنی بونده بی کناه.	*Kim, gətirdi bəni bunda bigünah?*
جازو ایدر شاه کوندردی[۱] بنی،	*Cazu ayıdır: Şah göndərdi bəni,*

---

۱. آ. شول دم // ب۱. شولدم // ب۲. ایردی شولدم
۲. ب۱. کل برو // ب۲. ایدر کل برو
۳. آ. چقدی کوپدن بقدی کوردی // ب۱. چقدی کوپدن کوردی بر خوش سرای// ب۲. چقدی کوپدن باقدی کوردی بر سرای
٤. آ. صندی طقدی سلطان اونده بر ای // ب۱. صاندی اول سلطان که دوغدی اوده آی// ب۲. کوردی سلطان انی صاندی دوغدی آی
٥. آ. پادشاه چونکم آنی
٦. آ. آه ایدر دخی دوشر // ب۲. آه ایدوبن دوشوبن
٧. آ. ال مقصوده ایر // ب۲. مهری در مقصوده ایر
٨. آ. کوردی // ب۲. کوردی
٩. ب۲. بنی کتوردنکزه
١٠. آ. سزه // ب۲. سیزه

کتورم شاهم الینه بن سنی[۲].	*Gətirim şahim elinə bən səni.*
کوملکوک چون کوردی عاشق اولدی سکا[۳]،	*Gömləgin çün gördi aşiq oldı sana,*
کتوردم بوکون سنی ویردم اکا[۴].	*Gətirdim bu gün səni, verdim ana.*
مهر ایدر چون بو اشی[۵] ایلدک،	*Mehr ayıdır: Çün bu işi eylədin,*
دوغرو دیور بکا[۶] وفایه نیلدک.	*Doğrı deyir bana, Vəfaya neylədin.*
جازو ایدر کج اندن اولدی وفا[۷]،	*Cazu ayıdır:Keç andan, öldi Vəfa,*
خاطرک سلطانیله اولسون صفا.	*Xatirin sultan ilə olsun səfa*
ص. ۱۶	
بوغزلدم وفانک[۸] اقدی قانی،	*Boğazladım, Vəfanın axdı qanı,*
بونجه دردم که اندن چقنجه جانی[۹].	*Bunca durdum ki, anda çıxınca canı.*
چونکه مهره انی دیدی[۱۰] اغلدی،	*Çünki, Mehrə anı dedi, ağladı,*
شویله کم شاهک یوره کن[۱۱] طقلدی.	*Şöyle kim, şahın yürəgin dağladı.*
ایشدوب مهری آنی ایتدی فغان،	*Eşidib Mehri anı, etdi fəğan,*
دود آهندن بویندی آسمان[۱۲].	*Dudi-ahından boyandı asiman.*
دوندی سلطان مهره ایدر ای نکار،	*Döndi sultan, Mehrə ayıdır, ey nigar,*

---

۱. آ. ورب ایدی // ب۲. پادشاه بیوردی بنی
۲. آ. کم کتورم مغربیه رومدن سنی // ب۱. کم کتوردم مغرب رومدن سنی// ب۲. بن کتوردم مغربه شمدی سنی
۳. آ. عاشق اولدی مونلکن موردی ساکا
٤. آ. بن کتوردم کم ویرم سنی بوکا // ب۲. بن کتوردوم کیم سنی
٥. آ. چون // ب۱. مصرع یوخ // ب۲. بو حالی
٦. آ. طغرو ایت کیم // ب۲. دوغری سویله وفانی
٧. آ. جاذو ایدر مهره کیم اولدی وفا // ب۱. جازو ایدر مهره کیم اولدی وفا// ب۲. جادو ایدر مهره کیم
٨. آ. وفایی بوغزلدم // ب۱. وفایی بوغزلدم
٩. آ. دوردم انده اولودر جقدی جانی // ب۱. اونی دوردم آنده کم چقدی جانی// انجه کیم دوردم انک چیقدی جانی
۱۰. آ. چونکم مهر انی اشتدی// ب۱. چون آنی ایشتدی مهری آغلدی// ب۲. آنی ایشدوب
۱۱. آ. جکرک // ب۱. جکرین // ب۲. جکرین
۱۲. ص. بیت یوخ // آ. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

Bən şimdən gerü səninlə olam yar.	بن شمدن کیرو سنوکله اولم یار[١].
İqrarınla gəl səni ben alayım,	اقرارُکله کل سنی بن الایم،
Öldı isə vəfa, ben sağ olayım.	اولدی ایسه وفا بن صاغ اولەیم[٢].
Çünkim, könüldən bənim olasın biləm,	چونکم کوکلدن بنم اولسون بیلم،
Səni alam Məğribə xatun qılam.	سنی الم مغربه خاتون قیلم[٣].
Mehri ayıdır: Bən gərək isəm sana,	مهری ایدر بن کرک ایسم سکا،
Gərək bir yil dəstur verəsin bana.	کرک بر ییل دستور ویرەسن بکا[۴].
Yas tutam Vəfa üçün, geyəm qara,	یاس دوتام وفا ایچون کیام قره،
Zira can verməgə gərəkdir doğrı yara.	زیرا جان ویرمکه کرکدر دوغرو یاره.
Bir sarayda xəlvət idəlim, oturalım,	بر سرایده خلوت ایتلم اوتورالوم[۵]،
Dünya sevgisindən əlimi götürəlim.	دنیا سوکوسندن الومی کتورلم[۶].
Çünki bir yil tamam ola görəsin,	چونکه بر ییل تمام اوله کورەسن،
İqrar eyləyim bən, sən bəni alasın.	اقرار ایلیم بن سن بنی الاسین[٧].
Yox der isen, bən bana qəsd edərim,	یوق دریسک بن بکا قصد ایدەرم،
Şöylə kim, kəndözimi nist edərim.	شویلکم کندوزمی نست ایدەرم[٨].
Uş yanımda ağular vardır, içəm,	اوش یانمده[٩] اوغولر واردر ایچم،
Olmayam səninlə, şöylə keçəm.	اولمیم سنوکله شویله کچم[١].

---

[١]. ب١. بن اولام شمدن کیرو سنکله یار // ب٢. من اولاییم ینکله دن سنکله یار

[٢]. ا.مصراعلار یئربه یئردیر.// ب١. مصراعلار یئربه یئردیر // ب٢ بیت یوخ

[٣]. ص. بیت یوخ // ب١. سنی مغرب ایلنه سلطان قلیم // ب٢. مغرب ایلینه سنی خاتون قیلیم

[٤]. آ.ویرسین بر ییل کرک مهلت بکا // ب١. ویره سن بر ییل کرک مهلت مکا// ب٢. ویره سن بر ییل کرک مهلت بنکا

[٥]. آ. بر سرای خلوت ایدسین اوتورام // ب١. بر سرای خلوت ایده سن اوتورم//ب٢. ایدم اوتورام

[٦]. ب١. دنیا شغلندن الومی کوترم

[٧]. ب١. چونکه بر ییل اولهتمام کوره سن// اقرار ایلیم بنی سن آله سن

[٨]. ب١. قصد ایلیم// نیست ایلیم // ب٢. دوسته ایله معملهٔ راست ایلیم

[٩]. آ. بیلمده // ب١. بل بقین کیزلو آغو ایچه لوم

سلطان ایدر راضیم بن بر ییله،	*Sultan ayıdır: Razıyam ben bir yilə,*
نکه عاشق درسه معشوق قله[۲].	*Nəki aşiqə dirsə məşuq qıla.*
اولمسون قصد ایده‌سن کندوزینه،	*Olmasın, qəsd edəsin kənözinə,*
راضیم بن بقمغه آی یوزوکه[۳].	*Razəyam bən baxmağa ay yüzünə.*
ویردی بر خادم اوله مهریله بیله[۴]،	*Verdi bir xadim, ola Mehrilə bilə,*
ایتدی (وارنک) بیله اولک مهریله[۵].	*Ayıtdı:Varın bilə olun, Mehri ilə.*
شاه طایه‌سنی (هم)ویربدی داخی[۶]،	*Şah dayəsini həm veribdi daxı,*
سن وار ددی مهریله اولغل داخی[۷].	*Sən var dedi, Mehri ilə olğıl daxı.*
بویادی مهری طونلری قاریه،	*Boyadı Mehri donlarını qaraya,*
کیر اوتوردی بر اسّسوز[۸] سرایه.	*Geyər, oturdı bir issüz saraya.*

ص.۱۷

چونکه کوردی قاره کیدی معشوق[۹]،	*Çünki, gördi qara geydi məşuq,*
موافق اولمقده واجبدر عاشق[۱۰].	*Muvafiq olmaqda vacibdir aşiq.*
انی کوردی[۱۱] شاه داخی کیدی قاره،	*Anı gördi şah daxı geydi qara,*
شویله یساق ایلدی ایلو شاره.	*Şöylə yasaq eylədi elü şəhərə.*
قاره کیدی اولو کچی خاص و عام[۱۲]،	*Qara geydi ulu-kiçi, xasu am,*

---

۱. ب۱. اولوب کیچه لوم // ب۲. بیت یوخ
۲. ب۱. نه که معشوق دیرسه عاشق قله
۳. ا. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
۴. ب۱. ویردی خادملر قراوش لر بیله
۵. بیت ا. نوسخه سینده یوخ // ب۲. بیت یوخ
۶. آ. ویردی خدم ایله قردشلر بیله
۷. آ. ایتدی وارنک بیله اولک مهر ایله// ب۱. سنداخی وار مهریله اولغل دیدی// ب۲. هم طایه سنده بیله الغل دیدی
۸. ب۲. ایه سیز
۹. ب۱. چونکه کوردی قاره کیدی معشوقه//چون موافق واجب اولدی عاشقه
۱۰. آ. کوردی چونکم قره کیدی معشوقه//ب۱.موافقت واجب اولدی عاشقه// ب۲. موافقت لازم اولدی عاشقه
۱۱. آ کورب
۱۲. آ. اولو کچی هم

وفا ایچون قموسی دوتدی[۱] ماتام.	*Vəfa içün qamusı tutdı matam.*
قلدی مهری[۲] ایشت وفا حالین،	*Qaldı Mehri, eşit Vəfa halın,*
نیجه در قرداشلر(نیک)[۳] احوالین.	*Neçədir qardaşlarının əhvalin.*
رومده ایکی قرداش کیم واریدی،	*Rumda iki qardaş kim, var idi,*
ایکیسی داخی[۴] پادشاهلر ایدی.	*İkisi daxı padişahlar idi.*
ایکی قرداش بر ارایه کلدیلر،	*İki qardaş bir araya gəldilər,*
بربرینه وفائی[۵] (حالین) صوردیلر.	*Birbirinə Vəfayı, halın sordılar.*
دیدیلر نولدی عجب[۶] وفا حالی،	*Dedilər: Noldı əceb, Vəfa hali,*
ایشدورز کیم چورتمشدر مالی.	*Eşidiriz kim, çürütmüşdür malı.*
عاقبت چون داخی قلمش[۷] سفر،	*Aqibətçün daxı qılmış səfər,*
چرخ محنت اکا هم بولمش[۸] ظفر.	*Çarxi-möhnət ana həm bulmuş zəfər.*
اورتنجه[۹] قرداشی ایدر سلطانه،	*Ortanca qardaşı ayıdır sultana,*
ینه درلیسردر[۱۰] آته آنه.	*Yinə dirilisər idir ata ana.*
کیم اولا انجولین قرداش بیزه،	*Kim, ola ancılayın qardaş bizə,*
کم بیله برکون بلوشوز یوزه[۱۱].	*Kim bilə, bir gün buluşavuz üzə.*
ایشدنلر اشبو ایشه[۱۲] نه دیه،	*Eşidənlər iş bu işə nə deyə,*

---

۱. ب۱. دوتدی قاموسی // ب۲. دوتدی نظام
۲. ب۱. مهری آنده سن
۳. ب۲. نجه اولدی اول عاشق احوالنی
٤. آ. بونلر انده ایکسی شاهلر ایدی // ب۱ مونلار اول ایلده //ب۲. بونلار اول ایلده
٥. ب۱. وفا حالین بربرندن// ب۲. وفایی سویلشدیلر
٦. ب۱. نجه اولدی دیدیلر// ب۲. دیدیلر عجب ندر
۷. ب۱. عاقبت قیلمش شهردن اولسفر// ب۲. شهردن قیلمش سفر
۸. ب۱. چرخ محنت کیم اونکا بولمش در// ب۲. آنکا نه قیلمش ظفر
۹. آ. اول کچی
۱۰. ب۲. آننک یوق یانه
۱۱. آ.ایرشه یوز سزه // ب۱. کیم بیله ایریشه برکون یوز یوزه// ب۲. اوله برکون ایریشور یوزی یوزه
۱۲. آ. سوزه // ب۲ بیت یوخ

هر بری بر درلو نوکُوتَ سویله‌یه.	*Hər biri bir dürlü nüktə söyləyə.*
سن اوتور تختنده پادشاهلق ایت،	*Sən otur təxtində padişahlıq et,*
بن کیده‌یم استیو انی بجد بجد[۱].	*Bən gedəyim istəyü anı bəcəd.*
سلطان ایدر واردرر دستور سکا،	*Sultan ayıdır vardırır dəstur sana,*
قنده ایسه بول کتور آنی بکا[۲].	*Qanda isə bul, gətir anı bana.*
چقدی بندی سلطان اوغلی[۳] آتینه،	*Çıxdı, bindi sultan oğlı atına,*
سوردی کلدی[۴] اول رمالک قاتنه.	*Sürdi, gəldi ol rəmalın qatına.*
مشهور ایدی اول (شهرده) رمال قتی،	*Məşhur idi ol şəhərdə rəmmal qatı,*
کی حاصل اولمش (ایدی) صونعتی[۵].	*Key hasil olmuş idi sünəti.*

ص.۱۸۰

بر قچ التون چقردی ویردی اکا،	*Bir qaç altın çıxardı, verdi ana,*
ایتدی رمل جیز حوجه (سیله)[۶] بکا.	*Ayıtdı:Rəmməl çiz xoca, söylə bana.*
چزدی[۷] رمال تختسنه سویلدی،	*Çizdi rəmmal taxtasına, söylədi,*
شاه‌زادیه یللق کوکل[۸] واردر ددی.	*Şahzadəyə yavlaq könül vardır, dedi.*
وار که یولک وارمسیدر[۹] بر شهره،	*Var ki, yolun varmasıdır bir şəhərə,*
واروبن[۱۰](اول) شهره (دورمه) بر یره.	*Varuban ol şəhərə, durma bir yerə.*
کوره‌سین بر صو اقر[۱] کیت صو صره،	*Görəsin bir su axır,get su sıra,*

---

۱. ألیازمادا سوز تکرار یازیلیبدیر بیز عینن رعایت ائتمیشیک.
۲. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
۳. آ. بندی سلطان اوغلی شولدم آتینه // ب۱. مندی سلطان اوغلی اولدم آتینه // ب۲. بندی سلطان اوغلی شولدم آتنه
۴. آ. کلدی دردی // ب۱. سوردی اول رمالیک ایردی قاتنه
۵. آ. زیره // ب۱. کی حاصیل اتمش ایدی اول صنعتی //ب۲. ایتمشدی صنعتی
۶. ب۱. دیدی رمال خوجه سویلکل // ب۲. ایتدی رمال خواجه بر سویله
۷. ب۱. آچدی // ب۲. آچدی
۸. ب۱. شاه زاده ایتوکنک // ب۲. شاه زاده ایتوکنک
۹. آ. ایرشیسر // ب۲. واردر یولنک اوغراسه
۱۰. ب۲. کیروبن

Ger dilərsin irəsin işbu sirrə.	كر ديلرسک ايره‌سين اشبو سره.
Su başında bir pinara irəsin,	صو باشنده بر بيکاره ايره‌سين.
Bir canavar gələ anda, görəsin.	بر جانور کله انده کوره‌سين.
Ol canavar sana rəhbərlik qıla,	اول جانور سکا رهبرلک قيله[٢]،
Qanda kim, gedə, get anunla bilə.	قنده کم کيده کيت انوکله بيله[٣].
Bir qalaya İrişəsin key ulu,	بر قلعه يه ايرشاسين کی اولو[۴]،
Gənc xanədir içi altın dolu.	کنج‌خانه‌در اچی[۵] التون طلوا.
Nə kim istərsin, anda bulasın,	نکم استرسک انده بولاسين،
Ağlıyasın, illa sonra güləsin.	اغلياسين الا صکره کوله‌سين.
Eylə dedi şahzadə sürdi atı,	ايله ددی شاه زاده سردی[۶] آتی،
Bir niçə gün aqlayu getdi qatı.	بر نيچه کون اغليو[٧] کتدی قتی.
Aqibət bir gün irişdi bir şəhərə,	عاقبت برکون ايريشوب بر شهره[٨]،
Su sıra getdi, vardı bir pinarə.	صو صره کتدی واردی بر بيکاره[٩].
Buldı ol canavarı, uydı gedər,	بولدی اول جانوری اويدی[١٠] کيدر،
Vardı ol gəncxanəyə, gör kim nedər.	واردی اول کنج خانيه کور کم تدر.
İçəri girdi, gördi qardaş halını,	ايچرو کيردی[١] کوردی قرداش حالنی،

---

١. آ. کيدر
٢. آ. ايده // ب٢. ايده
٣. آ.کيت انونکله بيله قنده کم کيده (مصراع يئر به يئردير)//ب١.کيت انکله بيله نتکم کيده// ب٢. کيت بيله آننکله هر قنده کيده
٤. آ.ايرسين بير قلعيه کيم بر اولو // ب١. ايره سين بر قلعيه کيم// ب٢. ايره سين بر قلعيه که چوق
٥. ب٢. اچی هم
٦. آ. دپدی // ب٢ دپدی آتی
٧. آ. آتيله // ب١. بر نچه کون آتله کتدی قتی // ب٢. برنچه کون دورمدی کتدی
٨. ب٢. اول يره
٩. آ. سو يقاری کتدی ايردی پکاره // ب١. صو يوقارو کتدی اردی پونکاره// ب٢. صو يوقاری واردی اول بيکاره
١٠. ب٢. کوردی

آه قلدی[٢] الینه اوردی الینی.	*Ah qıldı, əlinə vurdı əlini.*
بوغـزلنوبن آقـر قانـی،	*Boğazlanuban aqar qanı*
یورکی یاندی و اجدی جانی[٣].	*Ürəgi yandı vu acıdı canı.*
یرتدی یقاسونی[٤] کوکسنی دوکر،	*Yırtdı yaxasını, köksüni dögər,*
اغلر انک (قارشو) خوبلوغین اکر،	*Ağlar onun qarşu xubluğun ögər.*
اوتورپ الدی باشی دیزینه،	*Oturub, aldı başını dizinə,*
اوردی یوزنی قرداشک[٥] یوزینه.	*Vurdı yüzini qardaşın yüzinə.*
زاری قیلور کوزلری یاشی اقر،	*Zari qıldı, gözləri yaşı axar,*
قرداشین اجسین جرک یقار[٦].	*Qardaşın acısın ciyərin yaxar.*

ص.١٩٠

کوردی بوغزلمشلر اقمش قانی،	*Gördi boğazlamışlar axmış qanı,*
بچاغی شویله داخی براقمشلر یانی[٧].	*Bəçaqı şöylə daxı buraxmışlar yanı.*
اشت امدی بر عجایب سوز ای جان،	*Eşit imdi bir əcaib söz, ey can,*
بر دلوکندن چیقدی کلدی ایکی سیچان[٨].	*Bir dəligindən çıxdı gəldi iki sıçan.*
اوره شورکن بربرنی انده بصار،	*Vuruşurkən bir-birini anda basar,*
دوقندی بچاق صچانک باشن کسر[٩].	*Toxundı bıçaq, sıçanın başın kəsər.*
کسدی بچاق بوغزلدی قانی اقار،	*Kəsdi bıçaq boğazladı, qanı axar,*
اولدی سچان شاه زاده دردی بقار[١].	*Öldi sıçan, şahzadə durdı baxar.*

---

[١]. ب١. کیردی ایچه رو// ب٢. کیردی ایچری
[٢]. ب١. آه ایدوبن
[٣]. ص. بیت یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
[٤]. ب١. یرتیبن یقاسنی
[٥]. آ. یوزینی اوردی وفانک // ب١. یوزینی اوردی وفاننک// ب٢. یوزینی اوردی وفانک
[٦]. آ. انده اول اغلیوبن یوله بقر
[٧]. آ. بیت یوخ //ب٢. کوره جک قرداشی کوتوردی آنی
[٨]. آ. بیت یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ
[٩] آ. بیت یوخ // ب١. بیت یوخ // ب٢. بیت یوخ

Vardı, girdi bir qapıdan içərü,	واردی کیردی بر قپودن ایچروا،
Gördi bir yapraq alıb, döndi gerü.	کوردی بر یپراق الوب دندی کیرو.[۲]
Çeynədi, boğazına vurdı anı,	چیندی بوغازینه اوردی انی،
Ölmüşkən ol sıçan, oldı diri.	اولمشکن اول سچان اولدی دری.[۳]
Gördi şahzadə oğlı, qalmadı tana,	کوردی شاه زاده اوغلی قلمدی طکا،
Ayıtdı bu hikmət işarətdir bana.	ایتدی بو حکمت اشارتدر بکا.[۴]
Vardı açdı ol qapıyı şahzadə,	واردی اچدی اول قپویی شاه زاده،
Gördi bir ağaclar heç yoxdur dünyadə.	کوردی بر اغچلر هیچ یوقدر دنیاده.[۵]
Xoş təfərrüc eylədi hikmət bağın.	حوش تفرج ایلدی حکمت باغین،
Gəldi, dərdi ol ağacın yaprağın.	کلدی دردی اول اغاجک یپراغین.[۶]
Mərhəm eylədi, dögübən ol təri,	مرهم ایلدی دوکوبن اول تری،
Sürtdi Vəfa boynuna, oldı diri.	صورتدی وفا بویننه اولدی دری.[۷]
Durdı ayıdır: Qanı Mehrilə dayə ?	دردی ایدر قانی مهریله طایه،
Məşuqim kim, surəti bənzər ayə.	معشوقم کم صورتی بکزر ایه.[۸]
Vardı ol hücrələri bir-bir arar,	واردی اول حجره‌لری بربر ارار،
Gəldi, tutdı qardaşın Mehri sorar.	کلدی طوتدی قرداشن مهر صورار.[۹]
Qardaş ayıdır: Əqlini ver başına,	قرداش ایدر عقلنی ویر باشنه،

---

۱. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
۲. آ. بیت یوخ// ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
۳. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
۴. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
۵. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
۶. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
۷. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
۸. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
۹. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

Qardaşını sorar yinə qardaşına.	قرداشونی صورار ینه قرداشنه[۱].
Sənin üçün həqq verə idi bunı,	سنوکیچون حق ویره ییدی بونی،
Gəldim, gördüm boğazlamışlar səni.	کلدم کوردم بوغزلمشلر سنی[۲].
Ölmüşdün, həqq səni qıldı diri,	اولمشدوک حق سنی قیلدی دری،
Zehi, səbəb oldı ağac yaprağı.	زهی سبب اولدی اغاج یپراغی[۳].
Anda ol ağlayuban qılırdı ah,	آنده اول آغلایوبن قیلردی آه،
Çıxa gəldi Xızr peyğəmbər nəgah,	چقه کلدی خضر پیغمبر ناکاه[۴].
Boz ata binmiş, yaşıl geymiş varı.	بوز آته بنمش یشل کیمش واری[۵].
Gördi ol yigit qılır ahu zari,	کوردی اول یکت قلور آه و زاری[۶]،
İlərü gəldi, ana verdi səlam.	ایلرو کلدی آکا ویردی سلام[۷].
Ol yigit aldı əleyhum səlam,	اول یکت الدی علیه سلام[۸]،
Xızr önünde yüri durdı rəvan.	خضر اوکنده یوری دردی روان[۹].
Xızrə ol hali yigit qıldı əyan,	خضره اول حالی یکت قلدی عیان[۱۰]،
Kim, bu yatan şəxs qardaşım durur.	کم بو یتان شخص قرداشم درر[۱۱].
Ata ana bir qardaşım durur,	آته آنه بر قرداشوم درر[۱۲]،
Buna vaqe gəlübən, getmiş idi,	بونه واقع کلوبن کتمشدی[۱]،

---

[۱] آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

[۲] آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

[۳] . آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

[٤] . بیت ص. یوخ

[٥] . بیت ص. یوخ // ب۱. کیمش ای یار

[٦] . ب۱. کوردی اول شخصی قیلور آهله زار

[۷] . ص. بیت یوخ // ب۱. مصراعلار یئربه یئردیر

[۸] . ب۱. سلامن و السلام // ب۲. سلام و هم کلام

[۹] . ص. بیت یوخ // ب۱. تیز اوکنده یوزین اوردی روان//ب۲. یوز یره اوردی انده برزمان

[۱۰] . ب۲. دخی قیلدی بیان

[۱۱] . ب۱. کیم بو ایکت منم

[۱۲] . ص. بیت یوخ

Bir zaman bu bizi tərk etmiş idi.	بر زمان (بو) بزی ترک اتمشدی.
Xızr ana dedi ömründən buna,	خضر اکا دیدی عمروندک بوکا،
Verər isən, bən dua qılam ana.	ویرررسک بن دعا قلم اکا[2].
Dedi: Ömrüm yarısın verdim,eşit,	دیدی عمروم یارسین ویردم ایشت،
Ya rəsul- allah, bana bir çare et.	یا رسول اللـه بکا بر چاره ایت[3].
Tək duru gəlsin yüzüni görəyim,	دک دورو کلسون یوزنی کوره‌یم،
Canumı qurban anunçün verəyim.	جانومی قربان آنوکچون ویره‌یم[4].
Hələ geldüm bunda uş bildüm bunı	هله کلدوم بونده اوش بیلدم بونی،
Dəpələmişlər, dəlü qıldı bəni.	دپله‌مشلر دلو قلدی بنی[5].
Dilərəm, ey tanrınun peyğəmbəri,	دیلرم ای تکرینک پیغمبری،
Diləyəsin tanrıdan ola diri.	دیلیسن تانریدن اوله دیری[6].
Bilirəm həqq hacətin qılur qəbul,	بیلورم حق حاجتوک قلور قبول،
Bir dua qıl bənimüçün, ya rəsul.	بر دعا قل بنم ایچون یا رسول[7].
Xızrə çox yalvardı anda ol yigit,	خضره چق یلواردی انده اول یکت،
Xızr anda nə qılur, eşit.	خضر انده نه قلور ایشت[8].
İki rikət qıldı ol nəbi namaz,	ایکی رکعت قلدی اول نبی نماز،
Əl götürdi, dedi kim, ey biniyaz.	ال کتوردی دیدی کم ای بی نیاز[9].

---

[1]. ص. بیت یوخ // ب۱. باشنه بر واقع کلمش ایدی// ب۲. باشنه چوق واقعات گلمشدی
[2]. ص. بیت یوخ// ب۲.خضرایدر کرعمرنکدن بونکا//ویرورایسن دعا قیلایم آنکا
[3]. ص. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[4]. ص. بیت یوخ//ب۲.دوری کلسون بن یوزینی کوره یم//جانمی شکرانیه بن ویره یم
[5]. ص. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[6]. ص. بیت یوخ // ب۱. اوله دیری // ب۲. او جانی
[7]. ص. بیت یوخ// ب۱. بیلورم بن حاجتنک اولور قبول=بر دعاقیل بیزیم ایچون یارسول
[8]. ص. بیت یوخ// ب۱.نه قیلر اول آرده خضری ایشت//ب۲.اول خضره اراده نه قیلور ایشت
[9]. ص. بیت یوخ

Qamu işdə qudrətin var, ya allah,	قمو اشده قدرتوک وار یا اله،
Mühyi sənsən,himmət et,ey padişah.	محی سنسک همت ایت ای پادشاه[۱].
Dedi: Qılırsan adəmdə əmi,	دیدی قلورسن آدمده امی[۲]،
Dilərisən, yox edərsin aləmi.	دیلرسین یق ایدرسک عالمی[۳].
Canı verən, həm alan sənsən yəqin,	جانی ویرن هم آلان سنسن یقین،
Hər işə qadir həmin sənsən yəqin.	هر ایشه قادر همین سن سن یقین[۴].
Dilərəm, bugün verəsin buaa can,	دیلرم بو کون ویرسک بونه جان،
Ey ölüyi diri qılan, müstəan.	ای اولویی دیری قلن مستعان[۵].
Xızr peyğəmbər çünki qıldı niyaz,	خضر پیغمبر (چونکه) قلدی نیاز[۶]،
Diləgin qıldı qəbul ol biniyaz.	دیله‌کون قلدی قبول اول بی نیاز[۷].
Qüdrət ilə dedi kim, bir kəz diril !	قدرتیله دیدیکم بر کز دریل،
Ey ölübən, dağılan adam, diril !	ای اولوبن داغلن آدم دریل[۸].
Ol nəfəsdən dirildi, oldı səfa.	اول نفسدن دیریلدی الدی صفا[۹].
Verdi sələvat, şad oldı səfa,	ویردی صلوات شاد اولدی صفا[۱۰]،
Durdı, ayıdır: Hanı Mehrilə dayə?	دوردی ایدر هانی مهریله دایه،
Məşüqənin surəti bənzəyir ayə.	معشوقنک صورتی بنکزر آیه[۱۱].

---

[۱] ص. بیت یوخ // ب۲. بو اولویه سن ایرشدرکل خلاص

[۲]. ص. بیت یوخ// ب.۱ دیدی قیلورسن عدمدن آدمی

[۳]. ص. بیت یوخ

[٤] ص. بیت یوخ// آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

[٥]. ص. بیت یوخ

[٦]. ص. بیت یوخ// آ. نوسخه ده مصراع یوخ

[۷]. ب۲. نیازین قیلدی قبول اول مستعان

[۸]. بیت ص. یوخ// بیت آ. نوسخه ده یوخ // ب۲. قدرتیله اولو اولدی دری//غصه سندن قرداشی اولدی کری

[۹]. ب۱. دیری اولدی وفا // ب۲. اول نفسده دری اولدی چون وفا

[۱۰]. بیت ص. یوخ// ب۱. ویردی صلوات عشقه مصطفا//ب۲.ویرصلوه عشقله اولکل صفا

[۱۱]. بیت ص. یوخ// بیت آ. نوسخه ده یوخ//ب۲. معشوقم کیم یوزی بنکزردی آیه

Vardı ol hücrələri bir-bir arar,	واردی (اول) حجره‌لری بر بر آرر،
Gəldi, tutdı qardaşın Mehrini sorar.	کلدی دوتدی قرداشن مهرنی صورر[۱].
Qardaş ayıdır: Aqlını dər başına,	قرداش ایدر عقلنکی دیر باشکا،
Qardaşını sor yinə qardaşına.	قرداشنکی صور ینه قرداشکا[۲].
Sənin üçün oturup ağlar ikən.	سنوک اچون اوتورب اغلریکن.
Hasrətindən yürəgim dağlar ikən,	حسرتکدن یورکم طاغلریکن،
Sənin üçün diribdi ol nəbi,	سنک ایچون دیربدی اول نبی،
Gəldim, gördüm boğazlamışlar səni.	کلدم کوردم بوغزلامشلر سنی[۳].
Çıxa gəldi ol saat Xızır nəbi.	چقه کلدی اول ساعت خضر نبی.
Ol dua qıldı, diri oldun əbi,	او دعا قلدی دیری الدک ابی[۴]،

ص.۲۰

Yoxsa nə Mehr varıdı bunda,nə dayə,	یوخسه نه مهری واردی بونده نه طایه،
Gəl gedəlim, uyma iş bu ğovğaya.	کل کیده‌لوم اویمه اشبو غوغایه[۵].
Vəfa aydır: Fəqirdən oldı bu iş,	وفا ایدر فقیردن اولدی[۶] بو ایش،
Bilimədim bən anı kim, cazu ımış.	بلمدم بن[۷] انی (کم) جازو ایمش.
Kəndözini xalq içində gizləmiş,	کندوزنی خلق[۸] ایچنده کیزلمش،
Mehri alatmış, bəni boğazlamış.	مهری التمش بنی بوغزلمش.
Qardaşı ayıdır: bu sözi qoğıl,	قرداشی ایدر بو سوزی[۱] قوغیل،

---

[۱]. بیت ص. یوخ// بیت آ. نوسخه ده یوخ
[۲]. بیت ص. یوخ// بیت آ. نوسخه ده یوخ
[۳]. بیت ص. یوخ// بیت آ. نوسخه ده یوخ
[٤]. ب۲. کری
[٥]. ب۲. سودایه
[٦]. آ. ایردی
[۷]. ب۱. بلمدم کیم بن
[۸]. ب.۱ خرقه (متنده لهجه فورماسیدیر) // ب۲/ خرقه

Ol Mehri kim, deyirsən andan əl yuğıl.	اول مهری کم دیرسن اندن ال یوغیل.
Ulu qardaşımız, ol şah durur,	اولو قرداشمز اول شاهدرر،
Rum elində şimdi padşah durur	روم النده شمدی پادشاهدرر[۲].
Sənin içün gözləri yaşı axar,	سنک ایچون[۳] کوزلری یاشی اقر،
Qardaşım gələmi, deyü, yola baxar.	قرداشم کلهمی دیو یوله بقار.
Gəl bənimlə, ilətəyin səni bən ana.	کل بنومله التیم سنی بن اکا،
Padşah der ki,verə padişahlığın sana.	پادشه در کی ویره پادشاهلوغین سکا[۴].
Vəfa ayıdır kim, bana Mehri gərək,	وفا ایدر کم بکا مهری کرک[۵]،
Var mıdır dünyada andan yegrək?	وارمدر دنیاده اندن یکرک[۶].
Bən gedirəm, istəyü ol yarımı,	بن کیدرم استیو اول یارومی،
Üşdə bulam bən bənim dildarımı.	اوشده بولم بن بنم دلدارمی[۷].
Qomuşam bu yolda baş ilə can,	قومشم بو یولده باشیله جان[۸]،
Sənin olsun qamu bu gənc, xan.	سنوک اولسون قمو بو کنج خان.
Eylə dedi, girdi hikmət bağına,	ایله ددی کیردی حکمت باغنه،
Ansuzın bir ün gəlir qulağına.	اکسوزین بر اون کلور قولاغینه.
Nə durursın, ey Vəfa, gəl qıl səfər,	نه دررسن ای وفا کل قیل سفر[۹]،
Ola kim, bulasın bu dərdə zəfər.	اوله کم بولهسین بو درده ظفر.

---

۱. ب۱. سودایی // ب۲. سودای
۲. ب۲. هم آتامزنک یرینه بو درر
۳. ب۱. سندن اوترو
٤. ب۱. روم ایلننک پادشاهلیقن سکا // ب۲. بیت یوخ
٥. ب۱. وفا ایدر کیم مهری کرک منکا
٦. ب۱. بلکه سندن مهری یکرک در اول منکا
۷. آ. اوله کم // ب۱. اولا کیم بولام بن اول دلدارمی // ب۲. اوله کیم
۸. ب۱. قیمشم بن مونده باشله جانه // ب۲. بیت یوخ
۹. ب۱. نه دوررسن دیدی قلسنک سفر// ب۲. نه دوررسن ایله کل سن یرسفر

Vardı, gördi ol iki gömlək durur,	واردی کوردی اول ایکی کوملکدرر،
Ağlar anda Vefa zarlıqlar qılur.	اغلر انده (وفا)[١] زارلق‌لر قیلور.
Sundı, Vəfa əlinə aldı anı,	صوندی وفا الینه الدی انی،
Ayıtdı kim, ah bunun xəsmi qanı.	ایتدیکم اه بونک خصمی قنی[٢].
Bağrına basdı, qoxusı yiylədi,	بغرنه[٣] بصدی قخوسی ییلدی،
Könlüni həqq həzrətinə bağladı.	کوکلنی حق حضرتنه بقلدی[٤].

ص.٢١

Var ıdı ol baxçada cənnət çiçək,	واردی اول بقچده جنت[٥] چکک،
Daxı taza olur ıdı diricək.	داخی تازه اولوریدی دیریجک.
Getsə bir yıllıq yola, solmaz ıdı,	کتسه بر یللق یوله صولمز ایدی،
Qoxusı gedib, xarab olmaz ıdı.	قوخوسی کیدوپ خراب اولمزیدی[٦].
Gördi ki, açılmış ol tazə, tər,	کوردیکه اچلمش اول تازه تر[٧]،
Tikmə budağında bir bülbül ötər.	دکمه بداغنده بر بلبل اوتر.
Ol gülüstada varıb, eylədi çin,	اول کلستانده وارپ ایلدی[٨] چون،
Doptolu eylədi gömlək için.	طپطلو ایلدی کوملک ایچون.
Bağladı ol gömləgi bir buxçaya,	بغلدی اول کوملکی بر بوغچایه،
Çıxdı, verdı altun ılə aqçaya.	چقدی ویردی التونیله اقچیه.
Doldurur bir hamyana taza yemiş,	دولدردی بر همیانه تازه یمش[١]،

---

[١]. ب١. چوق // ب٢. آغلر آنده چوق

[٢]. بیت آ. نوسخه ده یوخ // ب١. باغلدی حق درکاهینه کونکلینی//ب٢.ایدر الهی

[٣]. ب٢. یوزنه

[٤]. آ. آلدی الینه انی چق اغلدی // کونلکی حق درکاهنه بقلدی.

[٥]. ب١. بر خوش چیچک// ب٢. بر خوب چچک

[٦]. ب٢. داخی تازه اولوردی صولماز ایدی

[٧]. آ. بیت یوخ// ب١. کوردی آچلمش قمو تازه و تر

[٨]. ب١. واردی اول چیچک لردن دردی

ایتدی بونکله بتر جمله[۲] ایش.	*Ayıtdı: Bununla bitər cümlə iş.*
بغلدی اولدم همیانی (برک) بیلنه[۳]،	*Bağladı ol hamyanı bərk belinə,*
قرداشنک الونی الدی الینه.	*Qardaşının əlini aldı əlinə.*
ایتدی بندن ایت سلام قرداشمه،	*Ayıtdı:Bəndən et salam qardaşıma !*
سویله اکا نکم کلدی باشومه.	*Söylə ana nə kim, gəldi başıma.*
بن کیده‌یم استیو مهری هله،	*Bən gedəyim, istəyü Mehri hələ,*
اولا کم کتورم مهری[۴] اله.	*Ola kim, gətirim Mehri ələ.*
او کیجه چقدی حاندن[۵] کیرد یوله،	*Ol gecə çıxdı handan, girdi yola,*
ایله کیدر بقمزدی[۶] صاغه صوله.	*Eylə gedər, baxmazdı sağa-sola.*
اون بر ایدر یوللق[۷] ایدر کزر،	*On bir aydır, yolluq edər, gəzər,*
قرشو حسرتناملر[۸] ایدر یازر.	*Qarşı, həsrət-namələr edər, yazar.*
قتغی شهره کم واریسر ارار،	*Qanğı şəhərə kim, var isər, arar,*
هر کیمه اوغراریسه مهری صورار[۹].	*Hər kimə uğrar, Mehriyi sorar.*
عشقی‌بازلق غم دکل خاص و عامه،	*Eşqibazlıq ğəm dəgil xasu amə,*
وفا ایدر طورکیجه برحسرت نامه[۱۰].	*Vəfa ayıdır Türkicə bir həsrət namə.*

شعر کفتن از لسان وفا رحمه اللــه[۱۱]

---

[۱]. ب۱. بر حمیانه آلتون کمش // ب۲. بر همیان آلتون و کومش
[۲]. ب۱. دیدیکم بوننک ایله بتر بو // ب۲. هر درلو ایش
[۳]. ب۱. برک بیلینه
[٤]. ب۱. اول یاری // ب۲. اول یاری
[٥]. ب۱. چقدی اول کنج خاندن // ب۲. چقدی اول کنج خاندن
[٦]. ب۱. ایله کتدی باقمدی
[۷]. آ. سیاحتلق
[۸]. ب۱. قرشو فراق نامه لر // ب۲. قرشو فراق نامه لرین سویلدی
[۹]. بیت آ. نوسخه ده یوخ
[۱۰]. آ. وفا ایدر تورکجه فراق نامه // ب ۱. فراق نامه // ب۲. ترکیجه فراق نامه
[۱۱]. ص. و آ. نوسخه لرینده باشلیق یوخدور// ب۲. بیت در حق مهری

Ey aceb, ol sevgili yarım qanı,	ای عجب اول سوکلو یارم قنی،
İş bu müşkil dərdə dərmanım qanı?	اشبو مشکل درده درمانم قنی[۱].
Hizmətindən ayrı düşdüm, ağlaram,	حذمتندن ایرو دوشدم اغلرم،
İş bu müşkil işe tımarum qanı?	اشبو مشکل ایشه تیمارم قنی[۲].
Hər kimi görsəm, soraram bən anı,	هر کیمی کورسم صورارم بن انی[۳]،
Sındı namus şüşəsi, arım qanı ?	صندی ناموس شیشسی عارم قنی[۴].
Məcnun oldum bulımazam bən Leylami,	مجنون اولدم بلمزم (من) لیلامی[۵]،
Fərhada döndüm, Şirin-karım qanı?	فرهاده دوندم شیرین کارم قنی.
Gözlərim yaşı axar Ceyhiun kibi,	کوزلرم یاشی آقر جیحون کبی[۶]،
Dildə bu oldı ki, dildarım qanı?	دیلده بو اولدی که[۷] دلدارم قنی.
Gitdi əqlü getdi fəhmü getdi ar,	کتدی عقل کتدی فهم و کتدی عار[۸]،
Getdi məşuq, səbrü qərarım qanı?	کتدی معشوق صبر و قرارم قنی[۹].
Qıldı əlif qəddimi dal həsrəti,	قلدی الف قدومی دال حسرتی[۱۰]،
Dəf edərdi zülfi-məkkarın qanı?	دفع ایدردی زلف مکارم قنی[۱۱].
Mədhini edər dilim bülbül kimi,	مدحینی ایدر دیلیم بلبل کمی،
Təbi-mövzün, bəxti-bidarım qanı?	طبع موزون بخت بیدارم قنی[۱۲].

---

۱. آ. اول بنم یار وفادارم قنی// ب۱. اول منم یار وفادارم قنی//ب۲. اول منم یار وفادارم قنی
۲. ص. نوسخه سینده بیت یوخ
۳. بیت آ. نوسخه ده یوخ// ب۱.هر کیمه کیم اوغرار ایسم صورارم ۰یئربه یئردیر)// ب۲. خبرین
٤. ب۱. تنی سیم و بویی عرعرم قنی// ب۲. اول منم ماه روزکارم قنی
٥. ص. بیت یوخ// ب۱. بو بیت یوخ
٦. ص. نوسخه سینده بیت یوخ
۷. ب۲. دل زبون اولدی که // ب۲. دل زبون اولدی دل آرامم قنی
۸. ص. نوسخه سینده بیت یوخ
۹. ب۱. صندی ناموس شیشه سی عارم قنی
۱۰. ب۲. اول خسته دل
۱۱. ص. و آ. نوسخه ده بو بیت یوخ // ب۲. بیلمنم اول بوی عرعریم
۱۲. بو بیت ص. و آ. نوسخه ده یوخ// ب۲. دفع دردی زلف بهارم قنی

اول یوزی کونش صفت آلنی قمر،	*Ol üzi günəş sifət, alnı qəmər,*
سوزی شیرین لبی شکارم قنی[١].	*Sözi şirin, ləbi şəkkərim qanı?*
دیشلری اینجو یوزی اب حیات،	*Dişləri incü, üzi abi-həyat,*
قاشی فتنه کوزی عیارم قنی[٢].	*Qaşı fitnə, gözi əyyarım qanı?*
آغزی غنچه نفسی مشک عبیر،	*Ağzı ğönçə, nəfəsi müşki-əbir,*
فرهاد اولدوم اول شیرین کارم قنی[٣].	*Fərhad oldun, ol Şirin karım qanı?*
باکا وفا ایدیدی روزکار[٤]،	*Bana vəfa edəyidi ruzigar,*
کوستریدم اکا اشعارم قنی.	*Göstərəydim ana əşarım, qanı?*

ص. ٢٣

بغلدی غیرت قوشاغی[٥] بلینه،	*Bağladı ğeyrət quşağı belinə,*
عاقبت ایرشدی مغرب ایلینه.	*Aqıbət irişdi Məğrib elinə.*
ناکهان اوغرادی یولی شهره[٦]،	*Nəgahan uğradı yolı şəhərə,*
کوردی[٧] خلقک کیدوکی جمله قره.	*Gördi xalqın geydügi cümlə qərə.*
باغلر اراسنه اوغردی یولی[٨]،	*Bağlar arasına uğradı yolı,*
کوردی کلور سلطانک اکا[٩] قولی.	*Gördi gəlir sultanin ana qulı.*
کوردیلر کیم بر کشی[١٠]کیدوکی آق،	*Gördilər kim, bir kişi geydügi aq,*
دیدیلرسن نیچون دوتمادک یَساغ[١].	*Dediler: Sən nicün tutmadın yasaq?*

---

١. بو بیت ص. و آ. نوسخه ده یوخ
٢. بو بیت ص. و آ. نوسخه ده یوخ
٣. بو بیت ص. و آ. نوسخه ده یوخ
٤. ص. بیت یوخ// ب١. دیدی وفا کر اولورسه روزکار
٥. آ. قوشاغنک// ب٢. قورشاغن // ب١. قورشاقین
٦. ب٢. بر شهره // ا. اول شهره
٧. آ. کوره
٨. ص. بیت یوخ
٩. ب١. اکی // ب٢. ایکی
١٠. ب٢. وفانک

Biri tutar, biri dögər anı,	بری دوتر بری دوکَر آنی[۲]،
Çıxa gəldi sultanın bağnâbanı.	چیقَه کَلدی سلطانُک باغبانی[۳].
Gördikər kim, bir oğlan bənzər aya,	کوردیلر کم بر اوغلان[۴] بکزر آیه،
Nəgahan uğrayu gəlmiş ğovğaya.	ناکهان اوغرایو[۵] کلمش غوغایه.
Ayıtdı: Bağışlan bu oğlanı bana,	ایتدی[۶] بغشلان بو اوغلانی بکا،
Ğərib, ancaq yazıqdır, sögmən buna.	غریب انجق یازُقدر[۷] سُوکمک بوکا.
Əlinə aldı bâğban, girdi içerü,	الینه الدی باغبان کیردی[۸] ایچروا،
Ayıtdı: Yigit nə kişisən, gəl berü.	ایتدی یکت نکشی‌سین کل بروا[۹].
Vəfa ayıdır: Kimsem yoxdur, ğəribəm,	وفا ایدر کمسم یوقدر غریبم،
Şimdi gəldim şəhərinizə, əyibəm.	شمدی کلدم شهروکزه آیِبَم[۱۰].
Bağban ayıdır: Oğul olğıl bana,	باغبان ایدر[۱۱] اول سن اوغل بکا،
Getmə bəndən, ata olam bən sana.	کِتمه بَندَک اتا اولام بن[۱۲] سکا.
Bağban verdi oğlana bir cübbə qərə,	باغبان وبردی اوغلانه[۱۳] بر جُبه قَرَه،
Ayıtdı: Geyib bunı varıcaq şəhrə.	اَیتدی کیوپ[۱۴] بونی واریجق شاره.
Bir qara taqyə daxı verdi dəri,	بر قره تقیه دخی ویردی دری[۱]،

---

[۱]. آ. ایتدلر کم نیچون دوتمادنک یصاق// ب۱. نشین دوتمادنک یصاق // ب۲. دوتمادک نیچون نساغ
[۲]. ب۱. برسی دکر برسی دوتار اونی // آ. برسی دوتدی بری دوکر انی
[۳]. آ. پادشاهنک // ب۲. اول باغبانی // ب۱. پادشاهمک باغبانی
[٤]. آ. کوردی اوغلنی یوزی// ب۱. کوردی بر اوغلان یوزی// ب۲. کوردلر بر اوغلن یوزی
[٥]. ب۱. اوغرابن // ب۲. اوغرادی
[٦]. ب۲. در کی // ب۱. دیدی باغشلنک
[٧]. ب۱. غریبه بنکزر یازوق سوکمنک اکا // آ. غریبه بکزر یازق سوکمک اکا
[٨]. آ. الدی الین باغبان کیردی// ب۱. آلدی الین کیردی باغبان
[٩]. ب۲. ای یکت نه کشی سن دی کل برو
[١٠]. آ. آریم // ب۱. اریم (iriyəm)
[١١]. ب۲. دیر سن
[١٢]. آ. آیروق بن آته اولم
[١٣]. آ. باغبان وبردی اکا جبه قرا// ب۱. ویردی باغبان اکا
[١٤]. آ. ایتدی بوننکله واریجق کیر شره// ب۲. در که کیکل واریجق

Ayıtdı: Şimdən geri qayğısız yüri.	ایتدی[۲] شمدن کرو قیغوسز یری.
Vəfa ayıdır bağbana, ey yərə,	وفا ایدر باغبانه ای یَرَه
İş bu xalqın geydügi niçün qərə.?	اشبو خلقک کیدوکی نیچون[۳] قره.
Sevgilimi, kimsə, öldi sultanın ,	سَوکُلومی کمسه اُولدی[۴] سلطانک،
Kim, yasını tutarlar cümlə anın.	کیم یاسونی دوترلر جمله انوک[۵].
Bağban ayıdır: Nəgahan bir köy bəgi,	باغبان ایدر ناکهان بر کوی بکی[۶]،
Padşaha gətirdi bir gömləgi,	پادشاهه کَتُوردی بِر کوملکی.
Aşıq oldı padşah , görüb anı,	عاشق اولدی پادشاه کورپ انی[۷]،
Gətir, dedi, bunun iyəsini, qanı?	کتور دِدی بونک اِسِنی قنی[۸].
Niçə kim, istədilər, bulımadılar,	نیچه کم استدیلر بولیمادیلر،
Kimsədən xəbərini bilimədilər.	کمسدن خبرونی بلمادیلر[۹].

ص.۲۳

Gəldi birgüni bir cazu padşaha,	کلدی (بر)کون بر جازو پادشاهه،
Dedi: Bən gətirəyim anı şaha,	دیدی بن کتوریم آنی شاهه.
Dedi: Vardır Rum elində bir nigar,	ددی واردر روم النده[۱۰] بر نکار،
Adı Mehri, Vəfadır anunla yar.	آدی مهری وفادر[۱۱] انوکله یار.

۱. ص. بیت یوخ
۲.. بیت ص. نوسخه ده یوخ // آ. ایتدی شیمدن کرو // ب۲. در که
۳. آ. جمله // ب۱. جمله
۴. آ. سوکلی کیمسه سی می اولدی // ب۱. کمسه سمی اولدی سودک
۵. آ. مصراع یوخ// ب۱.دیدیکم یاسین دوترسز سیزاننک//ب۲.اولدیمی کم یاسنی دوترآنک
۶. ا. اولدر ناکاه بر کوی بکی// سلطانه کتوردی اول بر کونلکی
۷. آ.عاشق اولدی پادشاه کورب اکا// ب۱. پادشاه کوردی عاشق اولدی اونکا//ب۲. پادشاه کوروب عاشق اولدی انکا
۸. آ. دیدی بوننک ایسسنی کرک بکا// ب۱. دیدی بوننک ایسین بولنک مکا
۹. ب۱. کمسدن هیچ بر خبر بلمادیلر
۱۰. ب.۱ دیدی روم ایلنده واردر
۱۱. ب۱. آدی مهری در وفا

Varırıb, ol cazu boğazlar Vəfayı,	واروب اول جازو بوغزلر وفائی[١]،
On bir aydır çəkiriz bu cəfayı.	اون بر ایدر چکروز بو جفائی.
Mehriyi gətirdi şahın qatına,	مهری کتوردی شاهک قاتینه[٢]،
Heyran oldı, baxdı xub surətinə.	حیران اولدی بقدی خوب صورتینه.
Mehri bir yıl dəstur dilədi, aldı yas,	مهری بر ییل دستور دیلدی الدی یاس[٣]،
Ol yas tutarız cümlə amu xas.	اول یاسی دوتاروز (جمله)[۴]عام و خاص.
Anı gördi şah, geydi daxı qərə,	آنی کوردی شاه کیدی داخی قره،
Şöylə yasaq eylədi elə, şəhrə.	شویله یساق ایلدی ایله شاره.
Vəfa üçün tutarız biz bu yası,	وفا ایچون دوتاروز بیز بو یاسی،
Kim ki, yas tutmazsa, olur asi.	کم که یاس دوتامزسه اولور عاصی[۵].
Qaldı bir yildən bir ay tamam ola,	قلدی بر یلدن بر آی تمام[۶] اوله،
Padşah gərək kim, Mehriyi ala.	پادشاه کرک کم مهری آله.
Sultan oldur, uşbu bağban bənəm,	سلطان اولدر اشبو باغبانی بنم[٧]،
Çün əyalımsan, canımsan bən tənim.	چون آیالُمسن جانُمسین بن تنم[٨].
Gündə ilət Mehrə bir sələ yimiş	کونده اِلَت[٩] مهره بر سیلَه یمش،
Bağ sənindir daxı gəlib, işlə iş.	باغ سنوکدر داخی کلوپ اشله اش[١٠].
Çün eşitdi Vəfa, sevindi canı,	چون اشتدی وفا سَوِندی جانی،

---

١. ب١. واردی بوغزلادی جادو وفانی

٢. ب٢. کتوردی مهری

٣. ب١. بر ییل مهلت الدی مهری دوتدی یاس// ب٢. بر ییل مهلت آلدی مهری دوتدی یاس

٤. ب١. اول یاسی دوتدی تمامت // ب٢. قالدی بر آی کیم تمام اوله او یاس

٥. بیت ص. یوخ // ب١. کمکه یاسی دوتمسه

٦. ب١. قالدی بر آی دخی کم بر ایل // ب٢. بر آی داخی کرک کیم بر ییل اوله

٧. ب١. سلطاندر اوشبو باغ باغبانده من// ب٢. سلطانکدر اشبو باغ باغبانی من

٨. ب١. کونده من دری.م یمش الت انده سن// ب٢.کونده دررم یمش ایلت آنده سن

٩. ب١. الت

١٠. ب٢. اشله درش

Ayıtdı, görmədi barıb bən anı.	ایتدی کورمدی[۱] بارب بن انی.
Durdı bağban dəvşürdi sələ yimiş,	طوردی باغبان دَوشُوردی[۲] سیله یم
Ayıtdı götürgil bunı, budur iş.	ایتدی کوتورکل بونی بودر ایش[۳].
	باغبان ایدر کوسترین بن سکا مهر سرای[۴]،
Bağban ayıdır:göstərəyin bən sana Mehri sarayı,	
Sən varacıq zəhmət olmaz sana,	سن واریجق زحمت اولمز سکا[۵].
Vəfa vurdı ol sələyi başına.	وفا اوردی (اول) سیلی[۶] باشونه،
Bir nəzər et sən bu dünya işinə.	بر نظر ایت سن بو دنیا ایشنه.
Bağban Vəfa ilə durdı gedər.	باغبان وفا ایله (دوردی) کیدر ،
Arxun arxun yolda teferrüc ider	آرقین آرقین قنجرو سفر ایدر[۷].
Çünki Mehrin sarayına gəldilər,	چونکه مهرک سراینه کلدیلر،
Qapucı durur idi qapıda gördilər.	قپوجی دُرُردی قپوده[۸] کوردیلر.

ص.۲۴

İlətdilər qulları sələyi içərü,	التدیلر قوللری سیله ایچروا[۹]،
Bağban Vəfa ilə döndi gerü.	باغبان وفا ایله دوندی[۱۰] کیروا.
Gəldi bağa, bir gün keçdi, bir gicə,	کلدی باغه برکون کچدی[۱۱] بر کیجه،
Vəfa bilir kendinin hali necə.	وفا بیلور کندونک حالی نیجه.

---

۱. ب۱. دیدیکیم عجب کورم می // ب۲. عجب کوررم می
۲. ب.۱. دوزدی یمش بر سله // ب۲و دری باغبان دریمش بر سله
۳. ب۱. کوترکل سله بنم ایله // ب۲. کل کیده لوم اوغلانه دیدی بیله
٤. ب۱. کوستریم سراین مهرنک سکا // ب۲. کوستریوم مهرینک اوین سکا
٥. ب۱. وارمق ایروق زحمت اولمسون سکا// ب۲. وارماق آرتوق اولمیه ایندن بنکا
٦. ب۱. اوردی اول سله نی وفا باشنه
٧. ب۱. ارقون ارقون یولده تفرج ایدر // ب۲و ارغون ارغون یوللاره نظر ایدر
٨. ب۱. قاپوچیلر آنده طورر کوردیلر
٩. ب۱. الدی قول سله کیردی ایچرو //ب۲. آلدی قوللر صله کیردی ایچرو
۱۰. ب۱. دوردی
۱۱. ب۱. کچدی بر کون

ایرته اولدی باغبان طوردی اورو،	*Ertə oldı, bağban durdı uru,*
وفاء چاغرر ایدر کل برو.	*Vəfayı çağırır, ayıdır: Gəl bərü.*
مهره التِ یَنه بر سیله یمش،	*Mehrə ilət yinə bir sələ yemiş,*
نه دُرُرسن چونکه سکا دُشتی ایش[۱].	*Nə durursın, çünki, sana düşdi iş.*
واردی وفا باغه کم یمش دیره ،	*Vardı Vəfa bağa kim, yemiş dərə,*
اول یمشی کم دیردی دکدی[۲](بر)یر.	*Ol yemişi kim, dərdi, dökdi bir yerə.*
آچدی بوغچهئی چقردی کوملکی.	*Açdı boxçayı, çıxardı gömləgi.*
دکدی سیله ایچنه اول چچکی،	*Tökdi sələ içinə ol çiçəgi,*
ایدر اهلی بهشت حوشدر بویُک،	*Ayıdrr: Əhli-behişti xoşdur buyun,*
صولغوک یقدر زهی خوشدر خویک.	*Solağın yoxdur, zehi xoşdur xuyun.*
چونکه مهرک حُرمتینه وارهسین[۳]،	*Çünki Mehrin hizmətinə varası,*
انک اول کونش[۴] یوزنی کورهسین.	*Anun ol günəş yüzuni görəsin.*
بو بنم حسرتلوکمی (اکا) سویلهکل،	*Bu bənim həsrətliyimi ana söyləgil,*
ایرولقدن چوق شکایت ایلهکل.	*Ayrıqlıqdan çox şikayət eyləgil.*
عشق یولنده ایتکل[۵] اولدوکمی،	*Eşq yolunda ayıtgıl öldügümi,*
عاقبت کیرو دِری اولدوغمی.	*Aqibət gerü diri olduğumı.*
دی که بن بو شهره غریب کلمیشم،	*De ki, bən bu şəhrə ğərib gəlmişəm,*
روم الندن مغربه کلمیشم[۶].	*Rum elindən Məğribə gəlmişəm.*
چونکه صونوبن[۱] سنی الا الـه ،	*Çünki səvinübən səni ələ ala,*

---

[۱]. ب۲. نه دورارسن سنکدر وفا بو ایش

[۲]. ب۱. دیردی اول یمش قویدی بر یره // ب۲. دوروبن واره مهربیه ویره

[۳]. ب۱. ایره سین // ب۲. خذمتینه ایره سین

[۴]. ب۱. کورکلو

[۵]. ب۱. عشق یولنده آننک ایچون

[۶]. ص. نوسخه ده بیت یوخ// ب۱. روم ایلندن بونده ایرپ کلمیشم// ب۲. بیت یوخ

کندو بخچسنده ایدوکن بیله.	*Kəndi baxçasında idügin bilə.*
بیله یجک اوپ دوداغنده انی،	*Bilə yicək öp dodağIndan anı,*
شکرا دیلریسه ترک ایت جانی[2].	*Şükr dilər isə, tərk et canı.*
سوری‌جغز سنی [3] یوزی اغینه،	*Süriçiğəz seni yüzi ağına,*
دی بنم احوالمی قولاغینه.	*De bənim əhvalımı qulağına.*
واریسه میلی انوک بن عاشقه،	*Var isə meyli anun bən aşiqə,*
وقتیدر کم ایریشه[4] اول معشوقه.	*Vaxtıdır kim, irişə ol məşuqə.*
آلمالری دوککدی چچکلر اوستنه،	*Almaları dökdi çiçəklər üstünə,*
یعنی دیلر کم ایلته (اول) دوستنه[5].	*Yəni dilər kim,ilətə ol dostinə.*
الدی بر المه الینه سویلدی،	*Aldı bir alma əlinə, söylədi,*
اکا داخی چون وصیت ایلدی.	*Ana daxı çün vəsiyyət eylədi.*

ص.۲۵

ایدر ای قمو یمشلروک شاهی،	*Ayıdır: Ey qamu yemişlərin şahi,*
حال دلیله ذکر ایدرسن الهی[6].	*Hali-dil ilə zikr edərsin allahi.*
یکاغک قزلدر هم یوزیک اق،	*Yanağın qızıldır, həm yüzün aq,*
سن حوریسن سکا اوجماقدر طراق.	*Sən hurisən, sana uçmaqdır duraq.*
صورتک لطیفیدر قوخک کلاب،	*Surətin lətifdir, qoxun gülab,*
شکره بکزر دداغک[7] صویک جلاب.	*Şəkkərə bənzər dodağın,suyun culab.*
اوش کیدرسز شمدی شاهک[1] قاتنه،	*Uş gedərsiz şimdi şahın qatına,*

---

۱. ب۱. صونوب
۲. آ. نوسخه ده بیت یوخ
۳. ب۱. سوریجیکین
٤. ب۱. ایستیه
٥. ص. بیت یوخ
٦. آ. بیت یوخ
۷. ب۱. لبنک

Baxa anın gözü ilə, xub surətinə.	بقا انک کوزیله[۲] خوب صورتکه.
Yiyliyəcək ağzına ənbər yetir,	ییلایجک اغزینه عنبر یتر،
Bu benim müşkil Ruma anda bitir.	بو بنم مشکل رومه آنده[۳] بِتور.
Çünki sevinib, əlinə ala səni	چونکه صُنوب الینه الا سنی،
Əmanət zinhar, unutmağıl buni.	امانت زنهار اونتماغل بونی[۴].
İstəyü gəldigimi yaşıla bilə,	استیو کلدکمی یاشیله[۵] بیله،
Lütf edibən, gözümün yaşın silə.	لطف ایدوبن کوزمک یاشین سیله.
Yinə sevinib, aldı bir armud ələ,	یکا صنوب الدی بیر ارمود اله،
İmdi dilər yarını tizcək gələ.	امدی دیلر یارنکی تیزجک کله[۶].
Armuda ayıdır: Nəçün benzin saru,	ارموده ایدر نیچون بکزوک صراو،
Yarımı bulımadım, bənizim saru.	یارومی بولیمدم بکزوم صارو[۷].
Dayən ilə məşuqun yava qıldın məgər,	طایک ایله[۸] معشوقک یاوه قلدک مکر،
Anıniçün sarıban boynun əgər.	انوکیچون صاروبن بوینن اکر.
Fəraqət odı canına irmiş az-az,	فراقت اودی جانونه ایرمش از از،
Gönləgi dar eyləmiş, bənizin saz.	کونلکی طار ایله‌میش بکزوک ساز[۹].
Uş gedərsən şimdi Mehridən yana,	اوش کیدرسن شمدی مهریدن یکا،
Bir əmanət edəyim, eşit sana.	بر امانت ایده‌یم ایشت سکا.

---

[۱]. ب۱. مهری
[۲]. ب۱. باق بنم کوزوم ایله
[۳]. ب۱. بو منم مشکل ایشم آنده بتور
[٤]. ب۱. زنهار امانت اونتماغل منی// ب۲. اونوتماغل بنی
[٥]. ب۱. اوشبو کلددکمی باشد اول بیله // ب۲. اوشبو کلدوکمی اوله کم بیله
[٦]. بیت ص. یوخ // ب۱. ایوریدی یارینی تیزجک کوره
[۷]. ب۱. سنده می بولامدنک دردہ دارو // ب۲. سنداخی کیم بولمادنک دوغری یاری
[۸]. ب۱. کندونکز معشوق یاوی قلدنک مکر
[۹]. بیت ص. یوخ // ب۲. کوکلونی دار ایلمش بنکزنک پوزر

چون سنی الینه اله دشلیه،	*Çün səni əlinə ala dişləyə,*
اول صدفدن انجولر بغشلیه.	*Ol sədəfdən incilər bağışlaya.*
چینیجک شکر آز دیماغینه،	*Çeynəyicək şəkkər az damağına,*
ویربی کلسون بو سلطان باغنه[۱].	*Veribi, gəlsin bu sultan bağına.*
کیم بن انک ای یوزنی کوره‌یم،	*Kim, bən anın ay yüzüni görəyim,*
دنیاده مقصودم اولدر ایره‌یم.	*Dünyada məqsudum oldur, irəyim.*
ایله دییوب کوتورر اول یمشی،	*Eylə deyib, götürür ol yemişi,*
عاشقه عشق اَیلدر[۲] هر بر ایشی.	*Aşiqə eşq elədir hər bir işi.*
کلدی مهرک سرایی قاپوسنه،	*Gəldi Mehrin saray qapısına,*
هم ایرشدی انُک[۳] طاپوسِنه.	*Həm irişdi anın tapısına.*

ص.۲۶

ییره قودی سیلهٔ دوردی[۴] کیرو،	*Yerə qodı sələyi, durdı gerü,*
چیچک قوخوسی کلدی ایللرو[۵].	*Çiçək qoxusi gəldi ilərü.*
مهر ایدر بر عجب قوخو کلور،	*Mehr ayıdır: Bir əceb qoxu gəlir,*
کوروکز[۶] قپوده غریب کیم دُرر.	*Görünüz qapıda ğərib kim durur.*
بر قراواش چقدی کوردی اوغلانی،	*Bir qaravaş çıxdı, gördi oğlanı,*
بویننی اکمش قاپوده دوتر[۷] انی.	*Boyunı əymiş, qapıda dutar anı.*
کیردی[۸] ایدر باغبان اوغلی ایمش،	*Girdi, ayıdır: Bağban oğlı imiş.*

---

۱. ب۱. بیت یوخ // ب۲. اوقی کلسون آنی سلطان باغنه
۲. ب۲. اللـه اونکاردر آخر هر
۳. ب۱. کوردی خادملر دورر طاپوسنه
٤. ب۲. دوندی
٥. ب۱. واردی ایچرو // ب۲. اول چچکونک قوقوسی واردی ایچرو
٦. ب۲. کورونک قپوده غریب کیمسه می وار
۷. ب۱. دورر // ب۲. درر
۸. ب۲. کوردی

Gətiribdir sələ ilə ol yemiş.	کتوربدر سیله ایله اول یمش.
Mehr ayıdır: Sələyi tiz gətürün,	مهر ایدر سیلهٔ تیز کتوروک،
Açmadan bənim qatuma yetürün.	اچمادین بنم قاتمه یتروک.
Gəldilər ol sələyi götürdülər,	کلدیلر اول سیلهٔ کتوردیلر،
Oldəm Mehri qatına yetirdilər.	اولدم مهر قاتنه یتردیلر[۱].
Mehr anı kəndü əliylə açar,	مهر انی کندو الیله اچار[۲]،
Gördi kim, dürlü yemiş gövhər saçar.	کوردیکم درلو یمش کوهر صچار.
Çıxdı ol yemişin altından ulu çiçək,	چقدی اول یمشک التندن اولو چچک،
Ah qıldı ol çiçəyi göricək.	آه قلدی[۳] اول چچکی کوریجک.
Bu çiçək Rum elindən gəlür bilün,	بو چچک روم ایلندن کلور بلوک،
Bu çiçəkdə bir xəbər vardur bilün.	بو چچکدن بر خبر واردُر بلوک[۴].
Hələ bunı gətirən bir yaradur.	هله بونی کتورن بر یارهدُر،
Kimdən isə, bizə xəbər varadur.	کمدن ایسه[۵] بیزه خبر واردُر.
Ayıtdı: Bizim baxçada bitər bu gül,	ایتدی بیزوم باغچده بیتر بو کُل،
Rum elindəndir bu, Məğribdən dəgül.	روم الیندن در (بو) مغربدن دکُل[۶].
Ayıtdı: Gətirəni kimdir, görün,	ایتدی کتورانی کیمدر کورک[۷]،
Belə gitməsün, ana bin altın verün.	بله کیتمسون اکا بیک التون ویرُک[۸].
Bir ğərib oğlan kim gördilər,	بر غریب اوغلان کیم کوردیلر،

---

۱. ب۱. مهرینک طاپوسنه یتوردیلر
۲. ب۱. کندو الیله مهری انی آچر
۳. ب۱. ایلدی آه
٤. بیت آ. یوخ // ب۱. یوخ // ب۲. بیت یوخ
٥. ب۱. بو چیچکدن // ب۲. بیت یوخ
٦. بیت ص. یوخ // ب. بیزوم باغچه دندر اوشبو کل
٧. ب۱. دیدی چیچک کتورنی کوندرنک // ب۲. دیر چک کتورن کیمدر کورنک
٨. بیت ص. یوخ// ب۱. بر التون// ب۲. بله کتمه سوننک

Mehri buyurdı bir altın verdilər.	مهری بُیوردی بر التون ویردیلر[۱].
Aldı Vəfa altunı, gör kim, nedər,	الدی وفا التونی کور کیم نیدر،
Mehr gərək ana, altunı nedər?	مهر کرک اکا آلتونی نیدر.
Gəldi bağbana, verdi altını,	کلدی باغبانه ویردی التونی،
Dedi kim, bana xatın verdi bunı.	دیدیکم بکا[۲] خاتون ویردی بونی.
Bağban ayıdır: Dövlətimiz işlədi,	باغبان ایدر دولتمز[۳] اشلدی،
Bizə xatın nəsnə bağışlamadı,	بیزه خاتون نسنه بغشلمدی.
Buncadır kim, ilətdüm yemiş ana,	بونجدر[۴] کم اِلَتدُم یمش اکا،
Vermədi iki pul ol xatın bana.	ویرمدی اِیکی پول اول خاتون بَکا[۵].

ص.۲۷

Bana Vəfa ayıdır əcəbmi dövlət düşdi,	بَکا وفا ایدر عجبمی دولت دوشدی[۶]،
Benim ucumdan bəxşiş, ey kişi.	بنم اُوجُمدن بخشش ای کشی[۷].
Bağban aydır çun atalığa bəni.	باغبان ایدر چون اتالوغه بونی[۸]،
Qəbul etdin vuram, nedəm səni.	قبول اتدوک اورم نیدم سنی[۹].
Bağban bunda bu tədbiri edər,	باغبان بونده بو تدبیری ایدر،،
Mehri gör kim, padşah ilə nedər.	مهری کور[۱۰] کیم پادشاهیله ندر.
Bir adam verdi ol sultana,	بر ادم ویریدی[۱] (اول) سلطانه،

---

[۱]. بیت آ. یوخ // ب۲. بیت یوخ
[۲]. ب۱. بابا // ب۲. ایتدی بنکا
[۳]. ب۲. دولتک خوب
[٤]. ب۱. بونجه آیدر // ب۲. بونجه ایدر کم
[٥]. ب۲. اول خاتون ویرمدی هیچ بر پول بنکا
[٦]. ب۱. باشکا قوندی سنک دولت قوشی // ب۲. باشکا قوندی سنک دولت قوشی
[٧]. ب۱ بنم اوجمدن اولاسن بر کشی // ب۲. منم اوجمدن اوله سن بر کیشی
[٨]. بیت آ. یوخ // ب۱. چون اتالغه قبول ایتدنک بنی
[٩]. ب۱. اوره ییم باشن کوزایلیام سنی // ب۲ . دولندیریم باش کوز ایده یم سنی
[١٠]. ب۲. مهری ایشت

Ayıtdı :Vaxtıdır kim, irişə can cana.	ایتدی[۲] وقتدر کم ایرشه جان جانه.
Bu qaranuyı evdə bən nedərim,	بو قراکویی (اوده) بن نیده‌رم،
Dəstur olsun təfərrücə gedərim.	دستور اولسون بن تفرجه کیدرم.
Dəstur versin ben varayım bağına,	دستور ویرسون[۳] بن وارایم باغنه،
Başlasin kendi dügün yarağına.	باشلاسون کندو[۴] دوکون یراغنه.
Çün eşitdi padşah xatun sözin,	چون اشتدی پادشاه خاتون سوزین،
Şad oluban, gökə tutdı üzün.	شاد اولوبن کوکه دوتدی یوزین[۵].
Ayıtdı: Çün xatuna veribdi səni,	ایتدی چون خاتونه ویربدی سنی،
Şimdi bildim kim, xatun sevər beni.	شمدی بلدم کم خاتون[۶] سور بنی.
Padşahın var idi iki atı,	پادشاهک واردی ایکی اتی ،
Yükrek idi, yolun yürər qatı.	یوکرک ایدی یولن یورر قتی.
Cavan adlu bir sayısı var idi .	جوان آدلو (بر) سایسی[۷] واریدی،
Ol atları ol sayıs saqlar idi.	اول اتلری اول سایس[۸] صقلاردی.
Sultan ayıdır:ilədin bən sevən xatına,	سلطان ایدر ایلدک[۹] بن‌سون خاتونه،
Hər birini bir həmyanə aldı satına.	هر برنی بر همیانه[۱۰] الدوم صاتون.
Boxçalar ilə nəqşi donlar bilə,	بوخچلاریله نقش طونلاره بله[۱۱]،

---

[۱]. ب۱. بر خادم کوندردی اول سلطانه // بر ادم کوندردی
[۲]. ب۱. دیدی // ب۲. کلدی وقت که ایره
[۳]. ب۱. بنی قوسین کیم // ب۲. دستور اولسون واره یم بن باغنه
[٤]. ب۲. هم اول
[٥]. ب۱. چمکه خادم دیدی خاتون سوزین//شاه سوندی یره اوردی یوزین// ب۲. سونبان یره اوردی یوزینی
[٦]. ب۱. مهری
[۷]. ب۱. جوان ادلو بر یئسی // ب۲. جوان ادلو بر قولی هم
[۸]. ب۱. اول ایکی اتلاری اول
[۹]. ب۱. ایلتسونک
[۱۰]. ب۱. بنک تومنه // ب۲. بنک آلتونه
[۱۱]. ب۲. بونجه نازک لباس داخی

مهری التون[۱] قلمسون بزدن کله.	*Mehri ilətin qılmasın bizdən gilə.*
کتوردی اول اتلاری جکدی جوان،	*Gətirdi ol atları, çəkdi Cavan,*
التونله قپلو ایرلو اویان[۲].	*Altun ilə qapalı əyərli uyan.*
هم کَتُوردی بخچیله طونلری،	*Həm gətirdi boxça ilə donları,*
بغلادی ارقاسنه حادملری[۳].	*Bağladı arxasına hadimləri.*
بر اته بندی مهری برینه طایه[۴]،	*Bir ata bindi Mehr, birinə dayə,*
قلنی یِلدُز مهری بکزر آیه.	*Qalanı ulduz, mehri bənzər ayə.*

ص.۲۸

واردی کوردی مهری بر باغ اولو،	*Vardı, gördi Mehri bir bağ ulu,*
درلو یمش کوردی اچی (اغجله)[۵] طلو.	*Dürlü yemiş gördi, içi ağacla dolu.*
کچدی مهری بر اراده اوتوردیلر،	*Keçdi mehri bir arada oturdılar,*
آی یوزندن نقابن کتوردیلر.	*Ay yüzindən niqabın götürdülər.*
دورت یکا بقوبن ایدر(عجب) قنی،	*Dört yana bağuban, ayıdır, əcəb qanı,*
کورسم[۶] اول چچک کتورن اوغلانی.	*Görsəm ol çiçək gətürən oğlanı.*
کورمدی مهری (یرندن) دردی اورو،	*Görmədi Mehri yerindən durdı uru*
طایه ایدر مهر خاتون قنجرو.	*Dayə ayıdır: Mehr xatın qancaru?*
مهر ایدر تفرجه[۷] کیدرم،	*Mehr ayıdır: Təfərrücə gedirim,*
بر ساعت اشبو باغی سیر ایدرم.	*Bir saat iş bu bağı seyr edirim.*
کمسکوز هیچ بنومیله[۱] کلمسون،	*Kimsəniz heç benimlə gəlməsin,*

---

۱. ب۲. دیون
۲. ب۱. زر و نقره جمله سی برک استوان // ب۲. بیت یوخ
۳. ب۲. بیت یوخ
٤. ب۲. مهری بندی برینه برین طایه
٥. ب۱. درلو یمش لر آغاج ایچی دولو // ب۲. درلو درلو میوه لر ایچر طولو
٦. ب۱. ایستر // ب۲. استر
٧. ب۲. سیر ایچون

Siz gözdin kimsə bağda olmasın.	سیز کوزَدُک کمسه باغده[۲] اولمسون.
Arqın-arqın başladı Mehri gedər,	ارقون ارقون باشلدی مهری[۳] کیدر،
Dayə sanır bağı təfərrüc edər.	طایه صانور باغی تفرج ایدر.
Ayıdır: Ey çiçək gətirən qanısan?	ایدر ای[۴] چچک کتورن قانسین،
Gəl berü kim, sən canımın canısan.	کل برو کیم سن جانمک جانسین.
Dolanır Vəfa Mehrin yolun alır,	دولانور[۵] وفا مهرک یولن الور،
Baxdı Mehri kim, gördi Vəfa gəlir.	بقدی مهر کیم کوردی وفا کلور[۶].
Nə səfadır, dost irişə dostuna,	نه صفادر دوست ایریشه[۷] دوستنه،
Başladı bir şeirə Mehrn üstünə.	باشلدی بر شعره[۸] مهرک اوستنه.

رفتن مهرخاتون ازبرای باغ و شعر کفتن وفا رحمه الـله علیه[۹]

Vəfa ayıdır ki, gülüstanım gəlir,	وفا ایدر که کلستانیم کلور،
Şol gözi məxmur, məstanım gəlir.	شول کوزی مخمور مستانم کلور[۱۰].
Ol dili bülbül, yüzi gül kənözi,	اول دلی بلبل یوزی کل کندوزی،
Şirin sözlü, şəkkəri-məstanım gəlir.	شیرین سوزلو شکری مستانم کلور[۱۱].
Yaşlı gözüm bir dəm aram eyləsün,	یاشلو کوزم بر دم ارام ایلسون[۱۲]،

---

۱. آ. بنمیله بیله // ب۲. بنم ایله هیچ
۲. ب۱. سیز کورونکز باغده کمسه اولمسون // ب۲. کیمسنه هیچ کلمسون
۳. آ. ارخون ارخون دوردی چون مهر // ب۱. اول مهر دوردی // ب۲. دونوبن مهری
٤. آ. سویلنور // ب۱. سویلنور // ب۲. سویلر
٥. ب۲. چوریلور// ب۱. دوردی مهری وفادن ینکا وارور
٦. آ. یوخ //ب۱.باقدی کوردیکم مهر قرشو کلور// ب۲. بقدی کوردی مهری قارشودن کلور
۷. ب۲. خوش اولور دوسلر ایره جک دوستنه
۸. بیت آ. یوخ// ب۱. ترکی // ب۲. ترکی
۹. ص. عنوان یوخ// ب۲. کفتن وفا است به آمدن دلبر
۱۰. ب۲. بیت یوخ
۱۱. آ. نوسخه ده بیت یوخ// ب۱. نوسه ده بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
۱۲. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۱. یاشلو کوزم بردم سلنک یاشمی// ب۲. اکسلسونک یاشنک

درتلو کوکلم دردنه درمانم کلور.	*Dərdli könlüm dərdinə, dərmanım gəlir.*
یوزونی کوردم سوندی بو جانم[۱]،	*Üzüni gördüm, sevindi bu canım,*
قنده کم(باغسه)کل ریحانم کلور[۲].	*Qanda kim, baxsa güli-reyhanım gəlir.*
زلفلرنده صاچلور عنبر جین[۳]،	*Zülflərndə saçılır ənbəri-Çin,*
کوزلرنده نرکس مستانم[۴] کلور.	*Gözlərində nərgisi-məstanım gəlir.*

ص.۲۹

دوداغندن دوکلور آب حیات،	*Dodağından dökülür abi-həyat,*
دیشلرندن دُر و مرجانم کلور[۵].	*Dişlərindən dürrü mərcanım gəlir.*
هجرتی ترک ایت وصالی نوریله،	*Hicrəti tərk et visali nurilə,*
انوک کوکل[۶] تختنه سلطان کلور.	*Anun könül təxtinə sultan gəlir.*
نیجه (خراب) اولیسر[۷] بو مملکت،	*Necə xarab olısar bu məmləkət,*
خراب اولمش ملک سلطان[۸] کلور.	*Xarab olmuş mülkə sultan gəlir.*
دللرنده طتلو سزلر دآیما[۹]،	*Dillərində dadlı sözlər daima,*
اللرنده لطفله احسان کلور.	*Əllərində lütf ilə ehsan gəlir.*
نه عجب اولدی عجبلارم نیچون[۱۰]،	*Nə əvəb oldı, əcəblərəm, nəçün,*
کوکلی شیرین ینه[۱۱] پریشان کلور.	*Könli Şirin, yinə pərişan gəlir.*
عقل کوکل جان فدی اولسون فدی[۱]،	*Əql, könül can fəda olsun fəda,*

---

۱. ب۲. قدمنده هپ نثار اولدی تراب
۲. آ. نوسخه ده بیت یوخ// بیت ب۱. نوسخه ده یوخ
۳. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۱. مشک عنبر // ب۲. صالنور مشک عنبر
٤. ب۲. نرکس و ریحان
٥. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۲. لولو مرجان کلور
٦. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۱. ینه کومکلوم
۷. ب۲. نیجه هم اولور
۸. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۱. پادشاه ملکنه سلیمان// ب۲. صان بورایه ملک سلیمان
۹. ب۲. دریله
۱۰. ب۲. نه کوزل اولدی بنم حالم بکون
۱۱. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۱. کومکلو شاذ او زلف // ب۲. کونکلی شاد زلف

Məsuqə çünkim bizə mehman gəlir.	معشوقه[۲] چونکم بزه مهمان کلور.
Bu Vəfa kibi həzar qıl dillərin,	بو وفا کبی هزار قیل دللروک[۳]،
Qarşısına valehu heyran gəlir.	قرشوسینه واله و[۴] حیران کلور.
Yinə iş bu mürdə cismə can gəlir,	ینه اوشبو مرده جسمه جان کلور[۵]،
Sallanuban ol sərvi-xuraman gəlir.	صلالنوبن (اول) سرو خرامان کلور.
Bağı-behişt oldı içi həm dopdolu,	باغ بهشت اولدی ایچی هم طوپطلو،
Bişarət bülbülə gülüstana can gəlir.	بشارت بلبله کلستان (جانان) کلور[۶].
Çıxdı bulutdan səadət günəşi.	چیخدی بولتدن سعادت کونشی،
Getdi xülmət, ol mehri-taban gəlir.	کتدی ظلمت اول مهر تابان کلور[۷].
Nəşəyi-canıma Xızr oldun , məgər,	نشئه جانمه خضر اولدنک مکر،
İçərəsən çeşmeyi-heyvan gəlir.	ایچورەسن چشمۀ حیوان کلور[۸].
Yaqubun ağladığı dəmdir, məgər,	یعقوبنک آغلادغی دمدر مکر،
Qarşısına Yusifi-Kənaan gəlir.	قرشوسنه یوسف کنعان کلور[۹].

****

Çünki Vəfa gördi Mehri üzüni,	چونکه وفا کوردی مهری یوزینی،
Ərz qıldı şol saət kənözini.	عرض قِلدِی شول ساعت کندُوزُنی[۱۰].
Gördi Mehri Vəfayi, eylədi ah,	کوردی مهری وفائی اَیلَدی آه،

---

۱. ب۲. جان و باشیم یولده فدادر بکون
۲. ب۲. اول صنم
۳. آ. نوسخه ده بیت یوخ // ب۱. دلبروک // ب۲. شول وفا کبی هزاران دلبروک
٤. ب۲. معشوقی
٥. ص. بیت یوخ
٦. ص. بیت یوخ
۷. ص. بیت یوخ // ب۲. اوش ماهتابان
۸. ص. بیت یوخ // ب۲. بس جانومه سن خظر // دیروشیرسن چشمه
۹. ص. نوسخه ده بیت یوخ// آ. نوسخه ده بیت یوخ// ب۲. آغلادوغی کتدی اودم//دیدی مکر
۱۰. آ. نوسخه ده بیت یوخ // بیت ص. یوخ// ب ا. بیت یوخ

Gördi kim, Vəfa daxı geymiş siyah.	کوردیکم وفا دخی کیمش سیاه[۱].
Saldı qolun boynuna, görüdülər,	صالدی قولین بوینىه کورشدیلر،
İki həsrət buluşub, irişdilər.	ایکی حسرت بولشوب ایرشدیلر[۲].
Vəfa ilə Mehri gəldi bir yerə,	وفا ایله مهری کلدی بر یره[۳]،
Mehr ayıdır, olmasın kimsə görə.	مهر ایدر اولمسون کمسه کوره.
Vəfa ayıdır: Söylə Mehri nedəlim?	وفا ایدر سویله مهری نیده‌لوم[۴]،
Mihr eydür gice olsun gidelüm	مهر ایدر کیجه اولسون کیده‌لوم.
Verdi sultan iki yügrük at bana,	ویردی سلطان ایکی یوکُرُک ات بکا،
Şimdi verm ol iki atı sana.	شمدی ویرم اول ایکی آتی سکا.
Bunlara süci gətirim içələr,	بونلره[۵] سُجی کتوردُم ایچه‌لر،
Hər birisi əsriyübən keçələr.	هر بریسی اَسریوبن کَچه‌لر.
Qanqısı əsriməsə, bən anı görəm,	قنقسی اَسِرمَسه بن انی کورم،
Uş biləmdə yüzükümdür verim.	اوش بلمده یوزُکم در[۶] ویرم.

ص.۳۰

Xalq yatıcaq bağ qapısın açavuz,	خلق یاتیجق باغ قپوسن اچاوز،
Hər biri birər ata binübən qaçavuz.	هر بری برر آته بنوبن قچاوز[۷].
İkisi çünki, bu qovlı etdilər,	ایکیسی چونکه بو قولی اتدیلر،
Hər birisi bir yanadan getdilər.	هر بریسی بر یکا(دن) کتدیلر.
Bağı yürəndi Mehri gəldi gerü,	باغی یورَندی[۱] مهری کلدی کیرو،

---

۱. بیت آ. نوسخه ده یوخ// ص. ایملاسی سیاح گئدیر که سهودیر.
۲. بیت آ. نوسخه ده یوخ // ب۱. ایکی حسرت بیله قاوشدیلر // ب۲. بربره قاوشدیلر
۳. آ. بیت یوخ // ب۱. کلدی چون آنده ایکسی بر یره
۴. آ. بیت یوخ// ب۱. وفا ایدر مهره که ایت// ب۲. مهرعجب بز نیده لوم
۵. ب۱. مونلره سوجی کتورم // ب۲. بو جماعت چونکه شراب
۶. ب۱. دارو هشیر وار // ب۲. بیت یوخ
۷. ب۲. بی خبر باغ قپوسین آچه لوم// بز آته مینوبان هم قاچلوم

Gördi dayə yerindən durdu uru.	کوردی طایه یرندن طوردی[۲] اورو.
Ayıtdı:Tənha, xoş təfərrüc eylədün?	ایتدی تنها خوش تفرج ایلدوک،
Mehr ayıdır:Dayəyə sən neylədün:?	مهر ایدر طایه سن نیلدوک.
Varabi şəhrə götürüb şəmü şərab,	ویریبی شهره کتوروپ شمع شراب،
Xoş salınsın dəfü çəngi rübab.	حوش صالنسین دَفِع جنکی رباب[۳].
Bir eyş edün bu gün padişahına,	بر ایش ایدوک بوکون پادشاهنه[۴]،
Qalmadı ortada artıq bahana.	قلمدی اورتده ارتق[۵] بهانه.
Siz eyş edin, biz təfərrüc edəlim,	سیز ایش ایدوک بیز تفرج ایده‌لوم،
Necə bir ğüssə ilə qan yuyalım.	نیچه بر غصه ایله قان یویالوم[۶].
Yinə xadim sultana iləti cavab,	ینه حادم سلطانه الت جواب[۷]،
Verəyi şəmü şərab, nüqlü kabab.	ویریی شمع شراب نقلی کباب[۸].
Bəzm vuralım çəngler ile bile	بزم اورالم[۹] چنکلریله بیله،
Nə ki, var rəqqasə gəlsin bilə.	نه که وار رقاصه کلسون بیله[۱۰].
Kim, Mehr şaddır bugün işrət qılır,	کم مهر شاذدر[۱۱] بکون عشرت قلور،
Sultan ayıdır:Sevdi bəni, həqq bilir.	سلطان ایدر سودی بنی حق بلور.
Döndi vəzirinə ayıdır kim, görün,	دوندی وزیرینه ایدر (کم)کورک،
Hər nə kim dilər isə Mehrə verin.	هر نکیم دیلرسه مهره[۱] ویروک.

---

۱. ب۱. چورندی کلور مهری

۲. ب۱. دوردی یرندن

۳. ب۱.چنک هم رباب // ب۲. هم چالنسونک نی و چنک رباب

٤. ب۱. عشرت ایدنک بونده بوکون شهانه

٥. ب۱. آیرق // ب۲. آیروق اراده

٦. ب۱. نوسخه ده بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

۷. ب۱. التدی خبر // ب۲. التدی خبر

۸. ب۱. نقل شکر // ب۲. ویردی شمع و شراب و نقل و شمر

۹. ب۱. بزم آلاتن // ب۲. مجلس آرا چنکلر جمله بیله

۱۰. ص. بیت یوخ // ب۱. نکه رقاص وار کلسون بیله // ب۲. رقاص وار ایسه

۱۱. ب۱. شاد اولوب مهری // ب۲. شاده اولوب کنداوزینه

اولقدر التدیلر شمع شراب،	*Ol qədər ilətdilər şəmü şərab,*
کشی کرک کم ییه نقلی کباب[۲].	*Kişi gərək kəm yeyə nüqli kəbab.*
بر قتر چو جنکیلر اوتوردیلر،	*Bir qatar çü çəngilər oturdılar,*
هر بریسی اِیرِ شُمله اوردیلر[۳].	*Hər birirsi iri şümlə vurdular.*
دف و نی چنکله چشته آوازی،	*Dəfu ney, çəng ile çeştə avazı,*
طپطلو اولدی کوه و صحرا یوزی[۴].	*Toptolu oldı kuhu səhra yüzi.*
الدی رقاصلر الینه چانپَره[۵]،	*Aldı rəqqasələr əlinə can pərə.*
هر برینُک یوزی آغ کوزی قَره[۶].	*Hər birinin yüzi aq, gözi qərə.*
بربرینه قرشو دورپ رقص اورُر،	*Bir-birinə qarşı durub, rəqs vurur,*
ایله دُرُر کیم فلک[۷] کوکده درُر.	*Eylə durur kim, fələk gökdə durur.*
خاتون ایدر اول سائسه کل برو،	*Xatın ayıdır ol sayisə gəl bərü,*
اتلروکی (هم) داخی کتور اللرو[۸].	*Atların həm daxı gətir ilərü.*

ص.۳۱

باغبان اوغلنه اصمرلن آتی،	*Bağban oğluna ısmarlan atı,*
قرشو درسون اوکینه دکسون اوتی.	*Qarşı dursun, önünə döksün otı.*
الدی وفا اتلری بندی کیدر،	*Aldı Vəfa atları, bindi gedər,*
کیجه اولسون هله کوره‌لوم نیدر.	*Gecə olsun hələ, görəlim nedər.*
سایس ایدر کم بلور بو[۱] عشرتی،	*Sayıs ayıdır:Kim bulur bu işrəti?*

---

[۱]. ب۱. استر ایسه مهری // ب۲. نه کیم استر ایسه هپ آنی
[۲]. ب۲. بیت یوخ
[۳]. بیت آ. یوخ // ب۲. بیت یوخ
[٤]. بیت ص. یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ
[٥]. ب۱. چارپاره // ب۲. چار پاره
[٦]. ب۱. هر بری کوزی آلا قاشی قاره
[۷]. ب۲. شیله کیم چرخ فلک
[۸]. ب۱. ایچرو // ب۲. ایچرو

Hələ əmin kişiyə verdim atı.	هله امین کشیه ویردم اتی.
Hər biri aldı əlinə bir ulu ayaq,	هر بری الدی الینه بر (اولو) اياق[۲]،
Dopdolu eylədilər qədəh, rəvaq.	طپطلو ایلدیلر قدح رواق[۳].
Hər kişiyə kim, bir ayağ yetirür,	هر کشیه (کم) بر آیاق یتورُر[۴]،
İçdigi kibi, həman dəm yatırur.	اچدوکی کبی هماندم[۵] یاتور.
Gecəyə dəkin anda işrət etdilər,	کیجه دکن انده عشرت اتدیلر،
Hər birisə əsriyübən yatdılar.	هر بریسی اسریوبن یاتدیلر.
Mehri gördi anları durdı uru,	مهری کوردی انلری دُردی اورو،
Ayıtdı Vəfaya: Atları gətir bərü.	ایتدی وفایه اتلری کتور برو[۶].
Bağban uyurdı, qapuyı açdılar,	باغبان اویوردی قپویی اچدیلر،
Hər biri bir ata binib, qaçdılar.	هر بری بر اته بنوپ[۷] قچدیلر.
Keçdi ol daxı oturdı işrət edər,	کچدی اول داخی اوتوردی عشرت ایدر،
Çəng anı durur ki, Əyyuqa gedər.	چنک انی درر که عیوقه کیدر[۸].
Bir ata bindi Vəfa, birinə xatun,	بر اته بندی وفا برینه خاتون،
Bağladılar biri bir boxça don.	بغلدیلر بری بر بوخچه طون[۹].
Getdilər ol gece ertəyə dəkin,	کتدیلر اول کیجه ایرتیه دکین،
Kəndileri qorxulu, atları yegin.	کندولر قورخولو اتلری یکین.

---

۱. ب۱. ایدر بولمام بو

۲. ب۱. آلدی مهری الینه بر اولو اياق

۳. ب۱. دوپدلو ایلدیلر بیوردی طاق// ب۲. ایلدی بونلر ایله برخوش مذاق

۴. ب۲. هر کشیه بر اولو آیاق ویرور

۵. ب۱. ایچدوکی ساعت سولقدم یاتور // ب۲ ایچدوکی ساعت یخیلوبن یاتور

۶. بیت آ. نوسخه ده یوخ// ب۱. دیدی // ب۲. دیدی وفا آتلری کتور برو

۷. ب۲. بر خوش آته بنوبن

۸. بیت ص. یوخ // ب۱. بیت یوخ // ب۲. بیت یوخ

۹. ب۱. هر بری باغلر بلینه بر بوقچه دون// ب۲. هر بریسی بغلدی بر بوقچه طون

ایرته اولدی ساپدیلر بر دَریه،	*Ertə oldı, sapdılar bir dərəyə,*
وفا ایدر اینلوم بو آرایه[۱].	*Vəfa ayıdır:Enəlim bu arayə.*
استدیلر بر مغاره بولدیلر،	*İstədilər bir mağara buldular,*
اول مغاریه واروبن[۲] کیردیلر.	*Ol mağraya varıban girdilər,*
چکدی مهری اتلری ایچرو،	*Çəkdi Mehri atları daxı içərü,*
وفایه ایدر کیر سن داخی برو[۳].	*Vəfaya ayıdır: Gir sən daxı bərü.*
وفا ایدر بزی بونده کم دُرُر،	*Vəfa ayıdır: Bizi bunda kim dürür ?*
مهری ایدر قورخا جازو دزدرر.	*Mehri ayıdır: Qorxam cazu düzdürür.*
قالدی بونلر انده سن دینله خبر[٤]،	*Qaldı bunlar anda sən dinlə xəbər,*
طکله اولدی طایه اویندی مکر[٥].	*Tanla oldı, daye uyandı məgər.*
بونده قلسون کوننده بونده طایه[٦]،	*Bunda qalsın günüdə bunda sayə,*
بولمدی جازو مهر دوشدی غصیه[۷].	*Bulımadı cadu Mehri,düşdi ğussəyə.*

ص.۳۲.

باغبانه صوردی (کم) اوغلان قنی،	*Bağbana sordı kim, oğlan qanı ?*
باغبان ایدر داخی دون کوردم انی.	*Bağban ayıdır:Daxı dün gördüm anı.*
بر غریب اوغلان ایدی کلدی بیزه،	*Bir ğərib oğlan idi gəldi bizə,*
بر ایکی کوندر یمش الترد(دی) سیزه.	*Bir iki gündür yemiş ilətirdi sizə.*
بر کشی خبر ایدر سلطان یاره[۸]،	*Bir kişi xəbər edər sultan yarə,*

---

[۱]. ب۱. بیت یوخ // ب۲. دوشلوم بو آرایه
[۲]. ب۱. واردیلر اول مغارایه // ب۲. واردیلر اول مغارایه کیردیلر
[۳]. ب۱. دیدی وفا سنداخی کل برو // ب۲. دیدی وفا سنداخی کیر ایچرو
[٤]. ب۱. ایشت خبر// ب۲. بونلر انده قالدیلر ایشت خبر
[٥]. ص. بیت یوخ
[٦]. ب۱. دوردی کلدی درت ینکا باقر دایه// ب۲. دوردی کلدی دورت ینکا باقدی دایه
[۷]. ب۱. اول (بورادا جادو قوجا عورت)// ب۲. بولمادی مهرینی دوشدی سودایه
[۸]. ب۱. بر کشی سلطانه واردی خبره// ب۲. بر کشی سلطانه آپردی خبر

Sultan anı eylədi iki parə.	سلطان انی ایلدی ایکی پاره[۱].
Kəndözini saldı taxtdan yerə,	کندوزنی صلدی[۲] تختدن یره،
Zəhresi yox kimsə içəri girə.	زهره‌سی یوق کمسه[۳] ایچرو کیره.
Fəryad ılə ol sarayı doldurur,	فریاد ایله اول سرایی دولدرُر،
Hər ki, girib söylər ise öldürür.	هر که کیروپ سویلریسه اولدرُر.
Gəldi cazu, şöylə gördi sultanı,	کلدی جازو شویله کوردی[۴] سلطانی،
Vəzir ayıdır: Ögütləgil sən anı.	وزیر ایدر اوکتلاکل[۵] سن انی.
Girdi cazu içəri, dedi sultana,	کیردی جازو ایچرو دیدی سلطانه،
Mehri yox, gətirdim girdim qana.	مهری یوق کتوردم کیردم قانه[۶].
Sultan ayıdır:Tiz gətirgil görəyim,	سلطان ایدر نیز کتورکل کوره‌یم،
Getdi məşuq, nece əqlim dirəyim?	کتدی معشوق نجه عقلوم دیریم[۷].
Çıxdı cazu bir küpə bindi, gidər,	چقدی جازو بر کوپه بندی کیدر،
Vəfaya qaqar, həm Mehri söyər.	وفایه قاقر هم مهری سُوکر[۸].
Ol qədər çıxdı cazu gökdən yana,	اولقدر چقدی جازو کوکدن یکا،
Ki, xərməncə göründi yir gök ana.	که حرمنجه کورندی بر کوک اکا[۹].
Dört yana arar qamu bunları,	درت یکا ارار قموا برنلری[۱۰]،
Düzləri, yoxuşları, ovaları.	دزلری یوقشلری اوالری[۱].

---

[۱]. ب۲. هم پاره پاره
[۲]. ب۱. براقدی// ب۲. آتدی کنداوزینی
[۳]. ب۲. جرات ایتمز بر کشی
[٤]. ب۱. کلدی کوردی جادو شیله // ب۲. بیله
[٥]. ب۱. کیر اوکتله
[٦]. ب۱. کیردی جادو شیله کوردی سلطانی// مهری بن کتوره یم ایتمه قانی//ب۲. من کتوروم مهری کیرمه قانه
[۷]. ب۱. کتدی عقلوم نجه تدبیر ایده یوم // ب۲. کتدی جانان
[۸]. ب۱. قاقیب وفایه مهری هم سوکر// ب۲. وفایه قاقنوبن مهره سوکر
[۹]. ب۱. بر خرمن دنکلو کورینور انکا// ب۲. کورونوردی جمله بر خرمن آنکا
[۱۰]. ب۱. یوللری // ب۲. دورت ینکا کوزلر ایدی هر یوللری

Gördi kim, xalq bunlara gəlir-gedər,	کوردیکم خلق بونلره[٢] کلور کیدر،
Hər birisi bir yana səfər edər.	هر بریسی بر یکا[٣] سفر ایدر
Baxa gördi, bunları heç görəmədi,	بقه کوردی بونلری[٤] (هیچ) کورمدی،
Fikri ol mağaraya heç irəmədi.	فکر اول مغاره‌یه (هیچ) ایرمدی.
Ansızın bir sehr edib,qaxdı göyə,	اکسزین بر سحر ایدوب ققدی کویه[٥]،
Oldı aləm, gördi quru vu diyə.	اولدی عالم کوردی قرو و دیه[٦].
Cazu ir yel əsdirdi şöylə ki, var,	جازو بر یل اسدردی[٧] شویلکه وار،
Qayalar durduğı yerdən oyar.	قایلر دردوغی یردن اویار[٨].

ص.٣٣

Vəfa ayıdır, bu nə hikmətdir, Mehri,	وفا ایدر بو نه حکمتدر مهره،
Mehri ayıdır: Cazu eylədi sehri.	مهری ایدر جازو ایلدی سحری.
Sehr edər, buna ki, ayrıq nə çarə,	سحر ایدر بوکا که ایروق نه‌چاره[٩]،
Qalısarız bunda böyle biçarə.	قالیسروز بونده[١٠] بیله بیچاره.
Anda cazu gələ görə sultanı,	انده جازو کله کوره سلطانی[١١]،
Sultan ayıdır:Ey məlun Mehri qanı?	سلطان ایدر ای ملعون مهری قنی[١٢].
Cazu ayıdır:İstədim heç bulamadım,	جازو ایدر استدم (هیچ) بولامدم،

---

١. ب١. دره لری قیولری کوللری// ب٢. دره لری تپه لری داغلاری
٢. ب١. یوللرده // ب٢. کوردی یولجی لر چوق
٣. ب١. اقلیمه //ب٢. اقلیمه
٤. ب٢. مغاره ده بونلری هیچ
٥. ب٢. اول جادو سحر ایلدی
٦. ب١. اولدی جهان قراکو قرا دپه // ب٢. اولدی جهان قره کو دره تپه
٧. ب١. بر یل اسدردی جاذو // ب٢. بر ییل اسدردی شیله ایرر
٨. ب٢. ایرر
٩. ب١. سحر اتدی جادو بونکا نه چرا
١٠. ب٢. تا ابد
١١. ب١. چونکه جادو کلدی کوردی // ب٢. جادو کنه کلدی
١٢. ب١. سلطان ایدر جاذویه مهری قانی// ب٢. سلطان ایدر جاذویه مهری قانی

Bunların qandalığın biləmədim. ·	بونلری قندەلوغین بلمدم.
Getmədi bunlar, var isə şəhərdədir,	کتمدی بونلر واریسه شهردەدر[١]،
İstəsinlər dört yana kim, bundadır.	استَسونلر دُرت یکا کم بوندەدُر.
Sultana xoş gəldi cadu sözi,	سلطانه حوش کلمدی جازو سوزی،
Eylə qaqdı, qan ilə doldı gözi.	(ایله) قاقدی قانله دولدی کوزی[٢].
Çəkdi qılıç şöylə kəsdi, ey yarə,	چکدی قلیج شویله کسدی[٣] ای یره،
Eylədi ol caduyi iki parə.	ایلدی اول جازویی ایکی پاره.
Düşdi məlun, verdi can şol saat,	دوشدی ملعون ویردی جان[٤] شول ساعت،
Yatlı oldı dükəli ol sehriyat.	یاتلو[٥] اولدی دوکلی اول سحریات.
Padşahı gecəyə dək fəryad edər,	پادشاه کیجەدک فریاد ایدر،
Gecə çıxdı, Mehri istəyü gedər.	کیجه چقدی مهر استیو[٦] کیدر.
Girdi yola baş açıq, yalın ayaq,	کیردی یوله باش اچق یالن اياق،
Padşah yürüməzidi kim yayaq.	پادشاه یورمزدی کیم[٧] يياق.
Getdi sultan, dinlə Vəfa halını,	کتدی سلطان دکله وفا حالنی،
Necə oldı onların əhvalını.	نیجه اولدی انلروک[٨] احوالنی.
Çıxdı tışra, gördi kim rövşən cahan,	چقدی طشرو کوردیکم (روشن) جهان،
Getmiş ol qaranlıq, olmış nihan.	کتمش اول قراکولق اولمش نهان.
Çağırır Vəfayı, ayıdır gətir at,	چاغرور وفا ایدر کتور آت،

---

١. ب٢. کتمدی واریسه بونلار بونده در
٢. بیت آ. یوخ
٣. ب١. شیله چلدی اورتره
٤. ب١. دوشدی جادو چیخدی جانی// ب٢. ویردی جانن بو ساعت
٥. ب١. باطل // ب٢. خجیل اولدی باطل اولدی سحریات
٦. ب١. ایستر
٧. ب١. کم یورمازدی // ب٢. پادشاه کم یریمزدی
٨. ب٢. بیلنکز

اولدی جازو باطل اولدی سحریات.	*Öldi cadu, batil oldı sehriyat .*
چقدی وفا کوردی بر خوش[۱] روزکار،	*Çıxdı Vəfa, gördi bir xoş ruzigar,*
هر بری بر اته اولدی سوار[۲].	*Hər biri bir ata oldı suvar.*
اول کیجه ایرتیه دکین[۳] کتدیلر،	*Ol gecə ertəyə dəkin getdilər,*
ایرته اولدی بر ارایه یتدیلر.	*Ertə oldı, bir araya yetdilər.*

ص.۳۴

کوردیکم صحراده بر حوش مرغزار[۴]،	*Gördi kim, səhrada bir xoş mərğzar,*
چوره سوکتلر دیبنده بر بیکار.	*Çvrə sögütlər, dibində bir pınar.*
اندیلر اتلاری اووایه[۵] صلدیلر،	*Endilər, atları ovya saldılar,*
اول اغاجلر کولکسنه کلدیلر.	*Ol ağaçlar kölgəsinə gəldilər.*
کچدی وفا مهری اکدی یاننه[۶]،	*Keçdi Vəfa, Mehri endi yanına,*
صانکه یوزبیک جان ایرشدی[۷] جاننه.	*Sanki yüz bin can irişdi canına.*
اویقو بصدی قوجوبن[۸] یاتدیلر،	*Uyxu basdı, qucuban yatdılar,*
صانکی کولی شکر اچره قتدیلر[۹].	*Sanki, güli şəkkər içrə qatdılar.*
انده واریدی[۱۰] مکر بر قلعه یقین،	*Anda var idi meger bir qala yaxın,*
غافل اولمه کی یُوللُقه صاقن[۱۱].	*Ğafil olma, key yolluqa saqın.*
زنکلریدی انک ایچی (طوب)طلوا،	*Zengilər idi anun içi dobdolu,*

---

۱. ب۲. لطیف
۲. ب۱. بیت یوخ // ب۲. هر بریسی
۳. ب۱. ارته اولونجه // ب۲. ارته اولنجه
٤. ب۲. بر صو آقار
٥. ب۱. آتلارین اوته // ب۲. اوته صالدیلر
٦. ب۱. چکدی وفا مهرنی اول یانینه// ب۲. چکدی وفا مهری آلدی یاننه
۷. ب۱. قرشدی // ب۲. قرشدی جاننه
۸. ب۱. دوشوبن // ب۲. ایکیسیده
۹. ب۱. شیله که بالی شکره قاتدیلر// ب۲. شیله صانکه کوله شکر قاتدیلر
۱۰. ب۱. واریدی آنده
۱۱. ب۱. غافل اولمه یولده زنهار کی صقین // ب۲. غافل اولماغل یولونده کی صغین

Elində həm daxı bir köy ulu.	اِیلندَه[۱] هم دخی بر کوی اولوا.
Anların suları idi ol pınar,	آنلروک صولاریدی[۲] اول بیکار،
Bir qaçı anda kəldi ki eyləyə şikar.	بر قچی انده (کلدی) کی اَیلَیَه شکار.
Avlaya ol pinar qatına gəldilər,	اولا[۳] اول بیکار قاتنه کلدیلر،
İki kişi uyumuşdı, gördilər.	ایکی کشی اویومشدی کوردیلر[۴].
Gördilər kim, biri övrət, ər biri,	کوردیلر کم بری عورت ار بری ،
Yüzləri xubdur, sanasın huri.	یوزلری حوبدر صناسین حوری[۵].
Ayıtdılar kim,bunun kibi xub qanda var,	ایتدلر کم بونک کبی حوب قنده وار،
Kim, bizim əlimizə oldı şikar.	کم بزوم الومزه اولدی شکار[۶].
İlədəlim qalaya biz bunı bəgümizə,	ایلدەلوم قلعیه بر بونی[۷] بکومزه،
Ola kim, nəsnə verə bizim əlimizə.	اوله کم نسنه ویره بزم الومزه[۸].
Birisi endi, qalanı durdular,	بریسی اندی قلانی دوردیلر،
Tutdular Mehri, ata bindirdilər.	دوتدیلر مهری اته بندردیلر[۹].
Mehr uyandı, uyxudan, açdı gözin,	مهری اویاندی اوقودن[۱۰] اچدی کوزین،
Gördi zəngilər əlində kəndözin.	کوردی زنکلر النده کندوزین.
Ayıtdı:Gər bən çağıram, Vəfa dura,	ایتدی کر بن چاغرم وفا طوره،
Zəngilər anı qılıc ilə vura.	زنکلر آنی قیلیجیله[۱] اوره.

---

۱. ب۱. یاقننده // ب۲. اورته یاننده
۲. ب۱. سیران کاهیدر // ب۲. اولاقی ایدی
۳. ب۲. اولیو
٤. ب۱. بیت یوخ // ب۲. ایکی آدم یاتمش اویار بولدیلر
۵. ب۱. بیت یوخ// ب۲. بری ار بری عورت// شیله خوبدر صانه سین بر حور جنت
٦. ب۱. بیت یوخ // ب۲. کیردی شکار
۷. ب۱. ایلتالوم قلعه ارا // ب۲. آچاره لوم قلعیه
۸. ب۱. ویره بک بزه // ب۲. اوله کیم بر نسنه ویره اول بزه
۹. ب۱. اوردیلر
۱۰. ب. چونکه مهری اویانب

Zəxm vuralar ansızın, Vəfa ölə,	زخم اورالر اکسوزین[٢] وفا اوله،
Daxı artıq bu cevru cefa ola.	دخی ارتق بو جور و جفا اوله[٣].
	ص.٣٥
Yeyrək oldur buna bən səbr edəyim,	یکرک اولدر بوکا بن صبر ایده‌یم،
Varam, iş bu zəngilər ile görəyim.	وارم اشبو زنکلر ایله کوره‌یم[۴].
Doğruyam ben, həqq bana yarı qıla,	طغرویم بن حق بکا یاری قیله،
İstəyü, gələ Vəfa, bəni bula.	استیو کله وفا بنی انده بوله.
Zəngilər iletdi bunı qalaya,	زنکلر ایلتدیلر بونی[۵] قلعیه،
Gördilər bəglər kim, Mehri bənzər aya.	کوردیلر بکلر کیم[۶] مهری بکزر آیه.
Aşiq oldı, çünki gördi yüzini,	عاشق اولدی چونکه کوردی یوزونی،
Yava qıldı şol saat kəndözini.	یاوه قلدی[٧] شول ساعت کندوزنی.
Buyurur bir altın kürsi gətirdilər,	بیورر بر التون کرسی کتوردیلر،
İşrətə məşğul olub, oturdular.	عشرته مشغول اولوب اوتوردیلر.
Qaldı Vəfa, eşit Mehri halını.	قلدی وفا اشت مهری حالنی[٨]،
Necə oldı dükəli anun əhvalını,	نیجه اولدی دوکلی[٩](انک) احوالنی.
Uyxudan uyandı, Mehriyi bulamadı,	اویقودن اویاندی مهری بولمدی،
Taqəti taq oldı, səbri qalmadı.	طاقتی طاق[١٠] اولدی صبر قلمدی.

---

[١]. ب٢. اونکا قیلیجلر
[٢]. ب٢. زنکیلر
[٣]. ب٢. بو منکا جفا قیله
[٤]. ب٢. کیدم
[٥]. ب١. مهری // ب٢. زنکیلر اپاردی مهری
[٦]. ب٢. بکلری کوردی
[٧]. ب١. یاوی واردی
[٨]. ب١. قالدی مهری کم ایشت وفا حالنی// ب٢. قالدی مهری دکله وفا حالنی
[٩]. ب١. اول عاشقک // ب٢. اول عاشق
[١٠]. ب١. یوق اولدی // ب٢. بی قرار اولدی قراری

Ağlar, tökər dört yana göz yaşını,	آغلر دوکر درت یکا[١] کوز یاشنی،
Fəryad̠ edər, yerə tökər yaşını.	فریاد ایدر یره دُکر یاشنی.
Gördi mehri getmiş, atları durur,	کوردی مهری کتمش آتلاری دورر،
Ağlar anda çox, zarılıq qılır.	آغلار آنده چوق زاریلق‌لر قیلور[٢].
Düşdi şol dəm yerə, sürdi yüzüni,	دوشدی شول دم یره صوردی[٣] یوزنی،
Baxdı, gördi zəngilərin izini.	بقدی کوردی زنکلرک ایزنی.
Durdı, bindi bir ata, birin yedər,	طوردی بندی بر اته برین یدر،
Arqın-arqın qaladan yana gedər.	آرقین آرقین قلعدن یکا کیدر.
Vardı ol qalaya, girdi köyə,	واردی اول قلعیه کیردی کویه،
İş bu çərxin işlərinə kim, duya.	اشبو (چرخنک) اشلرینه[٤] کم دویه.
Köy içində vardı, qondı bir evə,	کوی ایچنده واردی[٥] قوندی بر اوه،
Hər ki, mömindir gərək qonaq sevə.	هر که مومندر[٦] کرک قونوق سوه.
Gördi anda bir övrət oğlılə var,	کوردی اونده بر عورت اوغلیله وار[٧]،
Qarşı çıxdı,ayıdır xoş gəldin mehrə yar.	قرشو چقدی ایدر حوش کلدک مهر یار.
Aldı əlin əlinə girdi içərü,	الدی (الین) الینه کیردی ایچروا[٨]،
Evdə qodı Vəfayı, döndi gerü.	اوده قودی وفایی دوندی کیرو.

ص.٣۶

Döndi oldəm timar edər atına,	دوندی اولدم تیمار ایدر آتینه[١]،

[١]. ب١. درت ینکا باقر توکر // ب٢. یوکوروب دورت ینکا توکر یاشنی
[٢]. بیت ص. نوسخه ده یوخ// آ. نسخه ده یوخ
[٣]. ب١. اوردی // ب٢. اورار
[٤]. ب٢. چرخنک اشبو ایشلرینی
[٥]. ب١. قوندی // ب٢. کلدی قوندی
[٦]. ب١. مسلماندر // ب٢. کیمکه مسلماندرر قونق
[٧]. ب١. کوردی بر عورت دورر بر اوغلی وار// ب٢. کوردی بر عورت کلور اوغلانی وار
[٨]. ب٢. الین آلدی اوینه کیردی

Döndi, yinə tez gəldi Vəfa qatına.	دوندی ینه تیز کلدی وفا[۲] قاتنه.
Süfrə gətirdi öninə sun, dedi,	سوفره کتوردی اوکونه صون ددی،
Məlul idi Vəfa, hərgiz loqma yemədi.	ملول ایدی وفا هرکز(لقمه)یمدی[۳].
Baxdı, gördi ol yigit çərçi imiş,	بقدی کوردی اول یکت چرچی ایمش،
Oturur, çərçini yanına qomış.	اوتُرُر چَرچِنی یاننه قومش[۴].
Vəfa aydır: Çərçimisən sen daxı?	وفا ایدر چرچمسین سن داخی،
İş bu işləmişəm işi ben daxı.	اشبو اشلمشم اشی[۵] بن داخی.
Bir qaç altın çıxardı, verdi ana,	بر قاچ التون چقردی ویردی اکا،
Ayıtdıi:Bir dəm çərçini ver bana.	ایتدی بر دم چرچونی ویر بکا.
Sən bax dur anda, ben gedəyim,	سن بق در انده[۶] بن کیدەیم،
İş bu qalayı təfərrüc edəlim.	اشبو قلعۀ تفرج ایدەلوم.
Məqsudum oldur ki, qalayı gərəyim,	مقصودم اولدر که قلعه کورەیم،
Gəlicək yinə çərçüni sana verəyim.	کلیجک ینه چرچونی[۷] سکا ویرەیم.
Çərçi ayıdır:Bahası dəgdi bana,	چرچی ایدر بهاسی دکدی بکا،
Qəbul edərsən daxı verim sana.	قبول ایدرسک داخی ویرم سکا[۸].
Aldı Vəfa təblı əlinə, durdı uru ,	الدی (وفا) طپلا الینه طوردی اورو[۹]،
Gəldi, çıxdı qalaya, gör kim, nedər.	کلدی چقد قلعەیه کور[۱۰] کم ندر.

---

[۱]. آ. چکی حیده یر ایلر اتنه// ب۱. چکدی حباده یر ایلر آتینه // ب۲. چکدی ایچرو یر ایلدی

[۲]. آ. کلدی ینه قوناق

[۳]. ب۱. وفا ملول ایدی بر لقمه یدی // ب۲. وفا ملول ایدی بر لقمه یدی

[٤]. ب۲. کندو اوتوروب چرتین

[٥]. ب۱. بو صنعتی چوق اتدم // ب۲. بو ایشی چوق ایلمشم

[٦]. ب۲. سن بقاسن

[۷]. ب۲. ینه کلیجک چرتکنی

[۸]. ب۱. وار نه کیم کرک ایسه ایلت سنکا// ب۲. بیت یوخ

[۹]. آ. الدی وفا طبلی سوردی کیدر// ۱. آلدی وفا تبلی سوردی کیدر // ب۲. سوردی کیدر

[۱۰]. ب۱. ایشت // ب۲. ایشت ندر

Gəldi ol qalaya eşiginə durur,	کلدی اول قلعه اشکینه دورر،
Ayu qul, yağı, ala deyü gəlinin ötərü,	ایو قل یاغی الا دیو کل‌نیک اوترو[۱]،
Mehri eşitdi, bildi ünündən anı,	مهری اشتدی بلدی اونندن اونی[۲]،
Vəfa gəldi, deyü, sevindi canı.	وفا کلدی (دیدی) سوندی جانی.
Dönə gəldi, zəngidən aqça dilər,	دونه کلدی زنکیدن اقچه دیلر،
Yəni kim, çərçi ilə bazar edər.	یعنی کم چرچیله بازار ایدر[۳].
Döndi zəngi ana ayıdır, ey nigar,	دوندی زنکی اکا[۴] ایدر ای نکار،
Aqça nə olur, sana həm canlar nisar.	اقچه نه اولور سکا (هم) جانلر نثار.
Saçdı bir həmyanə Mehrin üstünə,	صچدی بر همیانه مهرک اوستنه،
Aldı Mehri anı, çıxdı dostuna.	الدی مهری انی جقدی دوستنه.
Çağırır, ayıdır:ey çərçi, gəl berü,	چاغرر ایدر[۵] ای چرچی کل برو،
Gördi Vəfa Mehriyi, gəldi ilərü.	کوردی وفا مهری کلدی ایللروا[۶].

ص.۳۷

Vəfa ayıdır:Ey Mehiri, halın necə?	وفا ایدر ای مهری حالین نیجه،
Mehri aydır:Atları gətir bu gecə.	مهری ایدر اتلری کتور بو کیجه.
Burc dibindəgəl ki, anda gedevüz,	بورج دبنده کل که انده[۷] کیده‌وز،
Bir daxı iqlimə səfər edəvüz.	بر دخی اقلیمه سفر ایده‌وز.
Mehri döndi, sarayına girdi gerü,	مهری دوندی سراینه کیردی کیرو[۸]،

---

۱. ب۱. چرچی یالی دیوبنی چاغرور // ب۲. چرچی کلدی دیوبن کلبنک اورر
۲. ب۱. اولدم اشتدی مهری بلدی آنی
۳. ب۱. چرچیدن بازار ایده رین دیر کولر// ب۲. چرچیدن بازار ایدم دیر هم کولر
٤. ب۲. مهره
٥. ب۱. چیخدی ایتدی
٦. ب۲. بیت یوخ
۷. ب۱. برج دبنده دور که کلم // ب۲. برج دیبنده دور که کیجه کیدوز
۸. ب۲. سرایه کیردی ینه

وفا دخی (کلدی) چرچی اوینه اورو[١].	*Vəfa daxı gəldi çərçi evinə uru.*
ایتدی ال یکت ینه چرچک سکا،	*Ayıtdı: Al yigit, yinə çərçin sana,*
حق تعالی دیلکوم ویردی بکا.	*Həqq teala diləgim verdi bana.*
قلدی اول کون[٢] انده یوز بیک فکریله،	*Qaldı ol gün anda yüz bin fikr ilə,*
دیر عجب همدم اولایمی مهر ایله.	*Der, əcəb həmdəm olayımmı Mehr ilə.*
چون کیجه اولدی جوهر[٣] دوشدی صویه،	*Çün gecə oldı, cövhər düşdi suya,*
دنیا خلقی قامو واردی اویقویه[٤].	*Dünya xalqı qamu vardı uyxuya.*
اول قره جیبه‌سونی کیدی جهان،	*Ol qara cübbəsini geydi cahan,*
روشنایی هب کندو قلدی نهان[٥].	*Rövşənayi həb kəndüyi qıldı nihan*
کوک بزه‌دی یلدزلری کندوزینه،	*Gök bəzədi ulduzları kəndözinə,*
صچدی شبنم انجولر کول یوزنه.	*Saçdı şəbnəm incülər gül yüzinə.*
بر داخی قره اطلاس کیدی اوستنه،	*Bir daxı qara atlas geydi üstünə,*
چکدی ایدر دوست ایرسون دوستنه.	*Çəkdi, aydır:Dost irsün dostuna.*
وفا اتلری چیقردی[٦] کیدر،	*Vəfa atları çıxardı, gedər,*
ارقین ارقین قلعه‌دن یکا کیدر.	*Arqın-arqın qaladqn yana gedər.*
کلدی برجین دیبنه قیلدی قرار،	*Gəldi burçün dibinə, qıldı qərar,*
دیر که شمدی استیو کله نکار.	*Der ki, şimdi istəyü gələ nigar.*
اول کون انده زنکی بر ایش[٧] ایدر،	*Ol gün anda zəngi bir eyş edər,*

١. ب٢. کتدی هم اول اوینه
٢. ب٢. کیجه
٣. ب٢. کون
٤. بیت آ. نوسخه ده یوخ
٥. بیت آ. نوسخه ده یوخ // ب٢. ایدلدی آنک ایچون اشیا فغان
٦. ب٢. چقاروبن
٧. ب١. زنکیلر عیش ایلدی // ب٢. زنکیلر کیم عیش

Esitdi bunda Mehri, gör nedər.	اشتدی بونده مهری کور نیدر[۱].
Ol bəg aydır:Saryı xəlvət edin,	اول بک ایدر سرایه خلوه ایدک[۲]،
Bən qalayım Mehri ilə, cümlə gedin.	بن قلایم مهریله جمله کیدوک.
Getdi zəngilər, Mehri durdı uru,	کتدی زنکلر مهری دردی اورو،
Aldı ayaq əlinə, gəldi ilərü.	الدی اياق الینه[۳] کلدی ایللرو.
Daruı huşbər qatdı, sundı Mehrə,	دارو هوشبر قتدی صوندی مهره[۴]،
Dedi:İç kim, irəsin məqsuduna.	دیدی اچ کم ایرسک مقصودنه[۵].
Bir qədəh iç əlimdən, ey nigar,	بر قدح ایچ المدن ای نکار[۶]،
Kim, bizim dərdimizə ola timar.	کیم بزوم دردمزه اوله تیمار.

ص.۳۸

Aldı zəngi, bir qədəh nuş eylədi,	الدی زنکی بر قدح نوش ایلدی،
Əqlini oldəm fəramuş eylədi.	عقلنی اولدم[۷] فراموش ایلدی.
Durdı anda Mehri, bir kəmənd alur,	طوردی انده مهری بر کمند الور[۸]،
Çıxdı saray damına, gör nə qılur.	چقدی سرای طامنه کور نه قلور.
Endi Mehri bürcdən, gəldi Vəfa qatına,	اندی مهری بورجدک(کلدی)وفا قاتنه[۹]،
Tutdı Vəfa Mehriyi, bindi atına.	دوتدی وفا مهری بندی اتنه.
Ol gecə ertəyə dək əzm etdilər,	اول کیجه ایرتیه دک عزم اتدیلر،
Tanrı bilir nə qədər yol getdilər.	تکری بیلور نقدر یول کتدیلر.

---

[۱]. ب۱. اسردی بونلر مهر کور نیلدی // ب۲. اسردیلر مهری ایشت کیم ندر
[۲]. ب۱. قلنک
[۳]. ب۱. آلدی الینه اياق // ب۲. قدح الینه
[٤]. ص. بیت یوخ// ب۱. دارو هشبر قتدی آنکا ایدر آل // ب۲. واردی هوشبر قتوبن صوندی آنکا
[٥]. ب۱. ایچ بونی داخی همان مقصوده کل// ب۲. ایچ که مقصودنک دکه ایمدی سنکا
[٦]. ب۱.بر قدح بنم الومدن ایچ ای یار// ب۲. بر قدح داخی بنم المدن ای یار
[۷]. ب۱. شول ساعت عقلی // ب۲. شول ساعت عقلین
[۸]. ب۱. کمند بولور // ب۲. بولور
[۹]. ب۲. اندی بورجدن کلدی وفا قاتنه

Ertə durdı Mehriyi zəngi bulmadı,	ایرته دوردی مهریی زنکی[۱] بولمدی،
Ah qıldı, daxı səbr etmədi.	آه قلدی داخی صبر اتمدی[۲].
Ol daxı qalasını tərk edib, gedər,	اول داخی قلعه‌سنی ترک ایدوب کیدر،
Mecnun olub, Mehri istəyü gedər,	مجنون اولوپ مهری استیو کیدر.
Mehru Vəfa bir zaman çün getdilər,	مهر وفا بر زمان چون کتدیلر،
Aqıbət, bir şəhrə daxı yetdilər.	عاقبت بر شهره داخی یتدیلر.
Şehər içində gəldilər bir araya,	شهره ایچنده کلدیلر بر ارایه[۳]،
Ol iki şahzadələr kim, bənzər aya.	اول ایکی شاهزاده‌لر کم بکزر ایه.
Qondular bir evə Vəfa Mehr ilə,	قوندیلر بر اوه وفا مهریله،
Keçdilər, oturdılar ikisi bilə.	کچدیلر اوتوردیلر ایکسی بیله.
Gördülər bir övrətanda yalnız,	کوردیلر بر عورت انده یالکوز[۴]،
Sordı bunıara kim, nədir halınız?	صوردی بونلر[۵] کم ندر حالکز.
Gelişiniz nərdəndir, verin xəbər,	کلیشوکز نردندر ویرک خبر،
Böylə tənha qancaru əzmi-səfər.	بویله تنها قنجرو[۶] عزم سفر.
Ey əcəb, hurimisən, yoxsa mələk?	ای عجب حوری‌مسین یوخسه ملک،
Kim, üzünüzdən günəş olur həlak.	کیم یوزوکزدن کونش[۷] اولور هلاک.
Övrətə xəbər verdi oldəm Vəfa,	عورته خبر ویردی اولدم[۸] وفا،
Kim, bizə çərx dilim qıldı cəf.	کیم بزه چرخ دلوم[۱] قیلدی جفا.

---

[۱]. ب۲. دوردی زنکی مهری
[۲]. ب۱. قالمدی // ب۲. قالمادی
[۳]. ب۱. صاپدیلر بر محلیه // ب۲. قوندیلر بر محلیه
[٤]. ب۱. بر عورت اوده یالقوز // اونده یالقوز
[٥]. ب۱. اول عورت // ب۲. صوردیلر اول عورته نه
[٦]. ب۲. قانده
[۷]. ب۲. کیم کورورسه یوزنکز
[۸]. ب۱. دندی عورته خبر ویردی // ب۲. دوندی عورته خبر ویردی وفا

Heç nicat bulumadan yolda gedəvüz,	هیچ نجات بولیمدن (یولده)کیده‌وز،
Bir daxı şah mülkünə əzm edəvüz.	بز دخی شاه ملکونه عزم ایده‌وز.
Bən Vəfayam, bu Mehrdir məşuqəm,	بن وفایم بو مهریدر معشوقم،
Bən bunun gûl üzünə aşiqəm.	بن بونک کول یوزینه[۲] عاشقم
	ص.۳۹
Gördi övrət, Mehr ğayət xub durur,	کوردی عورت مهرغایت خوبدر،
Mislı yoxdur, bir ziba məhbub durur.	مثلی یوقدر (بر) زیبا محبوبدرر.
Çün nəzər etdi gözünə, qaşına,	چون نظر اتدی کوزنه قاشنه،
Durdı şol dəm,məhrəmə vurdı başına.	دُردی شولدم محرمه[۳] اوردی باشنه.
Var idi ol şhərdə bir sərraf, ulu,	واریدی اول شهرده بر صراف اولو،
Ki, şəhbaz idi vü həm dünyası dolu.	که شهبازیدی و هم دنیاسی طلو[۴].
Vardı ol övrət, ayıdır sərrafa,	واردی اول عورت ایدر صرافا،
Bıxəbər oturmuş Mehr ilə Vəfa.	بی خبر اوتورمش مهریله وفا.
Ayıtdı:Bir gözəl gəldi bugün bizə,	ایتدی بر کوزل کلدی بکون بزه،
Saldı huma kölgəsi üstümüzə.	صالدی هما کولکسی اوستومزه.
Şöylə xubdur hüsn içində mislı yox,	شویله خوبدر حسن ایچنده مثلی یوق،
Qaşları bənzər yaya vu kirpigi ox.	قاشلری (بنکزر)یای و کیربوکی اوق.
Yüzüni günəş görürsə doluna,	یوزنی کونش کوررسه طولونه،
Mislı anın məgər behiştdə buluna.	مثلی انک مکر بهشت[۵] بولونه.

---

[۱]. آ. چوخ // ب۱. کم بیزه چرخنک ایشی اولدی // ب۲. ایتدی بزه چرخ چوق

[۲]. ب۲. خوب صورتنه

[۳]. ب۱. چادر // ب۲. چادرین

[٤]. ب۱. کیم شهرده یوغیدی دنیاسی پول// ب۲. قاتی زنباز ایدی هم دنیاسی بول

[٥]. ب۱. اول جهانده // ب۲. جنت ایچره

صراف ایدر التی التون ال سکا،	*Sərraf ayıdır: altı altın al sana,*
وار کتور اللی داخی ویرم اکا.	*Var, gətir, əlli daxı verim ana.*
چقدی عورت واردی مهرک قاتنه،	*Çıxdı övrət vardı Mehrin qatına,*
دیلر ایلته صرافک خلواتنه.	*Dilər ilətə sərrafın xəlvətına.*
ایتدی وفا مهر بغشلا بکا بکون[۱]،	*Ayıtdı Vəfa Mehri bağışla bugün,*
که قرداشم اونده واردر دکون.	*Ki, qardaşım evində vardır dügün.*
شهر خاتونلری قامو انده دورر،	*Şəhər xatınları qamu anda durur,*
هر بریسی بر حوش رقص اورر.	*Hər birisi bir xoş rəqs vurur.*
قز چقررلر حمامدن بو کون،	*Qız çıxarırlar hamamdan bugün,*
هم یونه هم تفرج ایده(اول بکون)[۲].	*Həm yuyuna,həm təfrrüç edə ol bugün.*
بر ساعت انده تفرج تماشا[۳] قیله،	*Bir saat anda təfərrüc, təmşa qıla,*
ینه تیز کله بنومیله بیله.	*Yinə tiz gəle benim ilə bilə.*
هم یول یورغنلوغنه خوش اوله تمام،	*Həm yol yorğunluğuna xoş ola tamam,*
وفا ایدر مهره طورغیل ای همام.	*Vəfa ayıdır Mehrə durğıl, ey humam.*
مهر ایدر بن دوکونی نیلیم،	*Mehr ayıdır ben dügüni neyləyim,*
کیم (نه) بلور بنی بونده نه کشیم.	*Kim nə bilir beni, bunda nə kişiyim.*
بز غربلاروز (بو) یولده بی مکان،	*Biz ğəriblərüz bu yolda biməkan,*
کم جفالر چوق قلدی بزه زمان	*Kim, cəfalar çox qıldı bizə zaman.*

ص.۴۰

دوندی وفا مهره ایدر ای هما،	*Döndi Vəfa Mehrə ayıdır, ey huma,*

---

[۱]. ب۱. دیر وفایه مهری بنمله بکون

[۲]. بیت ص. یوخ // ب۱. قز چقررلر دوکوندرر //هم کزه تفرج ایده// ب۲. بیت یوخ

[۳]. ب۱. برساعت کم آنده وقت عشرت

وار بله اول عورتک کوکلی قومه.	*Var bilə, ol övrətin könluni qoma.*
التون اقچه اولقدر ترک ایله ای یار،	*Altın, aqça ol qədər tərk eylə. ey yar,*
کم سن اولاسن بونده(قمودن) اختیار.	*Kim,sən olasın bunda qamudan ixtiyar.*
وار بله اول عورت ایله دکونه،	*Var bilə ol övrət ilə dügünə,*
شکر ایت کیم کوردی[1] بو کُنه.	*Şükr et həqqə kim, gördi bu günə.*
آلدی عورت مهری کور امدی نیدر[2]،	*Aldı övret Mehri, gör imdi nedər,*
دندی[3] صراف اوینه کور کم نیدر.	*Döndi sərraf evinə, gör kim nedər.*
آلدی مهریک الین کیردی اچرو،	*Aldı Mehrın əlin girdi içərü,*
قلدی مهری دوندی اول عورت کرو[4].	*Qaldı Mehri, döndi ol övrət gerü.*
دوندی صراف قپویی برک بغلدی،	*Döndi sərraf qapıyı bərk bağladı,*
بقدی مهری او حالی (چوق) اغلدی .	*Baxdı Mehr ol halı, çox ağladı.*
ایتدی یارب دستکیر اولغل بکا،	*Ayıtdı: Yarəb, dəstgir olğıl bana,*
بی کناهم شویله معلومدر سکا.	*Bigünahım, şöylə məlumdur sana.*
قنده بقسم حاتون[5] کورورم سنی،	*Qanda baxsam xəttun görürəm səni,*
سندن ایرو دکلم صقلا بنی.	*Səndən ayrı dəgüləm, saxla bəni.*
کچدی اوتوردی مهری کوکلی خراب،	*Keçdi oturdı Mehri könli xarab,*
دندی صراف الینه صوندی شراب.	*Döndı sərraf əlinə sundı şərab.*
مهری ایدر اچدوکم یوقدر آنی،	*Mehri ayıdır: İçdigin yoxdur anı,*
صراف ایدر کلسون اول عورت قنی.	*Sərraf ayıdır:Gəlsin ol övrət qanı.*

---

[1]. آ. ایردی. // ب۱. حق ایرکوردی // ب۲. تیردک بوکونه
[2]. ب۱. کونلدی کیدر
[3]. ب۱. کلدی // ب۲. کلدی
[4]. بیت ص. یوخ // ب۱. قویدی // ب۲. اول عورت دوندی کرو
[5]. ب۲. حاضر

Əli altın verdım nəqdi ana,	اللی التون ویردم نقدی[۱] اکا،
Əli altın verirəm bu dəm san.	اللی التون ویرورم بو دم[۲] سکا.
Bu gecə olğıl bənimlə, bilə,	بو کیجه اولغل بنومیله بیله،
Qalmayasan aqibət bizdən gilə.	قلمیاسن عاقبت بزدن کله[۳].
Mehr ayıdır:Sərraf, sözüm eşit,	مهر ایدر صراف سوزم اشیت،
Bən sana qədəh sunam, san nuş et.	بن سکا قدح صونم سن نوش[۴] ایت.
Birqaç ayaq bənim əlimdən şərab,	بر قاچ ایاق بنم المدن شراب،
İç kim, aramızda qalmasın hicab.	اچکم ارامزده قلمسون حجاب.
Sərraf ayıdır: Buyurursan sən anı,	صراف ایدر بیوررسن سن انی،
Edəyim, ey qamu xublar sultanı.	ایده‌یم ای قمو خوبلر سلطانی[۵].
Canımı eşqin oduna yaxayım,	جاننمی عشقوک اودینه یاقیم،
Sən otur qarşu, yüzünə baxayım.	سن اوتور قرشو یوزنه باقیم.

ص.۴۱

Çün camalını görəli, ey nigar,	چون جمالونی کوره‌لی ای نکار،
Aşiq oldum, gəl bana eylə timar.	عاشق اولدم کل بکا ایله تمار.
Qalmadı Vəfa anda, eşit nedər,	قلمدی وفا انده اشت نیدر[۶]،
Gördi Mehri əkləndi, istəyü gedər.	کوردی مهری اکلندی استیو کیدر[۷].
Çıxdı bir qonşusuna, sordı anı,	چقدی (بر)قونشوسینه صوردی انی،
Ayıtdı: Əcəb bu evlərin iyəsi qanı?	ایتدی (عجب) بو اولرک ایسی قانی.

---

۱. ب۲. ویرمشم بن نقد
۲. ب۱. اللی داخی اشده ویره یم سکا
۳. ب۲. بیت یوخ
۴. ب۲. ایاق صونم سن عیش
۵. آ. کوزللر // ب۱. قیلایم بن قمو جانلارنک جانی //ب۲. ای بو تنمینک جانی
۶. ب۱. قالدی مهری انده ایشت وفا نیدر// ب۲. قالدی مهری ی وفا ایشت نبدر
۷. ب۱. مهری چون اکلندی استیو کیدر

قرداشی خاتونک اوی قندەدر[۱]،	*Qardaşı xatunun evi qandadır.*
دوکون ایلمش بوکون (اول) اندەدر.	*Dügün eyləmiş bu gün, ol andadır.*
دیدیلر که قرداشی یوقدر آنک،	*Dedilər ki, qardaşı yoxdur anın,*
درلو درلو فتنەسی چوقدر آننک[۲].	*Dürlü-dürlü fitnəsi çoxdur anın.*
بر لعین عورتدر[۳] ادم دوزجی،	*Bir ləin övrətdir, adam düzici,*
ایکی دوستی بربرندن اوزجی.	*İki dostu bir-birindən üzici.*
وفا چونکه اشتدی بو سزی[۴]،	*Vəfa çünki eşitdi bu sözi,*
آه قلدی[۵] یاشیله دولدی کوزی.	*Ah qıldı, yaş ilə doldı gözi.*
ایتدی ینه چرچیلق قلمق[۶] کرک،	*Ayıtdı: Yinə çərçiliq qılmaq gərək,*
استیو مهری وفا[۷] بولمق کرک.	*İstəyü Mehri, Vəfa bulmaq gərək.*
کلدی چرچیلر بزارنده درر،	*Gəldi çərçilər bazarında durur,*
استر انده بر (صنوق) طپلا بولور .	*İstər, anda bir sınıq tabla bulur.*
طپلایی الور الینه (اول) کیدر،	*Tablayı alır əlinə, ol gedər,*
یورودی شهر ایچنده چرچیلق ایدر.	*Yürüdi, şəhər içində çərçiliq edər.*
چاغرر محللرده[۸] کیم کلوکز،	*Çağırar məhələlərdə kim, gəliniz,*
چرچیلردن نه حاجت ایسه[۹] الوکز.	*Çərçilərdən nə hacət isə, alınız.*
استیو کلدی صراف(ک) قپوسنه،	*İstəyü, gəldi sərrafın qapısına,*

---

۱. ب۱. قرداشی اوینی ایدنک قنده در
۲. بیت ص. یوخ
۳. ب۱. قاردر
٤. ب۱. چنکه ایشتدی وفا اوشبو سوزی
٥. ا. اتدی // ب۱. ایدوبن
٦. آ. اتمک // ب۱. دیدی
۷. ب۱. استیوبن مهری هم
۸. ب۱. محله لرده چاغرر
۹. ب۱. چرچی کلدی نه حاجتدر

طاپو بغلو کم کیده‌دور[۱] طاپوسنه.	*Qapu bağlı, kim gedədir tapısına.*
قولاق اوردی مهری کیم ایشدر[۲]،	*Qulaq vurdi Mehri, kim, eşidir,*
صوردی صرافه کیم بو نه کشیدر.	*Sordı sərrafa kim, bu nə kişidir?*
صراف ایدر چرچی[۳] دیرلر بکا،	*Sərraf ayıdır: Çərçi dirlər buna,*
نه کرک ایسه دی الی ویرم بن سکا.	*Nə gərək isə, de, alı verim bən sana.*
مهر ایدر اقچم ویر بن الام،	*Mehr ayıdır: Aqçam ver, bən alayım,*
اشبو دم (کرو) قاتونه کلم.	*İşbu dəm, gerü qatına gələyim.*
ص.۴۲	
الدی اقچه دوردی ییرندن اورو،	*Aldı aqça, durdı yerindən uru,*
چقدی چاغرر چرچی ایدر کل برو.	*Çıxdı, çağırər: Çərçi, gəl bərü.*
بقدی وفا مهر کوردی قلدی آه،	*Baxdı Vəfa, Mehri gördi, qıldı ah,*
ایدر احوالک نیجه اولدی ای شاه.	*Ayıdır:Əhvalın necə oldı, ey şah?*
مهری ایدر اتلری کتور کیجه،	*Mehri ayıdır:Atları gətir gecə,*
بن بلورم چقوبن قچمق[۴] نیجه.	*Bən bilirəm, çıxıban qaçmaq necə.*
ایله ددی مهری کیردی ایچرو،	*Eylə dedi Mehri, girdi içərü, ·*
دوندی وفا اول اوه کیردی اورو[۵].	*Döndi Vəfa, ol evə girdi uru.*
اول کون انده صبر قلدی[۶] بی اختیار،	*Ol gün anda səbr qıldı biixtiyar*
کیجه وارد یکه مهر قیلدی اختیار[۷].	*Gecə vardı, yinə Mehr qıldı ixtiyar.*
واردی اول (صراف) قپوسنه درر،	*Vardı, ol sərraf qapusına durur,*

[۱]. ب۱. کم کره طاپوسنه
[۲]. ب۱. چاغردی چرچی بالی مهر ایشدر
[۳]. ب۱. چرچی بالی
[۴]. آ. کتمک // چیقب کتمک // ب۲. کتمک
[۵]. ب۱. واردی کیرو
[۶]. آ. اتدی // ب۱. قلدی اختیار
[۷]. ب۱. قیله شکار // ب۲. شکار

Atları tutuban əlində orurur.	اتلری دوتوبن (الینده) اوتورر.
Önünə bir əndişə düşdi anun,	اوکنه بر اندیشه دوشدی انک،
Kimsəyə heç issı yox ğüssənin.	کمسیه هیچ اصی یوق غصنک.
Ayıdır: Eyvah kim, iş bunı bilmədim,	ایدر ای واه که اشبونی بلمدم،
Sevəlidən Mehri bir gün gülmədim.	(کم) سوه‌لی‌دن مهر برکون کولمدم.
Tacu təxt tərkin vurdum, gedərəm,	تاج تحت ترکن اوردم کیده‌رم،
Bilməzəm ki, qancaru əzm edərəm.	بلمزم کی قنجرو عزم ایده‌رم.
Bu nə sevda idi, gəldi başıma,	بو نه سودا ایدی کلدی باشومه،
Yeg idi kim, varsaydım qardaşıma.	یک ایدی کم وار(ساید)م قرداشمه.
Çəkərəm bən Mehr üçün cövru cəfa, ·	چکرم بن مهرچون جور جفا،
Eyş edər yadlar ilə ol bivəfa. ·	عیش ایدر یادیلر ایله اول بی وفا.
On bir aydır Məğrib eıində sultanı,	اون بر ایدر مغرب ایلنده سلطانی[۱]،
Bilə oldı, keçdim anda mahi.	بیله اولدی کچدم انده ماهی.
Yinə bir gün zəngilər ilə qalada,	ینه برکون زنکلریله قلعده،
İş bu işlər iyiyə olur, əda.	اشبو اشلر ایویه اولور اده[۲].
Uş bugün sərraf ilə işrət qılır,	اوش بکون صرافیله عشرت قیلور،
İşbu dərddən kişi sağmı qalır.	اشبو درتدن[۳] کشی صاغمی اولور.
Heç birisi anı aldamadımı ?	هیچ بریسی انی الدامادیمی[۴]،
Hüsn gülündən gəlib dərmədimi ?.	حسن کولندن کلوپ[۵] دیرمدیمی.

---

۱. ب۱. اون بر ای مغرب پادشاهی ایله

۲. ب۱. اولدی بو ایش بومیدر ای دده

۳. ب۱. مجلسده // ب۲. مجلسده

٤. ب۱. هیچ بریسننک الی ایرمادیمی

۵. ب۱. آننک

ص.۴۳

کول بوداقده ایکن کرکدر[۱] بلبله،	*Gül budaqda ikən gərəkdir bülbülə,*
نیه کرک چون الدن اله طوله[۲].	*Nəyə gərəkdir, çün əldən ələ dola?*
اویودی بو اندیشه ایله انده وفا،	*Uyudı, bu əndişə ilə anda Vəfa.*
مهر انده کور[۳] نه قیلور صرافه.	*Mehr andan gör nə qılır sərrafa.*
طوردی ییرنده اوُر الدی قدح،	*Durdı yerində uru, aldı qədəh,*
صراف ایدر ایچ کم اولالم فرح[۴].	*Sərrafa ayıdır:İç kim, olalım fərəh.*
صراف ایدر مهره کل برو ای شاه،	*Sərraf ayıdır Mehrə:Gəl bəri, ey şəh,*
دوردی مهر الینه الدی بر قدح[۵].	*Durdu Mehr əlinə aldı bir qədəh.*
داری هوش بر قاتدی صوندی ال،	*Daruyı huşbər qatdı sundı, al,*
ایچ که کتسون ارامزده قل و قال[۶].	*İç ki, getsin aramızda qilü qal.*
الدی صراف بر قدح چون ایتدی نوش،	*Aldı sərraf bir qədəh, çün etdi nuş,*
عقلی کتدی شول ساعت اولدی بی هوش[۷].	*Əqli getdi, şol saat oldı bihuş.*
مهری کوردی کندوزی قلدی همین،	*Mehri gördi, kəndözi qaldı həmin,*
دیدی نیلیم کی اولام امین.	*Dedi: Neyləyim ki, olam əmin.*
یکرک اولدر کم بو تدبیری بقام[۸]،	*Yegrək budur kim, bu tədbiri baxam,*
بر زمان عورت صورتندن[۹] چقام.	*Bir zaman övrət surətindən çıxam.*

---

۱. ب۱. بوداغنده ایکن در
۲. ب۱. نه حاصل چونکه دوشه الدن اله
۳. ب۱. مهر ایچروده
٤. بیت آ. یوخ // ب۱. آل ایچ اولغل فرح// ب۲. بیت یوخ
۵. بیت ص. یوخ // ب۱. بیت یوخ
٦. بیت ص. یوخ
۷. ب۱. خاموش
۸. ب. تدبیری قویم
۹. آ. طونندن // ب۲. صرافنک دونن کیوب طشره چقم

Duru gəldi, ər surətinə girür,	دوروکلدی ار صورتنه کیرور[۱]،
Baxdı qarşıda bir qılıç görür.	بقدی قرشوده بر قلیج کورور[۲].
Ol qılıcı soyundı, aldı əlinə,	اول قلجی صوندی[۳] الدی الینه،
Çəkdi, aldı bağladı həm belinə.	چکدی الدی بغلادی هم بلنه[۴].
Ayıtdı: Vəfa gəlmiş ola qapıya,	ایتدی وفا کلمش اوله قاپویه،
Qəsd qıldı kim, çıxaydı tapıya.	قصد قلدی کم چقدی طاپویه[۵].
Bir sayıs məgər sərxoş olub qaçar idi,	بر سایس مکر سرخوش اولوپ قچردی،
Ol yoldan tez-tez bağuban keçər idi.	او یولدن تیزتیز باقوبن کچردی[۶].
Gördi kim, qapıda iki at durur,	کوردی کم قاپوده ایکی آت درُر،
Bir kişi atları tutmış, kəndi uyur	بر کشی اتلری دوتار کندو اویور.
Gördi uyur, kəsdi tizcək uyanın,	کوردی اویور کسدی تیزجک اویانن،
Bindi atların şoluqdəm birin.	بندی اتلارک شول‌قدم برین[۷].
Mehri gördi ol sayisı qaçar,	مهری کوردی اول سایسی قاچر[۸]،
Sandi Mehri bir quş,qanatlanmış uçar..	صندی مهری بر قوش قنادلنمش اچار[۹].
Bir ata daxı Mehri oldı suvar,	بر اته داخی مهری[۱۰] اولدی سوار،
Ol sayisın ardına düşdi, qovar.	اول سایسک[۱۱] اردینه دشدی قوار.
Eylə sandı kim, Vəfadır, çağırır,	ایله صاندیکم وفادر چاغرر،

---

[۱]. آ. دردی انده اول // ب۱. دوردی آندن
[۲]. ب۱. باقدی قرشوسنده بر قلج طودرر
[۳]. ب۱. صوندی اول قلیجی
[٤]. ب۱. چکدوردی بغلدی برک بیلنه// ب۲. دوتدی باغک برک بغلدی بلینه
[٥]. ب۲. بیت یوخ
[٦]. ب۱. بر سیس شرده مکر ایچر ایدی//اسرک اول محلدن کیچر ایدی
[٧]. ب۱. آلدی اول اتنک شولدم برین
[٨]. ب۱. باقدی مهری سیس کوردی قچار// ب. چقدی مهدی کوردی او سایس قاچر
[٩]. ب۱. صاندی بر قوشدر قناتلنمش اوچار
[١٠]. ب۱. مهری داخی
[١١]. ب. ارن

Dedi kim, bile gedəlim bir ləhzə dur.	دیدیکم بیله کیده‌لوم بر لحظه دور.

ص.۴۴

Sənin könlündən keçən hal bəndə yoq,	سنک کوکلنده کچن(حال)بنده یق،
Bən bu yolda doğruyam,tanrım tanıq.	بن بو یولده طوغرویم تکرم طانق.
Qorqdı sayıs ardına baxar, qaçar,	قورقدی سایس اردینه بقار[1] قچار،
Ertəyədək Mehri anı gözdi naçar.	ایرتیدک مهری انی کوردی ناچار[2].
Ertə oldı, gördi bir yad kışi,	ایرته اولدی کوردی بر یات کشی[3]،
Ayıdı: Əcəb, Vəfanın noldı işi?	ایتدی عجب وفانک نولدی اشی[4].
Atını sürdi, vardı üstinə bara,	اتنی سوردی واردی اوستنه بَرَه[5]،
Düşdi şol dəm sayıs atından yerə.	دوشدی شولدم (سیس)آتندن یَرَه.
İyrdı, bir qılıç ilə çaldı anı,	ایردی بر قلیج ایله چالدی آنی،
Ayıtdı: Bu atı tutan kişi qanı?	ایتدی بو اتی دوتان کشی[6] قنی.
Sayıs ayıdır:Sərxoş idim bən bihədd,	سایس ایدر سرخوش ایدم بن بی خبر[7]،
İki tutub, oturur idi bir ər.	ایکی دوتوپ اوتورردی بر ار[8].
Atı aldın, anı bəs sən neylədin?	آتی الدک انی (بس سن) نیلدوک،
Sən nəçün beylə fuzulluq eylədin ?	سن نیچون بیله فضولق ایلدک[9].
Sayıs ayldı : Əsridim bixəbər,	سایس ایدی اسریدم بی خبر[10]،

---

۱. ب۱. بقمز
۲. ب۲. قودی مهری اول قچر
۳. ب۱. آنی یادیمش
٤. ب۱. دیدی ای واه بن بونی صاندم بلیش
٥. ب۱. دپدی آتن سردی اوسته ایره
٦. ب. اوغلن //ب۱. اوغلان
۷. ب۱. اسروکیدم بلمدوم
۸. ب۱. من بو ایشه ایره جه کوم بلمدم
۹. بیت ص. یوخ
۱۰. ب۱. کلیین کیچه ریدوم بن بی خبر

کوردم انی اتی توتمش بی دپر[۱].	*Gördüm anı atı dutmış bidəpər.*
مست بی عیش ایدم طای سکا[۲]،	*Məsti-bieyş idim tay sana,*
شمدی ایلدم چو اوغرادم بن سکا.	*Şimdi ayıldım, çü uğradım bən sana.*
مهری الدی اتلری کلدی[۳] یوله،	*Mehri aldı atları, gəldi yola,*
دیدی استیو وفا بونی[۴] بوله.	*Dedi istəyü Vəfa, bunı bula.*
سایس ایدر دوشمی کوردم ای عجب،	*Sayıs ayıdır:Düşmi gördüm, ey əcəb,*
کیم بلوت ای یوزینه اتمش نقاب.	*Kim, bulut ay üzinə etmiş niqab.*
نیته قیله کونش کندوزین نهان،	*Netə qıla günəş kəndözin nihan,*
کیم انک نوریله ایدندر جهان.	*Kim, anın nuriylə aydındır cahan.*
قنده وار بونک کبی کل عزار،	*Qanda var bunun kibi gül üzar,*
هیبتی وار دوشر مریخ وار[۵].	*Heybəti var, düşürər Merixvar.*
چونکه کوردم بن جمالین اکسوزین،	*Çünki gördüm bən camalın ansızın,*
کوکلمی بندن الدی کلسوزین.	*Könlümi bəndən aldı, gəlsüzin.*
یکرک اولدر کیم اردنجه وارمانُک،	*Yegrək oldur kim, ardınca varmanın,*
بر قولی اولام کمینه سلطانُک[۶].	*Bir qulı olam kiminə sultanın.*
کونده بر کز یوزینی کورو اننک،	*Gündə bir kəz üzüni görüv anın,*
بن کمینه قولی اولام اول سلطانک[۷].	*Bən kəminə qulı olam ol sultanın.*
کتدی سایش دکله وفا حالنی،	*Getdi sayıs, dinlə Vəfa halını,*

---

۱. بیت ص. یوخ
۲. ب۱. مست بیهوش من طمع اتدم اکا// ب۲. بیت یوخ
۳. ب۲. کیردی
۴. ب۱. دیدی وفا استیه بنی بوله // ب۲. ایتدی وفا استیه بنی بوله
۵. ب۱. هیبتی خوب هیبتی مریخ جه وار// ب۲. نجه خوب هیبتی وار مریخ وار
۶. ب۱.و ب۲. یکرک اولدر وارم اردنجه کیدم//استیم بولم انکا قوللق ایدم
۷. بیت ص. یوخ // ب۲. بر قولی اولام کمینه اول جانک

او کندن نیجه اولدی احوالنی.	*O gündən necə oldı əhvalını.*
کوروبن طوردی نه مهری وارنه آت[۱]،	*Görübən, durdı, nə Mehri var, nə at,*
وفا ایدر بو کز اولدی مشکلات[۲].	*Vəfa ayıdır:Bu kəz oldı müşkilat.*

ص.۴۵

کتدی معشوق کتدی ات اولدم[۳] یباق،	*Getdi məşuq, getdi at, oldum yayaq,*
ینه دوشدی ارامزده بو فراق.	*Yinə düşdi aramuzda bu fəraq.*
قنده دیو استیم یارب آنی،	*Qanda deyü istəyim yarəb anı,*
زخم اوردی جانمه مرهم[۴] قانی.	*Zəxm vurdı canuma mərhəm qanı?*
ینه کتدی مهر استیی وفا،	*Yinə getdi Mehr, istəyi Vef, ·*
کور که نه حال واقع اولدی صرافا.	*Gör ki, nə hal vaqi oldı sərrafa.*
دوردی کوردی معشوق یاننده یق،	*Durdı gördi məşuqi yanında yox,*
بولمادی نیجه کم استدی چق[۵].	*Bulamadı, neçə kim, istədi çox.*
عشق اودی جکرینه کار ایلدی،	*Eşq odı cigərinə kar eylədi,*
جمله اشدن انی بیزار ایلدی.	*Cümlə işdən anı bizar eylədi.*
خیالی کتمز کوزندن بر ساعت،	*Xəyalı getməz gözündən bir saat,*
بکزی صارو کوزلری (یاشی) فرات،	*Bənizi sarı gözleri yaşı Fərat.*
ایدر ای واه یانلش اتدم بو ایشی،	*Aydır, ey vah, yanlış etdim bu işi,*
ناکهان الدن چقردم اول قشی.	*Nəgahan əldən çıxardım ol quşı.*
سفر ایدب[۱] استمکدر چاره‌سی،	*Səfər edib, istəməkdir çarəsi,*

---

[۱]. ب ۱و ب۲. دوردی کوردی نه مهر وار نه خود آت// دیدی بوکز عجب اولدی مشکلات.
[۲]. بوراداں سونرا صربستان نوسخه سینده صحفه دوشمه سی وا ر. آردی آنکارا نوسخه سیندن آلینیبدیر. بوراياقدر بیتلرین سایی دا ٦٦٤ بیتدیر.
[۳]. ب۱. قالدم
[۴]. ب۱. ملهم
[۵]. ب۲ بولمادی ایستدی آنده چوق وق

قالدی کوزمده کوزنک[۲] قاره‌سی.	*Qaldı gözümdə gözünün qarası.*
طاقتم یوقدر انک سوداسنه،	*Taqətim yoxdur anın sevdasına,*
دویمازونک[۳] عشقنونک غوغاسینه.	*Doyamazvən eşqinin ğovğasına.*
اشبو سودا بنی مجنون ایلدی،	*İşbu sevda bəni Məcnun eylədi,*
کوزلرم یاشنی جیحون ایلدی[۴].	*Gözlərim yaşını Ceyhun eylədi.*
مهر صراف دخی استیو کیدر،	*Mehri sərraf daxı istəyü gedər,*
صحرالرده دون کون فریاد ایدر.	*Səhralarda dunu gün feryad edər.*
مهر کتدی بر زمان شویله که وار،	*Mehri getdi bir zaman şöylə ki var,*
ایردی بر شهره دخی اول شه سوار.	*İrdi bir şəhrə daxı ol şəhsəvar.*
دون بو چقی کوردی باغلو قپولر،	*Dün bu çaqı gördi bağlı qapılar,*
شاه قومی اویقوده جمله بولر.	*Şah qovmi uyxuda cümlə bular.*
اول کیجه اول قپوده قلدی آرام[۵]،	*Ol gecə ol qapıda qıldı aram,*
ایتدی ایرته آچله شهره کرام.	*Ayıtdı: Ertə açıla şəhrə girəm.*
قالدی انده اول کیجه اولدی صباه،	*Qaldı anda ol gecə, oldı sabah,*
کوردی بر شهر معظم تختکاه.	*Gördi bir şəhri-müəzzəm, təxtkah.*
واردی مهری بو شهر قپوسنه،	*Vardı Çehri bu şəhər qapısına,*
کوردی کیمسه چقمدی طاپوسنه[۶].	*Gördi kimsə çıxmadı tapusınaş*

ص.۴۶

اولمیشدی سلطانی مکر آننک،	*Ölmüş idi sultanı məgər anın,*

---

[۱]. ب۱. ینه وارب// ب۲. ینه واروب
[۲]. ب۱کوزده در دایم کوزلرنی
[۳]. ب. دویمازم
[٤]. ب۲. بیت یوخ
[٥]. ب۱. قلدی قرار// ارته اوله شهره کره اول ای یار
[٦]. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ

Kimsəsi yox ıdı ol sultanın.	کیمسه‌سی یقدی اول سلطاننک[۱].
Kimsəsi qalmadı şahın gördülər,	کمسه‌سی قالمدی شاهک کوردلر،
Cümlə bəglər bir araya gəldilər.	جمله بکلر بر ارایه کلدیلر[۲].
Ayıtdılar kim, nece tədbir edəlim,	ایتدلر کم نیجه[۳] تدبیر ایده‌لم،
Sultanımız öldi, ayıdın nedəlim ?	سلطانمز اولدی ایدوک نده‌لم.
Bir vucudi kim, görürsiz cansız ola,	بر وجودی کم کوررسز جانسز اوله،
Ol elə bənzər ki, sultanı ölə.	اول ایله بکزر که سلطانی اوله[۴].
Padşah qanqınız olur biləlim,	پادشاه قانقی‌نکز اولور بیله‌لم،
Təxtə geçsin, ana tapu qılalım.	تخته کچسون انکا طاپو قیله‌لم[۵].
Yoxsa, düşmanlar elimizə axar,	یوخسه دشمنلر ایلومزه آقر،
Məmləkət cümlə əlimizdən çıxar.	مملکت جمله الیمزدن چقر[۶].
Boynuna kimsə almadı anı,	بویننه کمسه المدی[۷] انی،
Kim ola ol məmləkət sultanı.	کم اوله اول مملکت سلطانی[۸].
Dedilər:Biz padşahlıq biləməziz,	دیدیلر بز پادشاهلق بلمزوز،
Bir-birimizə tapu biz qılamazız.	بربریمزه طاپو (بز) قیلمزوز[۹].
Taşradan əgər gəlirsə bir gədə,	طشردن اکر کلورسه[۱۰] بر کده،
Raziyiz kim, bizə sultanlıq edə.	راضیوز کم بزه سلطانلق ایده،

---

[۱]. ب۲. بیت یوخ
[۲]. ب۲. بیت یوخ
[۳]. ب۱. دیدیلر نیجه سی // ب۲. بیت یوخ
[۴]. ب۲. بیت یوخ
[۵]. ب۲. بیت یوخ
[۶]. ب۲. بیت یوخ
[۷]. ب۱. بویننه آلمادی کمسه سی
[۸]. ب۲. بیت یوخ
[۹]. ب۲. بیت یوخ
[۱۰]. ب۱. اولورسه // ب۲. بیت یوخ

وزیر ایدور بر سوز ایده‌یوم بلک،	*Vəzir aydır: Bir söz edəyim bilin, ٠*
هر نه کیم بن دیرسم انی قیلک[۱]	*Hər nə kim, bən der isəm anı qılın.*
کلنوز کم کونکلمز بغلیه‌لم،	*Gəliniz kim, könlümüz bağlıyalım,*
تنکریدن بر پادشاهی دیلیه‌لم[۲].	*Tanrıdan bir padşahi diləyəlim.*
ابرته اولسون جمله بکلر دوره‌لم،	*Ertə olsun cümlə bəglər duralım,*
اشبو شهرک قاپوسنه واره‌لم[۳].	*İşbu şəhrin qapısına varalım.*
شهر خلقی بیله دانشدی ایشی،	*Şəhər xalqı beylə danışdı işi,*
کیم اولورسه ارکک کرک دیشی[۴].	*Kim olursa erkək, gərək dişi.*
هر کمی کیم اول قپودن بوله‌وز،	*Hər kimi kim, ol qapıda bulavuz,*
کتوره‌وز انی سلطان قیله‌وز.	*Gətirəvüz anı, sultan qılavuz.*
اوشبو سوز اوستنه جمله دردیلر،	*İşbu söz üstinə cümlə durdular,*
ایرته شهرونک قاپوسنه کلدیلر[۵].	*Ertə şəhrin qapısına gəldilər.*
دیریلوبن[۶] اول قپویی اچدلر،	*Dirilübən ol qapıyı açdılar,*
کوردلر مهری جواهر صاچدلر.	*Gördülər Mehri, cəvahir saçdılar.*
دیدلر[۷] فرشته میسک یا حوری،	*Didilər: Firiştə misən, ya huri ?*
آی‌مدر کونش‌مدر یوزین نوری.	*Ay mıdır, günəş midir, üzün nurı ?*
ص.۴۷	
کر اولدیسه پادشاهمز هلاک[۱]،	*Gər oldu isə padişahımız həlak,*

---

[۱]. ب۲. بیت یوخ
[۲]. ب۲. بیت یوخ
[۳]. ب۲. بیت یوخ
[٤]. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ
[٥]. ب۱. واردیلر // ب۲. واردیلر
[٦]. ب۲. واروبن
[۷]. ب۲. ایتدیلر

Həqq sultan verib idi bizə mələk.	حق سلطان ویرُبیدی بزه ملک[۲].
Aldılar Mehriyi saraya gəldilər,	الدیلر مهریی سرایه کلدیلر،
Geçdi təxtə cəmi tabe oldılar.	کچدی تخته جمیع تابع[۳] اولدیلر.
Yazdı hökmi yürütdülər aləmə,	یازوپ حکمی یورتدیلر[۴] عالمه،
Qamu bəglər gəldilər ana selamə.	قمو بکلر کلدیلر اکا سلامه.
Ədl ile mülki abadan eylədilər,	عدلیله ملکی ابدان ایلدیلر،
Xalqı xoş tutuban, anı söylədilər.	خلق خوش دوتوبن انی سویلدیلر[۵].
Ayıtdılar kim, tədbir qılmaq gərək,	ایتدیلر کیم تدبیر[۶] قلمق کرک،
İstəyibən, Vəgayı bulmaq gərək.	استیوبن وفایی بولمق کرک.
Çıxdı şoldəm şəhər qapısına,	چقدی شولدم [۷] شهر قپوسنه،
Gəldi bəglər qamusı tapısına.	کلدی بکلر قاموسی طاپوسنه.
Eylə qıldı mehri anda ixtiyar,	ایله قلدی مهری[۸] انده اختیار،
Ayıtdı:Gətirin kim, çeşmi-pinar.	ایتدی کتورک کم چشم بیکار[۹].
Həm bir havuz edin kim, su çıxa,	هم بر حوض ایدوک کیم صو چیقه[۱۰]،
Çeşmə olub, çevrə yanlna su axa,	چشمه اولوپ چوره یاننه (صو) اقه[۱۱].

---

[۱]. (بو صحفه ص.نوسخه سینده یئربه یئردیر)// آ. پادشاهمز اکر اولدی // ب۱.پادشاهمز اکر اولدی // ب۲. . پادشاهمز اکر اولدی

[۲]. آ. حق بزه سلطان ویربدی ملک// ب۱. حق بزه ویربدی سلطان بر ملک

[۳]. آ. کچدی تخته جمله بیعت قلدیلر // .۱ب کچدی مهری تخته طاپو قلدیلر// ب۲.چخدی تخته شیله بیعت

[۴]. آ. یازدی نامه حکم اتدی // ب۱. یازدی حکوملر یورتدی عالمه

[۵]. آ. رعیت خوش دتدی ایو سویلدی// ب۱. رعیتی خوش دوتدی ایو سولدی// ب۲. خوش سوز ایلن دعیتی بکلدی

[۶]. آ. بر تدبیر نته .۱ // دیدی بر تدبیر

[۷]. آ. بو فکرده چقدی // ب۱. چقدی شولدم واردی شر قاپوسنه // ب۲.چخدی شولدم واردی شهر

[۸]. آ. بر ازاری قلدی // ب۱. بر ارایه قلدی

[۹]. آ. ایتدی بنده کتورک بر چشمه سار// ب۱. دیدی بونده کتورنک چشمه بیکار // ب۲. بر سرای بونده ثیلنک اختیار//هم آقیدنک بو آراده بر پنکار

[۱۰]. ،. اولو حوض ایلک که انده صو چقر// ب۱. بر اولو حوض ایدنکز کیم صوچیقه

[۱۱]. آ. چوره یانی چشمه لر اولپ اقر// ب۱. چوره یانی چشمه اولوبنی اقه

اوقودیلر کلدیلر دوکلی باش[۱]،	*Oxudular, gəldilər dükəli baş.*
یاپدیلر اول اراده بر هفتُ جان[۲].	*Yapdılar ol arada bir havəftxan,*
بغلدیلر اوسته بر اولو طاق[۳]،	*Bağladılar üstinə bir ulu taq,*
مهر قودی انده بر ماهی تُزاق[۴].	*Mehri qodı anda bir mahi duzaq.*
صورتونی بر یره دکدی نازه[۵]،	*Surətini yazdı bir beze dildi nizə,*
هر که کورر انی اول اِلدَن آزا[۶].	*Hər ki, görür anı eldən azə.*
صورتونی قودی اول [۷] حوض اوستنه،	*Surətini qodı ol hovz üstünə,*
قصد اولور که[۸] ایریشه دوستنه.	*Qəsd olur ki, irişə dostuna.*
ایکی قول قودی دیدی بونده[۹] دُرُک،	*İki qul qodi , dedi bunda durun,*
صورته قرشو ایکیکز[۱۰] اوتورک.	*Surətə qarşı ikiniz oturun.*
هر که کله بونی[۱۱] تفرج ایده،	*Her ki, gələ bunı təfərrüc edə,*
آه ایدوبن داخی[۱۲] عقلی کیده.	*Ah edibən daaxı əqlı gedə.*
دُتوک آنی تیز کتورک قاتمه[۱۳]،	*Dutun anı tiz getürünqatuma*
اولا کم ایرم بر کون[۱۴] حسرتومه.	*Ola kim, irem birgün hasretüme*

ص.۴۸

---

۱. آ. اوقدی کلدلر انده چق پشه // ب۱/ اوقدیلر کلدی دوکلی بنا
۲. آ. ییپدلر اول اراده بر حوض خانه
۳. آ. طاش قودی // ب۱. دوکلی بنا (ص. نوسخه سینده ردیف یالنیشدیر)
۴. آ. مهری اول اراده بر دوزاق // ب۱. قوردی مهری آنده راخی بر طوزاق //ب۲. بر طراق
۵. آ. یزدی انده صورتنی بر بزه
۶. آ. هر که کورسه انی یولدن ازاره // ب۲. بیت یوخ
۷. آ. ییپشدردی انی // ب۱. یاپشدردی صورتن
۸. آ. قصدی بودر کیم // ب۱. قصدی بودر که
۹. آ. قور اوسته دیدی// ب۱. انده
۱۰. آ. بکلنک اول صورته قرشو // ب۲. دائم اول صورته قارشو اوتورنک
۱۱. آ. انی// ب۲. کیم که کله آنی
۱۲. ا. آه ایده یاخود دوشوب// ب ۱. آه ایده داخی دوشه // ب۲. آه ایده داخی دوشه
۱۳. آ. قاتمه کتورک// ص. أالیازمادا سهو اولاراق قاتمه کتورک یازیلیبدیر.
۱۴. آ. برکون ایرم // ب۱. برکون ایرم

مهری کتدی[۱] قوللری انده قلدیلر،	*Mehri getdi, qulları anda qaldılar,*
اول صورته قرشو حیران اولدیلر[۲].	*Ol surətə qarşu heyran oldılar.*
بکلدیلر بر زمان نهان[۳] آنی،	*Bəklədilər bir zaman nihan anı,*
کلدی بر کون انده[٤] مغریب سلطانی.	*Gəldi birgün anda Məğrib sultanı.*
طورپ اول صورته نظر[۵] ایدر،	*Durub, ol surəti təfərrüc edər,*
آه ایدر دوشر داخی عقلی[۶] کیدر.	*Ah edər, düşər daxı əqlı gedər.*
آلدیلر[۷] مهریه التدیلر انی خوش،	*Aldılar Mehriyə ilətdilər anı xoş,*
دیدیلر صورتی کورپ[۸] اولدی بیهوش.	*Dedilər: Surəti görüb, oldı bihuş.*
مهر ایدر زندانه التون هله،	*Mehr ayıdır: Zindana ilətin hələ,*
صقلان انی داخی واردُر کم کله.	*Saqlan anı daxı, vardır kim, gələ.*
التدلر زندانه مغریب سلطانی[۹]،	*İlətdilər zindana Məğrib sultanı,*
عشق قلدی ایلمک جاننی[۱۰].	*Eşq qıldı, eyləmək canını.*
کلدی زنکی داخی کوردی[۱۱] صورتی،	*Gəldi zəngi daxI gördi surəti,*
عقلی کتدی دوشدی اه اتدی قتی.	*Əqlı getdi, düşdi, ah etdi qatı.*
دوتدیلر[۱۲] التدلر انی هم سلطانه،	*Dutdılar ilətdilər anı həm sultana,*
کوردی زنکیدر بویوردی زندانه.	*Gördi zəngidir, buyurdı zindana.*

۱. آ. کتدی مهری // ب۱. کتدی مهری// ب۲. کتدی مهری

۲. ب۱. سونراکی مصراع یازیلیب کی سهودیر.

۳. ب۱. داخی // ب۲. قوللر

٤. آ. انده اول

۵. آ. دردی اول صورتی تفرج// ب۱. دردی اول صورتی تفرج//ب۲. تفرج ایدر

۶. آ. آه ایدوب دوشر عقلی دخی

۷. ا. دتدیلر//. ۱ب. دوتدیلر مهره ایلتدیلر کم اوش// ب۲. دوتدیلر مهره ایلتدیلر کم اوش

۸. آ. کوردی اول صورتی // ب۱. کوردیکم بو صورتی //ب۲.کوردی اول صورتی

۹. ب۱. اول سلطانی ایلدیلر زندانه

۱۰. آ. آه قیلور عشقه یقلور جانی // ب۱. دنکله امدی سن بو سری ای دانا نه// ۱.کور ولی فداقیلمش جانن

۱۱. ب۱. کوردی چون اول

۱۲. ب۱. دوتوبن // ب۲. دوتدیلر آپاردیلر

Gəldi sərraf, baxdı Mehrin surətinə,	کلدی صراف بقدی[۱] مهروک صورتنه،
Qaldı heyran, qarşısına qaldı mat.	قلدی حیران قرشوسنه قلدی[۲] مات.
Döndiler zindâna saldılar anı	دوتدیلر زندانه صالدیلر[۳] انی،
Eylə buyurdı anı şehər sultanı.	ایله بیوردی آنی شهر[۴] سلطانی.
Gəldi sayis nəgahan anda ğərib,	کلدی سائیس ناکهان انده[۵] غریب،
Gördi hovuz, oturdı anda azəb.	کوردی حوض اوتوردی انده[۶] ازیب.
Baxdı gördi ol surəti ansızın,	بقدی کوردی اول صورتی اکسوزین،
Ah qıldı, toprağa qıldı üzin.	آه قلدی طپراغه قلدی[۷] یوزین.
Tutdılar, ilətdilər zindana nagah	دوتدیلر ایلتدیلر زندانه ناکاه،
Dedi yarəb, neylədim, nədir günah?	دیدی یارب[۸] نیلدم ندر کناه.
Gördi Vəfa bir zaman şöylə ki var,	کوردی وفا بر زمان شویلکه وار[۹]،
Mehriyi istər gecə, ertə biqərar,	مهری استر کیجه ارته بی قرار.
Ansızın ol şəhərə irişir, girir,	آکسوزین اول شهره ایرشور کیرور،
Ol surəti Mehri yapdını görür.	اول صورتی مهر یاپدوکی کورر[۱۰].

ص.۴۹

Gördügi dəm aqlı kəndindən verür,	کوردکی دم عقلی کندودن ویرر[۱۱]
Didi bu sûretde bir iş var-durur	دیدی بو صورتده بر ایش واردرر.

---

[۱]. آ. کوردی بر صورت // ب۱. کلدی بقدی صراف// ب۲.کلدی راف باقدی کوردی صورتی
[۲]. آ. اولدی // ب۱. اولدی// ب۲.اه قیلدی فریاد ایتدی کی قتی
[۳]. آ. ایلتدیلر
[۴]. ب۱. ایله یساق ایلدی روم
[۵]. آ. صکره سایس کلدی بیچاره // ب۱. صنکره سیس کلدی بیچاره غریب
[۶]. آ. کوردی حوض خانیه اوتوردی // ب۲. بیت یوخ
[۷]. آ. اوردی // ب۱. آه ایدوبن تپراق اوردی
[۸]. ب۱. دیدی عجب // ب۲. بیت یوخ
[۹]. آ. بر زمان بورر وفا حیران زار// ب۱. کزدی وفا برزمان حیران زار
[۱۰]. ب۲. بیلدی اول صورتی کم مهروک درر//ب۱ .اول صورتی بلدیکم مهرنک دورر
[۱۱]. ص. بوراداں صحفه یوخ // عقلن الدردی اکا// ب۱. دیدیکم بونذن خبر واردر بکا

کوردیلر کم عقلین آلدردی آنکا،	*Gördilər kim, aqlın aldırdı ana,*
قالدی هم قوللار بر کز شیله طنکا[۱].	*Qaldı həm qullar bir kəz şöylə tana.*
طالبم یولق یوزنی کورمکه،	*Talibəm yavlaq üzüni görməyə,*
جان ویررم طپوسنه[۲] ایرمکه.	*Can verirəm tapısına irməyə.*
دوتدیلر انی ایلندیلر[۳] سلطانه،	*Tutdular anı, ilətdilər sultana,*
کوردی مهری شکر قلدی الاهه	*Gördi Mehri, şükür qıldı allaha,*
طغریلوغم بو کون[۴] بیلدره‌یم،	*Doğruluğumı bugün bildirəyim,*
آغلامشدر وفایی کولدره‌یم.	*Ağlamışdır, Vəfayı güldürəyim.*
اوقدی شهر اولولرین[۵] کلدیلر،	*Oxudı şəhər ululların, gəldilər,*
جمله بکلر انده حاضر اولدیلر.	*Cümlə bəglər anda hazir oldılar.*
ایتدی[۶] کتورک اول اه ایدنلری،	*Ayıtdı: Gətirin ol ah edənləri,*
صورتی کورپ عقلی کیدنلری.	*Surəti görüb, əqlı gedənləri.*
واردیلر کتوردلر اول درت کشی.	*Vardılar, gətirdilər ol dört kişi,*
صوردی مهر[۷] بونلره اشبو اشی،	*Sordı Mehri bunlara işbu işi.*
دیدی بونلره که نولدی حالکز،	*Dedi bunlara ki, noldı halınız,*
طغری ایدک نیجه‌در احوالکز[۸].	*Doğrı ayıdın, necədir əhvalınız.*
صورتی کورب نیجه اه ایدونکز،	*Surəti görüb, necə ah etdiniz,*
وطنکزدن یا نیچون کتدونکز.	*Vətəninizdən ya , naçün getdiniz?*

---

۱. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ
۲. ب۱. خذمتنه// ب۲. بر کز آنی کورمکه
۳. ب۱. دوتدیلر شولدم ایلتدیلر شاهه // ب۲. شولدم ایلتدیلر شاهه
٤. ب۱. دیر که دوغرولغمی
٥. ب۲. اوقدی جمله سی بکلر
٦. ب۱. دیدی
۷. ب۱. صوردیلر مونلره
۸. ب۱. دینوکزی سز تیچون ترک ایتدونز

بری[۱] ایدر دینله بنم حالومی،	*Biri ayıdır: Dinlə bənim halımı,*
نیچه (اولدی)ایده‌یم بن احوالمی.	*Neçe oldı ayıdayım bən əhvalımı.*
بن دخی مغربده (بر) سلطانیدم،	*Bən daxı Məğribə bir sultan idim,*
جمله بکلر طکدی بن جانیدم[۲].	*Cümlə bəglər tən idi, bən can ıdim.*
قول قره‌وش چادر خیمه و رحت[۳]،	*Qul, qaravaş çadıru xeymə vu rəxt,*
اول ولایت بنم ایدی تاج و تخت[۴].	*Ol vilayət bənim idi, tacu təxt.*
مجلسمده چالنردی دف و نای،	*Məclisimdə çalınırdı dəffu ney,*
صراحیلر طپطلو جنک ایله[۵] می.	*Surahiler dopdolu, çəng ile mey.*
حکم ایدردم اوتورردم تختمه،	*Hökm edərdim, otururdum təxtim,*
بکلوکمه مشغول ایدم تختمه[۶].	*Bəyligimə məşğul idim, təxtima.*
بر عجب حال کلدی بنم باشومه،	*Bir əceb hal gəldi bənim başıma,*
عشق اودی دشدی ایچومه داشومه.	*Eşq odı düşdi içimə, dışıma.*

ص.۵۰

روم ایلنده مهر اتلو بر نکار،	*Rum elində Mehir adlı bir nigar,*
عاشق اولدم کورمدک یوزنی یار[۷].	*Aşıq oldum görmədin üzüni yar.*
ویربدوک (بر) جاذو کتوردی بکا،	*Veribidən bir cazu gətirdi bana,*
دیلدی وعدیه کیدم بن[۸] اکا.	*Dilədi vədəyə gedəm bən ana.*
بر ییل مهلت الدی[۱] الدادی بنی،	*Bir yıl mühlət aldı, aldatdı bəni,*

---

۱. ب۲. پادشاه

۲. ب۲. بکلر آرسنده خان ایدیم

۳. ب۱. جمله چادر رخت بخت

٤. ب۱. لو مصراع یوخ أکسیکلیک وار.

٥. ب۲. دولو ایچه لوردی

٦. ب۲. وقتمه

۷. ب۱. سودوم آنی کورمدم ای شهریار// ب۲. سودیم آنی کورمدن ای شهریار

۸. ب۱. دیلیه جانم ویره یدم آنکا // ب۲. دیلسه جانم ویروردوم من آنکا

صبر ایتدوم وعدیه الام انی[۲].	*Səbr etdim vədəyə, alam anı.*
اون بر ای شهرده دوردی کورمدم[۳]،	*On bir ay şəhərdə durdı görmədim,*
بر کون انوک صحبتنه ایرمدم[۴].	*Bir gün anın söhbətinə irmədim.*
بر کیجه ایکی اتوم الدی کیدر،	*Bir gicə iki atım aldı gedər,*
اشیدوک اول فتنه نلر ایدر[۵].	*İşidin, ol fitnəyi nələr idər.*
تاج تختی ترکینک اوردم[۶] ایسترم،	*Tacu təxti tərkin vurdum, istərəm,*
کیم یارام اکا جکرم[۷] کوسترم.	*Kim, yaram ana cəkərəm göstərəm.*
زنکی ایدر بن کتوردم قلعه‌یه،	*Zəngi aydır: Bən gətirdim qalaya,*
اول نکاری کیم یوزی بکزر ایه[۸].	*Ol nigari kim, üzi bənzər aya.*
کیجه‌یه دک اولدی بنومله بیله،	*Gicəyə dək oldı bnimle bilə,*
دینلکل کیم اندن قلایم کله.	*Dinləgil kim, andan qılayım gilə.*
قرشومه اوتوردی بقدوم یوزینه،	*Qarşuma oturdı baqdum yüzine*
ایلتمدی اول بنی[۹] کندوزینه.	*İltəmədi ol beni kəndğzinə,*
کیجه اولدی کیتدی خلق دُردی ارو،	*Gicə oldı, getdi xalq, durdı uru,*
الدی ایاق الینه کلدی برو.	*Aldı ayaq əlinə, gəldi bərü.*
بر قدح انوک الیندن ایچمشم،	*Bir qədəh anın əlindən içmişəm,*
صانکی زهریدی شول دم کچمیشم[۱۰].	*Sanki zəhr idi şol dəm keçmişəm.*

---

۱. ب۱. مهلت آلدی بر ییل // ب۲. ایتدیکه بو دعدیه آلدر بنی
۲. ب۱. کوی دیدیکم بنکا کولدورم سنی
۳. ب۱. اون بر ای بن صحبته ایرمدم
۴. ب۱. حسنی باغندن کرو بن دیرمدم
۵. ب۲. بنی یرمده قویوب ترکی ایتدیل
۶. ب۲. اوروب
۷. ب۲. کیم یارم یوره کوم آنکا کوسترم
۸. ب۱. دینکله ایمدی قلیم آندن کله
۹. ب۱. ایلتمدی بر دم یقین // ب۲. ایلتمدی هم یقین کنداوزونه
۱۰. ب۲. شیله دوشمشم

Ertə durdum istədəm bulımadım,	ایرته دردم[۱] ایستدم بولمدم،
Soragı vurdum, xəbərin biliмədim.	سراغی اوردم[۲] خبرنک بیلمدیم.
İstərəm uş ardına düşdüm anın, ·	استرم اوش اردینه دوشدم انوک،
Tərkin vurur üzüni görən canın.	ترکین اورر یوزنی کورن جانوک[۳].
Sərraf aydır: Gəldi bir övrət bana,	صراف ایدر کلدی بر عورت بکا،
Ayıtdı: Bu gün bir gözəl gətirim sana.	ایتدی بوکون بر کزل کتورم سکا[۴].
Verdim əlli altın, aldı övrətə,	ویردم اللی التون الدی[۵] عورته،
Vardı gətirdi anı bir xəlvətə.	واردی کتوردی انی بر خلوته.

ص.۵۱

Göricək üzünə heyran olmuşam,	کوریجک یوزینه حیران اولمشم،
Qarşısına şöylə kim, var qalmışam.	قرشوسنه شیله کم وار[۶] قلمیشم.
Bana dedi: Gəl bir ayaq iç şərab,	بکا دیدی کل بر[۷] اياق ایچ شراب،
Sərxoş ol kim, aradan getsin hicab.	سرخوش اول کیم ارادن کتسک[۸] حجاب.
Bir qədəh sundı bana, nuş eylədim,	بر قدح صوندی بکا نوش ایلدم،
Şol saat əqlı fəramuş eylədim.	شول ساعت عقلی فراموش ایلدم.
Bən oturarkən ansızın getmiş nigar,	بن اوتورركن اکسزنک کتمش نکار[۹]،
Bilməzəm qanda durur gülüzar.	بیلمزم قنده درر اول کل عذار[۱۰].

---

۱. ب۱. ارته اولدی

۲. ب۱. صوره کوردم // ب۲. صوره کلدیم خبرین هیچ

۳. ب۱. بنداخی ترکینی قلدوم قلعه ننک // ب۲. ترکین اوردم قلعه نک

٤. ب۱. دیدی بر کمسه کتوره ییم سکا

٥. ب۱. اولدم

٦. ب۱. شیله کریان // ب۲. شیله بیجان اولمشام

۷. ب۱. منکا ایدر بر قاچ

۸. ب۱. سرخوش اولدم آره دن کتدی

۹. ب۲. اویخولتمش بنی اولمش اول نهان

۱۰. ب۲. قانده واردی اول همان

Sayis aydır: Bir gece sərxoş nagah,	سایس ایدر برکیجه سرخوش ناکاه،
Bir qapıda eyləmişəm bir günah.	بر قپوده[١] ایلمشم بر کناه.
Bir arada gördüm iki at durur,	بر اراده[٢] کوردم اکی ات درر،
Bir kişi dutmış atları vu uyur.	بر کشی دوتمش اتلری و ایور[٣].
Tamah edib, oğurladım ol atı,	طمع ایدپ اغرلادم اول اتی[٤]،
Çıxdı bir oğlan, vay anın heybəti.	چقدی بر اوغلن[٥] وای انک هیبتی.
Qorxudan ol ata bindim qaçaram,	قرقودن اول اته بندم[٦] قاچرم،
Eylə san kim, bir quş oldum, uçaram.	ایله صانکم بر قوش اولدم اچرم.
Ertəyə dək qaçdım, ol qovdı bəni,	ایرتیه دک قاچدم اول قودی بنی،
Yetdi aydır, öldürürəm bən səni.	یتدی ایدر اولدررم بن سنی.
Düşdüm atdan, eylədim ana çox dua.	دوشدم آتدن ایلدم اکا (چوق) دعا[٧]،
Anca yalvardım, aman verdi bana.	آنجه یلواردم امان ویردی بکا.
Aşıq oldum göricək üzün anın,	عاشق اولدم کوریجک یوزینی انک[٨]،
Assı yox, gövdədə ansız canın.	آصی یوق کودده انسز جانک[٩].
İstərəm başəd ki, bir daxı görəm,	استرم باشد که بر داخی کورم،
Yasdanam eşigini canım verəm.	یاسدنم[١٠] ایشکنی جانم ویرم.
Hər birisi doğruluq eylədilər.	هر بریسی طغرولق ایلدلر،

---

[١]. ب١. بر اراده // ب٢. بو آراده
[٢]. ب٢. قپوده
[٣]. ب١. بر کشی دوتمشدر آنی اوتورر // ب٢. بر کشی الندە دوتمش اوتورور
[٤]. ب١. طمع ایلدوم اوغرلاییم آنی// کلدی بر اوغلن کوردم هیبتی
[٥]. ب٢. بر کیشی چقدی
[٦]. ب١. قرقومدن بر آت بنور
[٧]. ب١. دوشدم اتدن چوق دعا قلدم اکا//انجه یلواردم امان ویردی بکا
[٨]. ب٢. اننک یوزین
[٩]. ب٢. حسرتم ایشتدیم بر کز سوزین
[١٠]. ب٢. یاصله نم yaslanam

Vəfa dinlədi, bular söylədilər.	وفا دینلدی بولر سویلدلر.
Vəfa ayıdır: Bən daxl Rum sultanı,	وفا ایدر بن داخی روم سلطانی،
Oğluyam Mehrə fəda qıldım canı.	اوغلییم[۱] مهره فدا قلدم جانی.
Anın içün ölmüşəm dirilmişəm,	آننک ایچون اولمیشم دیرلمشم،
Eşq yolunda sanmanız ayrılmışam.	عشق یولنده صنمنکز ایرلمشم[۲].
Ol Mehir dedikləri yarım ıdı,	اول مهر دیدکلری یارمدی،
Munisu yari-vəfadarım idi.	مونس و یار وفادارمدی[۳].
	ص.۵۲
Məlum olsun, ey xudavənda tapına,	معلوم اولسون ای خداوندی طپوکا[۴]،
İşbu kişilər güç eylədilər bana.	اشبو کشیلر کوج ایلدلر[۵] بکا.
Kəndi vətənimdən ayırdın bəni,	کندو وطنمدن آیردنک بنی[۶]،
Məşuqəmdən daxı ayırdılar bəni.	معشوقم(دن) دخی ایردلر بنی.
Padişahsan gəl bəri dad eyləgil,	پادشاهسنک کل بری[۷] داد ایلکل،
Qayğılardan könlüm azad eyləgil.	قیغولردن کوکلم[۸] آزاد ایلکل.
Mehr aydır: Çün Vəfa gəldi bizə,	مهر ایدر چون وفا کلدی بزه،
Bənzədi cümlə dunumuz gündüzə.	بنکزدی جمله دانمز کوندزه.
Şükranə azad edin bunları,	شکرانه آزاد ایدنک[۹] بونلری،
Daxı zindandakı həp tutqunları.	دخی زنداندغی هب دوتقونلری[۱].

---

۱. ب۲. اوله یم مهره فدا یقیلوم جانی
۲. آ. بیت یوخ// ب۲.عشق یولنده بن اولمشم//صنماکوز عشقندن آیریلمشم
۳. ب۱. مونس میدی وفادارومیدی// ب۲. مونسم ایدی وفاداروم ایدی
٤. ب۱. سکا
٥. ب۱. ایلدی
٦. ب۱. بنی کندو وطنمدن ایردیلر // ب۲. بنی کندو یارمدن ایردیلر
۷. ب۱. پادشاه سین سن بزه
۸. ب۱. قیغودن غصدن
۹. ب۱. ایده ییم مونلاری

دیدی بو سودایی کلنک ترک ایدک،	*Dedi: Bu sevdayi gəlin tərk edin,*
یاکا کندو وطنکزه کیدنک[۲].	*Yinə kəndi vətəninizə gedin.*
هر برینز[۳] چکدنکز زحمتی چق،	*Hər biriniz çəkdiniz zəhməti çox,*
سوق دمور دوکمکنک آصی[۴] یق.	*Sovuq dəmir döymənin assı yox.*
اول یازوق[۵] دردنزه دکل دوا،	*Ol yazıq dərdinizə dəgil dəva,*
نه روادر کشی کلکسون قوا.	*Nə rəvardır kişi kölgəlsin qova.*
آزاد ایلدی[۶](چون) بولاری کتدیلر،	*Azad eylədi çün buları getdilər,*
هر بری ایلینه سفر اتدیلر.	*Hər biri elinə səfər etdilər.*
ایتدی بکلر بلنوز اشبو اشی،	*Ayıtdı: Bəglər, biliniz işbu işi,*
کیم بنم حقیقت[۷] بو کشی.	*Kim bənim həqiqət bu kişi.* ·
اول مهر دیدوکلری خاتون بنوم،	*Ol Mehr dedigləri xatın bənim,*
بو وفا جانی درر بنم تنوم[۸].	*Bu Vəfa canı durur bənim tənim.*
بر کدا صنمک بونی شاهزاده‌در[۹]،	*Bir gəda sanman bunı, şhzadədir,*
قوللری چق کندوسی آزاده‌در.	*Qulları çox, kendisi azadədir.*
دیرسنکوز پادشاهلق ایده لوم،	*Dersəniz padişahlıq edəlim,*
یوخسه کندو ملکومزه کیده لوم.	*Yoxsa, kəndi mülkümüzə gedəlim.*
قمو بکلر اایاق اوزره دردیلر،	*Qamu bəglər ayaq üzrə durdılar,*

---

[۱]. ب۱. شول سوچلولاری // ب۲. مسکین لری
[۲].ب۲.ایتدی بونلاره که هم سوزیم دوتنک//ترک ایدنک بو غوغای وارنک کیدنک
[۳]. ب۲. اشبو یولده
[٤]. ب۲. فایده سی
[٥]. ب۱. اول سیزنک // ب۲. بیت یوق
[٦]. ب۱. اتدی آزاد
[۷]. ب۱. کیم بنم یامدرر اشبو
[۸]. ب۱. بو وفا جاندر بونکا بن بر تنم // ب۲. بو وفا جاندر بونکا بن بر تنم
[۹]. ب ۲. صانمکر بونی کدا

مهر اوکنده ینه یوز اوردیلر[۱].	*Mehr önində yinə üz vurdılar.*
کیم سنکله اوشاندر بو جهان،	*Kim, səninlə uşandır bu cahan,*
عمرنک اوزون دولتک ارتسون ایجان[۲].	*Ömrün uzun, dövlətin artsın, ey can.*
سندن ایروق ملکده بز دورمانوز،	*Səndən ayrıq müılkidə biz dumanız,*
قنده کتسه‌نکز هم بز ده کیدوز[۳].	*Qanda getsəniz, həm biz də gedəvuz.*

ص.۵۳

ایتدر امدی وفایی سلطان بلوک،	*Ayıdır: İmdi Vəfayı sultan bilin,*
هر نه کم درسه اول انی قلوک.	*Hər nə kim, der isə ol anı qılın.*
ایتدلر کیم نه بیورسک انی،	*Ayıtdılar kim, nə buyurursanñ anı,*
قیلالم ای قاموزک سلطانی.	*Qılalım, ey qamumuzun sultanı.*
کیردی کندو[۴] پردۀ همچو قمر،	*Girdi kəndi pərdəyə həmçü qəmər,*
دوشدی جمله عالمه اشبو خبر.	*Düşdi cümlə aləmə işbu xəbər.*
کچدی وفا تخته اتوردی روان،	*Keçdi Vəfa təxtə, oturdı rəvan,*
حکم قلدی نیته کم نوشی روان[۵].	*Hökm qıldı netə kim Nuşirəvan.*
کچدی اوتوردی هم ایکسی بیله،	*Keçdi oturdı həm ikisi bilə,*
دوتدیلر اول تختی ایکسی بیله[۶]،	*Tutduıar ol təxti ikisi bilə.*
الچی لر صالدی او دم قرداشنه،	*Elçilər saldı o dəm qardaşına,*
بیلدیلر دولت قوندی هم باشنه[۷].	*Bildilər dövlət qondı həm başına.*
باشلدلر عدل و داد ایلدلر[۱]،	*Başladılar ədlu dad eylədilər,*

---

۱. ب۱. یوز یره مهری اوکنده اوردیلر // ب۲. بیت یوخ
۲. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ
۳. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ
٤. ب۱. کتدی مهری // ب۲. بیت یوخ
۵. ب۱. حکم ایدردی نته کم نوش روان// ب۲. حکم ایتدی شهره اول زمان
٦. ا. نوسخه سینده یوخ
۷. آ. بیت یوخ // ب۱. بیت یوخ

غصه‌دن خلقی آزاد ایلدلر[٢].	*Ğüssədən xalqı azad eylədilər.*
عدیله ملکی کدا قلور اباد[٣]،	*Ədl ilə mülki gəda qılar abad,*
ظلم ایله سلطانلق اولمز کیقباد.	*Zülm ilə sultanklq olmaz, Keyqubad !*
رعیته خوشدر شاه عدل ایلیه،	*Raiyətə xoşdur şah ədl eyləyə,*
الا دیلنک حق سزه فضل ایلیه[۴].	*İla, deyilən həqi sözə fəzl eyləyə.*
امی عیسی نیچه بر[۵] بو قیل قال،	*Ummi İsa, necə bu bir qilu qal,*
دیله حقدن کیم بولاسین[۶] اتصال.	*Dilə həqdən kim, bulasan ittisal.*
ایرلقوک آصی یوق بللو بل،	*Ayrılığın assı yox, bəlli bil,*
استه بول بر یار سکا اهل دل[٧].	*İstə, bul bir yar, sana əhli-dil.*
بر یار استه کیم سنکله یار اوله،	*Bir yar istə kim, səninlə yar ola,*
دوتا الوک شیله بر[٨] طغرو یوله.	*Tuta əlin, şöylə bir doğru yola.*
فاعلاتن فاعلاتن فاعلات،	*Failatun Failatun Failat,*
سکا یار اوله کرکسه جاننی سات.	*Sana yar ola, gərəksə canını sat.*

تمت ٧٧۴

---

[١]. ب١. بشلدیلر عدل داد ایلمکه
[٢]. ب١. غصه دن خلقی آزاد ایلمکه // ب٢. بیت یوخ// ب٢. بیت یوخ
[٣]. ب١. عدلیله کر ملکی قیلورلر آباد // ب٢. بیت یوخ
[٤]. ب١. هر کی کوررسه ایو سویلیه // ب٢. بیت یوخ
[٥]. آ. بیچاره نه
[٦]. ب١. قیلاسین //ب٢. بیت یوخ
[٧]. ب١. بر یاری همدم اهل دل// ب٢. بیت یوخ
[٨]. ب١. دوته النک ایلته دوغری// ب٢. بیت یوخ

ألیازمانین صورتی

ص.١

تمت تمام بعونه
دوم ایلنده وار ایدی بر پادشاه
هم پادشاه ایدی هم کی ار ایدی
فکر ایله ایشلر ایدی هر ایشی

ص٢

كوره سوزن نجه حكايت ايلدم | رمزيله سيزه نصيحت ايلدم
كوزتدم حكمتومى بيله سيز | ملكه ده توريب پادشاهلوغ قيله سيز
ايله ديدى پادشاهدن چوقدى جاله | قول قراواش اغلدى قلدى فغان
يوو ديلر پادشاهى كتوردى يكر | اخرت منزلينه يتوردى يلر
دوندى بكلر كلدى بكر حضرتنه | بيله شاه زاده لركه بكز رايه
كورديلر كيم بر كوب اولو | اول اولو كوب طبركه طلو
قوديلر انى بريتى داخى اجديلر | كورديلر سوكوكى يبانه صچديلر
بر دخى كوب اول ايكسندنى | كورديلر التون طلو انك ايچى
وزيرايده بكلر بو حكمتى | بر نسنه كتورز كوز بو وصيتى
هر برى درلو سوز سويليلر | قبول اتمدى وزير كتدى بولر
وزيرايدر بكلر بلمدوكوز | كندو كوزيقين كلمدوكوز
اول كوب كم ايچى طبراق طلو | پادشاهك اول اوغلدر اولو
انك اولسون پادشاهلوغ تخت تاج | خيم وطوغ وعلم ودرت وجه
اول كوب چنده سكو كوردكوز | كم انى جمله يبانه صچدوكوز
اصمرلبدر اورتجه اوغلانه نى | ايله بيوردى انى روم سلطانى

اول كوب

ص٣

اول قومکیم چونکه التون کوره کوز | سلطان کبی اوغلانه ویرر کوز
اول کبی اوغلانه ایده وفا | یا یدی بر اسنانلو اسلیکی ایده
چونکه انده خزینه واردر ویدیلر | شهرک قرنی جمله انکا اویدیلر
هر کون درلو درلو انکی پیشورر | تمامت خلق باشونه اوشورر
هر قنده کیم وفا بقدروینی کوردر | کندوسی یوق انکا سرمایه ویرر
اکر بو حالی کورسه بو زجین اودر | قورتلور بو رنجدن شاد اولور کیدر
کتوردی اولسلکری شهری اراز | قنده کیم غریب اولسه کفینه صرار
اول زماننده التونی خرج ایدیلر | قلمدی نسنه سی ارتق درلمدیلر
کلنلر باشلدی بر بر فجار | کتدی قاموسی کندسی ناچار
کیم کوردسه کوزنا اولور کیدر | دنیاده بو حالی چوقلر کیدر
انلوکه ویرمسیدی حد متنه | کتدی کلمز اولدی بری قاتنه
نه قرداشی قاتنده نه برایکی قول | نه بر اویانی نه ایکی یول
ولدی ملول کیجه کوندز اغلدی | کوکلی حق حضرتنه بغلدی
ای حد اونلا صغندم بن سکا | مبتلایم دستکیر اول بکا
واربکن مالوم خرجندم بکدم | کسدن دخی وفا بولمدم

ص۴

ص5

بر قپوسندن صو اول شهره آقار | بر قپوسندن ینه طشره چقار

زنهار اول شهرده اکلنمه کیت | چیقوب شهردن ینه صو بویونه ایت

صو باشنده بر ساره ایره سین | بر جانور کلمه انده کوره سین

صو ایچوب چونکه کیدر اول جانور | سن دخی اول جانوردن نجه وار

چونکه سکا روزی قیله بر کنج خانه | کومش التون انده چوقلوغین دانم

بولاسین قرق حجره ایچی طلو مال | انده بر صوری دخی صاحب جمال

وفا ایده مال خوش سویلدک | ایله یولداشی بنوم ایله همتوک

قنده کیم وارسن وارسون بیله | هله یولداشی همتوک بنوم بیله

چقدم شهردن کوردیکم یولدش بکا | دیده بکم الهی دوغرو یول کوستر بکا

دشمنم دوت الومی ای دستکیر | سن عالمسین سکا معلوم جمله سر

نه انشم وار نه یولداشم بنم | بنوم بیله خدا انشم بنم

چرکزم بقدرس الدوب صاتمغه | یر بولیمازم بر کیجه یاتمغه

بو یوله کیدوب بو فکر بیله کیدم | کندو بلمزم فقیر و اسغر ایدم

سوردی یولی بر کجه بر شهره کیدر | بر قپوسندن اول شهره صو کیدر

اتدی مالی دیدوکی شهره یدر | بکا بر قپودن کیرن صودر دور

ص ٦

يدي عدد وفا شهره دندي كيده | اول كندوكي صوره سفر ايده
ايردي صوبانه كوردي بر بكار | بوردم اول ساعت اول اراده قلدي قرار
كوردي بر شهردن كلور بر جانور | بر جانور دركي نقشي بكار
كلدي صو اچمه بنه دندي كيدر | وفا ديرايدي تفرج ايدر
دردي دوشندي اول جانوره ايردم | ايله كيدر تورا بر شهر قصر بنده
وارديكي كيردي اول جانوره مشيه | دوشندي وفا اوشل دناوه اندينه
اول منده وارديكي اول شكار | دردم وفا انده دوربكا بقر
كوردي طاغلر اراسنده بر دره | بر مشكل منكه دوشنو كوندن بره
كوردي برشهردن بر مغاره قپوسي | سوردي كلدي اول مغا يوبه طاپوسي
كوردي اشبو در اول كنج خانه | بودم سغندم بن بر دا خنه
كوردي بر قپو لرده رشلو | قپو لرده رردن اوستي اورتلو
ايچرو كيردي كوردي بو سراي | ده نقدر قنوا وچدن اجا
ايلشلرا ورتلو بر تخت باي | نوبله ايدي كم منكد كونشدر بايي
تخت اوكنده كوردي طابه | تختنده بر قيز اوتورر بكزر ايه
اي نه اولور يوزني كورسه كون | دوشه كوكدن اولدي سر نكون
هر كون

ص٧

هر كورن دوشيوبن آنك كوره — فرياد ايدوب اوده جنكين مايره
مسك عنبر صاچ ايچنده توزلر — مشتري عشقندن سركردان كزر
بوينی اوزون صناسين قيناب تاج — كيكدوكي نيرو بهاباختنده تاج
اغزي عقيقدر حقه در دوشيم دشيم — يكاغي كل برانجي زلف جسيم
نفسي عنبر باري كل صويي — سهو الينه تحجيل ايلمز صويي
دوداغي لعلي شكر ديشلري در — سراي ايچنده كندوسي خورشيد در
قاشلري صاچي كيكدر بو كيجه — كوزلري آي نجمه جانلر اسير
دانه سيرندن دماغي تازه دن تاو — كوكسي باغنده ترنجه شمدي بر
خطالني اولدي رنكيالر — آن يوزنده اول قرم بكلري وار
هر بيري اوده انده سحر دي — اول نكارك اوده مهر دي
چونكه وفا ميهرين تفرج ايلدي — تخت اوكنده دوشوبن اقلي كيده
كلدي مهر الدي باشين ديزينه — يوز توبي اوردي وفانك يوزينه
عقلي كلدي كوردي دشمن وزنده — يوزني كوردي همانده يوزنده
اول كون انده يدي كز عقلي كيده — نجه كيم اول صورته نظر ايدر
پس عقلي كلدي ايدر اي نكار — حورمي سن يا ملك اي كلعذار

ص٨

كيم بوزه دكز بوز نه بتمغه / قصد ايدر بو جانم تندن چقمغه
مهر ايله بوني بني صوردك بكا / عقلمي دوشر خبر ويرم بن سكا
عمان اليده اتام سلطان ايدي / ايله كوكن حكمنه فرمان ايدي
كيجه جر بن سيرانا يدردي الي / انوك دخي كلوردي جمله مالي
ناكهان كلدي بر باغي اوسته / شويله كيم باشين كسنك قصدنه
كوردي بكه اولديا غيده دكل حريف / نقدره حدّيني بيلور حريف
بر كجه دزد بكم باغيدن قچا / بندي كيبه ديلر كيم اخرجچه
بزدن چقدي كمي ايردي طلتنا / سندي كمي تمامت باشدن باشنه
غرق اولوب كمي اچنده نكهوار / ادم التون اچنده هر نكه وار
طاليكه بني بكلدي قد بر / مدد ايرشدي سوزي انده حضور
الدي بني كتوردي بو ساوايه / بو سرايه بسلدي بني طايه
سن كله سن كيم بو دم حاضر بكا / نكرني حكيله بني ويردي سكا
بوجه زمانه كه بولوك كوزلوم / عشقكي كوكلم اچنده كزلودم
سن ديمدك بني بر كورمكه / قصدي قلدك عشقكه جان ويرمكه
ايله ديدي صلدي الني بوينونه / كل بقادر معشوقك اوّيا ننه

كيردي

ص٩

كيردي وفا بحرينه ونه دوت بكا / بيلمز ايدي ويردي حق جمله سكا
بهر اولدم هب نيو لوري اچار / بر بر بينك باشنده آلتون بچار
هر جزينه كيم ايچون كيردي ديكر / در جوهر طلو ايدي كوزدي بكر
الا مهري بر قيوي ايچندي / طوردي وفا اول قيودن ايچندي
ايندي كل بو بنايه داخي كوره لوم / بونك ايچونه داخي سير ايده لوم
بهر ايدي بونده سنه يوقدر / خفلو اول بحر كرده جوندر
طنمادي ايري وفا ايده هله / كوره لوم داخي بر كون الله
بچدي وفا مهر بيله حوشيلر اچه / بو زمان بو حال اوستنده بچه
ونابو كون مهري كوردي اوبجده / اول تحت اوستنده در اسوده
ارارا تاختري اول داخي بولور / اچدي قپو انتنكم نه قيلور
كيردي ايچرو كوردي بچه ينغ ايش / در لو اغجلر طلو ينغ ايمش
اول اغجلر سو بلنور ادم كبي / هر بري صاحب قدم كبي
هر بري بر ده دو بتمش دو بو / چاغروشور لر كسه قيو
بري ايدر هر كيم بشمدن ديره / كوز سز اكر ايسه كوزي كوره
بري ايدر هر كيم الز ايسه / علاجيدر كر بشمدن يسه

ص١٠

بری ایدی واریسه گلسون ذلیل — کیم انک صاغلغنه بنم دلیل

بری ایدی رنج الندن کیم جفا — چکر ایسه گلسون کیم قیلام صفا

کوردی بر آغاج صلوات کتوردی — گچدی وفا قرنشو سنده اوتوردی

سویلر ایدی اولونی کتور سکره — اشبو بنم بیر آغجدن اورسکر

زحمتکری اولکوله دکی اولکه — دیریله اول ساعت صحت بوله

کوردی بر آغج اوستنده اوچ کوملک تازه — کوردی هرکز بکزمزدی بزه

طوردی وفا الن نفس چکر ایدر — بل طفوندی کوملکی آلدی کیدر

اولقدر کیتدی وفا کورمدی — برقنه اول کوملکی هیچ ایرمدی

کوکلی ملول دوندی کیردی سرایه — کوردی مهری اوتورر بکزر آیه

نه ملولسین نولدی حالک ندر — صوردی مهری وفا حالک ندر

وفا ایدر کوملکی ویردم یله — یله ایله قیلدی مهری اوردی الی الله

صوردی وفا مهریه ایدر کیم بچون — بو غصه لر قوبیر کوملک ایچون

مهر ایدر ایله دکلدر وفا — اشبو ایشدن چکرسین چوق جفا

نقدر وار ایسه اول کوملک بره — اول بره ایلده لر بنی ناچاره

دوشر ز بر بر عوزدن ایراق — اولیسر ایدی ار اغزده چوق فراق

وفا ایدر

ص١١

وفا ایدر هله بر خوش کیجا کوم
دم بو دم مدد بیا کوم خوشی ایچا کوم
کچدی مچری هله ملول اول کیجه
ایشده ایدی کوملکوک حالی نیجه
واردی کوملک دوشکی مغرب النه
کیردی تاجنی بر چفینک الینه
چفی چفتین سر ایکی کوردو
هوا یوزنده بر کوملک کلور
دوندی چفی کوملکی ئلدی طکا
دیدی بو کوملک نه لا یقدر بکا
التدی کوی بکو نه وبردی کوملکی
بر تاج التون وبروب الدی کوی بکی
اول بک ایدر بو فرشته طونیدر
ادم اوغلانی بو بنی قنده بولور
نه لا یقدر بکا بو بنی بن کیم
ایلدم احوالی سلطانه دیم
التدی وزیر سلطانه اولکی
ایتدی کتوردی بونی بر کوی بکی
کوردی سلطان کوملکی آه ایلدی
دونه کلدی اول وزیره سویلدی
ایتدی کیم بر کوملکی او دیسکا
نیزارشده کوملکوک ایسنی بکا
وزیر ایدر بو حوریکی طونیدر
بو حسنه ادم اوغلانی قنده بولور
سلطان ایدر وزیره جوق سویلمه
قرشو دروب بکا جواب ایلمه
اول پادشاه کیم بر شده بونی
بو کاو اردر لا یق ادم اوغلانی
بو صورته کوکل نقش اولدی بنم
بو صورته قرشو دور بر بو جان توم

ص١٢

اولمز بو كوملكه لايق وجود — اول بلوب ولسون بن انكا قلم سجود

بر عجب حال كلدي بنم باشومه — عشق اودي دوشدي اچومه طاشمه

باشلدي اودكبي بغرومي يقر — بعد كنده دوتنلردا بم چيقار

ذرجه كلمز كوزومه تخت تاج — بر عجايب عشق اودوسنه اولدم علاج

كر بو كوملك ايچنه بولميا سن — طاغده دوشوب استر بوليا سن

وزيرلر ايدر سلطانه بو ايشه كل — بغلمه اغل سن بو سوداية كوكل

قصدي حاجتنا ولا تك زهره ايدر — بردم الكتوز سلطانه ايدر

ايشدوب طلكوزه يانجي اقر — مملكت جمله المزدن چيقار

پادشاهدر ملكي آباد ايدن — رعيت اوزرنا سنن عدل ايدن

هله سن دولت تاجي اوزر باشونه — تحتنده كچ مشغول اولغل ايشونه

كوملك ايچنده بيز بيلورز — قنده ايسه استيوبن بولاورز

سلطان ايدر وزيره سوكلمه چون — شمدي بكا مملكت قايوسي يوق

عقليله اولور پادشاهلق ايشي — تحته الدانمز عاشق اولان كشي

عاشقك باشنده عقل اتمز قرار — جونكه كلور عقلي قيلور سفر

خوشدر بر ناره سندر اوغلانه — بر اوكنلرم و بر هم دم اكا

يانمدر

ص١٣

ص١٤

جادو ایدی روسده واردی بر نگار
ادی مهری وفادر انکله یار

بر عجب بچه سی واردر انک
بو قدر اول بچه کبی هیچ کسنک

بر اغاجده بیلده اوچ کوملک بتر
اول کوملک اکا بر بیلده بتر

اشبو کوملکی کیه اول حوری
ادی مهری وفادر انک یا ربی

اشبو ایشده چونکه بصدم بن قدم
کوردم سلطانه ایی اشبودم

چقدی جادو بر کوبه بندی کیدر
کلدی اول کنج حانیه کوردیکم نه در

انده بر فقیر صورتنه کیرور
کلدی طوردی قپوده الله الله ذکر ایده

طایه ایدر فقیر کلدی قپویه
دستور استر ایرشه طایویه

مهری ایدر تومک انی ایچرو
نسنه ویروک کوندرک کنسون کرو

وفا ایدر او تورک نه سوک کورده لم
چونکه درویشدر صدقه ویره لم

صوره لم قنده ن کلور قنده کیدر
نرده ندر فخر و اسفر ایده

اوقودیلر فقیری ایچرو
عزت ایلدی وفادر دیی اوردو

بقدی جادو کوردی وفا مهر بیله
خوش اوتورمشلر در ایکسی بیله

باشلدی بر دم کلاجی ایلدی
هر بر اقلیمدن بر خوش ایلدی

بر نکوه سوزلر ایکن بر سحر ایده
جمله سنک عقلنی باشندن کیده ر

ایندی

ص15

ایتدی مهرلشه چونکم بن اشتدم | بونلری بن بکا دونمان آیلدم

بکرک اولدی بن بوده اولدوردیم | غوغالردن بنی امین ایلدیم

چکدی بچاق و فاتی بو غزلدی | مهری کوپه قویدی بیرلر کوزلدی

قچی اوردی جادو اولکوپ آتنه | نیز ایرشدی پادشاهک قاتنه

قودی کوزی مهره ایدر در اورو | عقلی کلدی مهرنک طوردی اوردو

مهری بقدی کوردی انده برسرای | صندی سلطان سرایند طوغدی آی

پادشاه چون مهری تفرج ایدر | اول ایدر دخی دوشر عقلی کیدر

جادو ایدر سلطان عقلی دیر | اوش کوردم مهری مقصوده ایر

عقلی کلدی ایچدی سلطان کوزنی | خیران اولدی کورده مهرک یوزنی

مهر ایدر بونده مقامده عجب | نیه کتوردک بنی نده سبب

بونه یوردوسنی کیم دیرلر ای شاه | کیم کتوردی بنی بونده بی گناه

جادو ایدر شاه کوندردی بنی | کتوردم شاهه ایشته بن سنی

کوسلکوک چون کوردی عاشق اولدی کا | کتوردم بو کون سنی بو دم انکا

مهر ایدر چون بولشی ایلدک | دوخرو دیو بنکا وفا ایده نیلدک

جادو ایدر کیم انده اولدی وفا | خاطرک سلطانیله اولسون صفا

ص١٦

بو عزلدم وفا نك اقدي قاني — بو عجب دردم كه اندن چقیجه جانی

چونكه مهر ایلن دیدي اغلدي — شویله كم غاهك بوره كن طغلدي

دوندي سلطان مهر ایدرك نكار — بن شهيدك نيه وسنوكلمه اولم بار

اقرار كلدي كل سني بن الايم — اولدي ايسه وفا بن صاغ اوله يم

مهر ايدربن كرك ايسترسك اكا — كرك بربيل دسنو دويره بن بكا

ياس دونام وفا ايچون كيام قره — زير اجان ويرملكه كراچه دوغرو ياره

بو سرايده خلوت ايتكم او توردالوم — دنياسو كوسيندن الوبي كتوردم

چونكه بربيل تمام اوله كوره سن — اقرار ايلكم بن سن بني الاسين

يوق ويريك بن بكا قصد ايده رم — شويلكم كندو زمي نسث ايده رم

اوش يانمه اغو كرواردد ايچم — اولميم سنوكلد شويله كچم

سلطان ايدر راضيم بن بر بيله — نكه عاشق درسه معشوق قبله

اولمسون قصد ايده سون كندو زينه — راضيم بن بقعه آني يغز وكه

ويردي بر حاوه اوله مهر ايله يه — ايتدي بيله او الف مهر ايله

شاه طايه سني ويره بيدي داخي — سن واردي مهر ايله اولغل داخي

بو ياري مهرجه طوتلري قاريه — كيزا اوتوردي بر استو سرايه

چونكه

ص١٧

چونکه کوردی قاره کیدی منشرح — موافق اولمقده واجبدر عاشقه
اینی کوردی شاه داخی کیدی قاره — شویله یاسن ایلدی ایلو شاره
قاره کیدی اولوبی خاص وعام — ونا ایچون قوبه دوندی ماتم
قلدی مجهری ایشت وفا حالین — نیجه در قرداشلر احوالین
روم ده ایکی قرداش کیم وار ایدی — ایکیسی داخی پادشاهلر ایدی
ایکی قرداش برابر ایله کلدیلر — بر بریله وفالی صوردیلر
دیدیلر اولدی عجب وفا حالی — ایشدوردیلر کیم جور تمشدر حالی
عاقبت چون داخی قلمش سفر — جرخ بخت انلاهم بولمش ظفر
اورتنجه قرداشی ایدی سلطانه — بنه دیرلر بو دردر آتنه آته
کیم اولا انجر کبی قرداشی بیرنه — کیم بیله بر کون بلورشوز یوزنه
ایشدنلر اشبو ایشه نه دیه — هر بری بردرلو تو کوت سویله یه
سن او تورختنده پادشاهلق ایت — بن کیده یم استبوله جد جد
سلطان ایدی وارده وده ستورسکا — قندن ایسه بول کتور آن بسکا
چقدی بوندن سلطان اوغلی اینه — سوردی کلدی اول رهالك قاتنه
مشهور ایدی اول رهال قتی — کمی حاصل اولمش صو نعتی

ص١٨

بر گچی آلتون چقردی ویردی آغا
آینه ویرمکیچون خوجه یه بکا

چزدی رمال ختینه سو بلکی
شاه زاده یه بلتو کونکل وار دردی

وارکیم بولک وار مسرم بر شهره
وار اوبن شهره بر بیره

کوره سین بر صو اقر گیت صوصره
کوره بیلرسک ایره سین انجوبتره

صو باشنده بر بیکاره ایره سین
بر جانور کله اندن کوره سین

اول جانور سکا هر بر لک قیله
قندن کیم گیت انی کله بیله

بر قلعه ده ایر ناسین کی اوله
گنج حانم در ایچی آلتون طلوا

تکلم ایتر سک انده بوله سین
اغلیا سین الا صکره کوله سین

ایله دیدی شاهزاده سردی آتی
بر نیجه کون اغلیو کندی قتی

عاقبت بر کون ایرشوب بر شهره
صو صره کندی واردی بر بیکاره

بولدی اول جانوری اویدی کیده
واردی اول گنج حانیه کوردکم نده

ایچرو کیردی کوردی قرماغو حالی
آه قلدی الینه اوردی الینی

بر نیجه کوکسنی کوکسنی دوکر
اغلر اول خویلوغین اکر

اوتوردی الدی باشنی دیزینه
اوردی یعنی قرداشک یوزینه

زاری قیلور کوزلری یاشی اقر
قرداشی اجین یورکی یقار

کوردی

ص١٩

کوردی بوغزلمشلو آقشی قانی ... بچاغی شویله دامی برآقنلر قانی
اشتدی بر عجایب سوزای جانی ... بردلوکدن چیقه کلدی ایکی بچانی
اوره شویله کیم بربرینه انده بصار ... دوتندی بچاقی بچانک باشی کسر
کسدی بچاقه بوغزلدی قانی آقار ... اولکه بچان شاه زاده دیدی بقار
واردی کیردی بر قپودن ایچروا ... کوردی بر اوق اوب دنه کیروا
چیندو بر غاوینه اوردی انی ... اولمشکن اول بچان اولکه دیری
کوردی شاه زاده اولجه قلدی طونا ... ایتدی بو حکمت ایشاد تدی کا
واردی اجندی اول قپوبی شاه زاده ... کوردی بر اغاجلر هیچ یوقدر دنیاده
حوش تفرج ایلدی حکمت باغین ... کلدی وردی اول اغاجک براغین
مرهم ایلدی دوکوبن اول ترپ ... طوتندی وفا بربنه اولدی دری
دردی ایدر قامی مهر بلک طایه ... معشوقم کیم صورتنی بکزر آیه
واردی اول حجره لوی بربر اوار ... کلدی طوتدی فرداشن مهر صورتدار
فرداشن ایدر عقلنی دیر باشنه ... فرداشوبی صوراربنه فرداشنه
سنونکیچون حوق ویره بیک بوتی ... کلدم کوردم بو غزلنلوسنی
اولمشدولر حوق سنی قیلدی دری ... ذمی سبب اولدی اغاج براغی

ص٢٠

بر خسته نه مهرجو وارده بونده نه چاره | كل كيده لوم اوبنه بو غوغايه
وفا ايدن فقيردن اولدي بو ايش | بلمدم بن اني جاذو امش
كندوزنه خلوت ايچنده كيزلنمش | مهرى التمش بنى بوغزلنمش
قرداشى ايدن بو سوزى توغيل | اول مهرى كم ديرسن انده اولديغيل
اولو قرداشم اول شاهد درر | روم ايلنده شهدى بكي شاهدرر
سنك ايچون كوزلرى باغلانور | قرداشم كلدى بو بوله بقاور
كل بو وصله التيم بنى بن اكا | پادشه ديكى ويره پادشاهلوغين
وفا ايدن كم بكا مهرى كرك | واريمدر دنياده اندن بكرك
بن كيدەم استبوا اول يار دوكى | اوشته بولدم بن بنم يالدوزى
قومشم بو بوله باشيله جان | سوك اولسون قمو بو كنج جان
ايلدى دوكى كيردى حكمت باغنه | اكسوزين براون كلور قولاغنه
نه دررسن اى وفا كل قيل سفر | اولدكم بوله سين بو دردده ظفر
واروب كوردى اول ايكي كوزلر صادر | اغلر انده زار لقلو قيلون
صوندى وفا الينه الدى انى | ايتدى كم اه بونك خصمى قنى
بغرينه بصدى صوروبنى بيلدى | كوكلنه حق حضرتنه بغلدى

واردی

ص٢١

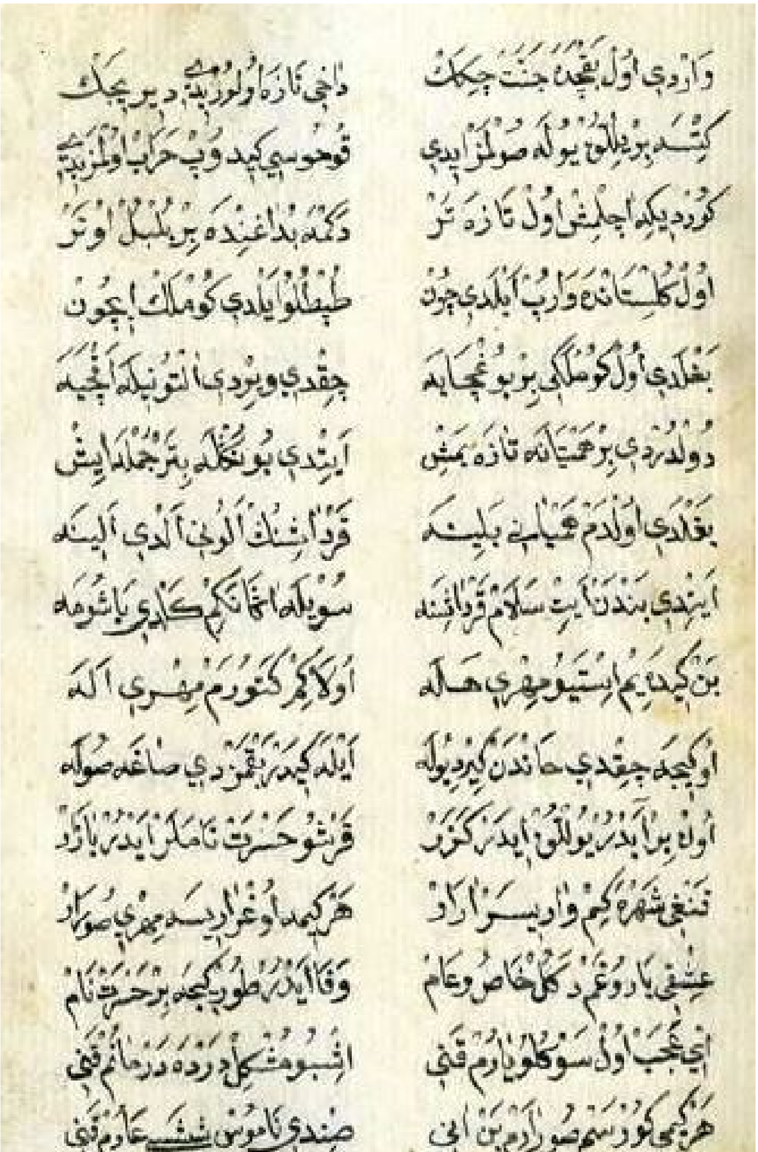
واردی اول بغچه جنت چیچک / داخی تازه اولوروب ایدی بیر چیچک
گتدی بر غلغول یوله صولمز ایدی / قوقوسی گیتدی و بی حساب اولمز ایدی
گوردیکه اچلمش اول تازه تر / دگدی باغنده بیر بلبل اوتر
اول گلستانده واردی ایلدی چوق / طپطلو ایلدی گوکلك ایچون
بغلدی اول گوکلنی بو بو غنچه‌یه / چقدی و بردی التونیله انجیه
دولدردی بر همتیانه تازه یمش / ایتدی بو نکلده بیر جمله ایش
یغلدی اولدم عیالنی بلینه / قوداشنك الوخ الدی الینه
ایتدی بندن نایت سلام قوداقنه / سویله انما تکم گلدی باشومه
بن گیدییم استیو مهری هاله / اولاکیم کتوردم مهری آله
اوکیجه چقدی حاندن گیزدوبوله / ایله گیجه بقمزدی صاغنه صوله
اول بر ایدر یوللق ایدر گزر / قرنشو حسرت تامکن ایدر یازر
تنغی شهره کیم وار ایسه ارار / هر گیجه اوغرادیسه مهری صورار
عشقی یار وغمده کل خاص وعام / وفا ایدر طوری گیجه بیر حسرت تام
انچی عجب اول سوگلو یارم قنی / انسبو مشکل درده درمانم قنی
هر گیجه گوز سمع صورادم بن انی / صندی ناموسن نیشیب عادم قنی

ص٢٢

بغداده خبرت تونشانی بیلنه
عاقبت ایوشدی مغرب ایلنه

ناگهان اوغرادی یولی شهره
گوردی خلقت گیدوکی جمله قره

گوردیلرکیم برکشی گیدوکی آق
دیدیلرسن نیچون دوتمادک قره

بری دوتر بری دوکر آنی
چیقه گلدی سلطانک باغبانی

گوردیلرکیم براوغلان بگزر آیه
ناگهان اوغرایو گلدی غوغایه

ایتدی بغشلان بو اوغلانی بکا
غریب اجوق یازقدر سوگمک بوکا

ایلتدی باغبان گیوردی ایچروا
ایتدی بکت تکفه سیون گل بروا

وفا ایدر کیسه بوقدر غریبم
شهده گلدم شهر وکره ایبم

باغبان ایدر اول سن اوغل بکا
گتمه بندن انا اولام بن سکا

باغبان ویردی اوغلانه برجبه قره
ایتدی گیوب بونی وار هیچ شاره

وفا ایدر باغبانه ای پیره
اشبو خلقت گیدوکی نیچون قره

سوگلو بچکسه اولدی سلطانک
کیم بالسو بخی دوترلر جمله انوک

باغبان ایدر ناگهان برگونی بکی
پادشاهه گوردی برکومکی

عاشق اولدی پادشاه گوردنی
گوردوکی بوک اسی قنی

نیجه کیم اسندیکر بو لیماد یکر
کیمسه دن خبروبن بلماد یکر

كلدى

ص٢٣

گلدی گون بر جاز و پادشاهه ... دیدی بن گتوردم آنی شاهه

دیدی واردر روم ایلنده بر نگار ... آدی مهری و فادر آنوک نام یار

واروب اول جاز و بو غزل گوردی ثانی ... اونی بر آیده چکوز بو جفایی

مهری گوردی شاهک قاتینه ... حیران اولدی بقدی خوب صورتنه

مهر بر بیل دستور دیلدی الدی یاتی ... اول یا پی دوتار و زعاوم خلق

آنی گوردی شاه گیدر داخی قرم ... شویله یاقدی ایلدی بیله شاه

گلدی بر یلدن بر آی تمام اوله ... پادشاه گرگلم مهری آله

سلطان اولدی اشبو باغبان بنم ... چون آیا سن جانشین بنم

کوننده الت مهری بر سیله تمش ... باغ سنوکدر داخی کلوب ثنله

چون ایشتدی وفا سوندی جانی ... ایتدی گورمدی پادشاه بنی

طوردی باغبان دونوردی سیله ... ایتدی گوتور گل بونی بودر ایش

باغبان ایدر گوستر بنی شاهه مهر آنی ... سن وار بحق زحمت اولدر ساکا

وفا اوردی سیلی باشنه ... بر نظر ایت سن بو دنیا ایشنه

باغبان وفا ایله گیدر ... آرقیبی آرقین قنجر و سفر ایدر

چونکه مهرک سراینه گلدیلر ... تپوجی دردر تپوده گوردیلر

ص٢٤

اتدی بو قول ایله کلی سپته ایچره وا / باغبان وفا ایله دوندی کیره وا
کلدی باغه بر کون کجدی بر بیچه / وفا بیلوردی کندونک حالی نیجه
ایرته اولدی باغبان طوردی اوردی / وفایه جاغردی ایدر کل بری
بهر الت ینه بر سپته یمش / نه دیرسن جونکه سکا دشدی ایش
واردی وفا باغه کم دیره یمش / اول یمشی کم دیوردی دکدی بره
دکدی سپته ایچنه اول یمش کی / آجدی بو بیچه نی جقردی کوملکی
ایدر اهلی بهشت خوشنده بوییک / صولغوندی بقدر زهی خوشنده جوانی
جونکه بهرک حرمتنده وار سنی / آنک اول کونش یوزنی کوره سنی
بو بنم حسرتلوکی سویلر کل / ایرولقده جوق شکایت ایلر کل
عشق یولنده ایت کل اولدوکی / عاقبت کیر ودی اولدو غمی
جونکه صوتوبن سنی الا اله / کندو بجسنده ایدوکن بیله
بیلکه چجک اوپ دوداغنده انی / شکر ادیکو بیسه توله ایت جانی
سوری چقز سنی یوزی اغنده / وی بنم احوالی قولاغنده
وار بیسه سنکی انوک بن عاشقه / وقتیدر کم ایرشه اول معشوقه
الدی بر اله الینه سویلدی / اکا دلکی جوق وصیت ایلدی

ایدرای

ص٢٥

ص٢٦

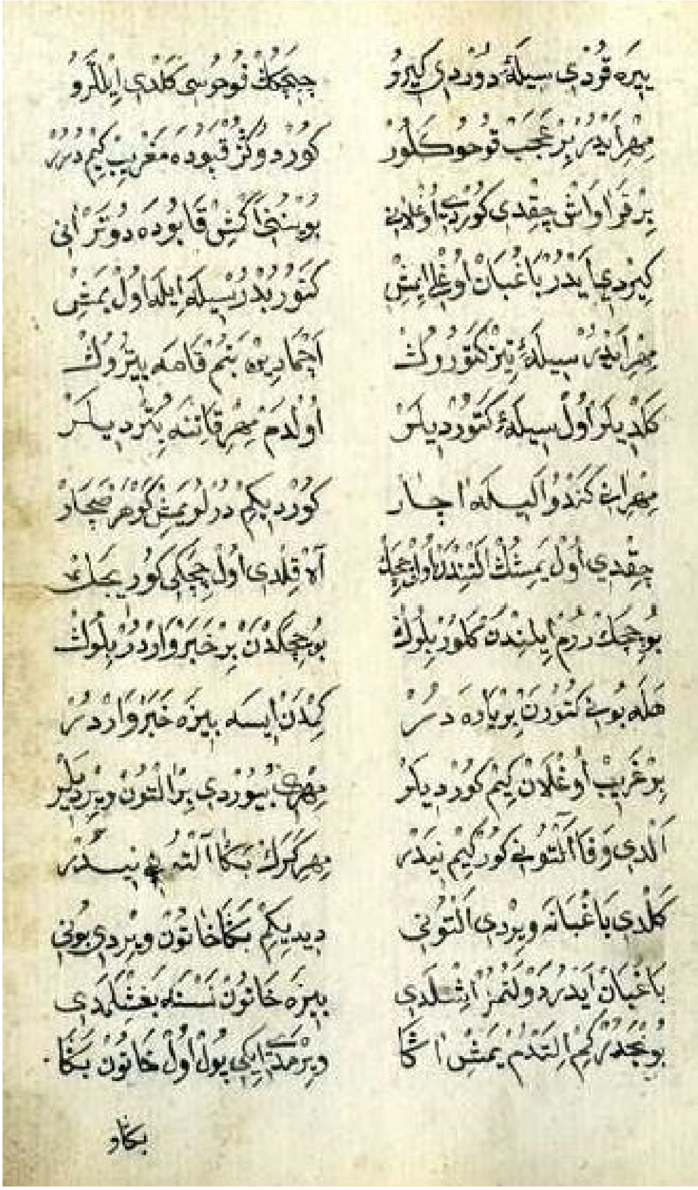
بیره قوندی سیلهٔ دوردی کیرو — چیچکلی قوجوسی کلدی ایلرو
مهرابه بر عجب قوجه کلور — کوردوکز قپوده مغریب کیم درر
بر قرا اوتی چیقدی کوردی اوغلانی — بو سنجاقی کیشی قابوده دوترانی
کیردی یا یدر باغبان اوغلانی ایشی — کتوربدر سیله ایلدی اول یمشی
مهرابنه سیلهٔ بر کتوروک — اچماز ایدی بنم قامه بیتروک
کلدیلر اول سیلهٔ کتوردیلر — اولدم مهرقانته بیتوردیلر
مهرابه کندو الیله اچار — کوردیکم درلو یمش کورمه بچار
چیقدی اول یمشک لکنده اول بچه — آه قلدی اول چیچکی کوردیکچه
بو چچک دردم ایلنده کلور بلورک — بو چچکدن بر خبر واردر بلورک
هله بو یمشی کتوردن بو یاده درر — کیدن ایسه بیره خبر واردر
بر غریب اوغلان کیم کوردیکز — مهری بیوردی بر التون ویردیلر
الدی وفا التونی کورکیم نیدر — مهر کورک بکا التونی نیدر
کلدی باغبانه ویردی التونی — دیدیکم بکا خاتون ویردی یونی
باغبان ایدر ولکن اشلدی — بیره خاتون نسنه بغشلدی
بو نجه کیم التنم یمش اکا — ویرمدی ایکی یول اول خاتون بکا
بکاو

ص٢٧

بگا وفا ایدر عجمی دولت دوشدی
بنم اوجمدن بخشش ایدی کیشی

باغبان ایدر چون آتا اوغدا بونی
قبول ایدوك اوزوم بیدم سنی

باغبان بونده بوتد بیری ایدر
مهری کوردکم پادشاهیله نیدر

بر آدم ویریدی سلطانه
ایندی وقتدر کم بریشه جانانه

بوقرا کتوردی بن نیسه دریم
دستور اولسون تفرجه کیدەیم

دستور ویرسون بن واروم باغنه
بشلا سلوکنه دودوکون یراغنه

چون ایشتدی پادشاه خاتون سوزینی
شاد اولوبن کوکه دوتدی یوزینی

ایشتدی چون خاتونه ویریدی سنی
شهدی بیلدم کم خاتون سوزینی

پادشاهك واردی ایکی آتی
یوکرك ایدی یولدو یوردر فقی

جوانلار اولو سایسی واریدی
اول آتلری اول سایس صقلاردی

سلطانه آیدر ایلدشون سن خاتون
هر بری بر حیلیانه آلدوم صاتون

بوجلاریله نقش طونلاریله
مهری آلتون قلمسو بزدن کاله

کتوردی اول آتلاری چکدی جوان
آلتونله قبلولیر لولر اویان

هم کتوردی حجیله طونلدی
بغلادی اوقاسنه جادملوی

بزاتدر بندی مهری بوینه طایه
قلبی یاندرمهری بکزر آیه

ص٢٨

واردی گوردی مهری بر باغ اولو — درلو نقش گوردی اچجك طولو
کجدی مهری بو اراده لو توردیلر — آچی یوزندن نقابن کتوردیلر
دروه یکا بغوبن ایدر قنی — گورسم اول اچجك گتوردن اوغلانی
گورمدی مهری دوردی اوردو — طایه ایدر مهر خاتون قنی جرو
مهر ایدر تفرجه کیده رم — بر ساعت اشبو باغی سیر ایده رم
کسگوز هیچ بنوم یله گلسون — سیر گوردك کیمسه باغده اولمسون
ارقونی ارقون باشلدی مهری کیده — طایه صانور باغی تفرج ایده
ابدرای چجك گتورك قانسین — گل بر وقتیم سن جانمك جانسین
دولانور وفا مهر اشیولن الور — بقدی مهر کیم گوردی وفا گلور
نه صفا دردوست ایله شاه دوستینه — باشلدی بر شعره مهرك اوستینه
وفا ایدر که گلستانم گلور — شول گوزی مخمور دستانم گلور
اولدی بلبل یوزی گل کندوزی — شیرین سوزلو شکر دستانم گلور
یاشلو گوزم بردم ارام بلمسون — دردلو کوکلم دردنه درمانم گلور
یوزنی گوردم سوندی بو جانم — قنده کیم گل رعنام گلور
زلفلرنده صاچلو عنبر جبین — گوز گوزندن نرگسی دستانم گلور

دورا

ص٢٩

دوداغندن دوكلور آب حيات | ديشلرندن در و مرجانم كلور
هجرينه تركذات وصالى نوريله | اولدكم كل تختنه سلطان كلور
نجه اولسون بو مملكت | خراب اولمش ملكه سلطان كلور
دلبرندن طتلو سوزلر دايما | الكرندن لطفله احسان كلور
نه عجب اولدي عجبلادم نيچون | كوكلي شيرين بنه بر بشادن كلور
عقل كوكل جان فدي اولسون ديدي | معشوقه جوكلم بزه مهمان كلور
بو وفاكي هزار قيل دلم وكف | قرشوسنده واله و حيران كلور
جونكه كوردي وفا مهرك يوزني | عرض قلدي شول ساعت كندوزني
كوردي مهري وفاي ايلدي آه | كوردكم وفا دخي كتمش سياه
صالدي تولين بو سنه كورشديلر | ايكي حسرت بولشوب ايرشديلر
وفا ايله مهري كلدي بر يره | مهر ايدر اولمسون بسه كوره
وفا ايدر سويله مهري نيده لوم | مهر ايدر كجه اولسون كيده لوم
ويردي سلطان ايكي بوكركات بكا | شمديه دك اول ايكي آتي سكا
بونلره بچي كوردم ايجه لر | هر بريسي آسر بين كجه لر
تنفس آسر صه بن آنى كوردم | اوش بلمدي يوغ كم دردم

ص٣٠

باغبان

ص٣١

باغبان اوغلنه اصمرلن آچی | قرشودرسون اولکنه دکنو آوچی
الدی وفا اتلری بندی کیدده | کیجه اولسون هله کوره لوم نیدر
سایلو ایده کم بلور بو عشرتی | هله امین کشیه ویردم آتی
هر بری الدی الینه بر ایاق | طبلطلو ایلدیلر قدح زواق
هر کشیه بر آیاق یتوردر | اچدوکی کبی قما ندم یاتور
کیجه دکین اندن عشرت اتدیلر | هر بری بچی اسر یوبن یاتدیلر
صبحی کوردکده اتلری دردی اوردو | ایتدی وفایه اتلری کتوربرو
باغبان اویوردی قپوی اچدیلر | هر بری بر اته بنوب کچدیلر
بر اته بندی وفا بر ینه خاتون | بغلدیلر بری بر بوینجه طوتون
کتدیلر اول کیجه ایرتیه دکین | کندولر قورخولو اتلری بکین
ایرته اولدقده صاپدیلر برده رییه | وفا ایدر اینلوم بو آرایه
ایستدیلر بر مغاره بولدیلر | اول مغاریه واروب کیردیلر
چکدی مهری اتلری ایچرو | وفایه ایدر کیرسن داخی برو
وفا ایدر بری بونده کیم در | مهری ایدر قورخو جازودر
برده قلسون کونه بو نقد طایه | بولدی جاز و مهر و رشتم عقبیه

ص٣٢

باغبانه صوردم اوغلان قنی — باغبان ایدر انجه دن کوردم انی
بر غریب اوغلان ایدی کلدی بونه — بر ایکی کوندر مشق التون سیره
بر کیجه خبر ایدر سلطان یاره — سلطان انی ایلدی ایکی پاره
کندو زکی صالدی تختدن یره — زهره سی یوق کیمسه ایچرو کیره
قو یاد یله اول سرایچه دولدیر — هر کیم کیروب سویکر بیه اولدیر
کلدی جاذو شو یله کوردی سلطانی — وزیر ایدر اوکتالا کل سن انی
کیردی جاذو ایچرو دیدی سلطانه — مهری یورخ کتوردم کیردم قانه
سلطان ایدر بیر کتور کوریم — کندی معشوقن نجه عقلوم دریم
چقدی جاذو بر کویه بندی کیدر — وفا به قافی هم مهری سرکر
اول قدر چقدی جاذو کوکدن یکا — کیجه منجه کوندی برکوک اکا
دوت یکا اراقو ابو نکری — دیزلری یوقسلری اولری
کوردیکم خلق بونلره کلور کیدر — هر بیسی بر یکا سفر ایدر
بقه کوردی بونلری کوردی — فکر اول مغاره یه ایر صدی
اکسوزن بر بجرایدر نقدر کوره — اولدر عالم کوندی قرو دیه
جاذو بر یل اسدر دی شو یله وار — قالکر دردونجی یردن اویار

وفا ایدر

ص٣٣

وفا ایدر بو نه حکمتدر بیلورم — بیلمزی ایدر جازو ایلدی سحری
سحر ایدر بو نکا که ابروق نه چاره — قالیسر وزر بو نه بیله بیچاره
آنده جازو کله کوره سلطانی — سلطان ایدر ای ملعون بیلورم سنی
جازو ایدر استدم بولامدم — بونلری قنده لوغین بلمدم
کتدی بونلر وار بسه شهره دخی — استسونلر دورت بکالم بونده دور
سلطانه خوش کلدی جازو سوزی — قاقدی کیم قانله دولدی کوزی
چکدی قلیچ شویله کسدی ایکی پره — ایلدی اول جازوی ایکی پاره
دوشدی ملعون ویردی جان شول — یاتلوا ولدی دوکلی اول سحر باد
پادشاه کیجه دک فریاد ایدر — کیجه چقدی مهما ستیوکیدر
کیتدی بو له بکی اچوق یالین ایاق — پادشاه یوزمزدی کیم بیاق
کتدی سلطان دخی وفا حالنی — کیجه اولدی انلروک احوالنی
چقدی طشره کوردی کیم جهان — کتمش اول قرانکولق اولمش نهان
چاغروردی وفا ایدر کتور اهت — اولدی جازو باطل اولدی سحر باق
چقدی وفا کوردی بر خوش دوزکار — هر بری برابر اولدی سوار
اول کیجه ایرتیه دکین کنده یکر — ایرته اولدی برارایه یتدیکر

ص٣٤

كوردبكم صحراده بر خوش غزار — چونكه سوكتكرد بنده بر بيكار
انديلر اتلاردن اوو ايه صلديلر — اول اغاجلر كولكسنه كلديلر
كچدي وفا بهري الدي يانته — صانكه يوزبيك جادو ايرشدي جانته
اوديتوب صكه قوجوب ياتديلر — صانكي كولي شكر اچره قنديلر
انده وارديكجه مكر بر قلعه بقين — غافل اولمشكي يوقلقده صاقين
زنكلر يدي انك ايچي طلوا — ايلنده هم دخي بر كوي اولوا
آنلروك صولاريكجه اول بيكار — بر نچي انده كي ايليده شكار
اوّلا اول بيكا قاتنه كلديلر — ايكي كشي اويومشدر كورديلر
كورديلر كم بري عورت بري ار — يوزلري خوبدر صناسين حور
ايتديلر كم بونك كبي خوب قنده وار — كم بزوم الومزه اولدي شكار
ايلدلوم قلعيه بز بونى بكوشره — اولكم نسنه ويره بزم الومزه
برسي انده قلدي دوردي ير — دونديلر بهري آلمه بنده ديلر
بهري اويانديلر اويقوسندن چوقدي — كوردي زنكلر الندا كند وزير
ايتدي كوربن جاغرم وفا طوره — زنكلر آني قيلجيله اوره
زحم اورالر كتسون وفا اوله — دخي اول توبو جور وجفا اوله

يكوك الدالا

ص٣٥

یکروك اولدی بوکان صبر ایده یم — وار ایشبو زنکلر ایله کوره یم

طغرو بیم بن حق بکا کاری قیله — ایشیبو کلده وقا بنی انده بوله

زنکلر ایلندیلر بونی قلعیه — کوردیلر بکلر کیم مهری بکلرزایه

عاشق اولدی چونکه کوردی یوزونی — یاوه قیلدی شول ساعت کندوزنی

بیوردی بر التون کرسی کتوردیلر — عشقنده مشغول اولوب وتوردیلر

قلدی وقا ایشیدب مهری حالنی — نجه اولدی دو کلی احوالنی

اویقودن اویاندی مهری بولدی — طاقتی طاق اولدی صبر قلدی

اغلر دو کردورت بکا کوز یاشنی — قربادا ایدر یره دوکر یاشنی

کوردی مهری کمش اتلری دوز — اغلر انده زاریلوغ بی حد قیلور

دونندی شول دم برصوردی بونی — بقدی کوردی زنکلرک ایزنی

طوردی بیلکه بر انده یونی یدر — ارقینی ارقین قلعه دن یکا کیدر

واردی اول قلعیه کیردی کویه — ایشبو ایشلر بنه کیم دویه

کوی ایچنده واردی تونه بر اوه — هرکه مؤمن دیر کرك تونه سوه

کوردی اونده بر عورت اوغلیله وار — قرشو چقدی ایدر خوش کلدک یری وار

الدی ایسه کیردی ایچرو — اوده قودی وقا دوندی کیرو

ص٣٦

دوندي اوغلدم تيمار ايدر آتنه
دوندي بينه بير كلدي وفا قاتنه
سوفره كتوردي اوكونه صونه‌ردي
ملول ايدي وفا هر كز يمدي
بقدي كوردي اول يكت چرچي ايمش
اوتردي چرچي يا ننه قونمش
وفا ايدر چرچي سن داخي
اشبو اشكلتم ايشي بن داخي
بر قاچ آلتون چيقردي ويردي آكا
ايتدي بردم چرچي وير بكا
سن بوكون دراننده بن كيده‌يم
اشبو قلعه تفرج ايده لوم
مقصودم اولدر كه قلعه كوره‌يم
كليجك بنه چرچي سكا ويره‌يم
چرچي ايدر بيله دكدي بكا
قبول ايدر سك داخي ويرم سكا
آلدي طبلا الينه طوردي اوردو
كلدي چقد قلعه‌يه كوره كيم نه در
كلدي اول قلعه‌نك اشكنه دوردو
ايو قيل يا غي آلادي و كلينك اوردو
مهري اشتدي بيلدي اوندن اني
وفا كلدي سويلدي جانبي
دوندي كلدي زنكيدن اكچه ديلر
يعني كيم چرچيله بازار ايدر سن
دوندي وفا بكا اكا ايدر اي نكار
اكچه نه اولور سكا جانلر نثار
كچدي بر عميانه مهرك اوستنه
آلدي مهري اني چقدي دوستنه
چاغردي ايدر اي چرچي كل برو
كوردي وفا مهري كلدي ايلرو
وفا ايدر

ص٣٧

ص٣٨

ایلدی زنگی بر قدح نوش ایلدی | عقلنی اول دم فراموش ایلدی
طوروب اندن مهری بر کمند اورر | چقدی سرای طامنه کوزینه قیلور
ایندی مهری بوجهدن وفا قاتینه | دوتدی وفا مهری بندی آتینه
اول کجه ایرتیه دك عزم ایتدیلر | نکوزی بیلور نقده بول کتدیلر
ایرته دوندی مهری زنگی بولمدی | آه قلدی داخی صبر ایتمدی
اولداخی قلعه‌سنی ترك ایدوب کیدی | مجنون اولوب مهری استیو کیدر
مهر و وفا بر زمان چون کتدیلر | عاقبت بر شهره داخی یتدیلر
شهره ایچنه کلدیلر بر اوایه | اول ایکی شاهزاده لوکم بکزر ایه
قوندیلر بو اوه وفا مهر بیله | کچدیلر اوتوردیلر ایکی بیله
کوردیلر بر عورت انده یالکوز | صوردیلر بونلرکم ندر حالکز
کلیشوکز نرده ندر ویرك خبر | بویله تنها قنجه و عزم سفر
ای عجب حوره‌بی بو حسنه‌لك | کیم یوزوکزدن کونش اولور هلاك
عورت خبر ویردی اولدم وفا | کیم بزه چرخ و لوم قیلدی جفا
هیچ نجات بولمیدوق کیده روز | بزدخی شاه ملکونه عزم ایدروز
بن وفایم بو مهر بدر معشوقم | بن بونك کول یوزینه عاشقم

کوردی

ص٣٩

کوردی عورت بر غایت خوبدر — مثلی یوقدر زیبا محبوبدر
چونکه نظر ایتدی کوزینه قاشینه — دردینی شوله محرم ایتدی باشینه
واردیغی اول شهرده بر ظرافلو — که شهبازیدی و هم دنیایه طلو
واردی اول عورت ایدر ظرافه — بی خبر اوتورمش مهر یله وفا
ایتدی بر کوزل کلدی بکون بره — صالدی غمه کوکلمی اوسنومزه
شویله خوبدر حسن ایچنده نظیری یوق — قاشلری یای و کیربکی اوق
یوزینی کونش کوردوکده طولونه — ...اتك مکر هشت بولونه
ظراف ایدر ...لغون آل سکا — وار کتور انی داخی ویرم اکا
چقدی عورت واردی معرکه قاتنه — دیلکو ... صراتك حلواتنه
ایتدی وفا بر یغلا بکا بکون — کیم قربانشم اوبده واردرد کون
شهرخانولری قاموا ندن دور — هر ... بر خوش رقص اوررد
بر ساعت انده تفرج تماشا ایله — بنده بر کله بن اونیله بیله
هم بول یورغنلوغنه خوش ولم تمام — وفا ایدر مهره طورغیل ای همام
مهر ایدر بن دوکون نه تسلیم — کیم بلور ... بونده نه کیشیم
بر غریب اوز بولده بی مکان — کیم جفا کر جوق قلدی بزه زمان

ص٤٠

دوندی وفا مهره ایدر ای همام	وار ایله اول عورتک کوکلی قومه
آلتونی اینجه او قدر ترک ایله ای یانی	کیم سن اولاسن بونده اختیار
وار ایله اول عورت ایله دکونه	شکر ایت کیم کوردی بو کونه
آلدی عورت مهری کور امدی نیدر	دندی صراف اونه کور کیم نیدر
دوندی صراف قپوسن برک بغلدی	بقدی مهری و حالی آغلدی
ایتدی یا رب دستگیر اولغل بکا	بی گناهم شویله معلومدر سکا
قنده بقسم خاتونی کوردوم بنی	سندن ایرودکلم صقلا بنی
کچدی اوتوردی مهری کوکلی صرب	دندی صراف ایلنده صرندی نسب
مهری ایدر اچدوکم بو قدر انی	صراف ایدر کلسون اول عورت فنی
اللا التون ویرمز بقدی اکنا	التی التون ویروزم بو دم سکا
بو کیجه اولغل بنم وصلیله بیله	قلمیاسن عاقبت بزدن کلمه
مهری ایدر صرافه سوزم ایشت	بن سکا قدح صونم سن جشن ایت
بر قدح ایاق بنم الیدن شراب	ایچکم اراموزده قلمسون حجاب
صراف ایدر بتورورسن سن انی	ایده یم ای عمر خوبلر سلطانی
جانمی عشقکه ویردم یا قیم	سن اوتور قرشو یوزنه باقیم

چونکه جا

ص٤١

چون جمالوڭ كوره لى اى نگار / عاشق اولدم كل بڭا ايله تمار
قلدى وفا انده اشت نيجه / كوردى مهرى اكلندى اشبو كيجه
چقدى قونشو سينه صور بچانى / ايتدى بو اولوك اتى قانى
قرداشى حاتون نك اوى قنده در / دوكوب ايلتمش بو كوى انده در
ايتديكم قرداشى پرقدو بونده انك / اشبو درلو نقش چرقدر انك
بر لعين عور تدر ادم دوزجى / ايكى دوسته بر برندن اوزجى
وقلبونكه اشتدى بو سوزى / آه قلدى يا شيله دولدى كوزى
ايتدى بنه چرچيلوك قلمق كرك / اشبو مهرى وفا بولمق كرك
كلدى چرچيلر بزارنده دردر / اشتر انده بر طبلا بولور
طبلادى الور اليسنه كيدر / يوردى شهرى چينده چرچيلو ايله
چاغردى محلرده كيم كلور / چرچيلردن نه حاجت ايسه الور
اشبو كلدى صراف قپوسنه / طابعه بقلوكم كيده دور طابوسنه
قولاده اوردى مهرى كيم اشده / صوردى صراف كيم بونه كشيدر
صراف ايدر چرچى دير كو بڭا / نه كرك ايسه ديه ايمدي ويرم بن سڭا
مهرى بدر اقچه ويرن الام / اشبودم قاتونه كلم

ص٤٢

ص٤٣

کل بو اقدح ایکن کوکده بلبله | نیه کرك چون الدن اله طوله
او بودی بو اندیشه ایله اندی وفا | معنا اندن کورنه قیا او صرافه
طوردی برنه او اولدی قدح | صراف ایدر ایچ کم او لالم فرح
الدی صراف بر قدح چون ایچدی خوش | عقلی کیتدی شول ساعت اولدی سرخوش
مهری کوردی کندونه قلدی یمین | دیدی نیلیم کی اولام امین
بکرك اولدی کم بو تدبیره بقام | بر زمان عورت صورتندن چقام
دوردی کلدی اول صورتنه کیردی | بقدی قز شوده بر قلیچ کوروردی
اول قلیچی صوندی الدی الینه | چکدی الدی بغلادی کم بلنه
ایندی وفا کلدی اول قاپویه | قصد قلدی کم چقدی طاپویه
بر ساقی کورسه خوش اولوب | او بولدن بر بر باقوب کچردی
کوردی کیم قاپوده ایکی آت دورر | بر کیشی اتلری دوتار کندو اویور
کوردی اویور کسدی | بندی آتلردن شول قدم برین
مهری کوردی اول ساییسی قاچه | صندی مهری بر قوش قناتلنوب اوچار
بر اتله مهری اولدی سوار | اول ساییسك اردینه دخی قوار
ایله صاندیکیم وفا در چاغرر | دیدیکیم بیله کیده لوم بر خلقه

ص ۴۴[۱]

۱. بورادا أليازمادا صحیفه دوشمه سی وار

ص۴۷[1]

کر اولدیسه پادشاه همزه هلاک / حق سلطان ویره‌جکدر بزه ملک
آلدی مصر بی سرابه کلدیلر / کچدی تختنه جمیع تابع اولدیلر
یا زوب حکمنی یوردنه بیلر عالمه / قو بکلر کلدیلر انکا سلامه
عدلیله ملکی ایران ایلدیلر / خلقی خوش دورتون ایی سویلدیلر
ایتدیلر کیم تده بیر قلعه کرک / ارسنیوبن وفالی بولمق کرک
چقدی شول دم شهر قپوسنه / کلدی بکلر قاموسی طاپوسنه
ایلدی قلدی مصرکی انده اختیار / ایتدی کوترک کیم چشم بیکار
هم بر حوض ایدولر کیم صو چیقه / چشمه اولوب جوره یانینه آقه
او قودیلر کلدیلر دوکلی باشن / یا پدیلر بر اراده بر هفت جان
بغلادیلر اوستنه بر اولو طاق / مصر قودی انده بر ماهی تراق
صورتونی بر یره دکدی تازه / هر که کوررایی اول الدن آزا
صورتونی قودی اول حوض اوستنه / قصد اولورکه ایرشه دوستنه
ایکی قول قودی دیبکه بونده درک / صورتنه قرشو ایکیکز او توردن
هر کیم کله بونی تفرج ایده / آه ایدوبن دخی عقلی کیده
دونوک آنی تیز قاتمه کتورک / او له کیم ایرم بر کون حسن تومه

---

[1]. ألیازمادا بو صحیفه یئربه یئردیر.

ص٤٨[1]

بهري كيتدي قوللري انده قالديلر — اول صوره قرشو حيران اولديلر
بكلديلر بر زمان پنهان آني — گلدي بر كون انده مغرب سلطاني
طوردي اول صورته نظر ايدر — آه ايدر دوشر عقلي كيدر
دوتديلر بهري يورا التديلر آني خوش — ديديلر صورتي كوردي اولدي بيهوش
بهري ايدر زندانه التون هله — صقلادن آني دخي وار دركه كله
التديلر زندانه مغرب سلطاني — عشق قلدي آلمغه جانني
گلدي زنگي داخي كوردي صورتي — عقلي كيتدي دوشدي آه ايتدي قتي
دوتديلر التديلر آني سلطانه — كوردي زنگيدر بيوردي زندانه
گلدي ضراف بقدي بهروك صورتنه — قلدي حيران قرشوسنده قلدي مات
دوتديلر زندانه صالديلر آني — ايله بيوردي آني شهر سلطاني
گلدي سايس ناگهان انده غريب — كوردي حوض اوزره توردي انده ازيب
بقدي كوردي اول صورتي اكشوزين — اه ايقلدي ظپراغه قلدي يوزين
دوتديلر التديلر زندانه ناگهان — ديدي يا رب نيلدم ندر كناه
كوردي وفا بر زمان شويلكه وار — بهر استركه اير ته بي قرار
اكشوزين اول شهره ايرشدي كرود — اول صورتي بهر يابدوكي كورر
كوردي

١. بو صحيفه دن سونرا أليازمادا صحيفه دوشمه سى وار و أليازما ناقيصدير.

غصه دن خلقی آزاد ایلمکه
عدلیله کر ملکی قیلورلر آباد
ظلم ایله سلطانلق اولمز کیقباد
رعیته خوشدر شاه عدل ایلیه،
هر کیمی کوررسه ایو سویلیه
امی عیسی نه بیر بو قیل قال،
هله حقدن کیم بولاسین اتصال.
ایرلقوک آصی یوق بللو بل،
استه بول بر یار همدم اهل دل.
دوته النک ایلته دوغری یوله
مرشد اوله سنی اورکزه حقه،
دنیا فانیدر زیرا اولدر بقا.
اندن ارتوق نه سوال وار نه جواب،
اولدر واللـه الم بالصواب.

Beləliklə, İsa Şərq ədəbiyyatında yaratdığı nadir romantizm nümunəsini bitirir. Onun yaratdığı bu əsərin səciyyəvi xüsusiyyətlər budur: ilk dəfə olaraq insan gözəlliyi kamilliyin əlaməti hesab edilir və yüksək səviyyədə tərənnüm olunur, şifahi xalq dəbiyyatından gəlmə motivlərdən geniş iastifadə olunur, yazılı ədəbiyyatla folkloru birləşdirilir, bitkilər insan kimi danışdırılır, sufi ədəbiyyatına məxsus xüsusiyyətlər personajların fərdi taleyi ilə ifadə olunur.

Əsər göz qabağındadır. Firuz bəy əlyazma barədə kifayət qədər kitabın əvvəlində bəhs etmişdir.Mən əziz dostuma işlərində uğurlar diləyirəm.

Mehri zindandan ona aşiq olanları gətirtdirir. Onların hamısı bir-bir öz əhvalatlarını danışırlar. Vəfa bunları dinləyir və sonra özünün də Rum sultanı olduğunu bildirir və Mehridən qəti qərar qəbul etməyi xahiş edir. Mehri bildirir ki, öz vüsalıma çatdığıma görə onları bağışlayır və azad edir. Vəfanı isə özünün əri elan edib sultanlığı ona verir. Vəfa Rum elindəki qardaşlarına elçi göndərib özü barəsində məlumat verir.

Vəfa ilə Mehri ələ-ələ verib ölkəni ədalətlə idarə edirlər. Poema bu sözlərlə bitir:

Dutdular ol taxtı ikisi böylə,
Qüssədən xalqı azad eyləməgə.
Ədl ilə gər mülki qılurlar abad,
Zülmilə sultanlıq olmaz, Keyqubad.
Rəyətə xoşdur ki, şah ədl eyləyə,
Hər kimi görürsə iyü söyləyə.
Ümmi İsa, nə bir bu qeyli-qal,
Hələ Həqdən kim, qılasın ittisal.
Ayduluğun assisi yok, böylə bil,
İstə, bul, bir yari-həmdəm, əhli-dil.
Bir yar istə kim, sənenlə yar ola,
Duta əlnü, ilətə doğri yola.
Mürşid ola, səni ürkizə haqqa,
Dünya fanidir, zira oldur bəqa.
Andan artuq nə sual var, nə cavab,
Oldurur, vallahü ələm bissəvab.

دوتدیلر اول تختی ایکسی بیله

əsiri olur. şəqr romantizmi bu kimi həqiqətləri söyləməyi qarşısına məqsəd qoyur.

Mehr Vəfanı axtara axtara gedib bir şəhərə çıxır. Axşam olduğundan şəhərin qapıları bağlı olur. Səhərədək darvazada yatır, səhər açılanda oyanıb şəhərə daxil olur. Həmin ölkənin bir şahı var imiş və həmin şahın heç kəsi yox imiş. Şah öləndə bilmirlər onun yerinə kimi şah elan etsinlər. Vəzir belə tədbir görür ki, səhər şəhərin darvazasından kim birinci içəri girsə, onu da məmləkətin şahı elan etsinlər.

Şəhərin darvazasından Mehr daxil olur və onun üzünü görüb hamı heyran olur və taxta çıxarıb şah elan edirlər. Hamı gəlib ona and içir. Mehri bundan sonra Vəfanı axtarmaq qərarına gəlir. Şəhərin darvazasına gedib qapısında bir bulaq düzəltdirib, üstünə də öz şəklini vurur. Qullara da tapşırır ki, bulağı qorusunlar. Bu epizodlar Şərq nağıllarından gəlmə epizodlardır. Asan yolla ölkənin şahı olmaq, Şərq nağıllarının əksəriyyətində var. İsa məhz həmin yaradıcılıq metodundan öz romantizmində istifadə etmişdir.

Bir gün o bulağa Məğrib sultanı, sonra kənd bəyi gəlir. Mehrinin şəklini görəndə ağılları başlarından çıxır və onları şahın yanına aparırlar. Mehri onları zindana salır. Sonra sərraf və oğru gəlir. Şəkli görcək fəryad edirlər. Onları da tutub zindana salırlar. Günlərin bir günü Vəfa gəlib şəkli görür. Beləliklə, o Mehri tapır. Onlar yenidən bir-birlərinə qovuşurlar.

Şərq romantizminə sufi ədəbiyyatının təsiri ilə gəlmişdir.
Bu vaxt Mehr sərrafı içirib kefləndirir və onun paltarını geyib, qılıncını götürüb evdən çıxır. Yoldan keçən bir oğru görür ki, bir nəfər iki atın yanında yatıb. Həmin atlardan birini minib qaçır. Bu vaxt Mehr çıxır və elə bilir ki, qaçan atlı Vəfadır. O ikinci atı minib atlının arxasınca çapır. Onlar səhərədək at çapırlar. Səhər Mehr baxır ki, atlı başqa adamdır.
Mehri qılıncı çəkib oğrudan atın sahibini soruşur. Oğru da səhv etdiyini söyləyir, bağışlanmasını xahiş edir. Mehr atı alıb gedəndə oğru onun üzünü görüb valeh olur və istəyir ki, həmişəlik onun qulu olsun. Bu artıq dördüncü adamdır ki, Vəfanın üzünü görmüş və oba aşiq olmuşdur. Beləliklə, ona aşiq olanlar sırasında şahzadə, şah, bəy, oğru var. Şərqin eşq fəlsəfəsində məsələ belə də qoyulur: eşq aləmində hər kıs bərabərdir. Aşiqin sosial mənşəyi heç nəyi həll etmir. Şah da, gəda da eşq aləmində bərabərdir.
Vəfa həm atının, həm də arvadının əldən getməsini görüb pərişan olur. Sərraf səhər ayılıb yanında Mehrin olmadığını görüb eşqində «Məcnun» olur. Beləliklə, Vəfaya aşiq olanların sayı beşə çatır. Dünyada hər şeyin qiymətini maddi varlıqla ölçən sərraf belə eşq qarşısında aciz qalır. Namusunu, şərəfini pula satan sərraf aşiq olub əsil peşəsini unudur. Onun mənəviyyatında mqüqəddəs duyğular baş qaldırır və oğruluqla, yalanla sərvəıt toplayan sərraf təmiz eşqin

bir sərrafa bu barədə məlumat verir. Sərraf ona əlli qızıl verir və deyir ki, Mehri gətirəndə əlli qızıl da verəcək. Qarı evinə qayıdıb yalandan Vəfaya deyir ki, qardaşı evində toy mərasimi var, yaxşı olar ki, Mehrini də özü ilə götürsün. Mehrinin toyda iştirakı məclisə şərəf gətirər. Vəfa ona inanıb Mehri buraxır. Qarı Mehri gətirib sərrafa satır.
Bu vaxt Vəfa narahat olur və qonşulardan qarının qardaşının toy mərasiminin harada olmasını soruşur. Qonşular deyir ki, onun qardaşı yoxdur, özü də fitnə-fəsadla məşğul olur. Vəfa əlacsız qalıb «çərçi» cildinə girib evləri, məhəllələri gəzir. Gəlib sərrafın qapısına çıxır. Sərraf evdəkilərə deyir ki, nə istəyirsinizsə alın. Onun köləsi olan Mehr deyir ki, pul ver ondan alacağım var. Mehr pul alıb çərçidən nəsə almaq istəyəndə qarşısında Vəfanı görür.
Onlar qərara gəlirlər ki, Vəfa axşam atları bu qapıya gətirsin və birlikdə qaçsınlar. Axşam Vəfa atları gətirir və qəribə peşimançılıq hissəli keçirə-keçirə yuxuya gedir. Bu səhnədə biz sufilərin həqiqət yolunda keçdikləri mərhələləri görürük: *elm əl-yəqin, ayn əl-yəqin, həqq əl-yəqin.* İsanın eşqi haqqa aparan eşqdir. Haqqa qovuşmaq üçün bir neçə mənəvi təkamül zirvəsi fəth olunmalıdır. Onlardan biri də, özündə olan inamsızlığı, şübhəni, ümidsizliyi aradan qaldırmaq. Vəfa məhz həmin epizodda özündə olan şübhələrə, ümidsizliyə qalib gəlir. Eşqində davamlı, prinsipial olmağı seçir. Bu kimi səciyyəvi xüsusiyyətlər

yaşamaq həvəsi də yoxdur. İsa eşqi tükənməz güc mənbəyi kimi təsvir edir.

Mehri ilə Vəfa mağaradan çıxıb gedirlər və bir bulağa rast gəlib onun başında rahatlanırlar. Onları yuxu tutur və hər ikisi bərk yatırlar.

Bulaq yaxındakı bir kəndin su mənbəyi imiş və camaat bura ov etməyə gələrmiş. Bu dəfə kənddən bulaq başına gələnlər Mehrin gözəlliyini görüb valeh olurlar və qərara gəlirlər ki, bu gözəli öz kəndlərinin bəyinə hədiyyə aparsınlar. Onlar Mehrin qollarını bağlayırlar, yuxudan ayılan Mehr səsini çıxarmır. Fikirləşir ki, səsini çıxarsa Vəfa oyanar və onu öldürərlər. Mehri qalaya aparıb bəyə verirlər. Bəy onu görüb çox sevinir.

Vəfa yuxudan duranda Mehri tapmır. Baxır ki, atlar qalıb, ancaq Mehri aparıblar. Aparanların izinə düşən Vəfa qalaya gəlib çıxır. Kənddə müsəlman evlərdən birində qonaq olur. Vəfa baxır ki, ev sahibi çərçidir. O atları çərçiyə tapşırıb özü qalanı gəzir və gəlib Mehri tapır. Onlar qərara gəlirlər ki, axşam qaranlıqda «bürcün» yanında görüşüb atlarla qaçsınlar. Axşam Mehr bəyi sərxoş edib iplə «bürc»dən düşür və Vəfa ilə atlara minib qaçırlar. Səhəri oyanıb Mehri görməyən bəy dəli olub çöllərə düşür. Beləliklə üçüncü insan Mehrin eşqilə yaşayır.

Mehri ilə Vəfa gəlib bir şəhərə çatırlar. Orada bir qarının evində qonaq olurlar. Mehrin və Vəfanın gözəlliyi qarını valeh edir və qarı xəlvəti şəhərə gedib

belə yaradıcılıq metodu olduqca az olur. Xüsusilə, islamı qəbul edəndən sonra Şərq xalqlarında şərab haram hesab edilmiş və bədii yaradıcılıqda onun təbligi məqbul sayılmamışdır.

Mehri onu müşayət edən adamlara şərab içirib yatırdır və gecə Vəfa ilə birlikdə ən sürətli qaçan atlarla şəhərdən çıxıb qaçır. Onlar gəlib bir mağarada gizlənirlər.

Səhər dayə yuxudan qalxanda Mehrini görmür. Onlar həm də bağbanın oğlunu tapmırlar. Hadisəni sultana xəbər verirlər. Cadugər Mehrini tapmağı öz boynuna götürür. Ancaq nə qədər axtarsa da mağarada gizlənən Mehri ilə Vəfanı tapa bilmir. Onları tapmaması xəbərini cadugər sultana deyəndə, sultan qəzəblənib onu qılıncı ilə iki para edir və Mehrinin eşqindən dəli olub ayaqyalın çöllərə düşür. Bu səhnə də romantizmdə yeni idi. Adətən sultanlar eşqə düşüb Məcnun kimi dəlilik etmirlər. İsa isə problemi başqa səpkidə qoyur və Mehrə olan məhəbbəti ilahiləşdirir. Ona aşiq olanlar, əslində Mehrin gözəlliyi timsalında Allaha aşiqdirlər və balıqların yaşaması üçün su lazım olduğu kimi, insanın da yaşaması üçün eşq lazımdır. balıq susuz öldüyü kimi, insan da eşqsiz yaşaya bilmir. Bir Azərbaycan şairəsinin sözü ilə desək: "Eşqi balıqlardan öyrənmək gərək, susuz balıq ölür, yaşamır gerçək!". İsa da poemada məsələni belə qoyur ki, istər adi insan olsun, istərsə də şah; onun qəlbində eşq yoxdursa, deməli həyat stimulu,

və bu çiçəkləri, meyvələri o qoymuşdur. Mehr sövqatı özü açır və orada öz bağından gəlmə çiçəkləri görür. Sevindiyindən bağbana pul göndərir.

İsa sonra Mehrinin sultanla münasibətlərindən danışır. Mehri sultana xəbər göndərir ki, artıq vaxtdır. O, öz vədinin üstündə durub. Mehri ondan at xahiş edir ki, bir qədər gəzib istirahət etsin. Şah ona at verir və Mehr atı minib dayə ilə birlikdə bağa gəlir. Bağda Mehri\ dayədən ayrılıb ona sövqat göndərən oğlanı axtarır və dünyalar qədər sevdiyi Vəfanı bağda tapır:

Çevrilür Vəfa Mehrin yolun alur,
Bakdı gördü Mehri qarşudan gəlür.
Xoş olur dostlar irəcək dostuna,
Başladı bir türki Mehrin üstinə.

چوریلور وفا مهرک یولن الور،
بقدی کوردی مهری قارشودن کلور
خوش اولور دوسلر ایره جک دوستنه
باشلدی بر تورکی مهرک اوستنه.[11]

Ayrılıqdan sonra görüşən aşiq və məşuq öz fərəhlərini şeirlə bildirirlər. Şair Vəfanın dilindən 15 beytdən ibarət «türki» (qəzəl-tərif) söyləyir. Mehri ilə Vəfa qərara gəlirlər ki, saray adamlarını, nəzarətçiləri içirib kefləndirsinlər və gecə xəlvəti yola düşsünlər. Bu səhnənin özü də göstərir ki, əhvalat heç də islami dövrdə yox, islamiyyətdən əvvəl, yaxud islamiyyəti qəbul etməmiş ölkədə baş verir. Şərq romantizmində

[11] . s. 100

sarayın bağbanı Vəfanın gözəlliyini görüb ona rəhmi gəlir. Onu özü ilə bağa aparıb kimliyini soruşur. Vəfa bağbana anladır ki, qərib adamdır. Ona yazığı gələn bağban Vəfanı oğulluğa götürür.

Vəfa şəhər camaatının nəyə görə qara geydiyini soruşanda, bağban mətləbi açır: Təsadüfən bir köynəyin sultanın əlinə keçməsini, cadugərin Rumda Mehri yarından ayırıb bura gətirildiyini deyir. Yarının ölümünə Mehrinin bir il yas tutmasını və bu mərasimə sultanın da qoşulmasını söyləyir. Bu sözləri eşidən Vəfa hər şeyi başa döşür. Anlayır ki, artıq Mehri tapmışdır.

Sonra bağban deyir ki, bağdan hər gün Mehrə təzə meyvələr aparır.

Həmin gündən etibarən Vəfa bu işdə bağbana kömə edir. Birinci dəfə Vəfa Mehr üçün meyvəni bağbanla aparır. Sarayda qullar meyvələri alıb içəri keçir, onlar isə geri dönür. İkinci dəfə Vəfa səhər tezdən durub Mehr üçün şirin meyvələr yığıb onları gətirdiyi köynək və çiçəklə birlikdə Mehrə aparır. Bu epizodda İsa meyvələrlə Vəfanın ünsiyyətini verir. Vəfa çiçəyə və almaya anlayan məxluq kimi göstəriş verir. Onlarla bir canlı varlıq kimi danışıb, sözünü yarına çatdırmağı xahiş edir. Şərq romantizmində belə inikas metodu təzə deyil.

Sövqatı Mehrə aparanda o çiçəyin iyindən təəccüblənir və bunları kimin gətirdiyini öyrənir. Ona deyirlər ki, sinidə meyvələri bağbanın oğlu gətirmiş

Xidmətindən ayru düşdüm, ağlaram,
Üşbü müşkül dərdə timarim, qanı?
Gözlərimdən yaş akar ceyhun kibi,
Dildə bu oldur ki, dildarım qanı?
Getdi əqlim, getdi fəhmü, getdi ar,
Sındı namus, şişeyi-arim qanı?
Məcnun oldum bulmazam mən Leylimi,
Fərhad oldum, ol Şirinkarım qanı?
Vəfa aydır:- Gər olursa ruzigar,
Göstərəyim ana, əşarım qanı?

ای عجب اول سوکلو یارم قنی،
اول منم یار وفادارم قنی
حذمتندن ایرو دوشدم اغلرم،
اشبو مشکل درده تیمارم قنی
کوزلرمدن یاش آقر جیحون کبی،
دیلده بو اولدی که دلدارم قنی.
کتدی عقل کتدی فهم و کتدی عار،
صندی ناموس شیشه سی عارم قنی
مجنون اولدم بولمزم من لیلمی،
فرهاد اولدوم اول شیرین کارم قنی.
وفا ایدر کر اولورسه روزکار،
کوسترم اکا اشعارم قنی.[10]

Vəfa gəlib Məğrib elinə çıxır. Bir şəhərə girəndə görür ki, sultanın qulları qara geyib. Qullar Vəfanın ağ geyimli olduğunu görüb onu döyürlər və yas tutmamaqda təqsirləndirirlər. Onu saraya gətirəndə

[10] . s. 86

yanındakı hikmət bağına girir və orada qulağına bir səs gəlir. Səs deyir ki, səfər edib «zəfər» çal. Vəfa baxır ki, ağacın üstündə iki köynək qalıb. O, köynəyi və bağda olan qeyri-adi çiçəkdən «boxçaya» büküb, özü ilə «akça» kötürüb yola düşür. On bir ay səyahət edib hər yerdə Mehri soruşur:

On bir ay tamam səyyahlıq etdi,
Qarşu firaqnamələrin söylədi.
Qanqı şəhrə varur isə durar,
Hər kimə uğrar isə, Mehri sorar.
Eşq ancaq qəm degil xassü amə,
Vəfa aydır türkicə firaqnamə.

اون بر ای تمام سیاحلق ایتدی،
قرشو فراق نامه لرین سویلدی
قتغی شهره واریسه دورار،
هر کیمه اوغراریسه مهری صورار
عشق آنجق غم دکل خاص و عامه،
وفا ایدر تورکیجه فراق نامه[9]

Beləliklə, «Vəfa bütün aləmə təkcə qəm kimi bəlli olmayan eşq barədə türkcə fəraqnamələr deyə-deyə» bütün dünyanı gəzir. Şair bu epizodda 13 beytdən ibarət fəraqnamə söyləyir. Bu şeir növü Şərq ədəbiyyatında çoxdan var idi. Onu ilk dəfə anadilli Azərbaycan ədəbiyyatına İsa gətirmişdir.

Ey əcəb, ol sevgilü yarım qanı?
Ol bənim yarü vəfadarım qanı?

---

[9] . s. 5

etməməyi özlərinə ar bildilər. Ortancıl qardaş böyük qardaşla məsləhətləşib Vəfanı axtarmağa gedir. Bu məqsədlə rəmmalın yanına gəlir. Rəmmal vaxtilə kiçik qardaşa söylədiyi yolu indi də ortancıl qardaşa danışır. Ortancıl qardaş rəmmalın dediyi yolla saraya gəlir və qardaşını ölmüş görüb ahu-zar edir. Serbiya nüsxəsində burada bir dirilmə varyantından söhbət olunur. Bu variyant xalq dastanlarında alınmış iki siçan əvalatıdır. Siçanlardan biri təsaduf olaraq başı kəsilir və ikinci siçan orada olan əcayib bağa gedir və bağda olan bir ağacın yarpağını kətirib, kəsilmiş yerə sürtür və öləm siçan dərhal dirilr. Vəfanın qardaşı bu əhvalatdan öyrəndiyi təcrübəni qardaşının kəsilmiş boğazına yarpaq basdırır və qardaşı həmən dirilir.[8]. Belə motiv də romantizmə şifahi xalq ədəbiyyatından gəlmişdir

Dirilən Vəfa önündə qardaşını görüb Mehrin harada olduğunu soruşur. Ətrafda heç kəsin olmadığını söyləyən qardaşına əhvalatı danışır və «fəqirin» gəlib cadu etməsini söyləyir. Qardaşı ona Mehrdən əl çəkib Ruma qayıtmasını xahiş edir. Ancaq Vəfa Mehrsiz həyatının heç olduğunu söyləyir. Bunu deyib sarayın

---

[8].Bakı nüsxələri əsasında, bu vaxt boz ata minmiş Xızır peyğəmbər gəlir. Əhvalatı eşidəndən sonra ortancıl qardaşa deyir ki, əgər ömründən kəsib ona verirsənsə, mən dua edim, o da dirilsin. Qardaş ona ömrünün yarısını verməyə hazır olduğunu bildirir. Xızır peygəmbər iki rikət namaz qılır və Vəfanı Allahın rizası ilə dirildir.

Vəfa onu dərviş bilib saraya buraxır və cadugər başgicəlləndirici söhbətləri ilə onların başını aldadır. Onların bihuş olduqlarını görüb Vəfanın başını kəsir və Mehri küpə qoyub sultana aparır. Bu səhnələr də Şərq romantizmində yeni idi. Cadugər obrazı, onun cinayətkar fəaliyyəti barədə əfsanələr Şərqdə geniş yayılmışdır. Ancaq həmin hadisələrin romantizmə gətirilməsi ilk dəfə İsa poeziyasında müşahidə olunur. Sultanın sarayında Mehri özünə gəlir və sultan onu görcək hüşunu itirir. Hətta sultanların belə gözəllik qarşısında aciz qalmalarını şair haqq qarşısında hamının bərabər olması kimi qiymətləndirir. Mehr ətrafındakılardan nə üçün bura gətirildiyini soruşur. Cadugər deyir ki, o sultanın əmri ilə Məğrib ölkəsinə gətirib. Buna səbəb tapdıqları köynəkdir. Şah köynəyi görüb ona vurulmuşdur. Mehri cadugərdən Vəfanı soruşur. Cadugər onun boğazını kəsib öldürdüyünü deyir. Mehr bunu eşidib ah-fəğan edir. Sultan bir müddətdən sonra özönə gəlib Mehrə söyləyir ki, onunla evlənmək istəyir. Mehr görür ki, onun razılaşmaqdan başqa çarəsi qalmamışdır və məcbur qalıb ondan bir illik möhlət istəyir ki, qara geyinib sevgilisi Vəfanın bir il yasını saxlasın. Sultan şərtlə razılaşıb, özü də Mehri kimi qara geyib bir illik yas saxlamaq qərarına gəlir.

İsa bundan sonra yenidən Vəfa əhvalatına qayıdır. Qeyd edir ki, Vəfanın Rumda olan qardaşları bir gün onu xatırlayırlar və kiçik qardaşlarını himayə

Ümmi İsa

چونکه عشق کلدیسه عقل ایلر سفر
یا بنم بو دردمه درمان ایدوک،
یا کورنمک کوزمدن جمله کیدوک.[7]

"Eşq gəldisə, əql eylər səfər" – fəlsəfəsi heç də dəlilik deyil, əksinə, ağlı ən ali duyğunun ixtiyarına verməkdir. Aşiq olmayan insan həyatda qəbul etdikləri qərarları miskin maddi ehtiraslar zəminində qəbul edir və onlar tutarlı olmur. Aşiq olansa ağlını ən ali varlığa calayır və onun iradəsi ilə hökmlər verir. Belə hökmlər tutarlı olur. İsa romantizmində bu kimi fəlsəfi məsələlər qoyulur.

Sultanın bu sözündən sonra hərə bir tərəfə gedib köynəyin sahibini axtarırlar, ancaq tapmaq mümkün olmur. Həmin ölkədə şeytana bənzər bir cadugər var idi. Vəzir onun yanına gəlib əhvalatı danışır. Cadugər deyir ki, məni sultanın yanına aparın. Onu sultanın yanına aparırlar. O sultandan həmin köynəyi göstərməyi xahiş edir. Köynəyi göstərəndə cadugər ona baxıb sultana Rum elindəki Mehri və Vəfa əhvalatı barədə danışır. Onların sahib olduğu bağdan, həmin köynəyin də bağda bitməsindən və həmin köynəyi Mehrinin geydiyini bildirir. Cadugər deyir ki, onu sultan üçün gətirə bilər. Sultan cadugərə hər şey vəd edib Mehri gətirməsini istəyir.

Cadugər dilənçi cildinə girib Mehri və Vəfanın yaşadığı sarayın qapısına gəlib onlardan pay diləyir. Xidmətçi onun barəsində Mehrə və Vəfaya xəbər verir.

---

[7] . s. 64

söyləyəndə sultan inkar edir və deyir ki, bu adəm övladınındır. Sultan köynəyə baxıb onun sahibinə vurulur, vəzirə tapşırır ki, köynəyin sahibini tapsınlar. Bu motiv də romantizmdə yeni idi. Problemin bu səpkidə qoyuluşu din fəlsəfəsi ilə bağlıdır. Belə ki, din xadimləri həmişə deyirlər ki, dünyanın memarı Allahdır. Onu dərk etmək üçün yaratdığı mözücəyə baxmaq lazımdır. İsa də həmin fəlsəfədən çıxış edərək köynəyin gözəlliyini onu yaradanda axtarır. Ən nadir gözəlliyə malik köynəyi ən nadir zövqə malik insan yarada bilər. sultan köynəyin simasında onu yaradana vurulur. Necə ki, insanlar dünyanın simasında onu yaradan Allahı sevirlər. İsanın romantizmi gözəlliyin fəlsəfi mahiyyətini bu aspektdən açır.

Şair burada özünün eşq, hakimiyyət haqqında fikirlərini bildirir. Vəzir sultana nəsihət edir ki, böyük ölkə sahibinə eşq yolunda hər şeydən əl çəkməsi yol verilməzdir. Sultan isə təkidlə deyir:

Əql ilə olur padşahlıq işi,
Taxta aldanmaz aşiq olan kişi.
Aşiqin başında əql qılmaz qərar,
Çünki eşq gəldisə, əql eylər səfər.
Ya bənim bu dərdimə dərman edin,
Ya görünməyin gözümə, cümlə gedin.

عقلیله اولور پادشاهلق اشی،
تخته الدانمز عاشق اولان کشی.
عاشقک باشنده عقل قلمز قرار،

tapıb açanda görür ki, həmin qapı bir gözəl bağa açılır. Həmin bağda dünyanın bütün nazı-neyməti var. Bağda olan ağacları da şair danışdırır və onlar öz dilləri ilə hansı dərdin dərmanı olduğunu söyləyir. Ağacların dil açıb danışması Şərq romantizmində yeni deyildir. Təmsil janrı Şərq ədəbityyatında hələ X əsrdə geniş yayılmışdır. Xüsusilə, hind ədəbiyyatından keçmiş “Kəlilə və Dimnə”, “Tutinamə” kimi ədsanələr Şərqdə geniş yayılmışdır.

Ağacların birindəki üç köynək onu təəccübləndirir. Bu vaxt külək həmin köynəyi aparır və Vəfa onu tuta bilmir. Qayıdıb saraya gələndə Mehri artıq yuxudan ayılmışdır. Vəfanın pərişan olduğunu görən Mehri ondan halının nəyə görə pərişan olduğunu soruşur. Vəfa deyəndə ki, köynəklərin birini yelə verdim, Mehri həyəcanlanır və bundan onların cəfa, ayrılıq çəkəcəklərini söyləyir. Vəfa buna əhəmiyyət vermədən Mehri ilə eyş-işrətə qurşanır. Hadisələrin bu formada təqdim olunması da romantizmdə yeni idi. Xüsusilə, Azərbaycan romantizmində bu üslub yeni xətt idi.

Şair həmin köynək barəsində danışmağa başlayır. Qeyd edir ki, köynəyi yel aparıb Məğrib elinə saldı. Orda bir əkinçi qarşısına düşür və o da köynəyi kənd bəyinə satır. Kənd bəyi onun mələk köynəyi olduğunu sanıb sultanın vəzirinə göstərir. Vəzir deyir ki, bu köynək hurilərin köynəyidir və onu aparıb sultana göstərir. Sultan onu görcək valeh olur və haradan aldığını soruşur. Vəzir onun huri köynəyi olduğunu

təkrar olur. Bu səhnələrdə biz gözəllik qarşısında insanın valeh olmasını müşahidə edirik. Şair gözəlliyə dair fəlsəfi baxışları da bu səhnələrlə başlayıb əsər boyu davam edirir.

Axırda özünə gələn Vəfa qızdan kimliyini soruşur. Qız isə söyləyir ki, mən Əmman sultanının qızıyam. Bir gün yağılar atamın taxtını alıb, özünü öldürdülər. Mən isə bir gəmi ilə qaçanda, gəmi tufana düşüb buraya yan alıb dağıldı. Xızır gəlib onu qurtardı və söylədi:

Sən gələcəksən, dedi; Xızır bana,
Tanrı əmrilə bəni verdi sana.
Bunca zamandır, yolunu gözlərəm,
Eşqini könlüm içində gizlədərəm.
Şimdi gəldin sən, yüzimi görməyə,
Qəsd qıldın eşqimə can verməyə.

سن کلجک سن دیدی حاضر بکا
تنکری امر ایله بنی ویردی سکا
بونجه زماندر یولوکی کوزلرم،
عشقکی کوکلم ایچنده کزلروم.
شمدی کلدنک سن یوزومی کورمکه،
قصد قلدک عشقمه جان ویرمکه.[6]

Beləliklə, iki yar qovuşur və onlar sarayın otaqlarını gəzirlər. Vəfa görür ki, otaqlarda külli miqdarda ləl-cəvahirat var. Ancaq qapıların birinin açarı tapılmır. Bir gün Mehri yatanda Vəfa həmin qapının da açarını

[6] . s. 55

Bulasın qırk hücrə tolu küp mal,
Bir gözəl məhbub xub sahibcəmal.

الا صکره خوش اولیسردُر حالُک،
هله بر شهره ایرشوپدر یولوک.
صول قپوسندن او شهرنک صو کیدر
صاغ قپوسندن کیروپ طشره اورر.
زنهار اول شهرده اکلنمه کیت،
صو یوقارو بر ایکی کون سفر ایت.
صو باشنده بر بناره ایره سین،
بر جانور کله انده کوره سین.
سو ایچوبن دونه جک اول جانور،
سن داخی جانورک اردنجه وار.
حق سکا روزی قیله بر کنج خانه،
التون کومش آنده چوق لعل دانه
بولاسین قرق حوجره طلو کوپ مال،
برکوزل محبوب خود صاحب.[5]

Yoluna davam edən Vəfa rəmmalın dediklərinə rast gəlir. Rəmmalın dediklərinə əməl edərək axırı xəzinəni tapır və həmin xəzinə sahibi oln gözəl qız Mehri görüb bir könüldən min könülə ona vurulur. Şair Mehrinin təsvirini ətraflı verir, onun gözəlliyini aya bənzədir. Onu görən Vəfanın ağlı başından çıxıb yerə yıxılır və Mehri gəlib onun başını dizi üstünə qoyub, üzünü üzünə vurur. Vəfanın ağlı başına gəlir və baxır ki, gördüyü gözəl üzünü onun üzünə söykəyib, yenidən ağlı gedir. Bu hadisə bir neçə dəfə

---

[5] . s. 46- Buradakı örnəklər Bakı əlyazmasındandır.

kimi görmüş. Ortancıl qardaşın küpündən sür-sümük çıxır və vəzirin yozması ilə şahın bütün mal-heyvanı ona çatır. Kiçik qardaş-Vəfanın küpündən isə qızıl çıxır. Vəzirin yozması ilə ona yalnız bu qızıllar çatır. Bu epizodlarda İsa şifahi xalq ədəbiyyatından gəlmə ümumi xətti dəyişməmiş və nağıllara məxsus inikas metodunu romantizmə gətirmişdir.

Vəfa həmin qızıllara bir saray tikir, xeyriyyəçiliklə məşğul olur. Ancaq az bir zamanda əlindəki bütün pullar çıxır və heç nəyin qalmadığını görən Vəfa belinə dərviş zünnarı bağlayıb ölkəni tərk edir. Günlərin birində bir rəmmala rast gəlir və ondan falına baxmasını xahiş edir.

Rəmmal onun falına baxıb əvvəl əzab çəkəcəyini, sonra xoşbəxt yaşayacağını söyləyib bəzi məsləhətlər verir:

İlla sonra xoş olasıdır halın,
Hələ bir şəhrə irişibdir yolun.
Sol qapısından ol şəhrin su gedür,
Sağ qapusundan gedür taşra urur.
Zinhar, ol şəhrə girib, əylənmə, get,
Su yukari bir-iki gün səfər et.
Su başında bir pinara irəsin,
Bir canavar gələ anda, görəsən.
Su içibən dönəcək o canavar,
Sən dəxi canavarın ardınca var.
Həqq səna ruzi qıla bir gəncxanə,
Altun, gümüş anda çok, löli-danə.

Şair Allahın adından sonra peyğəmbərimi xatırlayır, ilkin xəlifələrin adını hörmətlə çəkib əhli-beyt olan imamları yad edib dastanı söyləməyə başlayır:

Eşit, imdi eşq yüzindən bir xəbər,
Edibən bir dastan ki, mötəbər.
Rum elində var idi bir şəhriyar,
Hökmünə girmiş idi şəhrü diyar.
Həm padşah idi, həm kəy ər idi,
Feyləsuf şah ana deyirlər idi.

ایشت امدی عشق سوزندن بیر خبر،
ایده یم بیر داستان کی معتبر.
روم النده واردی بر پادشاه،
حکمنه کرمیش ایدی شهر و دیار.
هم پادشاه ایدی هم کَی ار ایدی،
فیلسوف اکا شاه دیرلر ایدی[۴].

Şair romantizmin meyarlarından çıxış edərək Feyləsuf şahın hünərindən danışır və sonra onun bir gün xəstələnib dünyadan köçməsini təsvir edir. Şah dünyadan köçəndə ondan vali kimi üç oğlundan hansını təyin etməsini soruşurlar. O isə gizlətdiyi üç küpü nişan verib vəsiyyət edir ki, öləndən sonra həmin küpləri açıb axırıncı istəyini icra etsinlər. Şahın vəsiyyətinə görə böyük küpdəkilər böyük qardaşa çatır, ortancıl küp orta qardaşa və kiçik küp isə kiçik qardaşa. Böyük küpdən torpaq çıxır və vəzir bildirir ki, şah böyük oğlunu torpaqlarının, ölkəsinin şahı

[4] . s. 36-37

Sənan İbrahimov
Bakı Dövlət Universitetinin professoru

Azərbaycan Romantik Ədəbiyyatı

Yinə də dostum Firuz Refahi Ələmdaridən yeni bir xəbər gəldi. Demək, O, Serbiya Universitetində tapdığı Mehr və Vəfanın yeni bir əlyazmasını Bakı və Ankara əlyazmaları ilə müqayisəli şəkildə araşdırıb, məndən həmin araşdırmaya bir yazı hazırlamağımı istədi. Mən isə, neçə il bundan əvvəl bu məsnəvi haqqında yazdığım mətni həmin kitaba əlavə etməsini məsləhət gördüm. Yazı belədir.

XI Əsr romantizmində gözəlliyin fəlsəfi mahiyyətini İsa özünün "Mehr və Vəfa" poemasında vermişdir. Əsərini Azərbaycan dilində yazan şair şifahi xalq ədəbiyyatında olan "Mehr və Vəfa" əfsanəsini öz bədii təxəyyülünün süzgəcindən keçirməklə əsrarəngiz bir poema yazmışdır. Şair poemasında gözəlliyin fəlsəfi mahiyyətini açmağa cəhd etmişdir. Poemanın süjet xətti olduqca maraqlıdır. Şair Şərq ədəbiyyatının poetik ənənələrinə uyğun olaraq əsərini Allahın adı ilə başlayır:

Əvvəl Allah adını yad edəlüm,
Sözə də bismillah bünyad edəlüm.

اول اللـه ادنی یاد ایده لوم،
سوزده بسم اللـه بنیاد ایده لوم.

Anın içün ölmüşəm dirilmişəm,
Eşq yolunda sanmanız ayrılmışam.

وفا ایدر بن داخی روم سلطانی،
اوغلییم مهره فدا قلدم جانی.
آننک ایچون اولمیشم دیرلمشم،
عشق یولنده صنمنکز ایرلمشم.[۲]

Özündə el dilində deyilmiş bir bayatının məna tutumunu, müdrikliyini daşıyan bu dördcə misrada Vəfanın kimliyini, məqsəd və məramını, keçdiyi çətinlikləri, sevgisinə sadiqliyini, yolundan dönməzliyini və s. görə bilirik. Bütün bunlar şairin sözlə ustalıqla davranması, şeir sənətinə hakimliyi və doğma dilini, folklorunu, bir sözlə xalq yaradıcılığını bilməsi hesabına baş verir. Şair əsərdəki mənfi obraz olan cadugər haqqında deyir:

Var idi Rum elində bir cazu,
Ol zaman yox idi andan özü.

واریدی روم النده بر جازو،
اول زمان یوغیدی اندن عزو.[۳]

Gördüyümüz kimi, bu sətirlərdə də təsvir çox sadə anlaşılan bir tərzdə, xalq dilində verilib. Şair "yox idi andan özü" deməklə, "o cadugərin tayı-bərabəri yoxdur" deyir, indi də el arasında pis adamlar barəsində söylənən "özü kimisi yoxdur" deyiminin

[2] . s. 145
[3]. S. 65

Dilimizin saflığı, bədii düşüncəmizin bitkinliyi və bütün bunların sənətkar qələmi ilə cilalanaraq misralara köçürülməsi heyran etməyə bilmir. Şair bu əsərdə sözlə gözəl bir şəkildə, ustacasına davrana bilməsindən başqa həm də mütəfəkkirliyini ortaya qoyur. Yerin, göyün yaradıcısı, bütün yaradılışın sahibi "Allahın adını yad edəlüm" deyərək sözə başlayan şair Ümmi İsa Onu hər kəsin anlaya biləcəyi bir dillə, üstəlik də didaktik ştrixlərlə vəsf edir. Etiraf etməliyik ki, Türkün Tanrı sevgisi burada özünü bariz bir şəkildə göstərməkdədir. Yaratdığı hər quluna mərhəmət edən Ulu Tanrının bəndələrinə "müsəlman" ya da "kafər" deyə fərq qoymadığını şair böyük sevgi və əminlik hissi ilə söyləyir və yaradılanlara həm "ibrət" göstərən, həm də "nemət" verən qüdrətli Yaradanın obrazını sadə və öyrədici bir dillə ifadə etmiş olur. Beləcə, bu təsvirlə Allahın hər təbəqədən, hər yaşdan olan insanın, hər savad və təfəkkür sahibinin anlaya biləcəyi tərifi verilir. Əsər boyu şairin alınma söz və ifadələrdən maksimum dərəcədə az istifadə etdiyini görürük.

Məsnəvinin baş qəhrəmanı Vəfanın özünü tanıtdığı və könlündə bəslədiyi sevgidən bəhs etdiyi bu sətirlərdəki dilin sadəliyinə, təmizliyinə heyran qalmamaq olmur. Həmin hissədə oxuyuruq:

Vəfa aydır: bən daxi Rum sultanı,
Oğluyam Mehrə fəda qıldım canı.

Markoviç adına kitabxanasında aşkar etmiş və üzərində araşdırma aparmışdır. Alim yeni əldə edilən bu əlyazma və digər nüsxələr əsasında əsərin kamil və bitkin versiyasını nəşrə hazırlamışdır. Nəticədə, həm məsnəvinin daha bir nüsxəsi elm aləminə təqdim edilmiş, həm də əsərdəki beytlərin sayı artmışdır. Bütün bunlar bu orta əsr poeziya nümunəsinin bədii cəhətdən və dil baxımından daha əhatəli araşdırılmasına imkan verəcəkdir.

Dilimizin, poetik təfəkkürümüzün, çoxəsrlik şeir sənətimizin yüzilliklərdən boylanan saflıq nümunəsi adlandıra biləcəyimiz "Mehr və Vəfa" məsnəvisində diqqətimizi çəkən bir neçə məqamı qeyd etmək istərdik. Əsərin əvvəlində şair sözə Yaradanın adı və mədhi ilə başlayır. Uca Tanrının qüdrətini, dürlü-dürlü məziyyətlərini böyük şövqlə və olduqca səlis, aydın bir şəkildə dilə gətirir.

Ol kafərdır, bu müsəlmandır deməz,
Rizq verir, cümləsini ac qomaz.
Qış gətirir, göstərir ibrətləri,
Yaz gətirir, bitirir nemətləri.

اول کافردر بو مسلماندر دیمز،
رزق ویرور جمله سنی آج قومز.
قیش کتورور کوسترر عبرتلری،
یاز کتورور بیترور نعمت لری.[1]

[1] . s. 35

məsnəvilərdəndir. Bu əsərlərin bir qisminin əlyazmaları dövrümüzədək gəlib çatsa da, bəzilərinin sadəcə adları məlumdur. “Mehr və Vəfa” məsnəvisi onların arasında bir çox cəhətləri ilə seçilir ki, bu da onun poetik dili, bədii-ədəbi səciyyəsi ilə bağlıdır. Qeyd etməliyik ki, yalnız bu əsər deyil, Cəlairilər dövründə qələmə alınmış bir çox poetik nümunələr türkcənin bir ədəbi dil kimi geniş şəkildə işləndiyini göstərir. Həmin dövrün dövlət adamlarından və ədəbi şəxsiyyətlərindən olan Əhməd bin Veysin, digər adı ilə Cəlairi hökmdarı Sultan Əhmədin Oğuz türkcəsində yazdığı qəzəli Cəlairilər sarayında türk dilindən istifadə edildiyinin isbatıdır. Türkiyəli ədəbiyyatşünas alim, professor M.F.Köprülü hələ 1928-ci ildə Əhməd bin Veysin həmin o şeirini tədqiq edərək “XIV. Asırda Bir Azeri Şairi” adlı məqalə yazmışdır. Bu araşdırma yazısı “Hayat Mecmuası” dərgisində yayınlanmışdır.

Ümumtürk ədəbiyyatını bütov şəkildə, küll halında öyrənməyin tərəfdarı olan alimin haqqında danışdığımız “Mehr və Vəfa” əsəri ilə bağlı araşdırmaları da var. Köprülü əlində bu məsnəvinin elmə məlum olan əlyazma nüsxələrindən başqa müəllifi bilnməyən bir nüsxəsinin də olduğunu qeyd etmişdir. Tədqiqatçı alim Firuz Rifahi Ələmdari indiyədək həmin əlyazmanı görən birinin olmadığını vurğulayır. Anadilli ədəbi irsimizin yorulmaz tədqiqatçısı ustad F. Rifahi məsnəvinin altıncı əlyazma nüsxəsini Serbiyadakı Belqrad Universitetinin Svetozar

"Hece veznine gelince: Türk saraylarında aruz vezniyle Acem taklidi manzumeler coğalıncaya kadar, hatta çoğaldıktan sonra bile, halk şair ve mutasavvıfları tarafından kullanılan bu vezin, yüksek sınıflara hitaben sanatlı şiirler düzenleyen yüksek sınıf şairleri tarafından kullanılmadı".

"Mehr və Vəfa" məsnəvisi də məhz türk şeir dilinin əruz vəzninə uyğunlaşdırıldığı və bu məsələdə şairlərin xüsusi bir poetik qabiliyyət, ritm və ölçü duyma istedadı ortaya qoymalı olduqları belə bir mürəkkəb dövrdə ərsəyə gəlmişdi. Hər şeydən öncə qeyd etməliyik ki, poemanın mövzusu Şərq ədəbi təfəkküründə özünə yer etmiş çoxsaylı sevgi rəvayətlərindən biri üzərində qurulmuşdur. Orta əsr ədəbiyyatına nəzər saldıqda dillərdə dastan olan "Mehr və Vəfa" hekayətinə bir çox şairin əsərində işarə edildiyini görə bilərik. Xüsusilə də farsca yazılmış məhəbbət mövzulu şeirlərdə bu aşiq və məşuq obrazlarının adı çəkilir.

Əsərin yazıldığı dövr Cəlairilər dövlətinin hakimiyyət illərinə təsadüf edir. Həmin dövrdə yazılan çox sayda eşq məsnəviləri məlumdur. Sultan Cemin "Cəmşid və Xurşid", Cəmalinin "Hüma və Humayun", Həmdullah Həmdinin "Təhfətül-Üşşaq", Həssanın "Mehr və Müştəri, Hümaminin "Sinaməsi", Zehninin "Gül və Novruz", Behişti Əhməd Sinanın "Süheyl və Növbahar" əsərləri məhəbbət mövzulu belə

Dövrün çoxsaylı poeziya nümayəndələrinin içərisində yalnız bu ənənəyə özünün orijinal üslubu ilə yanaşan, həqiqi mənada gözəl sənət nümunəsi yarada bilən, poeziya xəzinəmizə doğma Azərbaycan türkcəsində bənzərsiz söz inciləri bəxş etmək iqtidarında olan sənətkarlar məşhurlaşa bilirdilər.

XIV əsrdə yazıldığı ehtimal edilən "Mehr və vəfa" məsnəvisi də dilimizin və bədii düşüncəmizin parlaq nümunəsi sayılmalıdır. Ümmi İsa adlı müəllifin əsəri olan bu məhəbbət dastanı olduqca təmiz, qatqısız, axıcı bir dildə qələmə alınmışdır. Azərbaycan türkcəsinin saflığını, dil özəlliklərini, obrazlılığını özündə əks etdirən bu poemada ədəbi fikrimizin o dövrdəki inkişaf səviyyəsini, şeir sənətinin Azərbaycan-türk dilinin imkanları sferasında təzahür əlamətlərini görmək mümkündür.

Türkdilli ədəbiyyatın doğma şeir ölçüsü olan heca vəzninin əvvəlki əsrlərdən başlamış tədricən öz yerini əruz vəzninə verməsi hadisəsi bu yüzillikdə daha da intensiv hal almışdı. Burada qədim və orta əsrlər türk ədəbiyyatı tədqiqatçısı M.F.Köprülünün klassik poeziyanı araşdırarkən vəznlərə xüsusi diqqət ayırdığını vurğulamaq yerinə düşər. Türk dilinin, türk ədəbiyyatının doğma şeir ölçüsü olan heca vəznini təqdir edən M.F.Köprülü bu xalq vəzninin orta əsrlərdə zaman-zaman arxa planda qalmasına, xor görülməsinə təəssüfünü dilə gətirir. Köprülü yazır:

Könül Hacıyeva
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Yüzilliklərdən boylanan saflıq nümunəsi

Hal-hazırda əldə olan nümunələrə əsasən anadilli şeirimizin ilk örnəklərinin XIII yüzillikdən başlayaraq yarandığını deyə bilərik. Lakin həmin əsərlərin dilinin inkişaf səviyyəsi, onlardakı təfəkkür səciyyəsi, fikir bitkinliyi, ifadə dolğunluğu Azərbaycan türkcəsində yazılan şeirlərin uzun bir inkişaf yolu keçdiyini göstərir. İzzəddin Həsənoğlunun dövrümüzədək gəlib çatmış qəzəlləri bu fikrimizə sübutdur. Həmin şeirlərdə işlənən dilin, poetik təqdimatın bir əsr yox, bir neçə yüzillik ərzində formalaşdığını anlamaq heç də çətin deyil. Sözsüz ki, burada xalqımızın zəngin şifahi ədəbiyyatı da önəmli rola sahibdir.

Anadilli şeirimizin təkmilləşməsi və yayılmasında türk əsilli dövlət başçılarının rolu inkaredilməzdir. Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafının həlledici dövrü sayılan XIV-XV əsrlərdə doğma dildə şeir yazan şairlər çox idi. Həmin dövrdə Azərbaycan türkcəsində yazıb-yaradan söz ustalarının içərisində fərqlənmək, orijinal söz demək qabiliyyətinə malik olduğunu nümayiş etdirmək elə də asan iş deyildi. Həsənoğlu, Nəsimi kimi qüdrətli qələm sahiblərindən başlayan bu ənənəni ən layiqli şəkildə davam etdirmək lazım idi.

the number of couplets. “Serbia” manuscript is analysed and distinguished to be the oldest of them by myself. “Mehr and Vafa” is a romance distich and all adventures is based upon grieves and enthusiasms for lovers. There are different hindrances and difficulties on the path of love adventures. They fight destiny to reach each other. I dare to say that, there are tens of similar narrations in Arabic and Persian languages. But subject and content of these distches differ with The subject of “Mehr and Vafa”.

The method selected to research text is unique, since I’ve published the original text with Latin pronunciation and at the end I’ve annexed the original handwriting for future surveys.

I’ve tried to attract attentions of young researches of Azerbaijan, Iran and Turkiye for further steps to introduce classic masterpieces of Azerbaijani Turkic Literatures.

Firuz Refahi Alamdari

Forward

Azerbaijani classic literature masterpiece of Ommi İssa has been lost for many years. The first research of mentioned manuscript goes back to 1992. Later on his distich was studied and published once in Republic of Azerbaijan and once in Turkiye.

Ommi Issa lived through the Dynasty of Jalayirides (1330-1432) when Sultan Oweys (1356-1374) and his son Sultan Ahmad (133-1410) ruled in İran. Both Sultans supported literary creations. Many poets gathered at their capital Tabriz and dedicated great litrary piece to them. It isn’t clear when and where Ommi Issa was born and nothing is known about his life.

“Mehr and Vafa” distich is written at 1359 after the “Mehr and Mushteri” distich by the great poet “Assar Tabrizi”, “Vargha and Gulsha” distich by Yusef Maddah and the “Yusef and Zuleykha” distich by “Mostafa Dzarir”.

“Mehr and Vafa” manuscripts are counted a few. Two of them is located in Azerbaijan and three in Turkey and one in Germany. The seventh manuscript copy is located by the compiler at “Serbiya” university which has been selected as the main text body of this comparative survey. All manuscript copies differ in

Ommi İssa Mehr and Vafa Distich

copyright ©2023 by Firuz Refahi Alamdari

Önsöz yazanlar

Könül Haciyeva

Filologiya Elmlər Doktoru, Dosent

Sənan İbrahimov

Filologiya Elmlər Doktoru,Professor

XIV-ci əsr Azərbaycan Şairi Ümmi İsanin Mehrü Vəfa Məsnəvisi yeni tapılmış Serbiya Universiteti Əlyazması əsasında hazırlanıbdır.

Turkic distich of Mehr and Vefa based upon newly uncovered Manuscript of Ommi İssa, XIV century poet of Azerbaijan, is comparatively compiled by Firuz Refahi Alamdari and published for the first time.

Cover and interior design by Firuzan Publication

Published by Firuz Refahi Alamdari

Compiler: Firuz Refahi Alamdari

Firuzrefahi@gmail.com

Printed in the USA

First edition 2023

ISBN: 979-8-9877107-1-5

Library of Congress Cataloging -in-Publishing Data is available upon request

Ümmi İsa

Mehru Vəfa
Məsnəvisi

Serbiya Uiversiteti Əlyazması Əsasında
N0.350
774 H–1359 M

2023

ISBN-Mehr and Vafa
9 798987 710715 >

Ommi İssa

Mehr and Vafa

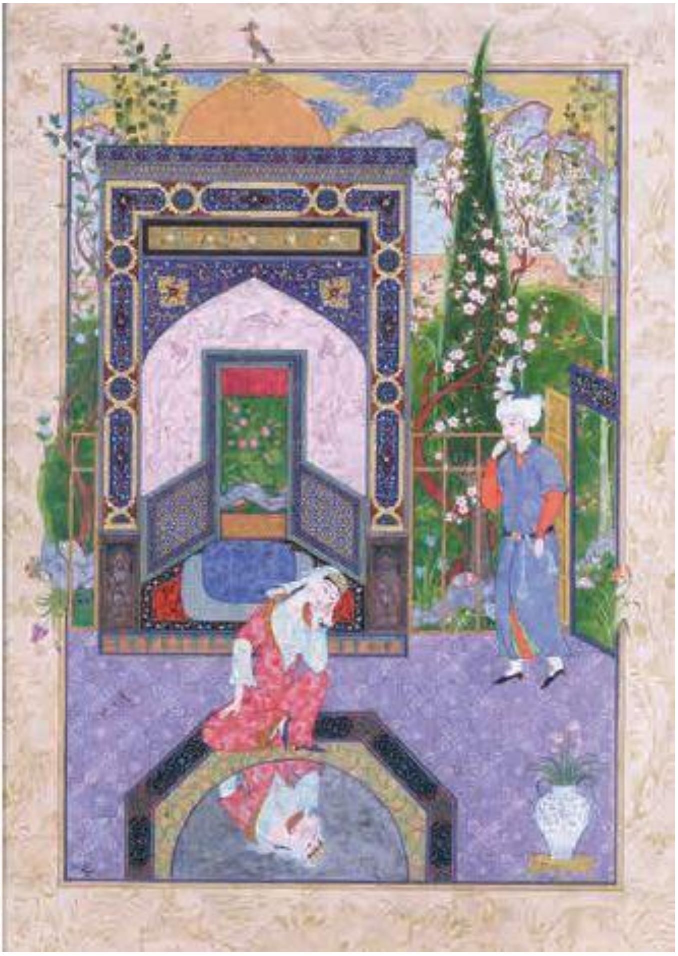

Compiler: Firuz Refahi Alamdari